

له بلاو کراوه کانی مائپه ری به هه شت

چونیتی

صلوات
عليه
وسلم

نویژنی پیغه مبه ر

له ته کبیره ی ئیجرامه وه تاكو سه لامدان ه وه

هه روه كو چۆن له پیش چاوتدا بیٔ

" صلوا كما رأيتموني أصلي " متفق عليه

نووسینی زانای فه رمووده ناسی سه رده م

پیشه و شیخ : محمد ناصر الدین الألبانی

وه رگیڕانی : مامۆستا عدنان بارام که لاری

مائپه ری به هه شت

ba8.org

مائپه رنکی ئیسلامی زانستی په روه رده یی یه و له پیناو بلاو کړدنه وه ی نه و ئیسلامیه که سه له فی
صالح - پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و هاوه لانی (رضی الله عنهم) له سه ری بوون -
وه سه ر به هیچ گروپ و لایه نیکی حیزبی نیه .

مائپەرى بەھەشت

ئەو كىتەب و بابەت و لىكۆئىنەۋە شەرىئەتە ۋە دەپنە ھۆى:

۱. شارەزاكردى موسولمانان و پەرۋەردە كرنىان لەسەر رىگا راستەكەى ئىسلام، ئەمەش دەستەبەر دەبى بە گەپانەۋە بۆ پەپرەۋە رەسەنەكەى ئىسلام، كە برىتى يە لە قورئان و سوننەت، بە تىگەشتنى پىشىن و پىشەۋايانى ئوممەت.

۲. پاك كرنەۋەى بىروبەۋەر و رەۋشتى موسولمانان، لە دياردەكانى شىرك و كوفر و تاوان.

۳. پاللاۋتن و تەصفىە كرنى ئاينى ئىسلام لە بىدعە و بۆچونە داھىنراۋەكان.

۴. وربا كرنەۋەى موسولمانان لە شوپنەۋارى خراپى رىۋايەتە لاۋاز و ھەلبەستراۋەكان.

۵. پتە و كرنى براپەتى يەكى راستەقىنە لەسەر بناغە فراۋانە جىگىرەكەى ئىسلام و نەھىشتن و كەمكرنەۋەى دەمارگىرى مەزھەبى و حىزبى.

ئامانجىمان:

ئاشناكردى كۆمەلگايە لە ئىسلامى رەسەن و دروستكردى تاك و كۆيەتى بۆ تىگەشتن لە سەرچاۋەكانى كە برىتىن لە قورئانى پىرۆز و سوننەتى صەحىح و ئاشكراكلدى ئەو شتانەى كە نامۆن بە ئىسلام و خراۋنەتە نىۋىيەۋە بە چەندىن دەستەۋازەى دەنگ و رەنگ و نوسراۋى لە بۋارەكانى بىروبەۋەر و رەۋشت و ئاكار و پەرۋەردە و زانست و پزىشكى و گەشەى كۆمەلايەتى.

خودايە داۋات ئى دەكەين دامەزراۋمان بكەيت ، وتەۋفىقمان بەدەيت بۆ ھەر كار وگۇفتارىكى جوان وچاك بەۋ شىۋەيەبى كەخۆت لىي رازىت.

ستافى مائپەرى بەھەشت

پیشه‌کی یه‌که‌می نووسهر :

شوکر وستایش بو ٔهو په‌روه‌ردگاره‌ی که نویژی فهرزکردوه له سه‌ر به‌نده‌کانی ،
و فهرمانیشی پیکردوون به ٔه‌نجامدانی ، و به‌ باشی ٔه‌داکردنی ، و سه‌رکه‌وتن
سه‌رفرازشی پی‌وه‌ په‌یوه‌ست کردووه به‌ دل‌کزی و خشوع تییدا ، و کردوویه‌تی به
جیاکاری نیوان پروا بوون و کافریتی ، و به‌ هوک‌اری نه‌هی کردنیش له‌ خراپه‌ و
ناپه‌سه‌ندیه‌کان .

سه‌لآت و سه‌لامیش له سه‌ر پیغه‌مبه‌رمان بیٔ ﷺ که خوی په‌روه‌ردگار
سه‌بارده‌ت به‌و فهرموویه‌تی : ﴿بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لُبِّيْنًا لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ
وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ ^(۱) ، و پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ به‌م کار و کرداره‌هه‌ستاوه به
باشترین شیوه ، و نویژیش گرن‌گترین و گه‌وره‌ترینی ٔهو کردارانه‌ بووه که بو
خه‌ل‌کی پروون و ئاشکرا کرده‌ووه ، به‌ ووته و کرداریش ، به‌ شیوه‌یه‌ک جاری‌کیان به
سه‌ر مینه‌به‌ره‌که‌یه‌وه نویژی ٔه‌نجام دا ، به‌ سه‌ریه‌وه ده‌وه‌ستیت و سوژده‌ش ده‌بات ،
و پاشان پی‌ی فهرموون : " إِنَّمَا صَنَعْتُ هَذَا لَتَأْتُمُوا بِي وَلَتَعْلَمُوا صِلَاتِي " ^(۲) .
واته : بۆیه ٔه‌مه‌م ٔه‌نجامدا بو ٔه‌وه‌ی لاساییم بکه‌نه‌وه و فی‌ری نویژه‌که‌م بن .

(۱) سورة النحل : ۴۴ .

(۲) البخاري ومسلم ، وسيأتي في القيام بتمامه .

وه پیتوستیشی کردوه له سه زمان لاسایی بکهینه وه ، و شوینی بکهوین
تیایدا ، و فهرموویه تی : " صلوا کما رأیتمونی أصلي " (۳) ، واته : نویش بکهن
ههروه کو چۆن منتان بینیه نویش ده کهم .

وه موژدهشی داوه بهو کهسهی که نویشه کهی وه کو نویشهی تهو ئه نجام بدات ،
بهوهی که له لای خوی پهروهردگار په یانی تهوهی ههیه که بیخاته بههشته وه ، و
فهرموویه تی : " خمس صلوات افترضهن الله . عز وجل . من أحسن وضوءهن ،
وصلاهن لوقتھن ، وأتم رکوعھن ، وسجودھن ، وخشوعھن ؛ کان له علی الله
عهد أن یغفر له ، ومن لم یفعل ؛ فلیس له علی الله عهد ، إن شاء غفر له ، وإن
شاء عذبه " (۴) .

واته : پینچ نویشن خوی پهروهردگار فهزی کردوون ، جا هه کهسیک ،
دهستنویشه که یانی به تهواوی و تیروته سهلی ئه نجامدا ، و له کاتی خوشیاندان
ئه نجامی دان ، کړنووش و سوژده کانیشی به تهواوی به جیهینان ، تیایدا دلکزی و
خشوعی هه بوو ، خوی پهروهردگار په یانی داوه که لی ی خوش بییت ، به لام تهو

(۳) البخاري ومسلم ، وأحمد وهو مخرج في (إرواء الغلیل) تحت الحديث : ۲۱۳ .

(۴) قلت : وهو حديث صحيح ، صححه غير واحد من الأئمة ، وقد خرجته في (صحيح أبي داود :
۴۵۱ / ۱۲۷۶) .

که‌سه‌ی ته‌نجامی نه‌دات ، ته‌وا خ‌وای په‌روه‌رد‌گار ه‌یچ په‌یمان‌یکی نه‌ داوه لی‌ی خوش بیٔ .

و دروود و سه‌لامیش له سه‌ر یار و هاوه‌لانی له خوا ترس ، و چاکه کارانی بیٔ ، ته‌وانه‌ی که په‌رسته‌شه‌کانی پیغه مبه‌ریان ﷺ پئی گه‌یان‌دوین ، ووته‌کانی بیٔ یان کرداره‌کان ، و به‌ته‌نه‌اش کردوویانه‌ته‌ بو‌چوون و لاسایی کار و په‌یره‌وی خو‌یان ، وه‌ له سه‌ر ته‌وانه‌ش که شو‌ینکه‌وته‌ی ته‌وانن ، و ری‌گه‌که‌شیانیان گرت‌وته‌ به‌ر ، تا ر‌وژی د‌وای .

وه پاشان : پاش خو‌یندنه‌وه ، و ده‌ور کردنه‌وه‌م بو‌ (کتاب الصلاة) له (الترغیب والت‌هیب) ی (الحافظ المنذری) - به‌ره‌مه‌ت بیٔ - بو‌ه‌ندی‌که‌ له برایی‌ی سه‌له‌فیمان ته‌واو‌کرد - ته‌وه‌ش نزیکه‌ی چل سال‌ له مه‌و پیش بو‌ - بو‌مان تاشکرا بو‌ که نویژ چ پله و پایه‌یه‌کی هه‌یه‌ له ئیسلامدا ، وه‌ ته‌و که‌سه‌ش که به‌ ته‌واوی و باشی ته‌نجامی بدات چ ته‌جر و پاداشت ، و ری‌ژیکی هه‌یه ، ته‌و ته‌جر و پاداشت ، و ری‌زه‌ش ده‌گ‌وپ‌یت - زیاد‌کردن و که‌م‌کردنی - به‌پئی نزیک و دووری له نویژی پیغه مبه‌ره‌وه ﷺ هه‌روه‌کو خ‌وی ئاماژه‌ی بو‌ کردووه ، به‌و ووته‌یه‌ی : " إن العبد لی‌صلي الصلاة ، ما یکتب له منها إلا عشرها ، تسعها ، ثمنها ، سبعها ،

سدسها ، خمسها ، ربعها ، ثلثها ، نصفها " (۵) ، واتە : بەندەکانى خواى پەرەردگار نوپۇز دەكەن ، بەلام ئەو نوپۇزەى بۆ نا نووسریت جگە له دەیهکی ، یان نۆیهکی ، یان ھەشت یهکی ، یان ھوت یهکی ، یان شەش یهکی یان پینج یهکی یان چوار یهکی یان سێ یهکی یان نیوہی .

بۆیە له بەر ئەو ئەو برايانەم ئاگادار کردەوہ کہ ناتوانین ئەدای بکەین بە تەواوی - یان نزیک لەوہ - ئیلا ئەگەر چۆنیتى نوپۇزى پېغەمبەر ﷺ بە تەواوی بزاین ، و ئەوہی کہ تیايدایە لە : واجب و ئاداب و شیواز و ئەو پارانەوانە و زیکرنا ، پاشان ھەولێ ئەوہشمان دا کہ بە کردەوہ ئەوہ پیادە بکەین ، پاش ئەوہ ئاواتی ئەوہمان ھەبیت کہ نوپۇزەکەمان نەھیمان لێ بکات لەخراپە و خراپە کاری ، و ئەو ئەجر و پاداشتەشمان بۆ بنووسریت بەو شیوہیەى کہ سەبارەت بە نوپۇز ھاتوہ .

وہ له کاتیکدا زانینى ئەوہ بەو شیوہ فراوان و گشتى یهى کاریکی ئاسان نەبوو له سەر زۆربەى خەلک - تەنانت له سەر زۆر له زانایانیش - بە ھۆی پابەند بوونیان بە بۆچون و مەزھەبیکی دیاریکراوہ ، و ئەو کەسانەش کہ خەریکی خزمەتى سوننەتى پېغەمبەرى ﷺ خوان ﷺ - کۆکردنەوہ بیت یان تیگەشتن - بە

(۵) صحيح : رواه ابن المبارك في (الزهد : ١٠ / ٢١ / ٢٠١) وأبو داود والنسائي بسند جيد ، وقد خرجته في (الصحيح) المذكور (٧٦١) .

ئاگان له ۋەى كه له ھەندىك مەزھەبدا سوننەتلىك ھەن له مەزھەبىيەكانى تردا نى
 يە ، بە لكو له ھەندىكىاندا شتى وا ھەيە نابىت نىسبەت بدرىتتە پال پېغەمبەرى
 خوا ﷺ ۋوتە بىت يان كردار ، زۆربەشى له پەرتۆكى دوايىنەكاندا بە دى دەكرىت
 ، و زۆر جارېش دەيانىنېن سوپن له سەرى و جەختيان له سەر كردوۋە بە دانى ئەو
 كردارانە بە پال پېغەمبەرى خوا ﷺ ، له بەر ئەو زانايانى فەرموودە (علماء
 الحديث) - خواى پەرۋەردگار پاداشتى خېريان بداتەو - له سەر ئەو فەرموودانە
 پەرتۆكى تايبەتيان داناو و پلەى فەرموودەكەيان تىادا لہ پروى (صحيح) ، و
 (ضعيف) ، و نانەدەمەو (وضع) ھو ديارى كردوۋە ، ۋەك پەرتۆكى (العناية
 بمعرفة أحاديث الهداية) ، و (الطرق والوسائل في تخریج أحاديث خلاصة الدلائل
) كه ھەردووكيان له نووسىنى شېخ (عبد القادر بن محمد القرشي الحنفي) ، و
 (نصب الراية لأحاديث الهداية) ھى (الحافظ الزيلعي) و كورتەكەشى (الدراية)
 كه ھى (الحافظ ابن حجر العسقلاني) ، و (التلخيص الحبير في تخریج أحاديث
 الرافعي الكبير) كه ئەمەشيان ھەر ھى ئەو ، ۋە جگە له مانەش كه باسكردنيان
 دەبىتتە ھۆى درېژە پىدان .

دەلیم : له كاتىكدا زانىنى ئەو بەو شېۋە فراوان و گشتى يەى كارىكى ئاسان
 نەبوو له سەر زۆربەى خەلك ، ئەم پەرتۆكەم بۆ نووسىن ، بۆ ئەو ھى چۆنیتى نوڭرى
 پېغەمبەرى خوا ﷺ فېر بېن ، و بە ھۆيشىەو ھىدايەت ۋەرگرن تىايدا ، و

داواکاریشم له خوای پهروهردگار ئه وه مان بکاته نسیب که که له سه ر زمانی پیغمبره که ی ﷺ پیی داوین " من دعا إلى هدی ، کان له من الأجر مثل أجور من تبعه ، لا ينقص ذلك من أجورهم شیئا ... هتد فرموده که " (٦).

واته : هه ر که سیك بانگه شه بکات بۆ چاکه کاریه ک ، ئه واه ئه وهنده ی پاداشتی ئه و که سانه ی بۆ ده نووسریت که شوینی که وتوون ، بی ئه وه ی له پاداشتی ئه وانی تر که م بکات .

هۆی نووسین و دانانی ئه م کتیبه

وه له کاتیکدا کتیبیکی کۆکه ره وه م نه بینیه له م بابه ته دا ، بۆیه ئه وه م به پیویست زانی له سه ر خۆم که کتیبیکی تیروته سه ل بۆ برایانی موسلمانم - که په رۆشی شوینکه وتنی پیغمبرن ﷺ له په رسته شه کانیان - دابنیم ، که تا له توانامدا بیت ئه و بابه تانه بگریته خۆی که سه باره ت به نویژی پیغمبره ی خوا ﷺ هاتییت هه ر له ته کبیره ی ئیحرامه وه تاكو سه لام دانه وه ی ، به شیوه یه ک ئاسان و سووک بیت هه ر که سیك - ئه و که سانه ی که به راستی پیغمبره ی خویان ﷺ خوش ده ویت - چاوی پیی بکه ویت ، هه ستیت به جی به جی کردن و

(٦) رواه مسلم وغيره وهو مخرج في (الأحاديث الصحيحة : برقم : ٨٦٣) .

پیا‌ده‌کردنی ئه‌و فرمانه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که‌ تیا‌یدا فه‌رموویه‌تی : " صلوا کما رأیتُمونی أصلي " .

ئا له به‌ر ئه‌مه‌ بوو قۆلم لی‌ هه‌لمالی و ده‌ستم کرد به‌ دوا‌دا گه‌ران به‌ دوا‌ی ئه‌و فه‌رموودانه‌ی که‌ په‌یوه‌ستن به‌وه‌ی که‌ من مه‌به‌ستم بوو ، له په‌رتۆکه‌ جیا‌وازه‌کانی فه‌رمووده ، ئاکامی ئه‌وه‌ش ئه‌م په‌رتۆکه‌ بوو که‌ له‌به‌ر ده‌ستی تۆ‌دا‌یه ، ئه‌وه‌شم کردووه به‌ مه‌رج به‌ سه‌ر خۆمه‌وه که‌ جگه‌ له‌و فه‌رموودانه نه‌بیٔ که‌ جیگیر و سه‌لمی‌نراون له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ له لایه‌ن سه‌نه‌ده‌کانیا‌نه‌وه ، به‌ پێ‌ی یاسا و بنه‌ما‌کانی فه‌رمووده‌زانی له‌م په‌رتۆکه‌دا نه‌هی‌نمه‌وه ، دووریشم گرتووه له هه‌موو ئه‌و فه‌رموودانه‌ی که‌ ته‌نها که‌سی‌کی نه‌ناسراو (مجهول) ، یا‌ن (ضعیف) به‌ بێ جیا‌وازی له‌وه‌ی که‌ له با‌سی شی‌وازه‌کانی نویژ دا هات‌بیٔ ، یا‌ن ئه‌زکاره‌کان ، یا‌ن چاکه‌کانی ، و جگه‌ له‌مانه‌ش ، چونکه‌ بیروبا‌وه‌رم وایه که‌ ته‌نها ئه‌و فه‌رموودانه‌ی که‌ جیگیر و سه‌لمی‌نراون ♦ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ بێ که‌م و کورپی یه ، و هی‌چ پێ‌ویسته‌یه‌ کمان به‌ فه‌رمووده‌ی (ضعیف) نا‌بیٔ ، چونکه‌ - به‌ بێ گومان - جگه‌ له گومان نا‌گه‌یه‌نن ، گومان‌پیکیش که‌ به‌رامبه‌ره‌که‌ی له‌و ئه‌و لا تری‌بیٔ (مرجوح) هه‌روه‌کو خ‌وای په‌ره‌ردگار فه‌رموویه‌تی : ﴿لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾)

♦ فه‌رمووده‌ی جیگیر و سه‌لمی‌نراو : هه‌ردوو جو‌ری (صحیح) و (حسن) ده‌گری‌تته‌وه ، به‌ هه‌ردوو به‌شه‌کانیا‌نه‌وه که‌ : (صحیح لذاته) و (صحیح لغيره) ، و (حسن لذاته) و (حسن لغيره) ی‌ن .

سورة النجم : ٢٨) ، وه پیغہ مبر ی خواش ﷺ فہرمو یه تی : " إياکم والظن فإن الظن اکذب الحديث " (٧) ، وه خوی پهره دگاریش داوی لی نه کردوین که خوا پهرستی پی بکهین ، به لکو پیغہ مبر ی خوا ﷺ نه هی لی کردوین و لی ی قهدهغه ی کردوین ، و فہرمو یه تی : " اتقوا الحديث عني إلا ما علمتم " (٨) ، جا نه گهر پیغہ مبر ی خوا ﷺ گپړانه وه ی قهدهغه کردیت ، نهوا پیشر وایه که کرده وه پیکردنی قهدهغه بکات .

ته مه و ته م پهرتوکه م له سهر دوو بهش دانابوو ، سهر و بن ، سه بارهت به یه که میان وه کو ناوهرپوک بوو ، تیایدا ناوهرپوکی تهو فہرموودانه م هیئناوو یان تهو

(٧) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في كتابي : (غاية المرام تخريج الحلال والحرام ، برقم : ٤١٢) .
(٨) صحيح : أخرجه الترمذي وأحمد وابن أبي شيبة ، وعزاه الشيخ محمد سعيد الحلي في (مسلسلاته : ١ / ٢) للبخاري فوهم .

ثم تبين لي أن الحديث ضعيف ، وكنت اتبعت المناوي في تصحيحه لإسناد ابن أبي شيبة فيه ، ثم تيسر لي الوقوف عليه ، فإذا هو بَيِّنُ الضعف ، وهو نفس إسناد الترمذي وغيره ، راجع كتابي (سلسلة الأحاديث الضعيفة : ١٧٨٣) ، وقد يقوم مقامه قوله ﷺ : " من حدث عني بحديث يرى أنه كذب فهو أحد الكذابين " (رواه مسلم وغيره ، راجع مقدمة كتابي (سلسلة الأحاديث الضعيفة : المجلد الأول) .

بل يغني عنه قوله ﷺ : " إياكم وكثرة الحديث عني ، من قال علي فلا يقولن إلا حقا أو صدقا ، فمن قال علي ما لم أقل فليتبوأ مقعده من النار " (أخرجه ابن أبي شيبة (٧٦٠/٨) وأحمد وغيرهما وهو مخرج في : (الصحيحة ، برقم : ١٧٥٣) .

ووتانه‌ی كه پێویسته لی ی ، له گه‌ڵ دانانی له شوینی شایسته و شیاوی خوی به شیوه‌یه‌کی ته‌وتۆی گونجاو كه له گه‌ڵ یه‌ك دا بگونیجن ، بۆ ته‌وه‌ی به شیوه‌یه‌کی گونجاو له گه‌ڵ یه‌كدا ده‌ربكه‌ویت له سه‌ره‌تاوه تاكو كۆتایی ، هه‌ولێ ته‌وه‌شم داوه كه ده‌قی فهرمووده‌كه ، یان ته‌و گو (لفظ) یه‌ی كه له په‌رتۆكه‌کانی سوننه‌دا هاتوه ، له‌وانه‌شه فهرمووده‌ی وا هه‌بیٔ چه‌ند گۆیه‌کی هه‌بیٔ ، به‌لام من گۆیه‌کی تایبه‌تیان هه‌لبژێرم به پێشتری بزائم له به‌ر سوودی‌کی نووسینه‌که‌م ، یان جگه‌ له‌وه ، له‌وانه‌شه گۆیه‌کی تری بده‌مه پال ئاماژه‌ش ده‌که‌م بۆ ته‌و شته به‌ وه‌ی كه ده‌لیم : (وفي لفظ : كذا وكذا) یان (وفي رواية كذا وكذا) و نایشیده‌م پال گیره‌ره‌وه‌كه‌ی له هاوه‌لانی پیغمبهری خوا ﷺ زۆر به‌ كه‌می نه‌بیٔ ، وه ته‌وه‌ش دیاری ناكه‌م كه‌ کی له پێشه‌وايانی فهرمووده گیراویانه‌ته‌وه ، ته‌وه‌ش بۆ ئاسنکاری خۆیندنه‌وه و پیا‌داچونه‌وه‌ی .

وه سه‌باره‌ت به‌ به‌شه‌كه‌ی تریان وه‌كو باسکردنی ته‌وه‌ی پێشیه‌تی ، تیایدا ته‌و فهرموودانه‌م (تخریج) کردوون كه له به‌شی سه‌روه‌ردا هاتوون ، له گه‌ڵ به‌ دواچوونی هه‌موو گو و پێگه‌کانیان ، له گه‌ڵ حوکم دان به‌ سه‌ر سه‌نه‌ده‌کانیان و ته‌و رپوايه‌تانه‌ش كه پالپشتیان ده‌که‌ن (واته : الشواهد) له لایه‌نی (تعدیل و تجریح) و (تصحیح و تضعیف) یشه‌وه ، به‌و پێیه‌ی كه له زانستی فهرمووده‌زانی پیرۆز و بنه‌واکانیدا هاتوه .

وه زۆر جاریش له هه ندیک له ریگه یانه وه ، گو و زیاده یه كه هه یه ، له ریگه کانی تریدا نییه ، منیش ته وانه ده خمه سه ره ئه وه فرموده یه ی که له به شی سه ره وه ی په رتۆکه که دا هاتوه ، ته گهر بکریت له گه ل بنه واکه یدا بگوئینریت ، و ئامازه شم کردوه بو ئه و شته به دانانی له نیوان دوو که وانی لاکیشه یی [] ، بی ئه وه ی ئامازه بکه م به ناوی ئه و که سه ی که تاکره ویتی پی کردوه له و که سانه ی که بنه واکه یان گپراوه ته وه ، ته مه له کاتی که دایه ته گهر سه رچاوه ی فرموده که وه بنه واکه ی له یه كه هاوه له وه بیت ، ته گینا وه کو فرموده یه کی سه ره بخۆ مامه لیم له گه ل دا کردوه ، هه ره وه کو به رچاوه ده که ویت له پارانه وه کانی ده ست پی کردنی نوێژ ، و جگه له وانیش ، ته مه ش شتیکی زۆر نایاب و به ده گمه نه ، به شیوه یه كه نزیکه له وه ی که نه یینیت له په رتۆکیکی تردا ، شوکر بو ئه و په ره وردگاره ی که به نیعمه ته کانی چاکه کاریه کان ته واو و کامل ده بن .

شاشان پیایدا بوچوونی زانایان باسم کردوه ده که م سه باره ت به و فرموده یه ی که گپراومه ته وه ، له گه ل به لگه ی هه ریبه کیکیان ، و تاووتوی کردنی باسکردنی ئه و ووتانه ی که پالپشتیان ده کات ، و ئه و ووتانه ش که له سه ریانه ، پاشان ووته ی ره واه له و ووتانه ئاشکرا و دیاری ده که یین که له به شی سه ره وردا باسان کردوون ، له وانه شه هه ندیک جار هه ندیک باسی تیادا به یئنه وه که به لگه یان له سه ر نیه ،

به‌لكو ته‌ن‌ها بۆچونی موخته‌هیده‌كه‌یه تیایدا ، ناروا ته‌ ناو باب‌ه‌تی ته‌م په‌رتۆكه‌ماندا

وه له به‌ر ته‌وه‌ی چاپ‌کردنی په‌رتۆكه‌كه به هه‌ردوو به‌شه‌كه‌یه‌وه ئاسان نه‌بوو
بۆمان - له به‌ره‌ چه‌ند هۆكارێکی به‌هێز - ته‌وه‌مان به‌ باش زانی كه به‌شی یه‌كه‌می
به سه‌ربه‌خۆیی له به‌شه‌كه‌ی تری چاپ بکه‌ین - به پش‌تیوانی خوای په‌روه‌ردگار - و
ناویشم لێنا :

**((صفة صلاة النبي ﷺ من التكبير إلى التسليم كأنك
تراه)) .**

داوا‌کارم له خوای په‌روه‌ردگار کرده‌وه‌یه‌کی پا‌ک بیٔ ، و ته‌ن‌ها له به‌ر
په‌زاه‌م‌ندی ته‌و نووسرا بیٔ ، سوودیش به‌پروا‌دارانی براشم بگه‌یه‌نیٔ ، هه‌ر
ته‌ویشه بیسه‌ری په‌ها و جواب‌ده‌وه‌ی پا‌رانه‌وه‌کان.

پهیره وهی ئەم پهرتۆکه

وه له کاتی کدا بابەتی ئەم پهرتۆکه ئاشکراکردنی سوننه تی پیغممبهری خوایه
 ﷺ له نوێژدا ، شتیکی به لگه نهویستی تیایدا بابهند نهیم به مهزهه بیکی
 دیاریکراوه وه ، له بهر ئه وه هۆکاره ی که پیش که میك باسمان لئوه کرد ، به لکو
 ئه وهی تیدا باس ده کهم که جیگر و سه لمیئراوه له پیغممبهری خوا ﷺ ههروه کو
 بۆچونی فهرمووده زانان - له کۆن و تازه شدا - چۆن بووه ، ووتیه کی باشیشی
 ووتووئه ئه وه که سه ی که فهرموویه تی ♦ :

أَهْلُ الْحَدِيثِ هُمْ أَهْلُ النَّبِيِّ وَإِنْ لَمْ يَصْحَبُوا نَفْسَهُ أَنْفَاسُهُ صَحَبُوا

له بهر ئه وه - إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى - ئەم پهرتۆکه کۆکه ره وهی هه موو ئه وه
 فهرموودانه ی که بلاو و په رته وازهن له ناو په رتۆکه کانی فیه و شه ریه ت و
 فهرمووده دا - سه ره پای هه موو ئه وه جیاواز و خلافه ی که له نیوان مه زه هب و
 بۆچوونه کاندای هیه که په یوه ندیان به بابته که وه هیه - له کاتی کدا هیچ له وه
 په رتۆکانه مه زه هبانه هه موو په وایه نه گرتۆته خۆی ، وه - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - ئه وه
 که سه ش که پێی هه ستیته له وه که سانه ده بیته که خوی په روه ردگار به توانای خۆی
 هیدایه تی داوه ﴿لَمَّا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ يَازْنَهُ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

♦ من إنشاد الحسن بن محمد النسوي ؛ كما رواه الحافظ ضياء الدين المقدسي في جزء له في (فضل
 الحديث وأهله) .

واته : بۆ رهوایی لهو شتانهی که تیايدا جیاوازن ، پهروهردگاریش وویستی له سهه
هه ره که سیک ببت پینمووی دهکات بۆ پریگای راست .

پاشان من که ئەو پهیره وه بۆ خوَم داناوه - که بریتی یه له پابه ند بوون
دهستگرتن به سوننه تی (صحیح) ی پیغه مبهري خواوه ﷺ - وه پیاده شم
کردوه له پهرتۆکه دا و جگه له میش - که به پشتیوانی خوی پهروهردگار له ناو
خه لکدا بلاو ده بیته وه - ده مزانی دلتیا بووم له وهی که ئەوه هه موو گروپ تایفه و
مه زه به به کان قایل ناکات ، به لکو هه ندیک ، یان زوریان زمانی توانج و تانه ، و
پینووسی لۆمه کاریم تیده که ن ، ئەوه ش هه چ کاریگه ریه که م تئ ناکات ، چونکه من
ئەوه ش ده زانم که رازی کردنی خه لک مه به ستیکه هه رگیز پیی ناگه یشتریت ، و
پیغه مبهري خوا ﷺ فه رموویه تی : " من أرضی الناس بسخط الله وکله الله إلى
الناس " (٩) ، واته : هه ره که سیک خه لکی له خو ی رازی بکات به ته وره کردنی
خوی پهروهردگار ، ئەوا خوی پهروهردگا ردهیدات به ده ست خه لکه وه .

ره واشی فه رمووه ئەو که سه ی که فه رموویه تی :

وَلَسْتُ بِنَاجٍ مِنْ مَقَالَةِ طَاعِنٍ وَلَوْ كُنْتُ فِي غَارٍ عَلَى جَبَلٍ وَغَرٍ
وَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْجُو مِنَ النَّاسِ سَالِمًا وَلَوْ غَابَ عَنْهُمْ بَيْنَ خَافِيَتِي نَسِرٍ

(٩) صحیح : (الصحیحة : ٢٣١١) .

ئهوهشم به که بیروباوهرم وای ئه و پێگهیه راست و پهواترین پێگهیه ، که خوای پهروهردگار فرمانی به برواداران پیکردوه ، پیغمبهره که شمان محمد سهروهی پیغمبهران ﷺ ئاشکرای کردوه ، هه ر ئه و پێگهیه شه که پیشین و سه له فی صالحی ئه م ئومه ته له هاوه لآن و شوینکه وتوانیان پاش خزیان گرتوویانه ته بهر له وانه ش چوار پیشینه ی مه زه به کان - که زۆریینه ی موسلمانان ده درینه پالیان - هه مووشیان هاودهنگن له سه ر ئه وه ی که پیتیسته ده ست بگیریٔ به سونه ته کانی پیغمبهری خواوه ﷺ ، گه رانه وه بو لای سونه ت ، له گه ل وازه یان له هه موو ووتیه ک که پیچه وانه ی بیٔ ، با بیژهره که ی هه رچه نده گه وه بیٔ ، چونکه پیغمبهری خوا ﷺ زۆر له وان گه وهرتر و به رپێزتره ، پێبازه که شی راست و پهواتره ، له بهر ئه وه شوینی پێبازی ئه وان که وتووم ، و شوینه واری ئه وانیشم هه لگرتوه ، و شوینی فرمانه کانیان که وتووم که فرمانیان کردوه به ده ستگرتن به فرمووده کانی پیغمبهری خوا ﷺ با پیچه وانه ی ووتیه خوشیان بیٔ ، ئه م ووتانه شیان گه وهرترین کاریگه ری هه بووه له سه ر گرتنه بهری ئه م په پره وه پێک و راسته ، له گه ل دورکه تنه وه و پشتکردنم له ته قلیدی کوێرانه ، داواکارم له له خوای پهروهردگار پاداشتی خیریان بداته وه .

ووته ی پیشه وایان سه باره ت به شوینکه ووتنی سوننه ت

و وازهینان له ووتانه یان که پیچه وانه ی سوننه ته

له و شتانه ی که سوود به خشه لیږده باسبرکیت ته ووتانه یان که بهرچاومان که ووتون ، یان هه ندیکیان ، به لکو بیته مایه ی ئاموژگاری و بیرخستنه وه بو ته و که سانه ی که پابهندن پیا نه وه - به لکو پابه ندیکی کوپرا نه ی له و انیش نزمتره - و دهست ده گرن به بوچون و مه زهه ب و ووته کانیان ههروه کو بلیت له ئاسمان دابه زی ترا وه ته وه ، خوی پهره وردگاریش فهرموویه تی : ﴿اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ﴾^(۱۰).

واته : شوینی ته و پهرتوکه بکه ون که له لایه ن خوی پهره وردگارتانه وه بو تان دابه زی ترا وه ، بو ته وه ی به باشتین شیوه پهره ورده بن ، باشتین ره وشت و کردار ته نجام بدنه ، و شوینی هه وا و ئاره زوی هیچ که سیک نه که ون ، و واز له ره وایی بهینن ، به که میش بیر له وه ده که نه وه که ته نجامی ده دن ، چونکه ته گهر بیرتان له وه بکر دایه ته وه ، وازتان له ره وایی چاکه کاران نه ده هی نا بو شتی خراب و گومرا کاران .

(۱۰) سورة الأعراف : ۳ .

واته : چه رام و قه ده كراوه له سه ره تهو كه سه ی كه نازانیٔ به لگه ی ووته كه م
چی یه و فه توای پیبدات .

وه زیاد له سه ره تهو ههش فه رموویه تی : " فَإِنَّا بَشَرٌ نَقُولُ الْقَوْلَ الْيَوْمَ وَنَرْجِعُ
عِنْدَهُ غَدًا " .

واته : چونكه ئیمهش مرۆڤین ، ئه مرۆ ووته یه كه ده لیین و سبه ینی لی ی
په شیمان ده بینه وه .

وه له یه کیکی تر دا هاتوه : " وَيَحْكُ يَا يَعْقُوبُ (هُوَ أَبُو يُوسُفَ) لَا تَكْتُبْ
كُلَّ مَا تَسْمَعُ مِنِّي فَإِنِّي قَدْ أَرَى الرَّأْيَ الْيَوْمَ وَأَتْرَكُهُ غَدًا وَأَرَى الرَّأْيَ غَدًا وَأَتْرَكُهُ
بَعْدَ غَدٍ " .

واته : وهی به حالت ته ی یه عقوب (واته : أبو یوسف) هه موو شتیك كه له
منه وه ده بیستی مه ینوو سه ، چونكه له وانه یه من ته م رۆ ووته یه كه به چاك ده زانم
، و سبینی وازی لی دینم ، و سبینی ووته یه كه به چاك ده زانم ، و پاش سبه ینی وازی
لی دینم .

٣ - وه فه رموویه تی : " إِذَا قُلْتَ قَوْلًا يَخَالِفُ كِتَابَ اللَّهِ تَعَالَى ، وَخَبَرَ الرَّسُولِ
ﷺ ، فَاتْرَكُوا قَوْلِي " (١٣) .

(١٣) الفلانی فی : (الإیقاظ : ص ٥٠) .

واته : ته گهر ووتیه کم ووت پیچه وانهی قورئانه که ی خوی پهره ردگار و سوننه ته کانی پیغمبر بوو ﷺ ، تهوا واز له ووتیه که ی من بینن .

۲ - پیشهوا مالکی کوری نه نهس - به ره حمه ت بیټ -

وه پیشهوا مالکی کوری نه نهس - به ره حمه ت بیټ - فهرموویه تی :

۱ - فهرموویه تی: " إنما أنا بشر أخطئ و أصيب ، فانظروا في رأيي : فكل ما وافق الكتاب والسنة فخذوه وكل ما لم وافق الكتاب والسنة فتركوه " (۱۴).

واته : منیش وه کو ئیوه مروقم هه له ش ده کم و دهیشی پیکم ، بویه پروانه ووته کانم ، هه رکامه یان هاوده نگ بوو له گه ل قورئانی پیروژ و سوننه تدا ئهوا وه ریگرن ، وه نه گهر پیچه وانهی قورئانی پیروژ و سوننه ت بوو ئهوا پشت گوئی بخهن .

۲ - وه فهرموویه تی : " ليس أحد بعد النبي ﷺ إلا ويؤخذ من قوله ويترك ، إلا النبي ﷺ " (۱۵).

واته : هیچ که سیك دوی پیغمبره ی خوا ﷺ نی یه ئیلا له ووته کانی وه رده گیریت ، و وازیش له هه ندیکی ده هیئریت ، جگه له پیغمبره ی خوا نه بیټ

ﷺ .

(۱۴) ابن عبد البر في : (الجامع : ۳۲/۲) .

(۱۵) ابن عبد البر في : (الجامع : ۹۱/۲) .

۱ - فهرمویه تی : " ما من أحد إلا وتذهب عليه سنة لرسول الله ﷺ ، وتعزب عنه ، فمهما قلت من قول أو أصلت من أصل ، فيه عن رسول الله ﷺ خلاف ما قلت ، فالقول ما قال رسول الله ﷺ ، وهو قولي " (۱۷).

واته : هیچ که سیك نی یه ئیلا هه ندیک له فهرموده کانی پیغه مبهری خوای ﷺ لی دهروات ، بی ئاگاده بیٔ لییان جا با ههر ووته یه کم ووتبیٔ ، یان بنه وایه کم تییدا دارشتبیٔ ، له پیغه مبهری خواوه ﷺ پیچه وانه ی ووته کهم سه لمینرا و جیگیر بوبیٔ ، ئەوا ووته ووته ی پیغه مبهری خوایه ﷺ ، ئەوش ووته ی منه .

۲ - وه فهرمویه تی : " أجمع المسلمون على أن من استبان له سنة عن رسول الله ﷺ لم يحل له أن يدعها لقول أحد " (۱۸).

واته : موسلمانان کۆران له سه ر ئەوه ی که ئە گهر موسلمانیک سونه تیك له سونه ته کانی پیغه مبهری خوای ﷺ له لا جیگر و ئاشکرا بوو ، ئەوا بۆی حه لال نی یه وازی لی بیٔتیٔ ، له بهر ووته ی ههر که سیك .

۳ - وه ده فهرمویٔ : " إذا وجدتم في كتابي خلاف سنة رسول الله ﷺ ، فقولوا بسنة رسول الله ﷺ ، ودعوا ما قلت " ، واته : ئە گهر له په رتۆکه که مدا ووته یه کتان

(۱۷) تاریخ دمشق ، لابن عساکر : (۳ / ۱ / ۱۵) .

(۱۸) (الفلاني : ص ۶۸) .

چُونیتی نویشی پیغمبر ﷺ له ته کبیره ی نجرامه وه تا کو سه لامدانه وه ههروه کو چوَن له پیش چاوتدا بیت .

بینی پیچه وانه ی ووته ی پیغمبره ی خوا ﷺ بوو ، ئەوا ووته تان ووته ی پیغمبره ی خوا بیت ﷺ ، وواز له ووته ی من بینن .

وه له ریوایه تیکی تر دا فه رموویه تی : " فاتبعوها ، ولا تلتفتوا إلى قول أحد " (١٩).

واته : ئەوا شوینی بکهون ، و لا مه که نه لای ووته که ی منه وه .

٤ - وه فه رموویه تی : " إذا صح الحديث ، فهو مذهبي " (٢٠).

واته : ئەگەر فه رمووده یه ک جیگیر و سه لمینرا ، ئەوا مه زهه ب و بوچوونی منه

٥ - وه فه رموویه تی : " أنتم أعلم بالحديث والرجال مني فإذا كان الحديث

الصحيح فأعلموني به أي شيء يكون : كوفيا أو بصريا أو شاميا حتى أذهب إليه إذا كان صحيحا " (٢١).

٦ - وه ده فه رمویتی : " كل مسألة صح فيها الخبر عن رسول الله ﷺ عند أهل

النقل ، بخلاف ما قلت ، فأنا راجع عنها ، في حياتي ، وبعد موتي " (٢٢).

(١٩) النووي في : (المجموع ٦٣/١) .

(٢٠) النووي : (٦٣/١) .

(٢١) الخطيب في : (الاحتجاج بالشافعي : ١/٨) .

(٢٢) أبو نعيم في : (الحلية ١٠٧/٩) .

واته : هه موو بابسه تیک که فهرمووده ی تیدا جیگیر و سه لمینراو بیت له پیغمه بهری خواوه ﷺ ، له لای (أهل الحديث) ، و فهرمووده ناسانه وه ، به پیچه وانهی ئه وه ی که من ووتومه ، ئهوا من لی ی ده گه پیمه وه و په شیمانم لی ی ، له زیان و دوا ی مردنیشم .

٧ - وه فهرموویه تی : " إذا رأيتموني أقول قولاً ، وقد صح عن النبي ﷺ خلافه ، فاعلموا أن عقلي قد ذهب " (٢٣) ، واته : ته گهر منتان بینی ووتیه کم ووت ، لهو لاشه وه به پیچه وانهی ووته کهم فهرمووده له پیغمه بهره وه ﷺ جیگیر و سه لمینرا بوو ، ئهوا بزنانن که چیری و هۆشم له دهست داوه .

٨ - وه فهرموویه تی : " كل ما قلت فكان عن النبي ﷺ خلاف قولي مما يصح فحديث النبي أولى فلا تقلدوني " (٢٤) ، واته : هه موو ئه وانهی که ووتومه ، و لهو لاشه وه به پیچه وانهی ووته که ی منه وه فهرمووده له پیغمه بهره وه ﷺ هاتبیت ، که جیگه ی ئه وه بیت که به (صحیح) دابنریت ، ئهوا فهرمووده که ی پیغمه بهری خوا ﷺ ئه ولاتره و لاسایی من مه که نه وه .

٩ - وه فهرموویه تی : " كل حديث عن النبي ﷺ فهو قولي وإن لم تسمعه مني " (٢٥) .

(٢٣) رواه ابن عساکر بسند صحیح (١/١٠/١٥) .

(٢٤) رواه ابن عساکر بسند صحیح (٢/٩/١٥) .

(٢٥) ابن أبي حاتم : (٩٣ - ٩٤) .

واته : ئەگەر فەرمووده یه ک جیگیر بوو و سه لمینرا له پیغمبره ی خوا
ﷺ ئەوا ووته ی منه ، با لیشمه وه نه بیستن .

٤ - پیشهوا أحمد ی کوری حنبل - به په حمهت بیٔ -

به لام سه بارهت به پیشهوا أحمد ی کوری حنبل - به په حمهت بیٔ -
ئەوا کۆکه ره وه ترین و پابه ندرینیا نه به سوننه ته وه ، به شیوه یه ک (کان
یکره وضع الکتب التي تشتمل على التفریع والرأي) .

١ - بۆیه فەرموویه تی : " لا تقلدني ، ولا تقلد مالکا ، ولا الشافعي ، ولا
الأوزاعي ، ولا الثوري ، و خُذ من حيث أخذوا " (٢٦) .

واته : نه ته قلیدی من بکه ن ، و نه ش ته قلیدی مالک ، و نه ش شافعی
، و نه ش ئەوزاعی ، و نه ش (الثوري) ، به لکو له و شوینه وه وه ریگرن که
ئەوان وه ریان گرتوو .

وه له ریوایه تیکی تر دا فەرموویه تی : " لا تقلد دينك أحدا من هؤلاء ،
ما جاء عن النبي ﷺ وأصحابه فخذ به ، ثم التابعين ، بعد الرجل فيه مخير " .

واته : له دینداریتدا لاسایی هیچ که سیکی له وانه مه که وه ، ئەوه ی که
له پیغمبره وه ﷺ جیگر و سه لمینرا وه ، یان له هاوه لانی ئەوا وه ی

(٢٦) ابن القيم في : (إعلام الموقعين ٢/ ٣٠٢) .

بگره ، پاشان له شوینکه وتوانیان (واته : التابعین) ، پاش ئه وان مڕۆڤ سه ربه خۆیه له وه رگرتن یان وه رنه گرتنی ووته ی که سانی تر .

وه جاریکیان فه رموی : " الإِتباع : أن يتبع الرجل ما جاء عن النبي ﷺ وعن أصحابه ثم هو من بعد التابعين خیر " (٢٧) ، واته : شوینکه وتن : بریتیه له وه ی که مڕۆڤ شوینی ئه وه بکه ویت که له پیغمبره وه ﷺ جیگر و سه لمینراوه ، یان له هاوه لانی ، پاشان له پاش شوینکه وتوانیان (واته : التابعین) ، سه ربه خۆیه له وه رگرتن یان وه رنه گرتنی ووته ی که سانی تر .

٢ - وه فه رموییه تی : " رأي الأوزاعي ، و رأي مالك ، و رأي أبي حنيفة ، كله رأي ، و هو عندي سواء ، و إنما الحجة في الآثار " (٢٨) .

واته : پابوچوونی ئه وزاعی ، و پابوچوونی مالک ، و پابوچوونی ئه بو حنیفه ، هه موویان بوچوون ، هه مووشیان له لای من وه ک یه کن ، به لام ئه وه ی که بکریت به به لگه ته نها فه رموده یه .

٣ - وه فه رموییه تی : " من رد حديث رسول الله ﷺ ، فهو على شفا هلكة " (٢٩) .

(٢٧) رواه أبو داود في : (مسائل الإمام أحمد : ص ٢٧٦ - ٢٧٧) .

(٢٨) ابن عبد البر في : (الجامع ١٤٩/٢) .

(٢٩) ابن الجوزي في : (المناقب : ص ١٨٢) .

واته : ئه وه ی که فه رموده ی پیغه مبهری خوا ﷺ ږهت بکاته وه ، له ناوچوونی نزیکه .

ئه وه یه ووته ی پیشه وایان ﷺ له فرمان کردنیان به دهست گرتن به فه رموده کانی پیغه مبهری خوا ﷺ ، و له گه ل نه هیکردنیان له ته قلیدکردنی کوپرانه بو ئه و زانا پایه به رزانه به بی چاوپۆشنی و سه یرگردنی به لگه کانیان ، ئه و ووتانه ش ئه وه نده ږوون و ئاشکران ، به هیچ شیوه یه ک شوینی تاوتوێکردن نین ، و هیچ لیکدانه وه یه کی تری پوچه لیش هه لئاگر ، بۆیه له سه ر ئه و ووتانه : ئه گه ر که سیك دهست بگریته به هه موو ئه و فه رمودانه ی که جیگر و سه لمیئراون له سوننه تدا ، با پیچه وانه ش بیّت له گه ل هه ندیک له ووته ی ئه و پیشه واپرێزانه ، ئه و پیچه وانه ی بۆچوونی ئه وان نابیّت ، و ده رچووش نییه له ږیگه و ږیازی ئه وان ، به لکو له راستیدا ئه و به شوینکه وتووایان داده نریت ، و ده ستیشی گرتووه به په تی پته وی ئیسلامه تییه وه ، و هیچ کاتیکیش بچپاندنی بو نییه ، ئه و که سه ش که واز له سوننه تیک ده هیئت - سه ره پای سه لماندن و جیگیر بوونی - ته نها له بهر ئه وه ی که فه رموده که پیچه وانه ی ووته ی ئه و پیشه واپرێزانه یه ، ئه و ئه و که سه وه کو ئه و که سه ی پیشوو نییه که دهستی گرتووه به په تی پته وی ئیسلامه تییه وه ، به لکو به و کرداره ی سه رپیچیکاریانه و پیچه وانه ی ووته به نرخه کانیانه - که له

پيشدا باسکران - خوی په روه ردگاريش فهرموويه تی : ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾ (٣٠).

وه فهرموويه تی : ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (٣١).

پيشهوا (ابن رجب) په حمه تی خوی لی بیت - فهرموويه تی : ((فالواجب علی کل من بلغه أمر الرسول ﷺ وعرفه أن يبينه للأمة وينصح لهم ويأمرهم باتباع أمره وإن خالف ذلك رأي عظيم من الأمة فإن أمر رسول الله ﷺ أحق أن يعظم ويقتدى به من رأى أي معظم قد خالف أمره في بعض الأشياء خطأ ومن هنا رد الصحابة ومن بعدهم على كل مخالف سنة صحيحة وربما أغلظوا في الرد ، لا بغضا له بل هو محبوب عندهم معظم في نفوسهم لكن رسول الله أحب إليهم وأمره فوق أمر كل مخلوق فإذا تعارض أمر الرسول وأمر غيره فأمر الرسول أولى أن يقدم ويتبع ولا يمنع من ذلك تعظيم من خالف

(٣٠) سورة النساء : ٦٥ .

(٣١) سورة النور : ٦٣ .

أمره وإن كان مغفورا له بل ذلك المخالف المغفور له لا يكره أن يخالف أمره
إذا ظهر أمر الرسول ﷺ بخلافه)) .

واته : پێویسته له سه ره موو كه سیك كه فرمانی پێغه مبهری خوای
ﷺ پێبگات ، و بیزانیّت ، پوونی بکاته وه بۆ ئوممهت ، و ئامۆژگاریان
بکات ، و فه رمانیشیان پێبکات به شوینکه وتنی فرمانه کانی ، با
پێچه وانه ش بیّت بۆ ووته ی هه ر گه وریه کی ئه م ئوممه ته ، چونکه فرمانی
پێغه مبهری خوا ﷺ ، ئه ولا تره که به گه وریه دابنریت و چاوی لیبرکیت ،
له بۆچوونی هه موو که سیکی به گه وریه دانرایک که پێچه وانه ی فه رمانی ئه و
بوو بیته وه له هه ندیک له بۆچوونه کانیدا ، له سه ره ئه م بئه وایه یه که
هاوه لانی پێغه مبهەر ﷺ ، و ئه وانه ش که به دواياندا هاتوون به رپه رچی
هه موو ئه وانه یان داوه ته وه که پێچه وانه ی سوننه ته (صحیح) ه کانی
پێغه مبهەر بونه ته وه ﷺ ، په نگه ژۆریش به تووندی په تیان کرد بیته وه ،
نه ک له به ره ئه وه ی که رقیان لی بیّت ، به لکو ئه و که سانه له لایاندا
خۆشه ویست بوونه ، و به پێژ و گه وریه له ده روونیاندا ، به لام په سول الله
له لایان خۆشه ویست تره ، و فرمانیشی له سه ره فرمانی هه موو
درووستکراویکی ، بۆیه ئه گه ر فرمانی پێغه مبهەر ﷺ له گه ل فرمانی جگه
له و بیته وه ، ئه و فرمانی پێغه مبهەر ﷺ پێشتره له وه ی که پیش بخریت ،
و شوین بکه وریّت ، ئه وه ش پێگه رنیه له وه ی که ئه و پێشه وایه ی که

پیچه وانه ی بووه ته وه به گه وره و پێزدار دابنریت ، هه رچه ند خوای په روه ردگار لی خۆش بوو بیّت ، به لکو ئه و که سانه پێیان ناخۆش نیه که پیچه وانه ی ووته کانیا ن ببیته وه ئه گه ر ده رکه ووت که فرمانی پیغه مبهری خوا ﷺ پیچه وانه ی ووته که یانه .

ده ئیهم : چۆن رقیان ده بیّت له وه ، له کاتی کدا ئه و پێشه واه به پێزانه خۆیان فرمانیا ن پێ کردووه به شوین که وتوانیا ن - ههروه کو له پێشدا ئاماژه مان پێدان - وه ئه وه شیا ن له سه ر پێویست کردوون که واز له و ووتانه یا ن بینن که پیچه وانه ی سوننه تن ؟ به لکو پێشه واه شافعی - به ره حمهت بیّت - فرمانی به شوین که وتوانی کردووه که ئه گه ر سوننه تی ک سه لمیترا و جیگیر بوو بیده نه پالی ، با له ژیا نیشدا ئه و سوننه ته ی نه بردو بیّت ، یا ن بۆچوونی کی پیچه وانه ی ئه و سوننه ته ی هه بوو بیّت ، بۆیه ده بینن که تو یژه ره وه و پێشه واه (ابن دقیق العید) - به ره حمهت بیّت - ئه و بابه تانه ی کو کرده وه که بۆچوونی چوار پێشه واکه تیا یاندا پیچه وانه ی فه رموده ی (صحیح) ن - دانه یه کیا ن بیّت یا ن هه موویان - ئه وه ش له یه ک جه لدی ژۆر گه وره دا ، که له سه ره تا کهیدا فه رموویه تی : ((إن نسبة هذه المسائل إلى الأئمة المجتهدين حرام ، وإنه يجب على الفقهاء المقلدين لهم معرفتها لئلا يعزوها إليهم فيكذبوا عليهم)) .

واته : دانی ئەم بابەتانە بۆ پال پێشەوایانی موجته هید حەرام و قەدەغەن ، وه پێویستە له سەر شەرع زانانی لاسایی کاریان ئەو بابەتانە بزانن ، بۆ ئەوەی نەکو بیانداته پالیان ، و بهو کارەشیان دەکەونه درۆدان له سەر زمانیان .

وازهییانی شوینکه وتوانیان له ههندیك ووتهی پيشه وایانیان

، له بهر شوینکه وتنی سوننه ت

وه له بهر هه موو ئەو ووتانه یه ده بینین زۆرینه ی شوین که وتوانی پێشینی ئەو پێشەوا به پڕاژانه ، و هه ندیکیش له پاشینه کاریان ، هه موو ووتیه کی پێشەوا کاریان وەرناگرن ، به لکو وازیان له زۆر له ووتە کاریان هیناوه ، که ده یانبینی ئەو ووتانه پێچه وانه ی سوننه تن ، به شیوه یه ک دوو پێشەوا : محمدی کوری حسن ، و باوکی یوسف - په حمه تی خوای په روه ردگاریان لی بیت - پێچه وانه ی شیخه که یان (أبو حنیفه) کردووه (له نزیکه ی سی یه کی مه زه به که یدا) ، په رتۆکه کاری فیه هیش که فیلن به ئاشکر کردنی ئەو راستییه ، هاوشیوه ی ئەمه ش ده ووتریت سه باره ت به پێشەوا (المزني) و جگه له ئەویش که له شوینکه وتوانی پێشەوا شافعی و جگه له ویش ، وه ئەگەر بمانه ویّت نمونه له سەر ئەوه به یئینه وه ، ئەوه درێژه به ووته ده ده یین ، وه ده ریش ده چین له و مه به سته ی که هه مانه له م توێژینه وه دا ، که کورت برپییه ، بۆیه ته نها دوو نمونه ده هیئینه وه :

١ - پیشهوا محمد له (موطأ) هکهیدا له (په پره ی : ١٥٨) دا
 فهرموویه تی : " قال محمد : أما أبو حنیفة . رحمه الله . فکان لا یری فی
 الاستسقاء صلاة ، وأما فی قولنا : فإن الإمام یصلي بالناس رکعتین ، ثم یدعو
 ، ویحول رداءه " هتد .

واته : محمد فهرموویه تی : به لام سه بارهت به پیشهوا (أبو حنیفة) -
 به په حمهت بیّت - نویژی به سوونهت نه ده زانی له کاتی پارانه وه بۆ باران
 بارین ، به لام له ووته ی ئیمه دا ئه وهیه که : پیشنوێژ دوو پرکات نویژ به
 خه لک دهکات ، پاشان ده پارێته وه و جله که شی هه لده گیرێته وه .

٢ - وه (عصام) ی کورپی (یوسف البلخي) له هاوه لانی پیشهوا (محمد)
 ویه کیک له وانه ی که زۆر له گه ل پیشهوا (أبو یوسف) دا بووه :
 ((کان یفتی بخلاف قول الإمام أبي حنیفة کثیرا ، لأنه لم یعلم الدلیل وکان
 یظهر له دلیل غیره فیفتی به)) ، واته : زۆر جار به پیچه وانه ی ووته ی
 پیشهوا (أبو حنیفة) فهتوای ده دا ، چونکه به لگه ی فهتواکه ی نه ده زانی ،
 جاری واش هه بوو به لگه ی غه یری ئه وی پێ ئه ولاتر بوو بۆیه فهتوای پێ
 ده دا ، له بهر ئه وهیه ده بینین : ((کان یرفع یدیه عند الركوع ، والرفع منه))
 ، واته : دهسته کانی له کاتی کرپنوش بردن ، و بهرز بوونه وه لێ ی بهرز
 ده کرده وه ، ههروه کو له سوننه تی (متواتر) دا له پیغه مبههری خواوه
 جیگر ، و سه لمینراوه ، ئه وهش پێگر نه بووه له کارپیکردنی ، که ﷺ

سێ پیشه وای به پێژ بۆ چوونیان پێچه وانه ی ئه وه بووه ، ئه م ئا کاره ش پیویسته له سه ره هه موو موسلمانیک ، ئه وه ش به گه واهی ئه و چوار پیشه و به پێژه و جگه له وانیش ، ههروه ک له پیشدا باس کرا .

پوخه ی ووته ش ئه وه یه که داواکارم هیچ یه کیك له شوینکه و توانیان تانه و ته شه ره نه ده ن له په یره ی ئه م په رتۆکه و واز له سوود وه رگرتن به ینیت له و سوننه تانه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ که تییدا هاتوون ! به بیانوی ئه وه ی که پێچه وانه ی مه زه به که یه تی !! به لکو داواکارم ئه و ووتانه ی که باسکراون له به ر چاو بگریت که سه باره ت به پیویستی کارکردن به سوننه ت و وازه ینان له ووته ی پێچه وانه یان بۆ سوننه ت ووتراوه ، وه ئه بیّت ئه وه ش بزانیّت که تانه و ته شه ره دان له په یره ی ئه م په رتۆکه تانه و ته شه ره دانه له و پیشه وایه ی که شوینکه و توویه تی ، هه ر یه کیك بیّت له و پیشه و به پێژانه ، چونکه ئیمه ش ئه و په یره ومان له و به پێژانه وه وه رگرتوه ، هه ر وه کو له پیشدا باسما ن لیوه کرد ، بۆیه هه ر که سیك پشتیان لی بکات له م په یره وه یاندا ، ئه و له ترسناکی یه کی زۆر گه وره دایه ، چونکه ئه وه ده گه یه نیّت که پشت بگریت له سوننه ت ، له کاتی کدا خوای په روه ردگار فرمانی ئه وه ی پیکردووین که له کاتی جیا وازیماندا بگه پێینه وه ، و متمانه ی بکه ینه سه ر ، ههروه کو

فه رموویه تی: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي
أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (٣٢).

داواکارم له خوای پهروه ردگار بمانکات له و که سانه ی که سه باره تیان
فه رموویه تی: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن
يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ (٣٣).

دیمه شق

(١٣) هی جمادی الآخرة / سائی ١٣٧٠ ک.

(٣٢) سورة النساء : ٦٥ .

(٣٣) سورة النور : ٥١ - ٥٢ .

چه ند شو به یهك و وه لامه كانیان :

ئه م ووتانه پيش ده سال ده بیټ نووسیم بوو له پيشه کی ئه م په رتوکه دا ، له م کاته شدا ئه وه م بو ده رکته که کاریگه ریه کی زور چاکی هه بووه له ریزی لاوانی برواداردا ، ئه وه ش له رینووی کردنیان بو پیوستی گه رانه وه بو ئاین ، و په رستشه کانیان ، و وه رگرتنیان له سه رچاوه پاک و خاوتنه که ی ئاینی ئیسلامی پیروژه وه : که قورئانی پیروز و سوننه ته کانی پیغه مبهری خوایه ﷺ - شوکر و ستایشی خوای په روه ردگار بیټ - زور که سانی کاریکاری سوننه تیان تیدا دروست بووه ، له په رستشه کانیاندا ، به شیوه یهك وایان لی هاتووه به و شته بناسرینه وه ، سه ره رای ئه وه ش من له هه ندیکیاندا سستی ه کم به دی ده کرد له کاریکاردنیدا ، ئه وه ش له بهر ئه وه نییه که گومانیا من له پیوستی ئه وه دا هه بیټ - دوا ی هینانه وه ی ئه وه هه موو ئایه ت و ووتانه له پيشه وایان سه باره ت به فرمان کردنیان به گه رانه وه بوی - به لکو ئه و سستی یه به هوی هه ندیک شو به یه که وه یه که له هه ندیک له شیخانی موقه لیدی مه زه به کان !

بویه واده بینم که باسی ئه و شو بهانه بکه م ، و وه لامیشیان بده مه وه ، به لکو ئه وه ببیته هوی ئه وه ی که ئه وه هه ندشه هه ستن به کاریکاردن به

سوننه ت ، له گه ل کارپیکارانى تردا ، بۆ ئه وه ی هه موو - به ویستی خواى پهروه ردگار - ببن به کۆمه لى پزگار بوو .

١ - هه ندىکیان ده ليين : ((لا شك أن الرجوع إلى هدي نبينا ﷺ في شؤون ديننا أمر واجب لا سيما فيما كان منها عبادة محضة لا مجال للرأي والاجتهاد فيها لأنها توقيفية كالصلاة مثلا ولكننا لا نكاد نسمع أحدا من المشايخ المقلدين يأمر بذلك بل نجدهم يقرون الاختلاف ويزعمون أنها توسعة على الأمة ويحتجون على ذلك بحديث - طالما كرروه في مثل هذه المناسبة رادين به على أنصار السنة - : (اختلاف أمتي رحمة) فيبدو لنا أن هذا الحديث يخالف المنهج الذي تدعو إليه وألفت كتابك هذا وغيره عليه فما قولك في هذا الحديث ؟)) .

واته : گومان له وه دا نيه كه گه رانه وه بۆ سونه تى پیغه مبهرد كه مان له كار و بارى ئایینه كه مان كرده وه یه كى پیویسته ، به ته بیات له وانه ی كه په رستشیکى په تیه ، و جیگه ی ئیجتهد و را ده ربړین نیه ، چونكه به پئى ده قه كانى شه ريعه ت ده بیټ ، وه كو نویژ بۆ نموونه ، به لام زۆر به ده گمه ن نه بیټ نابيستین شیخانى لاسایى كار فه رمان به وه بکه ن ، به لكو به پیچه وانه وه ده بینین جیاوازی به باش ده زانن و به فراوانكارى داده دن به گومانى خو یان له سه ر ئه م ئوممه ت ، ئه و فه رموده یه ش ده كه نه به لگه - كه زۆر جار دووباره ی ده كه نه وه و

بہرہ پرچی سہ رخہ ران و پشتیوانانی سوننہ تی پی دہدہ نہ وہ - کہ ئہ ویش
 فہرموودہی : " اختلاف اُمّی رحمۃ !! " ، بُوّیہ ئہ وہ مان بُو دہردہ کہ ویت
 کہ ئہم فہرموودہیہ پیچہ وانہی ئہ و پیرہ وہیہ کہ گرتوتہ بہر ، و
 بانگہ شہی بُو دہ کہیت ، و ئہم کتیبہ و جگہ لہ میشت لہ سہر داناوہ ، جا
 جی دہ لیت سہ بارہت بہم فہرموودہیہ ؟
 وہ لّامی ئہ مانہش لہ دوو پروہ وہیہ :

یہ کہم : ئہ وہیہ کہ فہرموودہ کہ (ضعیف) ہ بہ (صحیح) دانانریت
 ، بہ لکو (باطل) ہو ہیچ بنہ وایہ کی نیہ پیشہ وا و علامہ (السبکی)
 فہرموویہ تی : ((لم أقف له على سند صحيح ولا ضعيف ولا موضوع)) .
 واتہ : ہیچ سہ نہ دیکم بُو ئہم فہرموودہیہ لہ لی کو لّینہ وہ کانمدا
 نہ بینوہ ، نہ (صحیح) ، و نہ (ضعیف) ، بگرہ نہش (موضوع) .
منیش دہ لّیم : بہ لکو بہم شیوہیہ ریوایہت کراوہ : ((... اختلاف
 أصحابي لكم رحمۃ)) ، و ((أصحابي كالنجوم فبأيهم اقتديتم اهتديتم)) ، و
 ہر دووکیان بہ (صحیح) دانانرین ، بہ لکو یہ کہ میان (واہ جدا) ہو
 دووہ میشیان (موضوع) ہ ، بہ تیرو تہ سہ لیش باسہم لہ سہر کردوون لہ
 سلسلہ الأحادیث الضعيفة والموضوعة : برقم : ۵۸ و ۵۹ و ۶۱) .

دووہم : فہرموودہ کہ سہرہ پای ئہ وہی کہ پیچہ وانہیہ لہ گہ لّ قورٹانی
 پیروژدا ، چہ نکہ ئہ و ئایہ تانہی کہ لہ و بارہیہ وہ ہاتوون - واتہ سہ بارہت

به نه هی کردن له جیاوازی له ئاییندا ، و به فه رمان کردن یه کببون تیایدا . له وه ئاشکراترن که باس بکریڼ ، به لام هیچی تیدا نیه که وه کو نمونه هه ندیکیان بهینینه وه ، خوای په روه ردگار فه رموو یه تی : ﴿وَلَا تَنَازَعُوا فَعَشَلُوا وَنَذَهَبَ رَيْحُكُمْ﴾ (٣٤) .

واته : نیزاع و دوو به ره کئی مه که ن له نیوان خو تاندا ، چونکه ده بیته هوی سه ر نه که وتنتان ، و خه بهر و بوئی خراپه که شتان ده پروات و بلاو ده بیته وه .

وه فه رموو یه تی : ﴿وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ (٣٥) .

واته : له مشرک و هاو دل بریار ده ران مه به ن ئه وانه ی که ئایینه که یان پارچه پارچه و په رته وازه کردووه ، و بوونه ته حیزب و کومه لئ جیا جیاوه ، هه موو کومه ل حزبیکیشیان به وه ی که هه یه تی خوشحاله و به خته وه ره .

وه فه رموو یه تی : ﴿وَلَا يَرَالُونُ مُخْتَلِفِينَ إِلَّا مِنْ رَحْمِ رَبِّكَ﴾ (٣٦) .

(٣٤) سورة الأنفال : ٤٦ .

(٣٥) سورة الروم : ٣١ - ٣٢ .

جا ئه گهر ئه وانهی که خوی په روه ردگار په حمیان پی ده کات ته فریقه و جیاوازی ناکه ن ، به لکو که سانی ناپه و ته فریقه و جیاوازی ده که ن ، جا چُون ژیری و میثکیک جیاوازی به په حمهت ده زانیت ؟!

به مهش ئه وه جیگر بوو و سه لمینرا که ئه و فهرمووده یه (صحیح)
نیه نه له سه نه د و نهش له دهقی فهرمووده که دا ، له و کاته شدا به پوونی
ناشکرا ده بیټ که نابیت بکریته به هانه و بیانویه ک بو وهستان له
کارکردن به قورئانی پیروژ و سوننه تی پیغمبر ﷺ که پیشه وایان
فرمانیان کردوه به کار پیگردنیان .

۲ - وه هندیکی تریان ده لین : ئه گهر جیاوازی و ئختیلاف له
شه ردا قه ده غه کراو بیټ ، باشه ئیوه چی ده لین سه بارهت به جیاوازی
هاوه لانی پیغمبر ﷺ ، و پیشه وایان له دوی ئه وان ؟! وه ئایا هیچ
جیاوازیه که هیه له نیوان جیاوازی ئه وان و جیاوازی ئه وانهی که دوی
ئه وان هاتوون ؟!

وه لاهه که شی : به لئ جیاوازیه کی زور هیه له نیوان ئه و دوو جیاوازیه
، ئه وهش له دوو شتدا درده که ویت :
یه که م : هوکاری جیاوازیه که .
دووه م : کاریگه ری جیاوازیه که .

سه بارهت به جیاوازی هاوه لآن ، ئەوا به هۆی زهرووره ته وه بووه ، و جیاوازیه کی ئاسایی بووه له وانه وه له یه ن تیگه یشتنه وه ، نه ک ئەوه ی که له لایه ن خۆیا نه وه جیاوازیه که هه لبرژین ، هه ندیک شتی تریشی بۆ زیاد ده کریت که له سه رده می ئەواندا بووه ، که وای خواستوو جیاوازی بن و پاشان له دوا ی ئەوان نه ماوه ، وه کو ئەو جوړه جیاوازیانه ش ناتوانریت به ته وای لای ی پرگار بین ، وایش ناکات له ئەنجام ده رانی بهر ئەو سه رزنشته بکه ون که له ئایه ته کانی پیشوودا باسکرا ، یان ئەوانه ی که ئەو واتایه یان هه یه ، چونکه مه رجی ئەو سه رزنشته ی تیدا نیه ، که بریتیه له مه به ست و به رده وام بوون و واز نه هینان لای ی .

به لām ئەو جیاوازیه ی که به رپا بووه له نیوان لاسایی کاراندا ، زۆربه ی جار هه یج بیانوو یه کیان نیه له ئەنجامدانیدا ، وه هه ندیکیشیان به لگه ی قورئانی پیرۆز و سوننه تی بۆ ئاشکرا بووه ، لایه نی بۆچون و مه زه به که ی تریش ده گریت که نه یگرتو ته بهر ، که چی وازی لای ده هیئیت له بهر هه یج نه ، جگه له وه نه بیئت که پیچه وانه ی مه زه به که ی خۆیه تی ، وه کو بلایت مه زه به له لای ئەو بنه وایه ، یان ئەو ئایینه یه که (محمد) ﷺ پیی هاتوو ، مه زه به و بۆچوونه که ی تریش ئایینیکی تره حوکمه که ی نه ماوه واته : (منسوخ) ه .

وه هه ندیک له وانه به پیچه وانه ی ئه وه وه ئه و بۆچوونانه وا ده بینن - له گه ل هه موو ئه و جیاوازیه ی که باسما ن کرد - که هه موو ئه وانه هه موو شه رع ی جۆراو جۆرن ، ههروه کو هه ندیک له پاشینه کانیان ئاماژه یان به وه داوه : هه یچ ریگریک نیه له پیش موسلمان له وه ی که هه ریه کیکیانی پی باشه بیٔ ، و وه ریگریٔ ، یان واز بیٔت دوور بکه ویته وه ی له وه ی که ویستی له سه ر نیه ، چونکه هه ر هه مووی ئایینه و شه رعه !!! په نگه ئه وانه و ئه وانیتیش به لگه به وه بیٔنه وه بۆ ئه وه ی له سه ر جیاوازیان بمیٔنه وه به و فه رموده پوچه له ی که تییدا هاتوو : " اختلاف امتی رحمة " ، وه زۆر جاریش لیٔانه وه ده بیسین که به به لگه ده یه ٔنه وه بۆ ئه و کاره یان ، به و ووته و شیوه یه ش له یه کی ده دهنه وه ، و ئاراسته ی ده که ن که ده لیٔن : جیاوازی کاتیک بۆیه به میهره بانی داده نریٔ ، چونکه فراوانی تیډایه له سه ر ئوممه ت ، له گه ل ئه وه ی که ئه م لیكدانه وه و ئاراسته کردنه پیچه وانه ی ئایه تی راشکاوی قورئانی پیروژه ، له گه ل ناوه رۆک و واتای ئه و ووتانه ی که له پیشدا باسکران ، ده قی ووته ی هه ندیکیان له و باره یه هاتوو که په تی ده کاته وه ...

پيشهوا (ابن القاسم) فهرموويه تی : ((سمعت مالكا والليث يقولان في اختلاف أصحاب رسول الله ﷺ : ليس كما قال ناس : (فيه توسعه) ليس كذلك إنما هو خطأ وصواب)) (٣٧) .

واته : گویم له پيشهوا (مالك) و (ليث) سه بارهت به جياوازی نیوان هاوه لانی پیغه مبهري خوا ﷺ فهرموويانه : بهو شیوهیه نیه که هه ندیک خه لک ده یلین : که ئه و جياوازیانه فراونیان تییدایه ، به لکو هه له یه یان راست .

وه (أشهب) فهرموويه تی : ((سئل مالك عن أخذ بحديث حدثه ثقة عن أصحاب رسول الله ﷺ أترأه من ذلك في سعة ؟ فقال : لا والله حتى يصيب الحق ما الحق إلا واحد قولان مختلفان يكونان صوابا جميعا ؟ ما الحق والصواب إلا واحد)) (٣٨) .

واته : پرسیارکرا له پيشهوا (مالك) سه بارهت به که سییک که که سییکی (ثقة) فهرمووده یه کی پی ږاگه یان دبیټ له هاوه لانی پیغه مبهري خواوه ﷺ ئایا وا ده بینیت که له و کرداره یدا له فراوانیدا یه بو هه یه ؟ ئه ویش له وه لامدا فهرمووی : نه خیر سویند بیټ به خوا ، تا کو راستی

(٣٧) ابن عبد البر في : (جامع بيان العلم : ٢ / ٨١ - ٨٢) .

(٣٨) المصدر السابق : (٢ / ٨٢ - ٨٨ - ٨٩) .

نہ پیکیٹ ، چونکہ پڑھوایی و پاستی یہ کہہ ، دوو ووتہی جیاواز ہہ بن و ہر دووکیان پاست و پڑھو بن !! پاستی و پڑھوایی ہر یہ کہہ .

وہ (المزني) ہاوپڑی و ہاوہ لئی پیشہوا (الشافعي) فہرموویہ تی : ((
وقد اختلف أصحاب رسول الله ﷺ خطأ بعضهم بعضا ونظر بعضهم في أقاويل بعض وتعقبها ولو كان قولهم كله صوابا عندهم لما فعلوا ذلك وغضب عمر بن الخطاب من اختلاف أبي بن كعب وابن مسعود في الصلاة في الثوب الواحد إذ قال أبي : إن الصلاة في الثوب الواحد حسن جميل . وقال ابن مسعود : إنما كان ذلك والثياب قليلة . فخرج عمر مغضبا فقال : اختلف رجلان من أصحاب رسول الله ﷺ ممن ينظر إليه ويؤخذ عنه وقد صدق أبي ولم يأل ابن مسعود ولكني لا أسمع أحدا يختلف فيه بعد ما مقامي هذا إلا فعلت به كذا وكذا)) (۳۹) .

ہر وہا (المزني) فہرموویہ تی : ((يقال لمن جوز الاختلاف وزعم أن العالمين إذا اجتهدا في الحادثة فقال أحدهما : حلال والآخر : حرام أن كل واحد منهما في اجتهاده مصيب الحق : أبأصل قلت هذا أم بقياس ؟ فإن قال : أبأصل قيل له : كيف يكون أصلا والكتاب ينفي الاختلاف ؟ وإن قلت :

(۳۹) المصدر السابق : (۲ / ۸۳ - ۸۴) .

بقیاس قیل : کیف تکنون الأصول تنفی الخلاف ویجوز لك أن تقيس علیها جواز الخلاف ؟ هذا ما لا يجوزہ عاقل فضلا عن عالم)) (٤٠) .

واته : به و كه سه ی كه جیاوازی به رهوا ده زانیّت ، و ده لیّت ئه گهر زانایان جیاواز بوون له رهو داویکدا ، و یه کیکیان ووتی : ئه و شته حه لاله ، و دووه میان بلّیت : ئه و شته حه رام و قه ده غه کراوه ، ئه واهر دووکیان له بوچونه که یاندا پیکاو یانه ، ئه واهر دبیت پیی بووتریّت : تو ئه م ووته یه ت له سه ر بنه وایه ک ووتوو یان به پیی (قیاس) ؟ جا ئه گهر ووتی : له سه ر بنه وایه ک ووتوو مه ، پیی ده ووتریّت : چون ده بیّت به پیی بنه وایه ک ووترابیّت له کاتیکیدا قورئانی پیروژ جیاوازی رهت ده کاته وه ؟ وه ئه گهر ووتی : به پیی (قیاس) ، پیی ده ووتریّت : چۆن له کاتیکیدا که بنه واکان جیاوازی رهت ده که نه وه ، که چی تو دیّت جیاوازی له سه ر (قیاس) ده که ی !! ئه مه شتی که هیچ که سیکی دانا به باشی نازانیّت جا چ جای که سیکی زانا !!

جا ئه گهر یه کیک ووتی : ئه و ووته یه ی که تو باسی ده که یّت ده لیّت : ره وایی هه ر یه که و نابیّت به چه ند دانه یه ک ، پیچه وانیه له گه ل ئه و ووته یه ی خودی مالک که له کتیبی (المدخل الفقهي : ١ / ٨٩) ی (للأستاذ الزرقا) دا هاتوو : ((ولقد هم أبو جعفر المنصور ثم الرشيد من

(٤٠) المصدر نفسه : (٢ / ٨٩) .

بعده أن يختارا مذهب الإمام مالك وكتابه (الموطأ) قانونا قضائيا للدولة العباسية فنهاهما مالك عن ذلك وقال : " إن أصحاب رسول الله ﷺ اختلفوا في الفروع وتفرقوا في البلدان وكل مصيب ") .

واته : ئه وه نه بوو خه ليفه (أبو جعفر المنصور) و پاش ئه ویش (الرشید) و یستیان مه زه بی پیشه وا (مالک) و کتیبه که ی کتیبی (الموطأ) هه لبرترین بو ئه وه ی ببیته دستور و پړسای ده ولته ی (عباس) ی ، که چی پیشه وا (مالک) ئه وه ی لی قه ده غه کردن و فه رموی : هاوه لانی پیغمبر ﷺ خوا جیاوازیان هه بووه له بابته فیهیه کاندای ، و بلاوه یان لی کرد له ولاتاندا ، هه مووشیان هه ر پیکاو یانه .

منیش ده لیم : ئه م چیرۆکه زانراوه ، و ئاشکرایه له پیشه وا (مالک) ده وه - په حمه تی خوی لی بیټ - به م برگی کۆتایی کی تییدا هاتووه : ((وکل مصیب)) ، ووته یه کی من هیچ بنه وایه کم بو نه دیوه له هیچیک له ریویات و سه رچاوانه ی بهر ده ستم که وتوون ، جگه له ریویه تی که نه بیټ که (أبو نعیم) له (الحلیه : ٦ / ٣٣٢) دا ریویه تی کردووه ، و (مقدم) ی کوپی (داود) تیډایه ، و ئه ویش یه کی که له وانه ی که پیشه وا (الذهبي) له کتیبی (الضعفاء) دا هیناویه تی ، له گه ل ئه وه شدا گو که ی به م شیوه یه یه : ((وکل عند نفسه مصیب)) ، بۆیه برگی (عند نفسه)) به لگه یه له سه ر ئه وه ی که ئه و برگیه یه که له (المدخل) دا هاتووه

زیادکراوه ، ئە ی چۆه وا نه بیّت له کاتی کدا پیچه وانه یه له گه لّ ئە وه ی که
(الثقات) له پیشه وا (مالک) ه وه گێراویانه ته وه که په وایی یه که و نابیت
چه ند دانه یه ک بیّت ، ههروه کو چۆن له پیشدا پوونکرایه وه ؟ ! هه ر
ئهمه شه که هه موو پیشه وایانی هاوه لّان ، و شوینکه وتوانیان ، و چوار
پیشه وایانی موجته هیدیان له سه ره ، و جگه له وانیش .

(ابن عبدالبر) له (۲ / ۸۸) دا فه رموویه تی : ((ولو كان الصواب
في وجهين متدافعين ما خطأ السلف بعضهم بعضا في اجتهادهم وقضائهم
وفتواهم والنظر يأبى أن يكون الشيء وضده صوابا كله ولقد أحسن من قال :
إثباتُ ضِدِّينَ مَعًا فِي حَالٍ أَفْبَحُ مَا يَأْتِي مِنَ الْمَحَالِ)) .

واته : ئە گه ر په وایی له دوو بۆچونی جیاوازدا ببا یه ئە وا پیشین
هه ندیکیان ئە وانی تریانیا ن به هه له وه نه ده خسته وه له بۆچونه کانیان ، و
داد و فه تواکانیا ندا ، ژیریش ئە وه په ت ده کاته وه که شتیک و
پیچه وانه که شی هه ر پاست بیّت ، چاکی فه رمووه ئە و که سه ش که
فه رموویه تی : سه لماندن و جیگیرکردنی دوو شتی دژ یه ک له یه ک کاتدا
شتیکی نامۆ و قیزه ونه له پاستیدا .

جا ئە گه ر ووترا ئە گه ر ئە وه مان له لا جیگیر بوو که ئە م په وایه ته له
پیشه وا (مالک) ه وه نه سه لمینراوه ، ئە وا بۆچی پیشه وا (مالک) پازی

نه بوو که خه لیفه (المنصور) خه لکی له سه ر کتیبه که ی (الموطأ)
کۆبکاته وه ؟! وه لامی نه دایه وه بۆ ئه و کاره ؟!!

ئه و ده لیم : باشتین شتیک له هه موو ریوایه ته کان که چاوم که وتبیته
سه ری ئه و ریوایه ته یه که پیشه و (الحافظ ابن کثیر) له (شرح اختصار
علوم الحديث : ٣١) دا باسی کردووه که پیشه و مالک فه موویه تی : ((
إن الناس قد جمعوا واطلعوا على أشياء لم نطلع عليها)) .

وه ئه وهش له تواویتی زانست و دادپه روه ریته تی ، هه روه کو پیشه و
(ابن کثیر) - به ره حمه ت بیّت - فه رموویه تی .

به مهش ئه وه سه لمینرا که جیاوازی هه موو هه ر خراپه ، نه ک به
ره حمه ت دابنریت ، به لام هه ندیکی مروقی له سه ر لۆمه ده کریت ، وه کو
ئه و که سانه ی که زۆر موته عه سین بۆ مه زه به کان ، و هه ندیکی تری
خاوه نه که ی لۆمه نا کریت له سه ره ی وه کو ئه و جیاوازیه ی که له نیوان
هاوه لان و شوینکه وته کانیا ن له پیشه وایانی ئیسلام ، خوا ی په روه ردگار
له کۆمه ل و زومره ی ئه واندا هه شر بکات ، سه رکه وتوو شمان بکات بۆ
شوینکه وتنیا ن .

به مهش ئه وه ئاشکرا بوو که جیاوازی نیوان هاوه لانی پیغه مبهَر ﷺ
ئه و جیاوازیه نیه که له نیوان شوینکه وتوانی مه زه به کانداهیه .

پوخته که شی ئه وه یه : که هاوه لَان جیاوازی له نیوانیاندا هه بووه له

به ر زه روورته بووه ، به لَام له گه ل ئه وه شدا ئینکاری جیاوازیان ده کرد ، و پریان ده کرد لَی تا کو پِیگه یه کیان ده ست بکه وتایه .

وه سه بارته به لاسایی کاران (المقلدة) له گه ل ئه وه ی که ده توان لَی پزگار بن - ئه گه ر له به شیکی گه وره شی بیّت - نه هاو ده گن له گه لَتدا ، و نه ش هه ولَی بۆ ده ده ن ، به لکو بگه به رده وامن له سه ری ، جا چه ند جیاوازن ئه و دوو جیاوازیه !!

ئه وه جیاوازیانه له لایه ن هۆکاره وه .

به لَام جیاوازی له لایه ن ووته و کرده وه ی هاوه لَانه وه (واته : الأثر) : ئه و پوون و ئاشکرا تره له و ، ئه وه ش به وه ی که هاوه لَان ﷺ له ئه و جیاوازیه زانراوه ی که له نیوانیاندا هه بووه له بابته فیهیه کاند ئه و ده بینین زۆر هه ولَیان داوه که یه کیتی موسلمانان به تووندترین و باشتترین شیوه بپاریزن ، له گه ل دوورگرتن له هه موو ئه وانه ی که ووته ی موسلمان په رته وواوزه و جیاواز ده کات ، پِیزی موسلمانانیش ده شه وینیت ، بۆیه ده بینین تیااندا بوو ده نگ به رزکردنه وه ی له کاتی خویندنه وه ی (بسم الله) دا به په و ده زانی و تیاانیشدا بوو به په وای نه ده بینی ، وه تیااندا بوو ده ست به رزکردنه وه ی به سوننه ت ده زانی و هه شبوو به سوننه تی نه ده زانی ، وه تیااندا بوو ده ست پِیوه دانی ئافه رته ی به به تالکهره وه ی

دهستنوێژ دهزانی ، وهه شبوو به بهتالکهره وهی نه دهزانی ، له گهڵ ئه وه شدا هه موویان له دوا ی پیشنوێژیکه وه نوێژیان ده کرد ، ههچیشیان خۆی نه ده گرته وه له وهی که نوێژی له دوا ی پیشنوێژیک ئه نجام بدات به هۆی جیاوازی بۆچوونیا نه وه .

به لام سه بارهت به لاسایی کاران جیاوازیان پێچهوانه ی ئه وانه به تهواوی ، بۆ ده بینین یه کێک له شوینه واره کانی ئه وه ده بینین موسلمانان جیاوازیان که وتۆته نۆوان له گه وره ترین بنه و دوا ی بنه وای شایه تومان که نوێژه !!! بۆیه ده بینین هه موویان نوێژ له دوا ی پیشنوێژیک دا ناکهن ، به بیانوی ئه وهی نوێژی پیشنوێژه که بهتال له یان به لای که مه وه نوێژکردن به دوایدا مه کروه به نيسبته پێچهوانه بوونه وهی له گهڵ مه زهه ب و بۆچوونه کهیدا ، ئه وه شمان لیانه وه بیستوو ، و بینیه ، ههروهکو جگه له ئیمهش بینویهتی ، چون ئه و شته وای نیه له کاتی کدا ده بینین له هه ندیک له کتێبه مه زهه بیه ناسراوه کاندایه توه که ئه و جوړه نوێژکردنه مه کروه یان پوچه له ؟!! هه ره له ئاکامی ئه وه دا بوو که چوار میحراب دروست ده کرا له یه ک مزگه وتی گه وره دا ، له هه ره یه کێکیاندا پیشنوێژی مه زهه ب و بۆچوونیکێ تیدا یه ک له دوا ی یه ک نوێژ ئه نجام ده دن ، و له و لاشه وه خه لکانیکت ده بینن چاوه پوانی پیشنوێژی مه زهه به که ی خۆیان ده کرد ، له کاتی کدا که پیشنوێژکه ی تر خه ریکی

نویژکردنه به کۆمه لێکی تر !!! به لکو بگره جیاوازیان گهشتوو ته ئه و
 پادهیه ی له وه گه وره تر له لای هه ندیک له لاسای کاران وه ک نموونه یه ک
 هه ندیکیان ئه وه یان قه دهغه کردوو که هاوسه رگیڕیتی له نیوان پیاویکی
 حه نه فی مه زه ب و ئافره تیکی شافعی مه زه بدا پوو بدات !!! پاشان
 فه توای ئه وه له لایه ن هه ندیک له ناسراوانیاندا دراوه - که به مو فتی
 جنۆکه و مروفیش (مفتی الثقلین) ناسراوه - که ئه و هاوسه رگیڕیه ده بیئت
 له نیوان له نیوان پیاویکی حه نه فی مه زه ب و ئافره تیکی شافعی
 مه زه بدا پوو بدات ، به به لگهی ئه وه ی که ووتوو یه تی : ((تنزیلا لها منزلة
 أهل الكتاب)) ، واته : به و شیوه یه حیسابی بۆ بکریئت که حیساب بۆ
 ئافره تی خاوه ن کتیبه ئاسمانیه کان (واته : أهل الكتاب) ده کریئت !!!
 ئه مه ش ئه وه ده گه یه نیئت که - یان کتیبه مو عته به ره کانیا ن ئه وه
 ده گه یه نن - که پیچه وانه که ی نابیئت - که بریتی یه له هاوسه رگیڕی نیوان
 ئافره تیکی حه نه فی مه زه ب له گه ل پیاویکی شافعی مه زه ب - ههروه کو
 چۆن نابیئت که ئافره تی موسلمان بدریئت به پیاویکی خاوه ن کتیبه
 ئاسمانیه کان !!!

ئهمه دوو نمونه یه له و نمونه زۆرانه ی که هه ن ، شوین ه واری ئه و
 جیاوازیه ئاشکرا ده که ن بۆ هه موو خاوه ن هزریک که ئاکامی جیاوازی
 پاشینان و جه ختکردن یانه له سه ری ، به پیچه وانه ی ئه و جیاوازیه ی که که

له نیوان پیشیندا هه بووه ، که هیچ شویننه واریکی خراپی نه بووه له سهه
 ئوممه تی ئیسلامی ، ئه وه ش پرزگاری کردوون له وهی که ئه و ئایه تانه
 بیانگریته وه که نه هی ده کات له جیاوازی له ئاییندا - به پیچه وانه ی
 پاشینان - خوی په روه ردگار هه مووان پینمووی بکات بۆ پێگای راست .
 خۆزگه ئه و جیاوازیه یه یان که باسمان لیوه کرد زیانی تایبته ببايه به
 نیوان خویانه وه ، نه گه شتایه که سانی تر له ئوممه تی ئیسلامی - ئه و کاته
 کیشه که سوکتر ده بوو - به لام به داخه وه ئه وه وای لی هاتووه کو تیپه ر بیټ
 لییان بۆ بئ باوه پانیش له زۆر له ولاتاندا ، به وه ش بوونه ته هۆ پێگرتن - واته
 به هۆی جیاوازیانه وه - له وهی که کۆمه ل کۆمه ل بینه ناو ئایینه که ی خوی
 په روه ردگار هه وه ، له کتیبی (ظلام من الغرب / ل : ٢٠٠) دا که له
 نووسینی (محمد الغزالي) یه ووتیه که هاتووه که ئه مه ده قه که یه تی : ((
 حدث في المؤتمر الذي عقد في جامعة (برينستون) بأمريكا أن آثار أحد
 المتحدثين سؤالا - كثيرا ما يثار في أوساط المستشرقين والمتهمين بالنواحي
 الإسلامية - قال : " بأي التعاليم يتقدم المسلمون إلى العالم ليحددوا الإسلام
 الذي يدعون إليه ؟ أبتعاليم الإسلام كما يفهمهما السنيون ؟ أم بالتعاليم التي
 يفهمها الشيعة من إمامية أو زيدية ؟ ثم إن كلا من هؤلاء وأولئك مختلفون فيما
 بينهم .

وقد يفكر فريق منهم في مسألة ما تفكيرا تقدما محدودا بينما يفكر آخرون تفكيرا قديما متزمنا)) .

واته : له و کۆنگره یه ی که له زانکۆی (برینستون) له ولاته یه کگرتوو هه کانی ئه مه ریکادا به ستر ، یه کێک له ئاماده بووان پرسیاریکی وروژانده . که زۆر جار له ناوهنده پۆژهه لات ناسیه کاند ، یان له ناوه ندانه ی که بایه خ ده دهن به لایه نه ئیسلامیه کان - تییدا ووتی : به چ په یڕه و زانستی که وه موسلمانان دینه پیشه وه بۆ جیهان بۆ ئه وه ی سنووری ئه و ئیسلامه یان دیاری بکه ن که بانگه شه ی بۆ ده که ون ؟ ئایا به و په یڕه و زانسته ی ئیسلام که سوننیه کان په یڕه وه ی ده که ن لێ ی تی ده گهن ؟ یان به وه ی که شیعه ی دوانزه ئیمامی یان شیعه زه یدیه کان لێ ی تی ده گهن ؟ له گه ل ئه وه شدا ئه وانه ش له نیوان خۆیاندا جیاوازن .

په نگه کۆمه لێکیان له باب ته ی کدا بیر کردنه وه یه کی پیشکه وتوو خوازان به بیر بکاته وه له سنووریکی دیاری کراودا ، که چی کۆمه لانیکی تریان به بیر کردنه وه یه کی کۆنانه ، و ووشک بیر ده که نه وه .

پوخته که شی ئه وه یه که بانگه شه کاران بۆ ئیسلام ئه و که سانه ی که بانگه شه ده که ن بۆ ئیسلام ده خه نه سه رگه ردانیه وه ، چونکه خۆیان له سه رگه ردانیدا ده ژین !!!

(محمد سلطان المعصومي) يش به رحمة بيت دہ فہ رمویت : ((إنه كان
ورد علي سؤال من مسلمي بلاد جابان (يعني اليابان) من بلدة (طوكيو) و
أوصاكا) في الشرق الأقصى حاصله : ما حقيقة دين الإسلام ؟ ثم ما معنى
المذهب ؟ وهل يلزم من تشرف بدين الإسلام أن يتمذهب على أحد المذاهب
الأربعة ؟ أي : أن يكون مالکيا أو حنفيا أو شافعيا أو غيرها أو لا يلزم ؟

لأنه قد وقع هنا اختلاف عظیم ونزاع وخيم حينما أراد عدة أنصار من متنوري
الأفکار من رجال (يابونيا) أن يدخلوا في دين الإسلام ويتشرفوا بشرف الإيمان
فعرضوا ذلك على جمعية المسلمين الكائنة في (طوكيو) فقال جمع من أهل الهند
: ينبغي أن يختاروا مذهب الإمام أبي حنيفة لأنه سراج الأمة .

وقال جمع من أهل إندونيسيا (جاوا) : يلزم أن يكون شافعيا فلما سمع
الجابانيون كلامهم تعجبوا جدا وتحيروا فيما قصدوا وصارت مسألة المذاهب سدا
في سبيل إسلامهم)) .

۳۔ وہ ہندیکی تریان گومانیان وایہ دہ لّین : کہ واتہ ئہ وہی کہ ئیوہ
بانگہ شہی بؤ دہ کہن لہ شوینکے وتنی سوننہت و وہرنہ گرتنی ووتہی
پیشہ وایان ۔ ئہ گہر پیچہ وانہی بوو ۔ ئہ وہ دہ گہیہ نیّت کہ پیّتان وایہ
بہ تہ واوی وپرہای ووتہیان وہرنہ گیریت ، لہ گہلّ سوود وہرنہ گرتن لہ
ئیجتہادات وبؤچونہ کانیان !!

منیش ده لیم : ئەم گومانە لە هه موو شتێک دوورتره له راستیه وه ، به لکو گومانێکی پوچه لی ئاشکرایه ، ههروه کو زۆر به ئاشکرای دیاره له ووته کانی پیشووتردا ، چونکه هه موو ئەوانه به لگه ن له سه ر پیچه وانه که ی ئەو گومانه ، به لکو هه موو ئەوه ی که ئیمه باگه شه ی بۆ ده که یه ن ته نها بریتی یه له وه ی که موسلمانان واز به یه ن که ئەو مه زه به بانه نه کرینه ئایه ن و له جیگه ی قورئان و سونه تدا دابنه یه ن ، به شیوه یه ک له کاتی جیاوازیدا گه رانه وه بۆ لای ئەوان بیټ !!! یان له و کاته ی وویستمان هوکمیکی شه رع ی وه رگره ی بۆ باب ته نوێکانی سه رده م !! ههروه کو چۆن به ناو شه رع زانان له م سه رده مه دا ده یکه ن ، و له سه ر ئەوه ئەه کامه نوێکانیان داناوه سه به ا به ت به به ا به ره کانی (الأحوال الشخصية) و هاو سه ره گیری و ته لاق و جگه له وانیش ، بی ئەوه ی تییدا بگه رینه وه بۆ قورئانی پیرۆز و سونه ، بۆ ئەوه ی بزانه ی پاست و هه له یان بزانه ی ، یان په وا و نا په وایان بزانه ی ، به لام دانانه کانیان له سه ر پیگه ی ((اختلافهم رحمة)) ، واته : جیاوازه مه ره انیه ، یان به شوێنکه وتنی هه له ی زانایان (تتبع الرخص) و ئاسانه کاری (التيسير) و به رژه وه ندی هه کان (المصالح) - به پیی گومانی خو یان - چه ند جوانه ووته ی (سليمان التيمي) ی - به په حمه ت بیټ - که فه ره موویه تی : ((إن أخذت برخصة كل عالم اجتمع فيك الشر كله)) (رواه

ابن عبد البر (۹۱/۲ - ۹۲) ، وقال عقبة : (هذا إجماع لا أعلم فيه خلافا)

واته: ئەگەر هه‌ڵی هه‌موو زانایه‌کت وهرگرت ، ئەوا هه‌موو خراپه‌یه‌کت تییدا کو ده‌بیته‌وه .

ئهمه‌یه که ئیمه پهرتی ده‌که‌ینه‌وه ، و ئینکاری ده‌که‌ین ، وه ئەوه‌ش له سه‌رووی کۆرای زانایان و هاوده‌نگ بوونیانه ، هه‌روه‌کو ده‌بینیت .

به‌لام سه‌باره‌ت به‌ گه‌رانه‌وه بو و ته‌کانیان و سوود لی وهرگرتنیان ، و پشت پی به‌ستنیان له تیگه‌یشتن و دۆزینه‌وه‌ی پووی درووست تیایدا ، له‌و ووتانه‌ی جیاوازن تیایدا له‌و بابه‌تانه‌ی که هیچ به‌لگه‌یه‌کی قورئانی پیروژ و سوننه‌تی له‌ سه‌رنیه ، یان سه‌باره‌ت به‌ وانه‌ی که پیوستیان به‌ پوونکردنه‌وه هه‌یه ، ئەوه شتی که ئیمه هیچ نکولی‌ه‌کمان له‌ سه‌ری نیه ، به‌لکو بگره‌ فرمانیشی پی ده‌که‌ین و هانیشی له‌ سه‌رده‌هین ، چونکه به‌ دلناییه‌وه چاوه‌پوانی خیری لی ده‌کریت بو که سی‌ک که ریگه‌ی هیدایه‌تی گرتبیت به‌ هو‌ی قورئانی پیروژ و سوننه‌ته‌وه .

پیشه‌وا (ابن عبد البر) په‌حمه‌تی خه‌ای لی بیت فه‌رموویه‌تی (۱۷۲/۲) :
 ((فعليك يا أخي بحفظ الأصول والعناية بها واعلم أن من عني بحفظ السنن والأحكام المنصوصة في القرآن ونظر في أقاويل الفقهاء - فجعله عوناً له على اجتهاده ومفتاحاً لطرائق النظر وتفسيراً لجمال السنن المحتملة للمعاني - ولم يقلد

أحدا منهم تقليد السنن التي يجب الانقياد إليها على كل حال دون نظر ولم يرح نفسه مما أخذ العلماء به أنفسهم من حفظ السنن وتدبرها واقتدى بها في البحث والتفهم والنظر وشكر لهم سعيهم فيما أفادوه ونبهوا عليه وحمدهم على صوابهم الذي هو أكثر أقوالهم ولم يبرئهم من الزلل كما لم يبرؤوا أنفسهم منه فهذا هو الطالب المتمسك بما عليه السلف الصالح وهو المصيب لحظه والمعاين لرشده والمتبع لسنة نبيه ﷺ وهدى صحابته رضي الله عنهم .

ومن أعف نفسه من النظر وأضرب عما ذكرنا وعارض السنن برأيه ورام أن يردّها إلى مبلغ نظره فهو ضال مضل ومن جهل ذلك كله أيضا وتقحم في الفتوى بلا علم فهو أشد عمى وأضل سبيلا)) .

واته : جا برام پیویسته بنه واکانت له بهر بیټ و بایه خیانی پی بدهیټ ، وه ئه وهش بزانه که ئه و که سه ی که بایه خی داوه به له بهر کردنی سوننهت و ئه و ئه حکامانه ی که دهقی شه رعیان له سه ر هاتووه له قورئانی پیروژ ، و پوانیه ووته ی زانایان و شه رع زانان ، و کردنی به یارمه تی ده ری بو گه شتنی به ئیجتهیاده که ی ، و کللیک بو ریگه کانی تیاروانین و پاقه شه بو ئه و پرستانه ی که زیاد له واتیه که هه لده گرن له سوننهت - وه که سیشیان لاساییه کی وایان نه کردووه ته وه - به هه ر حالیک بیټ - ههروه کو چۆن لاسایی و ملکه چی پیویسته بو سوننه ته کان ، بی تیپرامان لییان ، خووشی پزگار نه کردووه له هه موو ئه و

شتانه ی که زانایان خستویانه ته ئه ستۆی خۆیان له له بهرکردنی سوننه ت و تیپرامان تیایاندا ، به لکو لاسای کردوون له لی کۆلینه وه و تیگه یشتن و تیپراماندا ، و سوپاسیشی کردوون له سهر ئه وه مووه ول و کۆششهی که داویانه بۆ سوود گه یاندن و ئاماژه پیدانانهی که داویانه ، ستایشیشی کردوون له سهر ئه وه ووتانه یان که تییدا پستیان پیکاهه که زۆرینه ی ووته کانیا نه ، له و لاشه وه به دووری نه زانیوون له هه له ههروه کو چۆن خۆیشیان خۆیانیا نه به دوور نه زانیوه له هه له ، ئا ئه مه یه ئه وه که سه ی که دهستی گرتووه به ئه وه ی که سه له فی صالحی له سهر بووه ، هه ره ویشه که به شی خۆی وه رگرتبیّت ، و له هیدایه تدا بیّت و شوینکه وته ی سوننه تی پیغه مبه ره که ی بیّت ﷺ ، و شوینی بۆچوونی هاوه لانی که وتبیّت ﷺ .

هه ره که سیکیش خۆی دوور بگریّت له تیپرامان بیرکردنه وه ، و ئه وانه شی پشت گوئی خست که باسما ن کردن ، و پیچه وانه ی سوننه ته کان بوویه وه به پاو و بۆچوونی خۆی ، و هه ولیدا به پیی تیپرامانی خۆی لیکیان بداته وه ئه و له وه که سه گومرا و گومراکاره ، و ئه وه که سه ش که هه موو ئه وانه نه زانی ، و خۆشی تی هه لقورتانده ناو فه توادانه وه به بی بوونی زانستی شه رعیه وه ، کوپرترو گومپاتره له ریگه راسته که .

ئه مه یه ئه وه رها ییه ی که هیچ شاره وه یه ک و نادیاریه کی تییدا نیه ، جا وازم لی بی ره له که سانی ده ست به تال .

٤ - پاشان له لای هه ندیک له لاسایکاران گومانیک بهربلاوه که پێگره له شوینکه وتنیان بۆ سوننهت که ئه وه یان بۆ پوون دهکاته وه که مه زه ب به پیچه وانه ی ئه وه یه ، ئه وه ش ئه و گومانه یانه که تییدا ده لێن : شوینکه وتنی سوننهت ئه وه ده خوازیت که خاوه نی مه زه ب بخنه هه له وه ، خسته هه له ش له لای ئه وان واتای توانج دانه له ئه و پيشه وای خاوه ن مه زه به که ، بۆیه له کاتی کدا توانج دان له تاکی موسلمانان نابیت ، چ جای توانج دان له پيشه وایه ک له پيشه واکانیان ؟!

وه لāmی ئه وه ش ئه وه یه که بووتریت : ئه م واتایه هه له یه و هوکار و فاکته ریکه بۆ وازه یان له فیربوون و شاره زا بوون له سوننهت ، ئه گه ره نه چۆن که سیک ئه گه ره موسلمان و ژیر بیت ئه و واتایه ده لیت ؟!! له کاتی کدا پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی : " إذا حکم الحاکم فاجتهد فأصاب فله أجران وإذا حکم فاجتهد فأخطأ فله أجر واحد " (٤١) .

واته : ئه گه ره دادوهر دوا ی کووشش و ئیجتیهادی ک حوکمیکی دا ، و پیکای ئه و دوو پاداشتی هه یه ، به لām ئه گه ره دوا ی کووشش و ئیجتیهاد حوکمیکی دا ، و نه ییپکا ئه وایه ک پاداشتی هه یه .

(٤١) البخاري ومسلم .

بۆیه ئهم فهرموده یه ئهو واتایه ږهت ده کاته وه ، و ئه وه به شیوه یکی ږوون ئاشکرای ده کات که هیچ شاراوه یه کی تیدا نیه که ووته ی که سیڅ که بلێت : (فلانه که س هه له ی کرد) ئه وه ده گه یه نیټ له شه رعدا که : (فلانه که س یه ک پاداشت دراوه ته وه) ، جا ئه گه ر ئه و پیشه وایه پاداشتیکی هه بیټ له بوچوونی ئه و که سه ی که به هه له ی دابنات ، چوون که سیڅ گومانی ئه وه ده بات که به هه له خستنه وه ی توانجدانه لێ ی ؟!!!

گومان له وه دا نیه که ئهم گومانه شتیکی نارپه وایه ، پێویسته له سه ر هه موو ئه وانه ی که پێی هه ستاوون لێ ی پاشگه ز و په شیمان ببنه وه ، ئه گه ر نا ئه وه که توانج ده دات له موسلمانان ، نه ک له که سیکی ئاساییان به لکو له گه وره پیشه وایایان له هاوه لآن و شوینکه وتووانیان ، و پیشه وایانی ئیجتیهادکاریان ، و جگه له وانیش ، چونکه ئیمه دلنیا یین له وه ی که ئه و شکو دارانه ئهم ئه و ی تریانی ده خسته هه له وه ، برپه رچی ده دایه وه ، جا که سیکی ژیر هه یه بلێت : هه ندیکیان توانجی ده دا له هه ندیکه تریان ، به لکو جیگر سه لمینراوه له پیغه مبه ری خواوه ﷺ که (أبو بکر) ی به هه له داناوه له وه ی که خه و په رژیانی خه و ی کابرایه کی کرد که خه ویکی بینی بوو ، و پێی فهرموو : " أصبت بعضاً وأخطأت بعضاً " (٤٢) ، واته : له برێکیدا پێکات ،

(٤٢) البخاري ومسلم .

به لام له بریکیدا نه تیپکاوه . جا ئایا پیغہ مبری خوا ﷺ به م ووته یه ی توانجی له (أبو بکر) داوه !!!

یه کیک له نه و کاریگریه سه رسو پهنه رانه ی که نه م نه م گومانه له سه ر شوین که وتوانی هه یبووه ، نه وه یه که ریگر بووه له شوینکه وتنیان بو سوننه تی که پیچه وانه ی مه زه به که یان بیت !! چونکه شوینکه وتنیان بو نه وه ده گه یه نی که تواج ده دن له پیشه واکه یان !! به لام شوینکه وتنیان بو پیشه واکه یان - له گه ل پیچه وانه بوونی بو سوننه ت - نه وه ده گه یه نی که ریزیان له پیشه واکه یان گرتووه ، و به گه وره یان داناوه !!! بویه نه وان سوړن له سه ر لاسایی کردنه وه ی بو راکردن له و تواج لی دانه ی که جی گومانیه .

بیگومان نه و که سانه له بیریاں چوو - نالیم له بیرى خویانیان بردووه ته وه - که نه وان به هو ی نه م گومانه وه خویان خستوه ته له وه ی خراپتر که لی ی راپان کردووه ، چونکه نه گه ر که سی که پییاں بلیت : نه گه ر شوینکه وتن نیشانه ی ری ز لی گرتن بیت له و که سه ی که شوینی ده که وی ت ، و پیچه وانه بوونه وه ی به لگه بیت له بو تواج لی دانه له و که سه ی که پیچه وانه ی ده بیت وه ، باشه چُون ریگه تان به خوتان داوه که پیچه وانه ی سوننه تی پیغہ مبری خوا ﷺ ببنه وه ؟!! واز بیتن له شوین که وتنی له بهر شوین که وتنی پیشه وای مه زه به که ت با پیچه وانه ی سوننه تیش بیت ؟!! که دوور نیه له هه له ، و تواج لی دانیشی کوفر نیه !! جا نه گه ر له لای ئی وه پیچه وانه بوونه وه ی پیشه وای

مهزه به كه تان به توانج لیدان بزانی بۆ پیشه واکه تان ، ئه ی خو پیچه وانه
 بوونه وه ی پیغمبهری خوا ﷺ ئاشکرا تره له وه ی که توانج دانه له پیغمبهری
 خوا ﷺ ، به لکو کوفریکی ئاشکرایه - خوا په نامان بدات له و کوفره - باوه پم
 وایه که یه کیک ئه مه یان پی بلت هیچ وه لامیکیان پی نیه جگه له و وشه یه
 نه بیت - که زۆر جار له هندیکیانه وه ده بیسی - ئه ویش ئه و ووته یه یانه که
 ده لێن : ئیمه که وازمان له سوننه هیناوه له بهر متانه بوونمانه له سه ر
 پیشه وای مه زه به که مان !! وه ئاشکراشه که ئه و له ئیمه شاره زا تره به
 سوننه تی پیغمبهر ﷺ .

وه وه لامان بۆ ئه م ووته یه شیانی له چه ند پروه یه که وه یه : ئه گه ره هه مووی
 بخریته پرو له م پیشه کیه دریژه ده خایه نیت ، به لام هه ول دده م یه ک پروی
 باس بکه م که وه لامیکی یه ک لای کارانه یه بۆ ئه م باسه به پشتیوانی خوای
 په روه ردگار ، جا د ده لیم : ته نها پیشه وای مه زه به که ت نیه که له تۆ زانتر
 بیت به ریژه یه ک ، به لکو ده یه ها پیشه و تر - بگه ره سه ده ها پیشه وای تر - هه ن
 که به ریژه یه ک له تۆ زانترن و شاره زا ترن ، جا ئه گه ره سوننه تیکی (صحیح)
 ی پیغمبهری خوامان ﷺ پی گه یشت و به پیچه وانه ی مه زه به که ته وه بوو ،
 یه کیک له و پیشه وایانه ی وه ریگرتبیت ، و کاری پی بکات - وه رگرتنی - له بار و
 حال ی وادا - پیویسته ده بیت له لای ئیوه ، چونکه ئه و ووته یه ی که ده یلێن
 ناتوان وازی لی بینن ، چونکه به ره له سته کارانتان به رپه رچتان دده نه وه و

ده لَین : خو ئیمهش له بهر متانه بوونمان له سهر ئه و پیشه وایه ی که
 فهرمووده که ی وهرگرتووه ئه و فهرمووده یه مان وهرگرتووه ، ناشکراشه که
 شوینکه وتنی پیغمبر پیشتر و ئه ولاتره له شوینکه وتنی پیشه واکه تان که
 پیچه وانه ی ئه و سوننه ته یه ، ئه مهش شتیکی زور ناشکرا و پرونه له لای
 هه مووان .ان شاء الله..

بۆیه لیږدها من ده توانم بلیم : ئه م کتیبه ی ئیمه له کاتیډا هه موو ئه و
 سوننه تانه ی گرتووه ته خو و کو کردووه ته وه که جیگیر و سه لمینراون له
 پیغمبره ی خواوه ﷺ سه باره ت به چُونیه تی نوڙه که ی ، هیچ بیانویه ک نیه
 بو که س که واز بهینیت له کارکردن پی ی ، چونکه هیچ شتیکی تیډا نیه که
 زانایان کوږا بن له سهر وازلیهینانی - حاشا و دور له زانایانی به پیز که و ابن -
 به لکو هیچ باب ته تی که تیډا نیه که کومه لیکیان رایان له سهر بووه ، ئه وه شیان
 که ئه وه ی نه فهرموو بیت ئه و عوزری بو ئه هیینه وه ، و پاداشتیکیشی بو هه یه
 ، چونکه هیچ ده قیکی پی نه گه شتووه له و باره یه وه ، یان ئه گه ر پی ی
 گه یشتووه به لام به ریگه یه ک که نه گه شتووه ته ئه وه ی که ببیت به به لگه له لایدا
 ، یان له بهر هه ر عوزریکی تر له و عوزرانه ی که له لای زانیان زانراوه ، به لام
 ئه و که سه ی که فهرمووده که ی له لا جیگیر ب سه لمیت ئه و هیچ به هانه و
 بیانویه ک ناخوات له وه ی که لاسایی بکاته وه ، به لکو پیویسته له سهری که

شوینی بکهوین که دووره له هه موو هه له یه ک ، هه ر ته مه شه مه به ست له م
پیشه کیه ، خوای پهروه ردگار ده فه رموو یت : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ
وَلِرَّسُولٍ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَهُ
تُحْشَرُونَ﴾ (٤٣).

خوای پهروه ردگار یش بیژهری راستی و په واییه ، و هه ر ته ویشه پینمووکار
و پینیشاندهر بۆ پێگای راست ، باشتترین پشتیوان ، و چاکترین سه رخه ریش
هه ر ته وه .

وصلی الله علی محمد وعلی آله وصحبه وسلم

والحمد لله رب العالمین .

دمشق ١٣٨١/٥/٢٠ هـ

محمد ناصر الدین الألبانی

پیشه کی وه رگیر

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ حَمْدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (سورة آل عمران

: (١٠٢) .

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (سورة النساء : ١) .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (سورة الأحزاب: ٧٠-٧١) .

أَمَّا بَعْدُ ... فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا ، وَكُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ ، وَكُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ

واته : ئه و کرداره ی که جیا که ره وه یه له نیوان موسلمانیتی مرقف کافر بوونی وازهینانه له نویژ .

وه خوای پهروه دگار کردوویه تی به بنه وایه ک بۆ جیگیر بوونی برپایه تی له نیوان موسلماناندا ، ههروه کو فه رموویه تی : ﴿ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَفُصِّلَ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴾ [سورة التوبة : ۱۱] .

واته : ئه گهر تۆبه یان کرد و نویژه کانیان ئه نجامدا ، و زه کاتیشیان دا : ئه و کاته به براتان ده ژمیڕیڤ له ئایین دا ...

وه خوای پهروه دگار ئه نجام نه دانی ئه م کرداره ی به هوکارێک باسکردووه بۆ پوشتنه ئاگری دۆزه خ - خوا په نامان دات - ههروه کو له باسی پرسیار لیکردنی دۆزه خیه کاند هه رموویه تی : ﴿ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴾ [سورة المدثر : ۴۲ - ۴۳] .

واته : چی وای لی کردن بپۆنه سه قه ره - که ناویکه له ناوه کانی دۆزه خ - له وه لامدا ده لێن : چونکه له نویژگه ران نه بووین .

جا موسلمانانی به ریز : کرداریک پایه و بنه وایه ک بیّت له بنه واکانی ئایینی ئیسلامی پیروژ ، و نیشانه ی جیا که ره وه ی تۆ بیّت له بی باوه ران ، و هوکاری جیگیر بوونی برپایه تی بیّت له گه ل موسلماناندا ، و هوکاریکیش بیّت - له کاتی که دا ئه گهر ئه نجامی نه ده یه - بۆ پوشتنه بۆ

ئاگری دۆزه خ - خوی پهروهردگار په نای من و تۆش بدات له دۆزه خ - جی خۆیه تی هه ولّ و کۆششیکی زۆری بوّ بخه یته گر بوّ ئه وه ی به ته واوی لیّی شاره زابیت ، به باشتترین شیوه ئه نجامی بدهیت .

بوّ ئه وه ی (نویژ) هکات بیّت به هۆکاریک بوّ به دهست هینانی په یمانی خوی پهروهردگار و بیکات به هۆکاری لیّ خوشبوونی لیّت ، نه ک به واز لیّهینانی ئه وه په یمانه ی خوی پهروهردگار له دهست بدهیت ، ههروه کو پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی : " خمس صلوات افترضهن الله تعالى من أحسن وضوءهن ، و صلاهن لوقتهن ، وأتم رکوعهن و خشوعهن : کان له علی الله عهد أن یغفر له ، و من لم یفعل فلیس له علی الله عهد ، إن شاء غفر له ، و إن شاء عذبه " (۳) .

واته : پینچ نویژن خوی پهروهردگار فرهزی کردوون : ئه وه که سه ی دهست نویژه که ی به باشی بشوات ، و له کاتی خۆیاند ئه نجامیان بدات ، و کړنووشه کانیا ن به ته واوی ببات ، تیایدا دلکزی هه بیّت (الخشوع) ، ئه وه خوی پهروهردگار په یمانی داوه له ئه نجامده رانی خوش بیّت ، به لام ئه گهر هه رکه سیك ئه وه ی ئه نجام نه دا ئه وه هیچ په یمانیکی له لای خوی پهروهردگار نیه ، ئه گهر بیه ویت لیّی خوش ده بیّت ، ئه گینا سزای ده دات .

(۳) صحیحہ الألبانی فی (صحیح أبی داود : ۴۵۱ و ۱۲۷۶) .

جا نوڭزگهري يه كخوا په ره ست : له بهر هه موو ئه و هۆكارانه ي سه ره وه ، و سه لماندنې شوينكه وتنې ته واوت بۆ پېغەمبەرى خوا ﷺ ، له و فه رمانه يدا كه فه رمانى پى كر دوويت ، و تئيدا فه رموويه تى : " صلوا كما رأيتموني أصلي " (٤).

واته : نوڭز بكه ن ههروهكو چۆن منتان بينيوه نوڭز ده كه م .

ئامۆزگارى ئه وه ت ده كه م ئه م كتيبه ي كه له بهر ده ستدايه (چۆنيتى نوڭزى پېغەمبەر ﷺ له تهكبيرى ئىحرامه وه تاكو سه لامدانه وه ههروهكو چۆن له پيش چاوتدا بىت) به ووردى بخوينيته وه ، پاشان هه ولئى ئه وه بدهيت هه موو نوڭزهكانت به پىئى ئه و زانياريانه ي كه تيايدايه ئه نجام بدهيت ، به لكو خواي په روردگار به ميه ره بانى و به به زه يى خۆى نوڭز له من تۆش وه رگريت ، كتيبه ش له نووسينى زاناي پايه به رزى ئيسلام ، و فه رمووده ناسسى سه رده م شىخ (محمد ناصر الدين الألباني) ه - به رپه حمه ت بىت - كه تيايدا هه موو هه ولئىكى ئه وه بووه هه موو ووته و كرده وه يه كى (صحيح) ي پېغەمبەرى خوامان ﷺ بۆ بخاته پوو سه باره ت به (نوڭز) ، به شيوه يه ك ئه و كرداره ت بۆ به رجه سته ده كات وه كو ئه وه ي بلئت پېغەمبەرى خوا ﷺ له پيش چاوتدايه و نوڭزت بۆ ده كات بۆ ئه وه ي تۆش لاسايى بكه يته وه ، به و شيوه يه ي كه پېغەمبەرى خوا ﷺ هه ولئى بۆ داوه به كردار و گوفتارى خۆى له

(٤) متفق عليه .

ژيانىدا ، ھەرۋەكو جارىكپان بە سەر مېنبەرەكەيەۋە نوپۇز دەكات ، و پاشان دەفەرموۋىت : " إِنَّمَا صَنَعْتَ هَذَا لِتَأْتُوا بِي وَلَتَعْلَمُوا صَلَاتِي " (۵).

ۋاتە : ئەۋەم بۆ ئەۋە ئەنجام دا بۆ ئەۋەى چۆنئیتی نوپۇزەكەم فېرېن .
پەپرە و (مەنەھج)ى ئەم زانا پايەبەرەى ئىسلام ، و فەرموۋدەناسەى سەردەم - بە پەحمەت بېت - لەم پەرتۆكەيدا ئەۋەبوۋەكە - ھەرۋەكو خۆى ئامازەى بۆ كىردوۋە - : ھەمو ئەۋ فەرموۋدانە كۆبكاتەۋەكە سەبارەت بە نوپۇزى پېغەمبەرەى خوا ﷺ پېمان گەشتوۋە ، لە گەل دەرخستىن و ديارى كىردىنى ۋوتە پەۋا لە بۆچونە فىقھىيەكان ، بى پابەند بوون ، و دەمارگىرى بۆ بۆچون و مەزھەبىكى ديارى كراۋ ، و بى گويدانە پەزامەندى ئەم و ئەۋ ، ئەگەر پازى بوونيان ھۆكارى تورەبوۋنى خۋاى پەروەدگار بېت ، ئەم پەپرەۋەش - پەپرەۋى پابەند بوون بە قورئانى پىرۋز و فەرموۋدە (صحیح) ەكانى پېغەمبەرەى خوا ﷺ بى پابەند بوون بە بۆچوون و مەزھەبىكى ديارى كراۋەۋە - پەپرەۋى ئەھلى ھەدىسە ، بە درىژاى مېژۋى پرشنگداریان ، شوپنكەۋتۋانى بۆ مەزھەبى پەۋاى پېشەۋاينى ئىسلام (چۈر پېشەۋا بە پېزەكەى ئىسلام) - بە پەحمەت بن - كە ھەموۋيان ھاۋدەنگن لە ۋوتنى ئەۋەى كە ئەگەر فەرموۋدەيەك جېگىر و سەلمېنرا ئەۋا نابېت پېچەۋانەى ببىتەۋە لە بەر ۋوتەى ھېچ كەسك ، و

(۵) متفق عليه .

ئو به پیرزانه به مه زه بهی خوشیانیا ن زانیوه ، ههروه کو پیشه وایان شافعی
- به پرهمهت بیت - و ئه بو حه نیفه ش - به پرهمهت بیت - فه رموویانه : "
إذا صحَّ الحديث فهو مذهبي " (٦).

واته : ئه گهر فه رمووده یه ک جیگهر بوو و سه لمینرا ئه وا مه زه به و
بۆچوونی منه .

وه پیشه و مالک - به پرهمهت بیت - فه رموویه تی : " إنما أنا بشر
أخطيء و أصيب ، فانظروا في رأيي : فكل ما وافق الكتاب والسنة فخذوه وكل
ما لم وافق الكتاب والسنة فتركوه " (٧).

واته : منیش وه کو ئیوه مروقم هه له ش ده که م و ده یشی پیکم ، بۆیه
برواننه ووته کانم ، هه رکامه یان هاوده نگ بوو له گه ل قورئانی پیروژ و سوننه تدا
ئو وه ریگرن ، وه ئه گهر پیچه وانه ی قورئانی پیروژ و سوننهت بوو ئه وا پشت
گوئی بخه ن .

یان فه رموویه تی : " كل حديث عن النبي ﷺ فهو قولي ، وإن لم تسمعه مني " (٨).

(٦) ابن عابدين في " الحاشية " (١ / ٦٣) ، و الشيخ صالح الفلاني في " إيقاض الهمم " ص ٦٢ ، و النووي في " المجموع " و الشعرائي (١ / ٥٧) .

(٧) ابن عبد البر في " الجامع " (٢ / ٣٢) ، وعنه ابن حزم في " أصول الأحكام (٦ / ١٤٩) وكذا الفلاني (ص ٧٢) .

(٨) ابن أبي حاتم (ص ٩٣ - ٩٤) .

واته : ئەگەر فەرمووده یه ك جیگیر بوو و سه لمینرا له پیغمبهری خوا ﷺ ئەوا ووتەى منه ، با لیشمه وه نهیستن .

وه پیشهوا ئەحمەد - بهرەحمەت بیّت - فەرموویه تی : " لا تقلدني ، ولا تقلد مالكا ، ولا الشافعي ، ولا الأوزاعي ، ولا الثوري ، و حُذ من حيث أخذوا " (٩) .
واته : نه تهقلیدی من بکهن ، و نهش تهقلیدی مالک ، و نهش شافعی ، و نهش ئەوزاعی ، و نهش (الثوري) ، به لکو له و شوینە وه وه ریگرن که ئەوان وهریان گرتوو ه .

جا موسلمانى شوینکه وتهى پیغمبهر ﷺ : ئەمه ووتەى پیشه وایانته که زانای پایه بهرزى ئیسلام ، و فەرمووده ناسسى سەردهم شیخ (محمد ناصر الدین الألباني) ه - بهرەحمەت بیّت - کردوویه تی به پهیره و بو پەرتۆکه که ی ، نه که ی گوئیستی ووتەى پڕو پوچی ئەم و ئەو بیت ، ئەو که سانه ی که نه خویشن ، یان تهعه سووبی مهزه بایه تی کویری کردون .
ئەوهش جیگه ی ئاماژه پیکردن بیّت ئەوهیه که پهیره ی وه پگیڕانی ئەم کتیبه ئەوهیه :

١ - ئەو فەرموودانه که باس له چۆنیتى نویرى پیغمبهری خوا ﷺ دهکات ، گێڕانه وه ی هاوه لآن بى یان ته قریر کردنه کانی پیغمبهری خوا ﷺ ، راسته و خو وه پگیڕاوه ته سهر زمانى کوردی .

(٩) الفلاني (١١٣) ، وابن القيم في " الإعلام " (٢ / ٣٠٢) .

٢ - به لām ئه وه ره مودانه ی که ووته ی پیغه مبهَر ی خوایه ﷺ ، ده قی عه ره بیه که ی نووسراوه ، پاشان له پاش دانانی ووشه ی (واته : ...) کراوته کوردی .

٣ - ئه وه په راویژانه ی که راسته وخۆ په یوه ندیان به بابته ی کتیبه که وه هیه ، وه رگێپراوته سه ر زمانی کوردی ، جگه له وه په راویژانه ی که راسته وخۆ په یوه ندیان به بابته که وه هیلپراوته وه بو چاپه کانی تر - إن شاء الله - .

٤ - بو که مکردنه وه ی ژماره ی په ره کان سه رچاوه کان لا براون .
٥ - ئه وه ئایه تانه ی که هینراونه ته وه ، به کورتی واکراونه ته سه ر زمانی کوردی .

له کۆتایدا به هه موو ملکه چی ، و زه لیلیه که وه ، و له ناخی دلمه وه داواکارم له په روه ردگاری میهره بانم ئه م ووته و کردارانه مان ته نها له بهر په زامه نی ئه و بیّت ، نه ک له رۆژی دوایدا پیمان بلّیت : ئه وه ی کرده وه که تان بو کرد له دونیادا پیتان ووترا ، وه ئه گه ره ره که م و کورپه کیشی تیدا بیّت به به زه یی خۆی کردای له گه لدا بکات چونکه ئه و ئه هلی ته قوا و لیخۆشبوونه ﴿ اهل التقوى و اهل المغفرة ﴾ ، وه له رۆژیکدا پاداشتمان بداته وه که : ﴿ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ اَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴾ (سورة الشعراء : ٨٨ - ٨٩) .

وسبحانك اللهم وبحمد أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرك ، وأتوب إليك
وصلی الله وسلم وبارك على محمد ، وعلى آله وصحبه أجمعين .

وهه رگێر :

٥ ی / شعبان / ١٤٢٥ ک

١٨ ی / ٩ / ٢٠٠٤ ز

عێراق / کوردستان / کهلار

رووکردن له که عبه

پیغمبره ی خوا ﷺ ئەگەر بوّ نوێژ ههستایه پووی دهکرد له که عبه ، له فهرز و سوننه ته کان دا ^(۱) ، وه فه رمانیشی به و کاره کردووه ، به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) ، و پی ی فه رمووی: "إذا قمت إلى الصلاة فأصبغ الوضوء، ثم استقبل القبلة فکبر" ^(۲).

واته : ئەگەر هه ستای بوّ ئه نجامدانی نوێژ ، ئەوا به باشی ده ستنوێژ بشوه و پاشان روو له قیبله بکه و بلی: (الله أكبر) .

وه " پیغمبره ی خوا ﷺ نوێژه سوننه ته کانی له سه ر و لاخه که ی ئه نجام ده دا ، ههروه ها نوێژی وه تریشی به هه مان شیوه ئه نجام ده دا ، پووی له هه رکوی بوايه { پوو و پۆژه لات بی یان پوو و پۆژئاوا } " ^(۳).

ئهم ئایه ته ش که خوی پهروه ردگار تییدا فه رموویه تی: ﴿فَأَيْنَمَا تُولُوْا فَسَمَّ

وَجْهَ اللَّهِ﴾ ^(۴) ، هه ر له م باره یه وه ها توته خواره وه ^(۵).

^(۱) ئەمه شتیکی به لگه نهویسته " چونکه به (تواتر) ی پیمان گه شتوه له پیغمبره ی خواوه ﷺ ، بۆیه پیویست به به لگه هیانانه وه ناكات ، به لام سه ره رای ئه وه ش هه ندیک شتت به رچاو ده که ویت ده بنه به لگه ی ئەم کرداره .

^(۲) البخاري ومسلم و السراج ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۸۹) .

^(۳) البخاري ومسلم و السراج .

^(۴) سورة البقرة ، الآية : ۱۱۵ .

وه " هندیك جاریش ئه گهر بیویستایه نویژه سوننه ته کانی له سه ر
 وشتره که ی ئه نجام بدا ، پووی ده کرد له قیبله و ته کبیره ی ئیحرامی داده به ست
 و پاشان پووی له هه ر کو ی بکردایه نویژه که ی به سه ریه وه ده کرد " (٦) .
 وه " کرنۆش و سوژده کانی به سه ر و لاخه که یه وه ده برد ، ئه وه ش به
 ئامازه کردنی به سه ری ، به شیوه یه ک سوژده که ی نزمتر ده کرد له
 کرنۆشه که ی " (٧) .

وه " ئه گهر بیویستایه نویژه فه رزه کانی ئه نجام بدات له سه ر و لاخه که ی
 ده هاته خواره وه و پووی له قیبله ده کرد " (٨) .

به لام له و نویژانه ی که له کاتی ترسی زۆردا ئه نجام ده در ی ،
 پیغمه مبر ی خوا ﷺ کردوویه تی به سوننه ت بو ئوممه ته که ی نویژه که یان
 ئه نجام بده ن به " هه ستانه وه بیّت به پیوه بن یان به سواری ، پوو له

(٥) رواه مسلم وصححه الترمذي .

(٦) رواه أبو داود وابن حبان في " الثقات " (١ / ١٢) ، والضياء في " المختارة " بسند حسن ، وصححه
 ابن الملقن في " خلاصة البدر المنير " (٢٢ / ١) ، ومن قبلهم عبد الحق الإشبيلي في " أحكامه " (رقم
 ١٣٩٤ بتحقيقي) ، وبه قال أحمد فيما رواه ابن هاني عنه في " مسائله " (١ / ٦٧) .

(٧) أحمد والترمذي وصححه .

(٨) البخاري وأحمد .

قیبله بن یان پوو له قیبله نه بن " (۹)، و فهرموویه تی : " إذا اختلطوا :
فإنما هو التكبير و الإشارة بالرأس " (۱۰).

واته : ئەگەر تێرشان بوو له کاتی جهنگ دا ئەوا ئەنجامدانی نویژ ته نها
بریتییه له دابه ستنی ته کبیره ی ئیحرار وئاماژە کردن به سه ر.
وه پیغه مبهري خوا ﷺ دهیفرموو : " ما بین المشرق و المغرب قبله " (۱۱).
واته : نێوان پۆژه لات و پۆژئاوا هه موو قیبله یه .

وه جابر ﷺ فهرموویه تی : " له گه ل پیغه مبهري خوا دا بووین ﷺ له
سه فهریکدا ، یان له سریه یه کدا له وکاته دا ئاسمان هه وراوی بوو ، به دوا ی
قیبله دا گه راین ، به لام بۆچون و دیدی جیا وازمان هه بوو له دیاریکردنیدا ،
له بهر ئەوه هه رکه سیک و به ته نها نویژه که مان ئەنجام دا ، پاشان هه ر
که سیکمان هی لکی له بهر دهستی خۆیدا پاکیشا بۆ ئەوه ی هه ریە کیک
ئاراسته ی نویژی خۆی بزانیّت ، کاتی ک که پۆژ بووه وه سهیری هی لکه کانمان
کرد بینیمان هه یچ که سیکمان پوو ی له قیبله نه بووه ، پاشان ئەو
کرداره مان بۆ پیغه مبهري خوا ﷺ گێرپایه وه ، که چی فهرمانی پی نه کردین

(۹) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (۵۸۸) .

(۱۰) البيهقي بسند " الصحيحين " .

(۱۱) الترمذي والحاكم وصحاحه ، وقد خرجته في " إرواء الغلیل تخريج أحاديث منار السبيل " (۲۹۲) ، وقد يسر الله

نوێژه که مان دووباره بکهینه وه ، وه پیی فهرموین : " قد أجزأت صلاتکم (۱۲) .

واته : نوێژه که تان دروسته و دووباره کردنه وه تان له سه ر نیه .
 وه " پیغه مبه ری خواش ﷺ پیش گوپینی قیبله نوێژه کانی پوو له (بیت المقدس) ئه نجام ده دا و که عبه ش له پیش پووگهیدا (قبیله) بوو ، پیش ئه وه ی ئه م ئایه ته : ﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ (۱۳) ، بیته خواره وه ، به لام که ئه م ئایه ته هاته خواره وه پوو ی له که عبه کرد ، له کاتی که دا موسلمانان له مزگه وتی (قُبَاء) دا له نوێژی به یانیدا بوون ، له و کاته دا که سیك هات بو لایان و پیی راگه یاندن که پیغه مبه ری خوا ﷺ ئه م شه و قورئانی به سه ردا دابه زیوه و فه رمانی پیی کراوه پوو له که عبه بکات ، جا پوو له که عبه بکه ن ، له و کاته دا پوو یان له شام بوو ، وه رچه رخان ، { و پیشنوێژه که شیان پوو ی وه رچه رخانه وه تا کو پوو ی پیی کردن له که عبه } " (۱۴) .

(۱۲) الدارقطني ، والحاكم ، والبيهقي ، وله شاهد عند الترمذي ، وابن ماجه ، وآخر عند الطبراني ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۹۶) .

(۱۳) سورة البقرة ، الآية : (۱۴۴) .

(۱۴) البخاري ، ومسلم ، وأحمد ، والسراج ، والطبراني (۲/۱۰۸/۳) ، وابن سعد (۲/۴۳/۱) ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۹۰) .

پاوهستان

پیغه مبهری خوا ﷺ له نویژه کهیدا پاوهستا له فهرزهکانیدا بیّت یان له سونهتهکان ، وهکو جی به جیکردنیک بۆ فهرمانی خوای پهروهردگار که فهرموویه تی : ﴿وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَاتِنِينَ﴾ (١٥).

بهلام له سهفهردا ، نویژه سونهتهکانی به سهرولاخه کهیه وه ئه نجام ده دا . وه کردوویه تی به سونهتیش بۆ ئوممه ته که ی له کاتی ترسدا به پیکردنه وه یان به سواری نویژهکانیان ئه نجام بدن ههروه کو له پیشدا باسی لیوه کرا ، به لگهی ئه م وته یه ش ئه و ئایه ته یه که خوای پهروهردگار فهرموویه تی : ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى﴾ (١٦) ﴿وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَاتِنِينَ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ (١٧).

واته : پارێزگاری له نویژه کانتان بکه ن ، به تایبته نویژی ناوه پاست که نویژی عهسره ، وه پاوهستن له نویژه کانتان بۆ خوای گه وه ، به لام ئه گهر ترسان ئه و به پیکردن یان به سواریه وه ، وه له کاتی کدا ترس نه ماو

(١٥) سورة البقرة ، الآية : ٢٣٨ .

(١٦) ووتی هه لبرارد ه ئه وه یه که : (الصلاة الوسطی) نویژی عهسره له لای زۆرینه ی زانایان “ له وانه ش : (أبو حنيفة) وهاوه له که ی ، فهرمووده یه کی زۆریش له و باره یه وه هاتوو ه که (الحافظ ابن كثير) زۆربه ی هیناوه ته وه .

(١٧) سورة البقرة ، الآية : (٢٣٨ و ٢٣٩) .

بارودۆخ ئاسایی بووه وه ئهوا یادی خوا بکه ن له و شتانه ی که فیری کردن و له پیشدا لی ی بی ئاگابوون .

وه " پیغه مبهری خوا ﷺ له و نه خوشیه ی که تییدا کۆچی دوا ی کرد به دانیشتنه وه نویژه کانی ئه نجام ده دا " (١٨) .

ههروه ها جاریکی تریش به م شیوه یه ئه نجامی داوه ، ئه وه ش له کاتی کدا بوو که " نازاری هه بوو ، و خه لکه که ش به دوایدا به پیوه نویژیان ده کرد : ئه ویش ئاماژه ی بۆ کردن که دانیشن ، ئه وانیش دانیشن ، و له کاتی کدا که نویژه که ی ته و او کرد فه رموی : " إن کدم آنفاً لتفعلون فعل فارس و الروم : یقومون علی ملوکهم وهم قعود فلا تفعلوا ، إنما جعل الإمام لیؤتم به : فإذا رکع فارکعوا ، و إذا رفع فارفعوا ، وإذا صلی جالساً فصلوا جلوساً [أجمعون] " (١٩) .

واته : ئه وه نده ی نه مابوو - پیش تۆزیک - کرداری فارس و پۆمه کان ئه نجام بده ن ، له وه ی که به سه ر سه ر کرده کانیانه وه راده وه ستان و ئه وانیش داده نیشن ، ئه و کاره ئه نجام نه دهن ، پیشنوویژ بۆ ئه وه دانراوه لاسایی و ئیقتدای پیوه بکریته وه ، ئه گه ر کړنووشی برد ئیوه ش کړنووش بهرن ، وه ئه گه ر هه ستایه وه پاش ئه و هه ستنه وه ، وه ئه گه ر نویژه که ی

(١٨) الترمذي وصححه ، وأحمد .

(١٩) البخاري ، ومسلم ، وهو مخرج في کتابي " إرواء الغلیل " تحت الحديث (٣٩٤) .

به دانیشتنه وه کرد ئی وهش هه مووتان به هه مان شیوه به دانیشتنه وه
ئه نجامی بدهن .

نویژی نه خوش به دانیشتنه وه

(عمران) ی کورپی (حصین) ﷺ فه رموویه تی : " نه خوشی مایه
سیریم (البواسیر) هه بوو ، پرسیارم له پیغه مبهری خوا کرد ﷺ سه بارهت
به چونیتی نویژکردنم ؟ فه رمووی : " صل قائماً ، فإن لم تستطع فقاعداً ،
فإن لن تستطع فعلى جنبٍ " (٢٠) .

واته : به پیوه نویژه کانت ئه نجام بده ، ئه گهر نه توانی ئه وا به دانیشتنه وه
ئه نجامیان بده ، دیسان ئه گهر نه توانی ئه وا له سه ر لا ئه نجامیان بده .

ههروه ها فه رموویه تی : " پرسیارم کرد له پیغه مبهری خوا ﷺ
سه بارهت به نویژی که سیك نویژه که ی به دانیشتنه وه ئه نجام بدات ؟ له
وه لام دا فه رمووی : " من صلی قائماً فهو أفضل ، ومن صلی قاعداً فله نصف

(٢٠) البخاري وأبو داود وأحمد ، پی شهوا (الخطابي) فه رموویه تی : " مه بهست له فه رموده که ی
(عمران) ئه وکه سه یه که له نویژی فه رزدا ده توانیت بووهستی ، به لام نارهت ده بیٔ به و
وه ستانه ، بۆیه یه با داشتی دانیشتنو کراوه به نیوه ی پاداشتی وه ستاو تیایدا ، بۆ ئه وه ی بیٔ ته
هاندهریک بۆی هه ولئ هه ستان بدات و ئارامیش بگریٔ له سه ر نارهتیه کانی له گه ل په وایی
دانیشتنی " ، پی شهوا (الحافظ) له " الفتح " (٤٦٨/٢) دا فه رموویه تی : " ئه وهش
لیکدانه وه یه کی باشه " .

أجر القائم ، ومن صلى نائماً { وفي رواية : مضطجعا } فله نصف أجر القاعد" (٢١) .

واته : ئه وه كه سه ی به راوه ستانه وه نوێژه كه ی ئه نجام بدات ئه وه چاكتره ، وه ئه وه كه سه ش نوێژه كه ی به دانیشتنه وه ئه نجام بدات ئه وه نیوه ی پاداشتی راوه ستاوی هه یه ، وه ئه وه كه سه ش به هه لازیانه وه { ئه وه نیوه ی پاداشتی دانیشتنه وه كه ی هه یه . مه به ستیش پی ی - واته : كه سی هه لازیاو - نه خوشه كه یه .

(أنس) ﷺ فه رموویه تی : کۆمه لێك له موسلمانان به هۆی نه خوشی یه وه به دانیشتنه وه خه ریکی ئه نجامدانی نوێژه کانیان بوون كه پیغمبره ی خوا ﷺ به وشپوهیه چاوی كه وت پێیان فه رمووی : " إِنَّ صَلَاةَ الْقَاعِدِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ صَلَاةِ الْقَائِمِ " (٢٢) .

واته : نوێژی كه سیك كه به دانیشتنه وه نوێژه كه ی ئه نجام بدات پاداشته كه ی نیوه ی نوێژی كه سیكه كه نوێژه كه ی به هه ستانه وه ئه نجام بدات .

وه جاریکیان كه پیغمبره ی خوا ﷺ سه ردانی نه خوشیك ده كات ده بینێ له سه ر داپۆشه ریك - یفه بی یان به تانی یان هه رشتیك كه مروؤ خۆی

(٢١) البخاري وأبو داود وأحمد .

(٢٢) أحمد وابن ماجه بسند صحيح .

پیدا ده پۆشی - نویژه که ی ده کات ، ئه ویش لای دباو فرپی دهادت ، ئه م جار هیان داریک دینی بۆ ئه وه ی نویژه که ی له سه ر بکات ، جاریکی تر پیغمه مبر ی خوا ﷺ لای ده با و فرپی دهادت ، پاشان ده فه رمووی : " صَلِّ عَلَى الْأَرْضِ إِنْ اسْتَطَعْتَ ، وَإِلَّا فَأَوْمِ لِمَاءً ، وَاجْعَلْ سَجُودَكَ أَخْفَضَ مِنْ رُكُوعِكَ " (٢٣) .

واته : ئه گه ر توانیت له سه ر زه وی نویژه که ت ئه نجام بده ، ئه گه ر نه ته نها به ئاماژه کردن نویژه کانت ئه نجام بده ، و با سوژده کانت نزمتر بن له کړنۆشه کانت .

نویژ له که شتیدا

پیغمه مبر ی خوا ﷺ پرسیا ری ئی کرا سه باره ت به نویژ له که شتیدا ؟
فه رمووی : " صَلِّ فِيهَا قَائِمًا ، إِلَّا أَنْ تَخَافَ الْغُرُقَ " (٢٤) .

(٢٣) الطبراني والبخاري وابن السامك في " حديثه " (٨٢ / ٢) والبيهقي ، وسنده صحيح كما بينته في " الصحيحة " (٣٢٣) .

(٢٤) البخاري (٦٨) والدارقطني وعبد الغني المقدسي في " السنن " (٢ / ٨٢) ، وصححه الحاكم ، ووافقه الذهبي .

سوودیک : حوکمی نویژکردن له فرۆکه دا هه مان حوکمی نویژی هه یه له سه فینه دا :
که به پی وه نویژ بکات ئه گه ر له توانایدا هه بوو ، ئه گینا به دانیشته وه نویژه که ی ده کات و ته نها ئاماژه ده کات له کړنۆش و سوژده کانیدا هه وه کو له پیشدا باسکرا .

واته : نویژی تیدا بکه به پێوه ، ئیلا ئەگەر ترسی ئەوت بوو بخنکیت.
وه کاتیک پیغمبهری خوا ﷺ به‌سالدا چوو و پیربوو ، کۆله‌که‌یه‌کی بۆ
خۆی دانابوو له شوینی نویژه‌که‌ی و دهستی پێوه ده‌گردد (٢٥) .

راوه‌ستان و دانێشتن له شه‌ونویژدا

وه " پیغمبهری خوا ﷺ شه‌وانیکی درێژ نویژی به پێوه ده‌کرد ، وه
شه‌وانیکی درێژی تری به دانێشتنه‌وه ئەنجام ده‌دا ، ئەگەر به‌پێوه قورئانی ناو
نویژه‌که‌ی بخویندایه‌ ئه‌وا به‌پێوه کړنووشه‌کانی ده‌برد ، وه‌ئەگەر
به‌دانێشتنه‌وه قورئانه‌کانی بخویندایه هه‌ر به‌دانێشتنه‌وه کړنووشه‌کانی ده‌برد "
(٢٦) .

وه " جاری واش هه‌بوو به دانێشتنه‌وه نویژه‌که‌ی ئەنجام ده‌دا ، به
هه‌مان شیوه خویندنه‌وه‌که‌شی ، تاكو ئەو کاته‌ی که نزیکه‌ی سی یان چل
ئایه‌ت له خویندنه‌وه‌که‌ی ده‌مایه‌وه ، ئەو کاته هه‌لده‌سا ، و به‌پێوه ئەو
ئایه‌تانه‌ی ته‌واو ده‌کردن ، و پاشان کړنووش و سوژده‌کانی ده‌برد ،

(٢٥) أبو داود والحاكم وصححه هو والذهبي ، وقد خرجته في " الصحيحة " (٣١٩) ، و " الإرواء " (٣٨٣) .

(٢٦) مسلم وأبو داود .

پاشان ئه وه ی که له پکاتی یه که مدا ئه نجامی دابوو له پکاتی دووه میشدا دووباره ئه نجامی ده دانه وه " (٢٧).

وه " له دوا دوا ی ته مه نیدا نویژه سوننه ته کانی به دانیشتنه وه ئه نجام ددا ، ئه وه ش پیش کوچ کردنی بوو به سالیك " (٢٨).

وه " شیوه ی دانیشتنه که شی چوارمشقی (یان: چوارچمکی) بوو " (٢٩).

نویژکردن به پیلاو ، وفه رمان پی کردنی

وه " هندیك جار به پی ی په تی (به پی خواسی) راده وه ستا وه هندیك جاریش به پیلاوه وه " (٣٠).

وه پیگه شی به و کرداره داوه بو ئوممه ته که ی و فره موویه تی : " إذا صلی أحدکم فلیلبس نعلیه أو لیخلعهما بین رجلیه ، ولا یؤذی غیره " (٣١).

واته : ئه گه ره ره یه که له ئیوه ویستی نویژه که ی ئه نجام بدات ، ئه و با پیلاوه کانی له پی بکات ، یان دایان که نیئت و له نیوان پیکانیدا دایان بنیئت و که سیان پی ئازار نه دات .

(٢٧) البخاري ومسلم .

(٢٨) مسلم وأحمد .

(٢٩) النسائي وابن خزيمة في " صحيحه " (١ / ١٠٧ / ٢) و عبد الغني المقدسي في " السنن " (١ / ٨٠) والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(٣٠) أبو داود وابن ماجه ، وهو حديث متواتر كما ذكر الطحاوي .

(٣١) أبو داود والبخاري (٥٣ - زوائد) ، وصححه الحاكم ، ووافقه الذهبي .

به‌لكو - هه‌ندیك جاریش - جه‌ختی له‌ سه‌ر كردوون كه‌ نویژه‌كانیان به‌ پێلاوه‌وه‌ ئه‌نجام به‌دن ، هه‌روه‌كو فه‌رموویه‌تی : " خالفوا اليهود فإهم لا يصلون في نعالهم ولا خفافهم " (٣٢) .

واته‌ : پێچه‌وانه‌ی جوله‌كه‌كان بن ، چونكه‌ ئه‌وان به‌ پێلاوه‌وه‌ یان به‌ خوفه‌كانیان هه‌ نویژه‌ نجام ناده‌ن .

وه‌ له‌وانه‌یه‌ هه‌ندیك جار پێلاوه‌كانی له‌ پێ دابكه‌ندایه‌ له‌ کاتی نویژکردنیدا ، پاشان به‌رده‌وام ده‌بوو له‌ نویژه‌که‌ی ، هه‌ر وه‌كو (أبو سعید) ی (الحدری) ؓ بۆمان ده‌گێڕێته‌وه‌ و ده‌فه‌رموویت : " پۆژیکیان پیغمبهری خوا ﷺ پێشنویژی بۆ ده‌کردین ، له‌ ناو نویژه‌که‌یدا بوو ، پێلاوه‌کانی داکه‌ند و له‌ لای چه‌پی خۆیه‌وه‌ دایان ، له‌ کاتی‌دا که‌ خه‌لکه‌که‌ ئه‌وه‌یان بینی ئه‌وانیش به‌هه‌مان شیوه‌ پێلاوه‌کانیان داکه‌ند ، و پاشان که‌ پیغمبهری خوا ﷺ له‌ نویژه‌که‌ی بووه‌وه‌ ، فه‌رموی : " ما بالکم ألقیتم نعالکم ؟ " ، واته‌ : ئه‌وه‌ چی بوو پێلاوه‌کانتان داکه‌ند؟ ئه‌وانیش فه‌رمویان : که‌ تۆمان بینی پێلاوه‌کانت داکه‌ند ئێمه‌ش پێلاوه‌کانمان داکه‌ند ، ئه‌ویش فه‌رموی : " إن جبریل أتاني فأخبرني أن فيهما قدراً . أو قال : أذى . (وفي رواية : خبناً) فألقيتهما ، فإذا جاء أحدكم

(٣٢) أبو داود والبخاري (٥٣ - زوائد) ، وصححه الحاكم ، ووافقه الذهبي .

إلى المسجد ، فلينظر في نعليه ، فإن رأى قدرا . أو قال : أذى . (وفي الرواية الأخرى : خبثا) ، فليمسحهما وليصل فيهما) " (٣٣) .

وا ته : جبریل ﷺ له کاتی نوێژدا هات بۆ لام و پیی پراگه یاندم که پیلاوه کانم پیسیه کیان پیوه یه بۆیه منیش لامبردن ، جا ئه گهر هه ریه ک له ئیوه هات بۆ مزگه وت ، با بروانیته ژیر پیلاوه کانى ، ئه گهر پیسیه کیان پیوه بوو ، ئه وا بیانیه ئی به زه ویدا ، و پاشان نوێژه که ی پیوه بکات .

وه " پیغمبهری خوا ﷺ ئه گهر پیلاوه کانى دابکه ندبايه ئه وا له لای چه پی خویه وه دای ده نان (٣٤) ، وه ده یفه رموو : " إذا صلى أحدكم ، فلا يضع نعليه عن يمينه ، ولا عن يساره فتكون عن يمين غيره ، إلا أن لا يكون عن يساره أحد ، وليضعهما بين رجله " (٣٥) .

واته : ئه گهر هه ریه ک له ئیوه ویستی نوێژه که ی ئه نجام بدات ، ئه وا با پیلاوه کانى له لای راستیه وه دانانهات ، وه نه شیخاته لای چه پیه وه له و کاته دا ده که ویته لای راستی یه کیکی تره وه ، جگه له و کاته ی که کهس له لای چه پیه وه نه بیئت ، وه با له نیوان پیکانیه وه دایان بنیئت .

(٣٣) أبو داود وابن خزيمة والحاكم وصححه ووافقه الذهبي والنووي ، وهو مخرج في " الإرواء " (٢٨٤) .

(٣٤) أبو داود وابن خزيمة والحاكم وصححه ووافقه الذهبي والنووي

(٣٥) أبو داود والنسائي وابن خزيمة (١ / ١١٠ / ٢) بسند صحيح .

نوڙکردن به سهر مینبه ره وه

" پیغمه بهری خوا ﷺ جاریکیان له سهر مینبه ره که ی نوڙی ئه نجام دا ، (له ریوایه تیکدا هاتوه : که مینبه ره که ی سی پله ی هه بوو) (٣٦) ، [له سهر مینبه ره که ی راوه ستا و ته کبیره ی ئیحرامی دابه ست ، و خه لکه که ش به دوایدا ته کبیره ی ئیحرامیان دابه ست] ، [پاشان هه ره له سهر مینبه ره که وه کړنووشی برد] ، و پاشان که راست بووه وه له کړنووشه که ی ، له مینبه ره که دوابه دوا دیته خواره وه تاكو سوژده که ی له بڼه واو پایینه ی مینبه ره که ی له سهر زهوی ده بات ، پاشان ده گه ریته وه سهر وه ، و [ئه وه ی له پکاتی یه که مدا کردوویه تی له پکاتی دووه میشدا ئه نجامی ده دات] ، تاكو به و شیویه کوتای به نوڙده که ی دینئ ، و پوو ده کاته خه لکه که و ده فهرمووئیت : " یاأیها الناس إني صنعت هذا لتأتوا بي ، ولتعلموا صلاتي " (٣٧).

(٣٦) ئه مه یه سوننه ت له مینبه ردا که ئه بی سی پله ی هه بیټ ، نه ک زیاتر ، زیادکردنیش له سهری بیدعه یه له سهرده می ئومه ویه کانددا داهینراوه ، زورجاریش ده بیته هوی پرینی پیره کانی نوڙ ، بو خو پزگار کردنیش له و شته ئه وه یه که له لای خوړئاوای مزگه وته که دابنریت ، میحرأبیش بیدعه یه کی تره ، هه روه ها به رزکردنه وه شی وه کو به له کونه یه ک (الشرفه) ووتار خوینه که ش به هوی په یزه یه کی لکاو به دیواره که ده چیته سهری ! وه باشتین پیچکه و پربازیش پربازی پیغمه به ره ﷺ . { بگه پیره وه بو : " الفتح " (٢ / ٣٣١) } .

(٣٧) البخاري ومسلم والرواية الأخرى له وابن سعد (١ / ٢٥٣) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٥٤٥) .

واته : ئه ی خه لکینه ! ئه و کاره م ئه نجام دا بۆ ئه وه ی چاوم لی بېرن
وفیری چونیتی نویژه که م بېن .

به ره به ست ، و واجب بوونی

" پیغمه بهری خوا ﷺ نزیك له به ره به سته که ی پاده وه ستا ، و دوری
نیوان ئه و و ئه و دیواره ی که ده یکرد به به ره به ست سی بال ده بوو " (٣٨)
، وه " له نیوان سوژده که ی و ئه و دیواره ی که ده یکرد به به ره به ست
پیره وه ی شه کیك بوو " (٣٩) .

وه ده یشی فه رموو : " لا تصل إلا إلى ستره ، ولا تدع أحداً يمر بين
يديك ، فإن أبى فالتقاتله ؛ فإنّ معه القرين " (٤٠) .

واته : نویژ مه که ئیلا پوه و به ره به ستیک نه بی ، پێگه ش به که س
مه ده به به رده ستدا تیپه پیت ، ئه گه ره هه ر سوربوو له سه ر پۆشتن ئه و له
گه لیدا بجه نگی ، چونکه شه یتانی له گه لدايه .

هه روه ها ده یفه رموو : " إذا صلى أحدكم إلى ستره ؛ فليدن منها ، لا
يقطعن الشيطان عليه صلاته " (٤١) .

(٣٨) البخاري وأحمد .

(٣٩) البخاري ومسلم .

(٤٠) ابن خزيمة في " صحيحه " (١ / ٩٣ / ١) بسند جيد .

(٤١) أبو داود والبخاري (ص ٥٤ - زوائد) والحاكم وصححه ووافقه الذهبي والنووي .

واته : ئەگەر یه کێك له ئێوه پوهو بهربهستیک نویژی کرد ، با لی
 نزیک بیتهوه ، نهکو شهیتان نویژهکه ی پی ببریت .
 وه " هندیك جار له کاتی نویژکردنیدا ههولێ دهدا کۆلهکه ی
 مزگه وته که بکات به بهربهست " (٤٢) .

وه " ئەگەر هاتوو نویژی له دهشتیکدا ئەنجام بدایه و هیچ شتیک نه بوايه
 بیکات به بهربهست ، خه نجهریکی له بهردهستدا بهزهویدا دهچه قاند پاشان

(٤٢) ده لیم : دانانی سوتره پیویسته له سه ر پیشنوێژ بیٔ ، یان نویژگه ر به ته نها ، با له
 مزگه وتیکی گه وره شدا بیٔ . (ابن هانی) له " مسائل " هکانیدا له " إمام أحمد " وه ، له
 (٦٦/١) فه رموویه تی : " رأی أبو عبدالله (یعنی : الإمام أحمد) یوما وأنا أصلي وليس بين يدي
 ستره . وکنت معه في المسجد الجامع . فقال لي : استتر بشيء . فاستترت برجل " .

ده لیم : له م پووداوه دا ئه وه مان بۆ ده رده که ویت که پیشه وه (أحمد) مه بهستی
 ئه وه یه که جیاوازی نیه له نیوان مزگه وتی بچوک و مزگه وتی گه وره دا ، له دانانی سوتره دا ،
 ئه وه ش ووته یه کی په وایه .

ئه مه ش یه کێکه له و کردارانه ی که زۆربه ی نویژگه ران تییدا که مه ر خه من پیشنوێژ بی یان
 مه ئموم ، له هه موو ئه و ولاتانی که تیا یاندا گه راوم ، یه کێک له و ولاتانه سه عودیه یه که بۆ یه که م
 جار پیم پی درا تیایدا بسورپیمه وه له مانگی ره جه ب سالی (١٤١٠ هـ) دا بوو ، بۆیه پیویسته له
 سه ر زانیان موسڵوانان ئاگادار بکه نه وه ، و هانی خه لگی بده ن بۆی ، و ئه حکامه کانی بۆ
 موسڵمانان پوون بکه نه وه ، ئه بی ئه وه ش بزانیٔ که ئه و ئه حکامانه که عبه و مزگه وتی
 پیغمه مبه ری خواش ﷺ ده گریتته وه .

نویژی پوهو ئه و خه نجره ده کرد و خه لکه کهش به دوايدا بوون " (٤٣) وه هه ندیک جار " ولاخه که ی لابه لا داده نا و پووی لی ده کرد له نویژه کهیدا " (٤٤) ، ئه مه نویژ له په چه ی ووشتر (أعطان الإبل) ناگریته وه ، چونکه پیچه وانه یه تی ، و " پیغه مبهري خوا ﷺ نه هی لی کردوه " (٤٥) ، وه هه ندیک جاریش " زینی ولاخه که ی پیک ده خست و پووی لی ده کرد له نویژه کهیدا " (٤٦) .

وه ده یفه رموو : " إذا وضع أحکم بین یدیہ مثل موخرة الرجل " (٤٧) فلیصل ولا یبالي من مرّ وراء ذلك " (٤٨) .

واته : ئه گه ره هه ریه ک له ئیوه وه کو ئه و داره ی له به رده ستدا بی که له دواوه و ه ی زینی ولاخدا هه یه ، ئه و با نویژه که ی بکات و ه یچ باکیکی نه بی به و که سانه ی که به و دیوی به ربه سته که دا ده پوڼ .

(٤٣) البخاري ومسلم وابن ماجه .

(٤٤) البخاري وأحمد .

(٤٥) البخاري وأحمد .

(٤٦) ومسلم ابن خزيمة (٩٢ / ٢) و أحمد .

(٤٧) بضم الميم وكسر الخاء وهزة ساكنة ، به چه ند شیوه یه کی تریش ده خوینریته وه : واتا که شی :

ئه و داره یه که له پشکه ی زینی ولاخدا هه یه .

(٤٨) مسلم وأبو داود .

چُونیتی نوڙی پیغہ مبر ﷺ له ته کبیره ی نجرامه وه تا کو سه لامدانه وه ههروه کو چُون له پیش چاوتدا بیت .

وه " جاريکیان پیغہ مبر ی خوا ﷺ پوهو داریک نوڙی ده کرد " (٤٩)

، وه " جاری واش هه بوو پوهو و جیگه خه وتنه که ی نوڙی ده کرد ، و (عائشة) ش به سهریه وه پراکشابوو [له ژیر لیغہ که ی دا] " (٥٠) .

پیغہ مبر ی خوا ﷺ پئی به هیچ نه ددها به به ینی ئه و و به ربه سته که یدا تیپهر ببیت ، جاريکیان " پیغہ مبر ی خوا ﷺ نوڙی ده کرد ، شه کیك ویستی به به رده ستیدا تیپهر ببی ، به لام پیغہ مبر ی خوا ﷺ ده ست پیش خه ربوو (سابقه) ، به شیوه یه سکی به دیواره که وه لکاند ، و [وای لآ کرد به پشتیدا تیپهر ببی] (٥١) .

وه " جاريکیان له نوڙیک له نویژه فرهزه کانیدا بوو دهستی کیشایه وه ، پاشان که لآ بووه وه ، ووتیان : ئه ی پیغہ مبر ی خوا ﷺ ! هیچ له نوڙ گورا ؟ فره مووی : " لا ، إلا أن الشيطان أراد أن يمر بين يدي فخنقته حتى وجدت برد لسانه على يدي ، وأيم الله لولا ما سبقني إليه أخي سليمان ؛ لارتبط إلى سارية من سواري المسجد حتى يطيف به ولدان أهل المدينة [فمن استطاع أن لا يحول بينه وبين القبلة أحد فليفعل] " (٥٢) .

(٤٩) النسائي ، وأحمد بسند صحيح .

(٥٠) البخاري ومسلم وأبو يعلى (٣ / ١١٠٧ . مصور المكتب الإسلامي) .

(٥١) ابن خزيمة في " صحيحه " (١ / ٩٥ / ١) ، والطبراني (٣ / ١٤٠ / ٣) والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٥٢) أحمد والدارقطني والطبراني بسند صحيح ، وهذا الحديث قد ورد معناه في " الصحيحين " وغيرهما عن جمع من

الصحابه ، ئه مه ش يه کیگه له و فره مووده زورانه ی که کومه له ی قادیانیه کان بپوایان پئی نییه ، چونکه بپوایان

واته : نه خیر ، ئه وه نه بیټ شه یتان ویستی به بهرده ستمدا بپروات ، منیش چنگم له نا قیره ی نا تاكو ساردی زمانیم له سه ر ده ستم هه ست پئی کرد ، سویندبئی به خوا ئه گهر پارانه وه ی پیغمبر (سلیمان) ی برام نه بوايه كه پیش من له خوا پارایه وه ، ده به سترايه وه به کۆله كه یه ك له کۆله كه کانی مزگه وت ، تاكو مندالّه کانی مه دینه به ده وریدا بسووپرایانه وه ، [بویه هه ركه س له ئیوه توانی كه س به به ینی ئه و و قیبله كه یدا بپروات ، با ئه و کاره ئه نجام بدات] .

وه ده یفه رموو : " إذا صلی أحدکم إلى شیء یستره من الناس فأراد أحد أن یجتاز بین یدیه فلیدفع فی نحره [ولیدراً ما استطاع] وه له پیوايه تیکی تردا

به جیهانی جنۆكه نییه كه باسی له قورئانی پیروژ و سوننه تدا هاتوه ، پێگه شیان بۆ په دکردنه وه ی فه رموده کاندان زانراوه ئه وه یه كه ئه گهر له قورئانی پیروژدا بیټ ، پاشه ی ده که ن به پێچه وانه وه ، بۆ نموونه : خوای په روه ردگار فه رموو یه تی : ﴿ قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنَّ ﴾ (سوره الجن: ۱) . ده لێن : واته : له مرۆف ! وشه ی (الجن) به هاوشیوه ی وشه ی (الانس) داده نه ن ! به و کرداره شیان دوور که وتنه ته وه له زمانه وانی و شه ریعت ، وه ئه گهر له سوننه ت دا بوو : ئه و واژه یه کی نا په وای ده که ن به پێچه وانه وه ی مه به سستی فه رموده که ، ئه مه ئه گهر بتوانن ، به لام ئه گهر نه یاتوانی ئه وه بکه ن ئه و : چه ند ئاسانه له لایان فه رموده که ره تبه که نه وه و حوکی نا په وایی به سه ردا بدن " با هه موو زانایانی فه رموده ش کۆرپان له سه ر وه رگرتنی و به (صحیح) ی بزنان ، و ئوممه تیش له گه ل زانایان هاو ده نگ بن ، یان به (متواتر) یش دابنریت . خوای په روه ردگار هیدایه تیان بدات .

ہاتوہ : " فلیمعہ مرتین " لہ ریوایہ تیکی تریشدا ہاتوہ : " فإن أبی فلیقاتلہ فإِنَّمَا هُوَ شَیْطَانٌ " (۵۳) .

واتہ : ئەگەر ہرہیک لہ ئیوہ نوڙی پوہو بہ ربہ سستیک دہ کرد پڳربوو لہ ہاتوچوی خہ لکی بہ بہر دستیدا ، وہ کہ سیک ویستی بہ بہر دہ سستیدا تیپہر ببی ، با دہست بنات بہ سنگیہ وہ ، [وہ تا دہتوانی دووری خاتہ وہ [لہ ریوایہ تیکی تردا ہاتوہ : با پپی لی بگریٹ ، دوو جار ، ئەگەر ہر سور بوو لہ سہر پۆشتن با لہ گہ لیا بجنگی ، چونکہ ئەوہ شہیتانہ . وہ دہیفہرموو : " لو يعلم المار بین یدی المصلي ماذا علیہ لکان أن یقف أربعین خیراً لہ من أن یمر بین یدیہ " (۵۴) .

واتہ : ئەگەر ئەو کہ سہی کہ بہ بہر دہست نوڙگہردا تیپہر دہ بیٹ بزانیٹ چہند تاوانی لہ سہرہ ، ئەوا ئەگەر چل بووہ ستایہ زۆر باشتہر بوو بوی لہ وہی کہ بہ بہر دہستی دا ہر وات .

چی نوڙ دہبریت ، و دہبیٹہ ہوی بہ تال بوونہ وہی

وہ دہیفہرموو : " یقطع صلاة الرجل إذا لم یکن بین یدیہ کآخرۃ الرجل : المرأة [الحائض] (۵۵) والحمار والکلب الأسود " .

(۵۳) البخاري ومسلم .

(۵۴) البخاري ومسلم ، وهذه الرواية لابن خزيمة (۱ / ۹۴ / ۱) .

واته : ئه وهی که نویژ به نویژگهر ده برپیت و به تالی ده کاته وه - ئه گهر وه کو پاشکۆی زینى ولاخى له بهر ده ستدا نه بیّت - ئافره تی بالغ ، و گۆی دريژ ، و سه گى پره ش ، (أبو ذر) ﷺ : فهرمووی : ئه ی پیغه مبه رى خوا ﷺ چ جیاوازیه کيان هه یه پره ش بى یان سوور ؟ ئه ویش فهرمووی : " الكلب الأسود شیطان " (٥٦).

واته : چونکه سه گى پره ش شه یتانه .

نویژ کردن پرووه و گۆر

پیغه مبه رى خوا ﷺ نه ی کردوه له نویژ کردن پرووه و گۆر و فهرموویه تی : " لا تصلوا إلى القبور ولا تجلسوا عليها " (٥٧).

واته : پرووه و گۆر نویژ مه که ن ، و له سه ره شیان دامه نیشن .

(٥٥) واته : ئافره تی بالغ بوو ، مه به ست لی ره دا به وشه ی (القطع) : پوچه لکردنه وه یه ، به لام : ئه وه فهرمووده یه ی که ده لیت " لا تقطع الصلاة شيء " فهرمووده یه کی (ضعیف) ه ههروه کو له " تمام المنه " (ص ٣٠٦) و جگه له ویش دا هاتوه .

(٥٦) مسلم و أبو داود وابن خزيمة (١ / ٩٥ / ٢) . و بروانه کتیبی " تحذیر الساجد من اتخاذ القبور مساجد " و " أحكام الجنائز و بدعها " که ههردوکیان له نووسینی خۆمن .

(٥٧) مسلم و أبو داود وابن خزيمة (١ / ٩٥ / ٢) . و بروانه کتیبی " تحذیر الساجد من اتخاذ القبور مساجد " و " أحكام الجنائز و بدعها " که ههردوکیان له نووسینی خۆمن .

نیته ﴿ نیازی دل ﴾ (۵۸)

وه پیغمبره ی خوا ﷺ دهیفرموو : " إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ ما نوى " (۵۹).

واته : کرده وه و په رستشکان ته نها به نیته وه ده بن ، وه هه موو که سیکیش ته نها ئه وه ی بُو هیه که نیته ی لی هیناوه .

دابه ستنی نوږ و ته کبیره ی نجرام ﴿ الله اکبر ﴾

پاشان پیغمبره ی خوا ﷺ نوږه که ی داده به ست به ووتنی : (الله اکبر) (۶۰) ، وه فرمانیشی به م کاره کردوه به و پیاوړش که نوږه که ی به

(۵۸) پیشهوا (النووي) له " روضة الطالبين " (۱ / ۲۲۴) دا فرمویه تی : " والنية : هي القصد ، فيحضر المصلي في ذهنة ذات الصلاة وما يجب التعرض له من صفاتها ؛ كالظاهرة والفرضية وغيرها ، ثم يقصد هذه العلوم قصداً مقارناً لأول التكبير " .
(۵۹) البخاري ومسلم وغيرهما ، وهو مخرج في " الإرواء " (۲۲) .

(۶۰) مسلم وابن ماجه ، له م فرموده دا ئاماژه یه کی تیدا یه بُو ئه وه ی که پیغمبره ی خوا ﷺ نوږه که ی ده ست پی نه کرد به وه ی که ده لّین : " نیته مه نوږی ... " هتد ، به لکو ئه و ووته یه یان بیدعیه به کورای زانایان ، و جیاوازیان له وه دایه که ئایا ووتنی چاکه یان خراپه ، به لام نیته ده لّین : هه موو بیدعیه که له عیبادته دا گومراییه " له به ر گشتیتي ئه و فرموده یه ی پیغمبره ی خوا ﷺ که فرمویه تی : " وكل بدعة ضلالة ، وكل ضلالة في النار " باسکردنی ئه م بابه ته ش به تیرو ته سه لی ئیره جیگه ی نییه .

تهواوی ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) ، ههروهك له پيشدا باسی لیوه کرا و پئی فهرمووی : " إنه لا تتم صلاة لأحد من الناس حتى يتوضأ فيضع الوضوء مواضعه ثم يقول : الله أكبر " (٦١) .

واته : بئگومان نویژی هیچ كه سیك درووست نیه ، تاكو هه موو ئه ندانه كانی دهست نویژی ههروه كو چۆن فهرمانی پئی كراوه نه شوات ، و پاشان نه لئى : (الله أكبر) .

وه دهیغه رموو : " مفتاح الصلاة الطهور وتحريمها (٦٢) التكبير وتحليلها التسليم " (٦٣) .

واته : كلیلی كردنه وه ی نویژ دهست نویژه ، و قه دهغه كاری هه موو شتیک كه خوای پهروه ردگار قه دهغه ی كردوون له نویژدا ته کبیره ی ئیحراره ،

(٦١) الطبراني بإسناد صحيح .

(٦٢) (تحريمها) واته : هه رما كردنی ئه و كردارانه ی كه خوای پهروه ردگار هه رما ی كردووه ، ههروه ها (تحليلها) : هه لاکردنی ئه و كردارانه ی كه خوای پهروه ردگار هه لائى كردووه له دهره وهیدا ، مه به ستیش به (تحريم و تحليل) : (هه رام و هه لاله) . ههروه ها فه رمووده كه به لگه یه له سه ر ئه وه ی كه دهرگای نویژ داخراوه و نویژگه ر ناتوانیت بیكاته وه به دهست نویژ نه بیئت " ههروه ها به لگه یه له سه ر ئه وه ی كه هه رما كردنه كان به (الله أكبر) كرداره كان له نویژدا دهست پئی دهكات ، دهرچونیش لی یان به سه لام دانه وه یه له نویژه كهت ، ئه مهش بۆچونی زۆریه ی زانایانه (الجمهور) .

(٦٣) أبو داود والترمذي والحاكم و صححه ووافقه الذهبي ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٠١) .

و حه لال کاری هه موو ئه و شتانه ش که خوی پهروه ردگار له دهره وه ی نویژدا
حه لالی کردوون سه لام دانه وه یه .

وه " پیغه مبهری خوا ﷺ دهنگی بهرز ده کرده وه له کاتی ته کبیره ی ئیحرامدا ،
بۆ ئه وه ی ئه وانه ی که به دوایدا نویژ ده که ن گوئیان له دهنگی بی " (٦٤) .

ههروه ها " پیغه مبهری خوا ﷺ له کاتی که نه خوش ده کهوت ، (أبو
بکر) ﷺ دهنگی بهرز ده کرده وه بۆ ئه وه ی دهنگی ته کبیره کانی پیغه مبهری
خوایان ﷺ پی بگه یه نیت " (٦٥) .

وه ده یفه رموو : " إذا قال الإمام : الله أكبر فقولوا : الله أكبر " (٦٦) .

واته : ئه گه ر پیشنوویژ ووتی : الله أكبر ، ئیوهش به دوایدا بلین : الله أكبر .

چُونیتی دهست بهرز کردنه وه

وه " پیغه مبهری خوا ﷺ جاری وا هه بوو دهسته کانی له گه ل ته کبیره ی
ئیحرامدا بهرز ده کرده وه (٦٧) ، جاری واش هه بوو دوا ی ته کبیره ی ئیحرام

(٦٤) أحمد والحاکم ، وصححه ؛ ووافقه الذهبي .

(٦٥) مسلم والنسائي .

(٦٦) أحمد والبيهقي بسند صحيح .

(٦٧) البخاري والنسائي .

به‌رزی ده‌کردنه‌وه ^(٦٨) ، وه جاری تری واش هه‌بوو له پێش ته‌کیره‌ی ئیحرام به‌رزی ده‌کردنه‌وه " ^(٦٩) .

به شیوه‌یه‌ك " به‌رزی ده‌کردنه‌وه په‌نجه‌کانی ده‌ستی تیایدا ده‌کردنه‌وه ، ﴿بئى ئه‌وه‌ی له یه‌کترجیا یان بکاته‌وه ، وه نه‌یشی ده‌به‌ستن﴾ " ^(٧٠) .

وه " تا‌کو ئاستی شانە‌کانی به‌رزی ده‌کردنه‌وه ^(٧١) ، وه له‌وانه‌شه به‌رزی بکردنایه‌ته‌وه تا‌کو ئاستی نه‌رمه‌ی گوێ‌کانی " ^(٧٢) .

دانانی ده‌ستی راست له سه‌ر ده‌ستی چه‌پ و فه‌رمان پێ کردنی

وه " پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌ستی راستی ده‌خسته سه‌ر ده‌ستی چه‌پی " ^(٧٣) ، وه ده‌یفه‌رموو : " إنا معشر الأنبياء أمرنا بتعجيل فطرنا وتأخير سحورنا ، وأن نضع أيماننا على شمائلنا في الصلاة " ^(٧٤) .

(٦٨) البخاري والنسائي .

(٦٩) البخاري وأبو داود .

(٧٠) أبو داود وابن خزيمة (١ / ٦٢ و ٢ / ٦٤ و ١) وقام ، والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(٧١) البخاري والنسائي .

(٧٢) البخاري وأبو داود .

(٧٣) مسلم وأبو داود ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٥٢) .

(٧٤) ابن حبان والضياء بسند صحيح .

واته : ئیمه کۆمه لی پیغه مبهران فه رمانمان پی کراوه به په له کردن له بهربانگ و دواخستنی پارشیو ، له گهل دانانی دهستی راستمان له سه ر دهستی چه پ له نویژدا .

وه " جارێکیان به لای پیاویکدا تیپه ر ده بیئت ، خه ریکی نویژکردنه و دهستی چه پی له سه ر دهستی راستی داناوه ، ئه ویش هه ردوو دهستی له سه ر یه ک لاده با و جارێکی تر دهستی راستی له سه ر دهستی چه پی داده نیئت " (٧٥) .

دانانی هه ردوو دهست له سه ر سنگ

وه " پیغه مبهری خوا ﷺ دهستی راستی ده خسته سه ر پشتی دهست و مه چه ک و باسکی دهستی چه پی " (٧٦) ، و " فه رمانیشی به هاوه لانی کردوه به و کرداره " (٧٧) ، وه " جاری واش هه بوو دهستی چه پی به دهستی راستی ده گرت " (٧٨) .

(٧٥) أحمد وأبو داود بسند صحيح .

(٧٦) أبو داود والنسائي وابن خزيمة (١ / ٥٤ / ٢) بسند صحيح ، وصححه ابن حبان (٤٨٥) .

(٧٧) مالك والبخاري وأبو عوانة .

(٧٨) النسائي والدارقطني بسند صحيح ، ثم فرموده یه به لگه یه له سه ر ئه وه ی که دهست گرتن به و شیوه یه سوننه ته ، وه له فه رموده ی یه که مدا دانانی دهست سوننه ته ، که واته هه ردوو شیوه که سوننه تن ، به لام کۆکردنه وه له نیوان دانان و گرتندا که هه ندیک له هه نه فی

وه " پیغمبره ی خوا ﷺ دوو دهستی له سهر سنگی داده نا " (٧٩) .

مه زه به کان به باشیان داناوه ، بیدعه یه وه ، شیوه که شی ههروه کو ده لَین ئه وه یه : که دهستی راستی له سهر دهستی چه پی دابنات ، و به چه نه تووته و په نه گه وره که ی دهستی راستی باسکی دهستی چه پی بگریت ، و سی په نه که ی تری له سهر دابنات : ههروه کو له " حاشیه ابن عابدین " (١ / ٤٥٤) دا هاتوه ، جا به وه هه لَنه خه له تییت که هه ندیک له دواینه کان ووتویانه .

(٧٩) أبو داود وابن خزيمة في صحيحه (١ / ٥٤ / ٢) وأحمد وأبو الشيخ في " تاريخ أصبهان " (ص ١٢٥) ، (الترمذي) شیه کیک له (سند) هه کانی به (حسن) زانیوه وه ، و اتا که شی له " الموطأ " و (البخاري) ش له " صحیح " هه کیدا ، ئه گهر که سی که تی بگریت ، وه به تیرو ته سه لیش له " أحكام الجنائر " (ص ١١٨) دا باسم له (سند) هه کانی ئه م فه رموده یه کردوه .

بیرخستنه وه یه : ئه وه ی که سه لمی ترا و وارده له پیغمبره ی خواوه ﷺ دانانی دهسته کانه له سهر سینگ ، ئه وه ش که پیچه وانه ی ئه مه بیت یان (ضعیف) هه یان هیچ بنه وایه کی نیه ، پی شیه و (إسحاق بن راهويه) کرداری به م سوننه ته کردوه ههروه کو (المروزي) له " المسائل " (ص ٢٢٢) دا فه رمویه تی : " إسحاق وه تری پی ده کردین ... و دهسته کانی له قنوت دا به رز ده کرده وه ، قونووتیشی پیش کړنووشه کانی ده کرد ، وه دهسته کانی له سهر مه مکه کانی یان له خوار مه مکه کانی داده نا " ، به هه مان شیوه ش ووته ی (قاضي عياض المالكي) یه له " مستحبات الصلاة " له په رتوکی " الإعلام " (ص ١٥ - الطبعة الثانية - الرباط) که فه رمویه تی : " وه دانانی راسته له سهر پشتی دهستی چه پی له نزی که گرده ندا " .

نزیکی ش له م ووته یه : ئه وه یه که له (عبدالله) ی کورپی پی شیه و (أحمد) له " مسائل " هه کانی دا (ص ٦٢) دا فه رمویه تی : " باو کم بینی ئه گهر نوڙی بگردایه دهستی که ی له سهر دهسته که ی تری داده نا له سه روی ناوکه وه " . وه بېروانه : " إرواء الغلیل " (٣٥٣) .

وه " نههیشی دهکرد له دانانی دهستهکان له ئاستی کهلهکه (الإختصار : واته : دانانی دهستهکان له سهریان له ئاستی کهلهکه) له کاتی نویژدا " (٨٠) ، و ههروه ئهم شیوه دانانهشه نههی لی دهکرد (٨١) .

تهماشکردنی شوینی سوژده و دلکزی ﴿ الخشوع ﴾ له نویژدا

وه " پیغمبهری خوا ﷺ له کاتی نویژکردندا سهری داده نواند ، و چاوی دههبریه زهوی " (٨٢) ، و " کاتیکیش پۆشته کهعبهوه له شوینی سوژدهکهی زیاتر تهماشای هیچ شوینیکی تری نه دهکرد تاكو له کهعبه دههچوو " (٨٣) ، وه فهرمووی : " لا ينبغي أن يكون في البيت شيء يشغل المصلي " (٨٤) .

(٨٠) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٧٤) .

(٨١) أبو داود والنسائي وغيرهما .

(٨٢) البيهقي والحاكم وصححه وهو كما قال ، و لهذا الحديث شاهد من حديث عشرة من أصحابه ﷺ ، رواه ابن العساکر (١٧ / ٢٠٢ / ٢) . وانظر " الإرواء " (٣٥٤) .

(٨٣) البيهقي والحاكم وصححه وهو كما قال .

بیرخستنه وهیهک : لهه دوو فهرموده وه (واته : ژماره : ٨٢ ، و ٨٣) : ئه وه مان بو ئاشکرا ده بیٔ که سوننه ت ئه وهیه نویژگه ر چاو بیرپته شوینی سوژده کهی له زهویدا ، ئه وهش که هه ندیک له نویژگه ران ده یکه ن له نوقاندنی چاوه کانیان له نویژدا ، له سوننه تدا نییه ، باشترین پچکه و پبیازیش پبیازه کهی پیغمبهری خوایه ﷺ .

(٨٤) أبو داود وأحمد بسند صحيح ، وهو مخرج في " صحيح سنن أبي داود " (١٧٧١) ، مهه سستیش له ووشه ی (البيت) لیژده : کهعبه یه ، هه ره کهو هۆکاری ووتنی فهرموده که ئاماژه ی بو ده کات .

واته : نابئ له مالدا هیچ شتێك هه بیّت سه رقائى نوێژگه ر بکات له کاتى نوێژه کهیدا .

وه " نه می ده کرد له چاو گێران به ئاسماندا " (٨٥) ، وه جه ختیشی له سه ر ئه م قه ده غه کردنه ده کرد ، تاكو فه رمووی : " لينتهين أقوام يرفعون أبصارهم إلى السماء في الصلاة أو لا ترجع إليهم [وفي رواية : أو لتخطفن أبصارهم] " (٨٦) .

واته : کۆمه له که سانیك هه ن له کاتى نوێژدا چاو به ئاسماندا ده گێرن ، واز ده هیئنن یان خوای پهروهردگار بینایان لی بسینیته وه .

وه له فه رمووده یه کی تر دا ها تووه : " فإذا صليتم فلا تلتفتوا فإن الله ينصب وجهه لوجه عبده في صلاته ما لم يلتفت " (٨٧) .

واته : ئه گه ر نوێژتان کرد ، ئه وا چاو مه گێرن و لامه که نه وه به م لاو به و لا دا ، چونکه خوای پهروهردگار پوو له پوو ی به نده که ی ده کات له نوێژه کهیده به مه رجی چاونه گێری به م لاو به و لا دا (واته : لا نه کاته وه) .

وه سه باره ت به لا کردنه وه ش ده یفه رموو : " اختلاسٌ يختلسه الشيطان من صلاة العبد " (٨٨) .

(٨٥) البخاري وأبو داود .

(٨٦) البخاري ومسلم والسراج .

(٨٧) الترمذي والحاكم وصححه . " صحيح الترغيب والترهيب " (٣٥٣) .

(٨٨) البخاري وأبو داود .

واته : دزی یه كه شهیتان له نویژی بهنده كانی خوی پهروهردگار دهیدزیت .

وه فهرموویه تی : " لا يزال الله مقبلاً على العبد في صلاته ما لم يلتفت فإذا صرف وجهه انصرف عنه " (٨٩) .

واته : خوی پهروهردگار پوی له بهنده كه یه تی له نویژه كه یدا ، تاكو بهنده پوی ئی وهرنه گپړیت ، ئه گهر بهنده پوی وه پگپړا ، ئهوا خوی پهروهردگاریش پوی ئی وه پده گپړی .

وه " نه هیشی کردوه له سی شت : سوژده بردن وهكو دهنوك دانى كه له شیر له زهوی له کاتی خواردنیدا ، و دانيسشتن وهكو دانيسشتنى سهگ بیٔ له کاتی ته حیاته کاند، و لا کردنه وه له نویژدا وهكو لا کردنه وهی پوی " (٩٠) .
وه دهیغه رموو: "صل صلاة مودع كأنك تراه فإن كنت لا تراه فإنه يراك" (٩١)
واته : نویژیک بکه وهكو نویژی مالئاوایی کاریك وایٔ ، ههروهكو خوی پهروهردگار ببینیت ، چونكه ئه گهر تو خوی پهروهردگار نه بینیت ، ئه و تو دبینیت .

(٨٩) رواه أبو داود وغيره وصححه ابن خزيمة وابن حبان " صحيح الترغيب و الترهيب " (٥٥٥) .

(٩٠) أحمد وأبو يعلى ، " صحيح الترغيب و الترهيب " (٥٥٦) .

(٩١) الملخص في " أحاديث منتقاة " ، والطبراني والرويانى ، والضياء في " المختارة " ، وابن ماجه وأحمد ، وابن عساكر ، وصححه الهيتمي الفقيه في " أسنى المطالب " .

وه ده یفه رموو : " ما من امرئ تحضره صلاة مكتوبة فيحسن وضوءها وخشوعها وركوعها إلا كانت كفارة لما قبلها من الذنوب ما لم يؤت كبيرة وذلك الدهر كله " (٩٢) .

واته : ههچ موسلمانێك نیه كاتی نویژیکی فه رزی به سه ردا بیّت ، و ده ستنویژه كه ی به باشی بشوات ، و دلگزیشی هه بیّت (الخشوع) ، و كړننوشه كانیشی به ته واوی ببات ، ئیلا ئه و نویژه ده بیّت به كه ففاره تی ئه و تاوانانه ی پيش ئه و نویژه ی ، به مه رجیك تاوانیکی گه و ره ی ئه نجام نه دا بیّت ، ئه م كرداری لیخوشبوونه ش بو هه موو نویژه كانه به دریژیی سال .

وه جاریکیان " پیغه مبه ری خوا ﷺ كراسیکی گولدار ی صوفینی له به ردا بو ، له نویژه كه یدا سه یریکی ئه و گولانه ی كراسه كه ی كرد ، كاتیك كه له نویژه كه ی بو وه وه ، فه رموی : " اذهبوا بخصیصتي (٩٣) هذه إلى أبي جهم واثنوني بأبجانية (٩٤) أبي جهم فإنها ألهمتني آنفاً عن صلاتي (وفي رواية : فإنني نظرت إلى علمها في الصلاة فكاد يفتني) " (٩٥) .

واته : ئه م كراسه گولداره م به رن بو (أبي جهم) ، و كراسه ساده كه یم بو بینن ، چونكه پيش كه میك سه رقالی كردم له نویژه كه م ، وه له

(٩٢) مسلم .

(٩٣) كراسیكه له (خز) ، یان له صوف دروست كراوه وگولداره .

(٩٤) كراسیکی ئه ستوری بۆ نه خشه .

(٩٥) البخاري ومسلم ومالك . وهو مخرج في " الإرواء " (٣٧٦) .

پيوایه تیکی تر دا هاتوو : چونکه سهیری گوله کانیم له کاتی نویژه کهمدا کرد ، وهختبوو تووشی سه رگهردانیم بکات له نویژه کهم .
 وه " (عائشة) کراسیکی گولدارى هه بوو هه لواسرا بوو له شوینیک له ماله کهیدا ، نهو شوینه له شوینی خوگورین دهچوو ، یان کؤگا (مه خزهنیه کی) بچوک بوو ، پیغه مبهري خوا ﷺ پووی لهو شوینه دهکرد له کاتی نویژدا ، جاريکیان فهرمووی : " أخیره عني ؛ [فإنه لا تزال تصاویره تعرض لي في صلاتي] " (٩٦) .

واته : دوری خهروه لیم ، چونکه وینهکانی به بهردهوامی دینه پیش چاوم له کاتی نویژه کانمدا .

وهدهیفه رموو : " لا صلاة بحضرة طعام ولا وهو يدافعه الأخبثان " (٩٧) .
 واته : له کاتی ئاماده بوونی خواردندا نابئت نویژ ئه نجام بدریت ، وه له کاتیکیشدا که پیسی و میز زوری پیهیناون (واته : له کاتی تهنگه تاویدا) .

(٩٦) البخاري ومسلم و أبو عوانة ، لیردها پیغه مبهري خوا ﷺ فهرمانی به وهنه کرد نهو وینانه دابگیرین و پارچه پارچه بکړین ، به لکو به وه وه وهستا که لابخرین " چونکه - والله أعلم - وینه ی گیاندار نه بوون ، به به لگه ی نه وه ی که پیغه مبهري خوا ﷺ هندیکی وینه ی تری پارچه پارچه کردوو " ههروهکو له چهنده ها فهرموده دا له (صحیح ی البخاري) ، (مسلم) دا هاتوو ، نه وهش نهیه وی زیاتر بزانیته له م بارهیه وه با بگه پیتته وه بۆ " فتح الباري " (٣٢١ / ١٠) ، و " غاية المرام تخریج أحادیث الحلال والحرام " (ص ١٤٥ . ١٣١) .

(٩٧) البخاري ومسلم .

زیکره کانی دهست پیکردنی نوڙ

پاشان پیغہ مبره ی خوا ﷺ نوڙی دهست پی ده کرد به چه ند زیکریکی جوړاو جوړ ، شوکری خوی پهره ردگاری تیدا ده کرد ، و ته مجید و ستایشی خوی پهره ردگاری ده کرد ، وه فرمانیشی به و پیاوه کردوه که نوڙه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، و پی فهرموو : " لا تتم صلاة لأحد من الناس حتى یکبر ویحمد الله جل وعز ویثنی علیه ویقرأ بما تیسر من القرآن . . . " (۹۸) .

واته : نوڙی هیچ که سیک ته وای نابیئت ، تا کو ته کبره ی ئیجرام بو نوڙ دانه به ستیئت ، و شوکر و ستایشی خوی پهره ردگاری تیدا نه کات ، وه ئه وه ش که دهیتوانیئت له قورئان بیخوینیئت .

جاریک ئه مه و جاریکی تر ئه ویتریانی ده خوینده وه ، و ده یفه رموو :

۱ - " اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يَنْقِي الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ " ، ئه م زیکره ی له نوڙه فهرزه کان دا ده خوینده وه (۹۹) .

۲ - " وَجْهَتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا [مُسْلِمًا] وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، لَا شَرِيكَ لَهُ

(۹۸) أبو داود والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(۹۹) البخاري ومسلم ، ولابن أبي شيبة (۱۲ / ۲۱۰) ، وهو مخرج في " الإرواء " (۸) .

وبذلك أمرت وأنا أول المسلمين ^(١٠٠) ، اللَّهُمَّ أنت الملك لا اله الا أنت ، [سبحانك و بحمدك] أنت ربي وأنا عبدك ^(١٠١) ظلمت نفسي ، واعترفت بذنبي ، فاغفر لي ذنوبي جميعا ، لا يغفر الذنوب إلا أنت ، واهدني لأحسن الأخلاق ؛ لا يهدي لأحسنها إلا أنت ، واصرف عني سيئها ؛ لا يصرف عني سيئها إلا أنت ، لبيك وسعديك ^(١٠٢) ، والخير كله في يديك والشر ليس إليك ^(١٠٣) ، [واهدي

^(١٠٠) له زۆریه ی پیاویه ته کاندایه بهم شیوهیه یه ، وه له هه ندیکیاندا : " وأنا من المسلمين " ، واش دهرده که ویت که له گۆ (له فن) پانکاری هه ندیک له پاویه کان بیټ ، هه ندیک شت هه ن به لگه ن له سه ره ئه وه ، بۆیه پتویسته له سه ره نوێژگه ر بلێت : " وأنا أول المسلمين " ، وهیچی شی له سه ره نییه ، به پیچه وانیه ی هه ندیک که سه وه ، چونکی گومانی ئه وه ده کات که وواتاکه ی ئه وه بیټ : " من یه که م کهس ده بم ئه وه سیفه ته م تیدا ده بیټ ، له گه ل بوونی که سانیکیش پیش من " ، به لام وانیه یه ، به لکو وواتاکه ی ئه وه یه : دهر برینی پیش برکی یه له جی به جیکردنی ئه وه شتانه ی که خوی په ره وردگار فه رمانی پیکردوه ، هاو شیوه شی : ﴿ قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾ سورة الزخرف : ۸۱ ، وه موسی - علیه السلام - فه رموویه تی : ﴿ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ سورة الأعراف : ۱۴۳ .

^(١٠١) واته : جگه له تۆ نا په رستم ، ئه مه ووته ی (الأزهري) یه .
^(١٠٢) واته : من به رده وامم له سه ره گوێزپایه لیت فرمان له دوا ی فرمان ، له (أَلَبَّ بالمقام) ه وه وه رگه برا وه ، ئه گه ر تیایدا مایه وه ، وه " سعديك " ، واته : یارمه تی دوا ی یارمه تی بۆ فرمانه کانت ، شوین که وتن دوا ی شوین که وتن بۆ ئه و ئایینه ی که پی ی پازیت .

^(١٠٣) واته : خراپه کاری نادرته پال خوی په ره وردگار ، چونکه له کرداره کانی خوی په ره وردگار خراپه کاری نییه ، به لکو هه موو کرداره کانی چاکه کارییه : چونکه کرداره کانی له نیوان " عداله ت " و " چاکه و " و " دانایی " دایه ، ئه وان هه موو چاکه ن وهیچ خراپه یه کی تیدا نییه ، " والشر إنما صار شرّاً لانقطاع نسبته وإضافته إليه تعالى " پیشه وا " ابن القيم " - به په حمه ت بیټ - فه رموویه تی : " هوسبحانه خالق الخير والشر ، فالشر في بعض مخلوقاته لا في خلقه وفعله ، ولهذا تنزه سبحانه عن الظلم

وه فه رموویه تی : " إن أحب الكلام إلى الله أن يقول العبد : سبحانك اللهم ... " (١٠٩).

واته : خو شه ویسترین ووته و گو فتار له لای خوای پهروه ردگار ئه و
ووته یه یه که تییدا بلئیت : سبحانك اللهم ... هتد .

٦ - ههروه كو زیكری پیتجه م له گه ل زیاد کردنی ئه م برپه یه له کاتی
شه ونویژدا برپه کهش " لا إله إلا الله (ثلاثا) ، الله أكبر کبیراً (ثلاثا) " (١١٠).

٧ - " الله أكبر کبیرا والحمد لله کثیرا وسبحان الله بکرة وأصیلا " یه کیک له
هاوه لانی پیغه مبهري خوا ﷺ به م زیکره دهستی کرد به نویژ و پیغه مبهري

(١٠٧) " سبحانك " واته : أسبحك تسبیحا : و اتا کهشی : به پاکت پاده گرم له هه موو که م و کوپیه ک .
و " ومحمدك " ؛ واته : ئیمه خه ریکی شوکر کردنی تۆین .
" وتبارک " ؛ واته : ئه گهر ناوی تو به ئینریت به ره کهت ده خاته ئه و شته وه ، وه هه موو خیر
وچا که یه ک له هینانی ناوی تودایه .

" جذك " ؛ واته : پله و پایه و ده سه لاتت به رزه .
(١٠٨) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي ، وقال العقيلي (ص ١٠٣) : " وقد روي من غير وجه
بأسانيد جيد " ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٤١) .
(١٠٩) رواه ابن منده في " التوحيد " (١٢٣ / ٢) بسند صحيح ، ورواه النسائي في " اليوم والليلة " موقوفا
ومرفوعا كما في " جامع المسانيد " لابن كثير (ج ٣ / قسم ٢ / ورقة ٢٣٥ / ٢) . ثم رأيت في " النسائي " (رقم ٨٤٩ و ٨٥٠) ، فخرجه في " الصحيحة " (٢٩٣٩) .
(١١٠) أبو داود والطحاوي بسند حسن .

خواس ﷺ سه بارهت به م زيكه فهرموى : " عجبْتُ لها ! فتحت لها أبواب السماء " (١١١) .

واته : جئى سه رسوپمانم بوو ! هه موو ده رگاكانى ئاسمانى بو كرايه وه .
 ٨ - " الحمد لله حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه " هاوه لئكى تر به م زيكه دهستى كرد به نويز ، ديسان پيغه مبهري خوا ﷺ سه بارهت به ميان فهرموى :
 " لقد رأيت اثني عشر ملكاً يتدرونها أيهم يرفعها " (١١٢) .

واته : كه تو ئه و زيكهت ووت ، دوازه فريشته م بينى دهست پيشخهريان ده كرد بو به رزكردنه وهى .

٩ - " اللَّهُمَّ لك الحمد ، أنت نور (١١٣) السماوات الأرض ومن فيهن ، ولك الحمد أنت قَيُّم (١١٤) السماوات والأرض ومن فيهن ، [ولك الحمد ، أنت ملك السماوات والأرض ومن فيهن] ، ولك الحمد ، أنت الحق ، ووعدك الحق ، وقولك حق ، ولقاؤك حق ، والجنة حق ، والنار حق ، والساعة حق ، والنبيون حق ، ومحمد حق ، اللَّهُمَّ ! لك أسلمت ، وعليك توكلت ، وبك آمنت ، وإليك أنبت ، وبك خاصمت ، وإليك حاكمت ، [أنت ربنا وإليك المصير ، فاغفر

(١١١) مسلم وأبو عوانة وصححه الترمذي ، ورواه أبو نعيم في " أخبار أصبهان " (١ / ٢١٠) عن جبير بن مطعم أنه سمع النبي ﷺ يقول ذلك في التطوع .

(١١٢) مسلم وأبو عوانة .

(١١٣) واته : پووناك كه ره وهيان ، وه به تو وه هيدايت ده درييت .

(١١٤) واته : پاريزه و پهروه ردياريان .

لي ما قدمت ، وما آخرت ، وما أسررت ، وما أعلنت [، وما أنت أعلم به مني] ،
[أنت المقدم وأنت المؤخر ، [أنت إلهي] ، لا إله إلا أنت ، [ولا حول ولا قوة
إلا بك] " (١١٥) .

وه پیغه مبهري خوا ﷺ له شهو نویژدا ئەم جوړه زیکرانه ی ده خوینده وه
(١١٦) :

١٠ - " اللَّهُمَّ ! رب جبرائيل وميكائيل وإسرافيل ! فاطر السماوات والأرض !
عالم الغيب والشهادة ! أنت تحكم بين عبادك فيما كانوا فيه يختلفون ؛ اهدني لما
اختلف فيه من الحق بإذنك ، إنك تهدي من تشاء إلى صراط مستقيم " (١١٧) .

١١ - پیغه مبهري خوا ﷺ ده جار ﴿ الله أكبر ﴾ ی ده کرد ، ده جاریش
﴿ الحمد لله ﴾ ی ده کرد ، ده جاریش ﴿ سبحان الله ﴾ ی ده کرد ، ده
جاریش ﴿ لا إله إلا الله ﴾ ی ده کرد ، ده جاریش ﴿ أستغفر الله ﴾ ی ده کرد ،
وه - ده جار - ده یفه رموو : " اللهم ! إني أعوذ بك من الضيق يوم الحساب " (١١٨) .

(١١٥) البخاري ومسلم وأبو عوانة وأبو داود وابن نصر والدارمي .

(١١٦) ئەمەش نابیتە پێگري ئەنجامدانی له نویژه فەرزەکاندا ، جگە له پيشنوێژ بو ئەوه ی دريژی
نەکاتەوه له سەر ئەو کەسانە ی کە له پشتیەوه نویژ دەکەن .

(١١٧) مسلم وأبو عوانة .

(١١٨) أحمد وابن أبي شيبه (١٢ / ١١٩ / ٢) وأبو داود والطبراني في " الأوسط " (٦٢ / ٢) من
الجمع بينه وبين الصغير " بسند صحيح وآخر حسن .

١٢ - " سئ جار ﴿الله أكبر﴾ ذو الملكوت والجبروت والكبرياء والعظمة " (١١٩).

خویندنه وه

پاشان پیغمبره ی خوا ﷺ په نای به خوی پهروه دگار ده گردوو ، ده یفه رموو: " أعوذ بالله من الشيطان الرجيم من همزه (١٢٠) ونفخه ونفته " (١٢١).

واته : په نا ده گرم به خوی پهروه دگار له خراپه ی شهیتانی نه فرین لئ
کراوی دورخراو له په حمه تی خوا ، له شیتتی و فیز زلی و هاندانی بو ووتنی
شیعری خراپ .

وه جاری واش هه بوو ئەم زیاده یه یی ده خسته سه ری و ، ده یفه رموو :
" أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان ... " (١٢٢) .

(١١٩) الطيالسي وأبو داود بسند صحيح .

(١٢٠) هندیك له گێره ره وه کانی فه رموده که به (المؤتة) ، وهو بضم الميم وفتح التاء : که
جوړیکه له شیتتی، واتایان کردوو .

(ونفخه) : گێره ره وه ی فه رموده که به ته که بور (فیز زلی) واتای کردوو ، و (نفته) :
گێره ره وه ی فه رموده که به شاعر واتای کردوو ، ئەم سئ وواتایه ش له فه رموده ی (مرفوع) دا بو
پیغمبره ی خوا ﷺ به (سند) یکی (صحیح) ی (مرسل) پیمان گه شتوو ، مه به ستیش له شاعر
شیعری خراپه ، چونکه پیغمبره ی خوا ﷺ فه رمویه تی : " إن من الشعر لحكمة " رواه البخاري .

(١٢١) أبو داود وابن ماجه والدارقطني والحاكم وصححه هو وابن حبان والذهبي ، وهو مخرج مع الذي بعده
في " إرواء الغلیل " (٣٤٢) .

پاشان ﴿بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ﴾ ی دہ کردو، دہ نگیشی تیدا بہ رز نہ دہ کردہ وہ^(۱۲۳)۔

خویندندہ وہی نایہ ت بہ نایہ ت ، و وستان لہ نیوانیان دا

پاشان سورہ تی ﴿الْفَاتِحَةُ﴾ دہ خوینیت ، و نایہ تہ کانی لہ یہ ک
جیادہ کاتہ وہ : ئہ و ش بہ م شیوہ یہ : ﴿بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ﴾ دہ و ستیت ،
و پاشان دہ فہ رمویت : ﴿الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ﴾ دہ و ستیت ، و پاشان
دہ فہ رمویت : ﴿الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ﴾ دہ و ستیت ، و پاشان دہ فہ رمویت : ﴿مَالِکِ
یَوْمَ الدِّیْنِ﴾ ، بہ م شیوہ یہ تا کو کُتای بہ سورہ تہ کہ دہ ھینا ، وہ ہر بہ م
شیوہ یہ بوو ہموو خویندندہ وہ کانی تریشی ، لہ کُتای ہموو نایہ تی ک
دہ و ستا و نہی دہ دا بہ دہ م نایہ تی دوی خوہ وہ^(۱۲۴)۔

(۱۲۲) أبو داود والترمذی بسند حسن ، وبہ قال أحمد فی " مسائل ابن ہانی " (۱ / ۵۰) .

(۱۲۳) البخاری ومسلم وأبو عوانة والطحاوی وأحمد .

(۱۲۴) أبو داود والسهمی (۶۵ . ۶۵) وصححه الحاكم ووافقه الذهبی ، وهو مخرج فی " الإرواء " (۳۴۳)
ورواه أبو عمرو الدانی فی " المکتفی " (۵ / ۲) و قال : " ولهذا الحديث طرق كثيرة ، وهو أصل في هذا
الباب " ثم قال : " وكان جماعة من الأئمة السالفين والقراء الماضين يستحبون القطع على الآيات ؛ وإن تعلق
بعضهن ببعض " .

وه هه نديک جاريش ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ ی به [مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ] ده خوینده وه (١٢٥).

روکنيیتی فاتيجه ، و چاکه و فه زله کانی ئەم سورته

پیغمه مبرى خوا ﷺ خویندنه وه ی ئەم سورته ته ی له نویژدا زۆر به گه وه ده زانی به شیوه یه ک ، ده یفه رموو " لا صلاة لمن لا یقرأ [فیها] بفاتحة الكتاب [فصاعدا] " (١٢٦).

واته : نویژی که سیك دروست نیه تییدا سورته ی ﴿ الفاتحة ﴾ به زیاد له سه ره ئه ویشه وه نه خوینیّت .

وه له گو (له فزیک) دا هاتوو : " لا تجزئ صلاة لا یقرأ الرجل فیها بفاتحة الكتاب " (١٢٧).

واته : نویژی له سه ره ناکه ویت ئه و که سه ی له نویژده کهیدا سورته ی : ﴿ الفاتحة ﴾ نه خوینیّت .

ده لیم : ئەمه سوننه تیکه زۆربه ی خوینه رانی قورئانی پیروژ دوورن لییه وه ، سه ره پای که سانیه تریش جگه له وان.

(١٢٥) تمام الرازي في " الفرائد " وابن أبي داود في " المصاحف " (٧ / ٢) ، وأبو نعيم في " أخبار أصفهان "

(١ / ١٠٤) ، والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي ، وهذه القراءة متواترة كالأولى : (مالك) .

(١٢٦) البخاري ومسلم وأبو عوانة والبيهقي ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٠٢) .

(١٢٧) الدارقطني وصححه وابن حبان في " صحيحه " ، وهو مخرج في المصدر السابق .

وه هه ندیک جار ده یفه رموو : " من صلى صلاة لم يقرأ فيها بفتحة الكتاب فهي خداج (۱۲۸) هي خداج هي خداج غير تمام " (۱۲۹) .

واته : هه رکه سیك نوڙبکات و تیایدا سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ نه خوښیت ،
ئهوا نوڙه که ی (خَدَّاج) ه ، (خَدَّاج) ه ، (خَدَّاج) ه ، واته : ته واو نیه .
وه ده یفه رموو " قال الله تبارك وتعالى : قسمت الصلاة (۱۳۰) . يعني الفاتحة .
بینی و بین عبدي نصفین : فنصفها لي ونصفها لعبدي ولعبدي ما سأل " .

واته : خوا ی په روه ردگاری کار پر به رکه ت و پایه بهرز ، فه رموو یوتی :
نوڙم کردو وه ته دوو به شه وه له نیوان خوّم و بهنده که م : نیوه ی بو منه و
نیوه که ی تریشی بو بهنده که مه ، بهنده که شم داوا ی هه رچی بکات پی ی
ده بخشریت " وه پیغہ مبر ی خوا ﷺ فه رموو یه تی : " اقرؤوا : يقول العبد : ﴿
الحمد لله رب العالمين ﴾ ، يقول الله تعالى : حمدني عبدي ويقول العبد : ﴿ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ ﴾ ، يقول الله : أثنى علي عبدي ويقول العبد : ﴿ مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ ﴾ ، يقول
الله تعالى : مجدني عبدي يقول العبد : ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ ، قال : فهذه بيني

(۱۲۸) واته : ته واو نییه و که م و کوپی تیدایه ، هه ر له فه رموده که دا پیغہ مبر ی خوا ﷺ به " غیر
تمام " واژه ی کردوه .

(۱۲۹) مسلم وأبو عوانة .

(۱۳۰) واته : سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ، ئه وه ش بریتییه له هیئانه وه ی هه مو وه مه به ست پی ی به شه
بو به گه وره دانان [من إطلاق الكل وإرادة الجزء تعظيماً] .

وبین عبدي ولعدي ما سأل يقول العبد : ﴿ اهدنا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾ ، قال : فهؤلاء لعبدي ولعدي ما سأل " (١٣١) .

واته : بخوینن : که بهنده ی خوا ده لیت : ﴿ الحمد لله رب العالمین ﴾ ، خوی
پهروه دگار ده فره مویت : بهنده که م شوکری کردم ، وه که بهنده ی خوا ده لیت :
﴿ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴾ ، خوی پهروه دگار ده فره مویت : بهنده که م ستایشی کردم ،
وه که بهنده ی خوا ده لیت : ﴿ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴾ ، خوی پهروه دگار ده فره مویت :
بهنده که م به گوره م ده زانی ، وه که بهنده ی خوا ده لیت : ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ ،
﴿ خوی پهروه دگار ده فره مویت : ئه مه یان له نیوان من و بهنده که م دا
ده مینیتته وه ، ئه وه شی که بهنده که م داوای ده کات دهستی ده که ویت ، که بهنده
ده لیت ﴿ اهدنا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا
الضَّالِّينَ ﴾ ، خوی پهروه دگار ده فره مویت : هه مو ئه وانه بو بهنده که م وه وهش
که داوای ده کات بو ی ده بیت ودهستی ده که ویت .

(١٣١) مسلم وأبو عوانة ومالك ، وله شاهد من حديث جابر عند السهيلي في " تاريخ جرجان " (١٤٤) .

وہ دہیفہ رموو : " ما أنزل الله عز وجل في التوراة ولا في الإنجيل مثل أم القرآن وهي السبع المثاني (۱۳۲) والقرآن العظيم الذي أوتيته ﴿ ۱۳۳ ﴾ .

واتہ : خوی پەرہ ردگار ہیچی نہ ناردوتہ خوارہ وہ نہ لہ تہ ورات و نہ ش لہ ئینجیل دا و ہ کو سورہتی ﴿ الفاتحة ﴾ بیٔ ، ہر ئہ ویشہ حہوتہی دووبارہ بووہ وہ لہ نوڙدا ، و ئہ و قورئانہ پیرۆزہ شہ کہ پیٔم بہ خشر اوہ .

فہرمانیشی کردووہ بہ و پیاوہی کہ نوڙہ کہی بہ تہ وای ئہ نجام نہ دا ، ئہ و سورہتہ لہ نوڙہ کہیدا بخوڙنیٔ (۱۳۴) ، بہ و کہ سہشی کہ توانای لہ بہر کردنی و خوڙنہ وہی نییہ فہرموویہ تی : بلّی : " سبحان الله ، والحمد لله ، ولا إله إلا الله ، والله أكبر ، ولا حول ولا قوة إلا بالله " (۱۳۵) .

(۱۳۲) پیٔشہ و " الباجي " فہرموویہ تی : " مہبہستی ئہ و ئایہ تیہ کہ خوی پەرہ ردگار تیایدا فہرموویہ تی : ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾ سورة الحجر : ۸۷ . پیٔی دہ ووتریٔ (السبع) ، چونکہ حہوت ئایہ تہ ، وہ (المثاني) یش : لہ بہر ئہ وہی کہ دووبارہ دہکریٔتہ وہ لہ ہموو پکاتیٔکدا ، وہ پیٔی دہ ووتریٔ (القرآن العظيم) بۆ تاییہ تکرندی بہم ناوہ ، سہرہ رای ئہ وہی کہ بہ ہموو ئایہ تیٔک دہ ووتریٔ : (القرآن العظيم) ، ہر وہ کو بہ کہ عہہ دہ وتریٔ (بیت الله) ، سہرہ پای ئہ وہی کہ ہموو مزگہ وتیٔک مالی خواہی ، بہ لام ئہ و شتہ بۆ تاییہ ت مہندرکن ، و بہ گہ ورہ دانانیہ تی . "

(۱۳۳) النسائي والحاكم وصححه ؛ ووافقه الذهبي .

(۱۳۴) البخاري في " جزء القراءة خلف الإمام " بسند صحيح .

(۱۳۵) أبو داود وابن خزيمة (۱ / ۸۰ / ۲) والحاكم والطبراني وابن حبان ، وصححه هو والحاكم ، ووافقه الذهبي ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۰۳) .

وه بهو پیاوهش كه نوێژهكه ی به تهواوی ئه نجام نه دا فهرموی : " فإِنْ كَانَ مَعَكَ قُرْآنٌ فَاقْرَأْ بِهِ ، وَ إِلَّا فَاحْمَدِ اللَّهَ وَكَبِّرْهُ وَهَلِّلِهِ " (۱۳۶) .

واته : ئه گهر قورئانت له بهربوو ئهوا بیخوینه وه ، ئه گینا ﴿ الحمد لله ﴾ ، و ﴿ الله أكبر ﴾ ، و ﴿ لا إله إلا الله ﴾ بلی .

نه سخ بوونه وهی قورئان خویندن له دوا ی پیشنوێژ له و نوێژانه ی كه دهنگی تیدا بهرز ده کریتته وه

له پیشدا پیغه مبهري خوا ﷺ ریگه ی دابوو به نوێژگه ران به دوا ی پیشنوێژدا قورئان بخوینن ، له و نوێژانه ی كه پیشنوێژ تیاياندا دهنگ بهرز ده کاته وه ، له کاتیک دا " له نوێژی به یانیاندا بوو ، قورئانی ده خویند كه چی خویندنه كه ی له سه ر قورس بوو ، دوا ی ئه وه ی كه له نوێژه كه ی بووه وه ، فهرموی : " لعلکم تقرؤون خلف إمامکم ؟ " ، واته : له وانه یه به دوا ی پیشنوێژه كه تاندا قورئان بخوینن ؟ ووتمان : به لئ به په له ده خوینن (هَذَا) بۆ ئه وه ی پیاتا بگه ین ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ ! ئه ویش فهرموی : " لا تفعلوا إلا [أن يقرأ أحدکم] بفاتحة الكتاب ، فإنه لا صلاة لمن لم يقرأ بها " (۱۳۷) .

(۱۳۶) أبو داود والترمذي وحسنه ، وسنده صحيح ، " صحيح أبي داود " (۸۰۷) .

(۱۳۷) البخاري في " جزئه " وأبو داود وأحمد ، وحسنه الترمذي والدارقطني .

واته : قورئان نه خویننه وه جگه له وهی که سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ده خوینن ، چونکه نویژی دروست نیه ئه و که سه ی که ئه م سوره ته نه خوینیته وه .

پاشان به ته وای لی قه دهغه کردن ، له و نویژانه ی که دهنگی تیدا بهرز ده کریته وه ، ئه وهش کاتیك بوو " له و نویژه ی بووه وه که تیایدا دهنگی بهرز کردبووه ، ﴿ له ریوایه تیکی تر دا ها تووه : نویژه که نویژی به یانی بوو ﴾ ، فه رموی : " هل قرأ معي منكم أحد أنفا ؟ فقال رجل : نعم أنا يا رسول الله ﷺ فقال : إني أقول : [ما لي أنزع ^(١٣٨) ؟ !] . [قال أبو هريرة ﷺ] : فأنتهى الناس عن القراءة مع رسول الله ﷺ - فيما جهر فيه رسول الله ﷺ بالقراءة - حين سمعوا ذلك من رسول الله ﷺ وقرؤوا في أنفسهم سراً فيما لا يجهر فيه الإمام " ^(١٣٩) .

واته : ئایا له م نویژه که پیشنویژیم بۆ کردن که س هه بوو قورئانی له گه لمدا خویند بیته وه ؟ ! ، پیاویك فه رموی : به لی ئه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ من بووم ، ئه ویش فه رموی : بۆیه ئه لیم : له گه لمدا ده خویندرا لیم تیك ده ده ن ؟ ! (أبو هريرة ﷺ) فه رموی : دوا ی ئه وه خه لکی وازیان له قورئان

^(١٣٨) قال الخطابي : " معناه : أداخلُ في القراءة وأغالبُ عليه ، وقد تكون المنازعة بمعنى : المشاركة والمناوبة ، ومنه منازعة الناس في الندام " . قلت : (الندام) : بكسر النون جمع النديم . والمعنى الثاني هو المتعين هاهنا بدليل انتهاء الصحابة عن القراءة مطلقا ، ولو كان المراد منه المعنى الأول ؛ لما انتهوا عنها ، بل المداخلة فقط كما هو ظاهر .

^(١٣٩) مالك والحيمدي والبخاري في " جزئه " وأبو داود وأحمد والمحامي (٦ / ١٣٩ / ١) وحسنه الترمذي ، وصححه أبو حاتم الرازي وابن حبان وابن القيم .

خویندن هینا له گه ل پیغه مبهری خوادا ﷺ له و نوێژانه ی که پیغه مبهری خوا
ﷺ دهنگی تیا یاندا بهرز ده کرده وه ، کاتی که ئه وه یان له پیغه مبهری خوا وه ﷺ
بیست ، پاشان به بی دهنگی بو خویان ده یان خوینده وه له و نوێژانه ی که
پیشنوێژ تیا یاندا دهنگ بهرز ناکاته وه .

وه گوێگرتنی بو خویندنه وه ی پیشنوێژ به ته وای (إقتداء) شوینکه وتن
داناه به پیشنوێژ وه ، وفه رموو یه تی : " إنما جعل الإمام ليؤتم به ، فإذا كبر
فكبروا ، وإذا قرأ فأنصتوا " (١٤٠) .

واته : پیشنوێژ بو ئه وه دانراوه که چاوی لیبکه ن و شوینی بکه ون ،
بۆیه ئه گه ر ته کبیره ی ئیحرامی دابه ست ئیوه ش به دوایدا ته کبیره دابه ستن ،
وه ئه گه ر قورئانی خویند ئه و ئیوه گوێ بگرن بو پیشنوێژه که تان .

(١٤٠) ابن أبي شيبه (١ / ٩٧ / ١) وأبو داود ومسلم وأبو عوانة والروايات في " مسنده " (١ / ١١٩ / ٢٤) ،
وهو مخرج في " الإرواء " (٣٣٢ و ٣٩٤) .

ههروه ها گو یگرتنی بۆ پیشنوویژی به وه داناوه جی خویندنه وه ی
نویژگه رانی دوا ی پیشنوویژ بگریته وه ، وه پیویست نه کات جاریکی تر دووباره ی
بکه نه وه ، وه فه رمویه تی : " من کان له إمام فقرأه الإمام له قراءة " (١٤١) .
واته : هه رکه سیك پیشنوویژی هه بوو ، ئه وا خویندنه وه ی پیشنوویژه که ی
خویندنه بۆ ئه ویش ، ئه مه له و نویژانه دایه که دهنگیان تیادا به رزده کریته وه .

پیویست بوونی خویندنه وه ی قورئان له و نویژانه ی که دهنگیان تیادا به رزنا کریته وه ، له دوا ی پیشنوویژه وه

به لام له و نویژانه ی که دهنگیان تیادا به رزنا کریته وه ، پیغمه مبه ری خوا ﷺ
خویندنه وه یانی به دوا ی پیشنوویژ بۆ په سه ندکردوون ئینکاری له سه ر
نه کردوون (أفهم) ، (جابر) ﷺ له و باره یه وه فه رمویه تی : " کنا نقرأ فی
الظهر والعصر خلف الإمام فی الركعتین الأولیین بفتح الکتاب وسورة ، وفی الآخرین
بفتح الکتاب " (١٤٢) .

واته : ئیمه ی هاوه لانی پیغمه مبه ری خوا ﷺ له نویژی نیوه پۆ و عه سردا
به دوا ی پیش نویژدا له پکاتی یه که م و دووم دا ، سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ، و

(١٤١) ابن أبي شيبه (١ / ٩٧ / ١) الدارقطني وابن ماجه والطحاوي وأحمد من طرق كثيرة مسند ومرسلة ،
وقواه شيخ الإسلام ابن تيمية كما في " الفروع " لابن عبد الهادي (ق ٤٨ / ٢) ، وصح بعض طرقه
البوصيري ، وقد تكلمت عليه بتفصيل وتتبع طرقه في " الأصل " ثم في " إرواء الغلیل " (٥٠٠) .
(١٤٢) ابن ماجه بسند صحيح ، وهو مخرج في " الإرواء " (٥٠٦) .

سوره تیکی ترمان ده خوینده وه ، و له دوو پکاتی کۆتایشدا سوره تی ﴿ الفاتحه ﴾ مان ده خوینده وه .

ئهو دهش که پیغه مبهري خوا ﷺ له سهري ئینکار کردن ، ئهو وه بوو که سهرقالی نه کهن به دهنگ بهرزکردنه وه یان به قورئان ، ئهو دهش له کاتی که دا بوو که نویژی نیوه پۆی ئه نجام ده دا به هاوه لانی و فه رمووی : " اَیْکُمْ قَرَأَ سَبْحَ اسْمِ رَبِّكَ الْأَعْلَى ؟ " .

واته : کئ بوو له ئیوه سوره تی ﴿ سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴾ ی خوینده وه ؟ پیاویک له هاوه لانی فه رمووی : من بووم ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ [نیازیشم هیچ نه بوو جگه له خیر نه بیّت] ، ئه ویش فه رمووی : " قَدْ عَرَفْتُ أَنَّ رَجُلًا خَالَجْنِيهَا " (١٤٣) ، واته : ده مزانی که سیك هیه لیم تیك ده دات ، و سه رقالم ده کات به دهنگ بهرزکردنه وه که ی له کاتی قورئان خویندندا .

وه له فه رمووده یه کی تر دا ها تو وه که " هاوه لانی پیغه مبهري خوا ﷺ به دهنگی بهرز له دوا ی پیغه مبهري خواوه ﷺ قورئانیان ده خوینده وه ، پیغه مبهري خواش ﷺ پی ی فه رموون : " خَلَطْتُمْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ " (١٤٤) .

واته : قورئانه که تان لی تی که ل کردم .

(١٤٣) مسلم وأبو عوانة والسراج . و (الخلق) : الجذب والنزع .

(١٤٤) البخاري في " جزئه " وأحمد والسراج بسند حسن .

وه دهیغه رموو : " إن المصلي يناجي ربه ، فليظر بما يناجيه به ، ولا يجهر بعضكم على بعض بالقرآن " (١٤٥) .

واته : نویژگه ر له گه ل پهروه ردگاریدا ده دوی ، و ل ی ده پاریته وه ، بابزانیت به چ ووته و گوفتاریک له گه لیا ده دویت ، که سیش له ئیوه دهنگی قورئان خویندنه وه ی به سه ر ئه ویترتاندا به رز نه کاته وه .

وه دهیغه رموو : " من قرأ حرفاً من كتاب الله فله به حسنة ، والحسنة بعشر أمثالها ، لا أقول : ﴿الم﴾ حرف ؛ ولكن (ألف) حرف ، و (لام) حرف ، و (ميم) حرف " (١٤٦) .

واته : بۆ هه ر پیتیك له پیته کانی قورئانی پیروژ چاکه یه ک هه یه بۆ ئه و که سه ی که ده یخوینیته وه ، هه موو چاکه یه کیش به ده ئه وه نده ی خوی پاداشت ده دریته وه ، من نالیم : ﴿الم﴾ پیتیکه ، به لکو (ئلیف) پیتیکه ، و (لامیش) پیتیکه ، و (میمیش) پیتیکه .

(١٤٥) مالک و البخاري في " أفعال العباد " بسند صحيح .

فائدة : وقد ذهب إلى مشروعية القراءة خلف الإمام في السرية دون الجهرية ، الإمام الشافعي في القديم ، ومحمد تلميذ أبي حنيفة في رواية عنه اختارها الشيخ علي القاري وبعض مشايخ المذهب ، وهو قول الإمام الزهري ومالك وابن المبارك وأحمد بن حنبل وجماعة من المحدثين وغيرهم ، وهو اختيار شيخ الإسلام ابن تيمية . (١٤٦) الترمذي والحاكم بسند صحيح ، ورواه الأجرى في " آداب حملة القرآن " . وهو مخرج في " الصحيحة " (٦٦٠) .

به لام سه باره ت به وه فه رموده یه ی که تیايدا هاتوهه : " من قرأ خلف الإمام مُلِيَّءٌ فوهُ ناراً " ؛ ئهوا " موضوع " ه وه " سلسلة الأحاديث الضعيفة " (٥٦٩) دا باسم لئوه کردوهه .

ووتنی ئامین ، و دهنگ بهرزکردنه وه ی پیش نویژ تیایدا

پاشان ئه گهر پیغمبره ی خوا ﷺ کۆتایی به خویندنی سوره تی ﴿الفاتحة﴾ بهینایه ، دهیفه رموو : " (آمین) ئامین و دهنگی تیا دا بهرز و دريژ ده کرده وه " (١٤٧) .

وه فه رمانیشی به موقتهدی [مأموم] کردوه که ئامین بکات ، ئه وه ش دوای ووتنی ئامین له لایه ن پیشنو یژ وه وه دهیفه رموو : " إذا قال الإمام : ﴿غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ فقولوا : آمين ، [فإن الملائكة تقول : آمين وإن الإمام يقول : آمين] (وفي لفظ : إذا أمن الإمام فأمنوا) ، فمن وافق تأمينه تأمين الملائكة (وفي لفظ آخر : إذا قال أحدكم في الصلاة : آمين ، والملائكة في السماء : آمين ، فوافق إحداهما الآخر) غفر له ما تقدم من ذنبه " (١٤٨) .

(١٤٧) البخاري في " جزء القراءة " وأبو داود بسند صحيح .

(١٤٨) البخاري ومسلم والنسائي ، والدارمي ، والزيادة للأخيرين ، وعزاها الحافظ في " الفتح " لأبي داود أيضا وهو وهم ، وهي تبطل الاحتجاج بالحديث على أن الإمام لا يؤمن ، كما يروى عن مالك ، ولذلك قال الحافظ : " وهو صريح في كون الإمام يؤمن " .

قلت : ويشهد له اللفظ الثاني . قال ابن عبد البر في " التمهيد " (٧ / ١٣) : " وهو قول جمهور المسلمين ، ومنهم مالك في رواية المدنيين عنه ، لصحته عن رسول الله ﷺ من حديث أبي هريرة (يعني هذا) ووائل بن حجر " يعني الذي قبله .

واته : ئەگەر پيشنويز ووتی : ﴿ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾ ، بلین : ئامین ، چونکه فریشتهکانی خوای پهروهردگاریش دهلین : ئامین ، وه پيش نويزيش دهلیت : (ئامین) ، له گۆ (له فز) یکی تردهاتوووه : ئەگەر پيشنويز ئامینی کرد له پاش ئەو ئیوهش ئامین بکهن) ، چونکه ئەو کهسهی ئامینه که ی له گهڵ ئامینی فریشتهکانی خوادا جوت بوو (له گۆ (له فز) یکی تردهاتوووه : ئەگەر یه کۆ له ئیوه له نويزدا ووتی : ئامین ، فریشتهکانی خوای پهروهردگاریش ووتیان : ئامین ، ههردووکیان له گهڵ یه کدا جووت بوون (ئەوا خوای پهروهردگار له ههموو گوناهاههکانی خوش دهبیٔ .

وه له فهرمودهیهکی تردهاتوووه : " فقولوا : آمین یحبکم الله " (١٤٩) .

واته : بلین ئامین خوای پهروهردگار وه لامتان دهدهاته وه .

وه دهیفهرموو : " ما حسدتکم اليهود علی شيء ما حسدتکم علی السلام والتأمين [خلف الإمام] " (١٥٠) .

(١٤٩) مسلم وأبو عوانة .

(١٥٠) البخاري في " الأدب المفرد " ، وابن ماجه وابن خزيمة وأحمد والسراج بسنديين صحيحين .

سوودیک : ووتنی ئامین له پاش پيشنويزه وه ئه بی به ئاشکرا و له گهڵ ئامینی پيشنويز دهبیٔ ، و نابیی پيشی بکهون به ووتنی ئامین ههروهكو کرداری ژۆریه موسلمانانه ، وه ناشبی لی دوابکهون ، ئەمهش دوا ووتیه که به پرهوای دهزانم ، و له ژۆر له نووسراوهکاندا باسم لیوه کردوووه ، لهوانه : " سلسلة الأحاديث الضعيفة " (٩٥٢) ، و " صحيح الترغيب والترهيب " (١ / ٢٠٥) .

واته : جووله كه له ههچ شتيكدا هه ساده تی پینه بردوون وه كو
 هه ساده تان پیده بهن له سه لام كردن ، و ئامین كردنتان له دواي پيشنوژی
 دا .

خویندنی پیغمبەر ﷺ دواي سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾

پاشان پیغمبهری خوا ﷺ پاش سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ سوره تیکی تری
 جگه له ﴿ الفاتحة ﴾ ی ده خوینده وه ، به شیوهیهك هه ندیک جار درێژی
 ده کرده وه ، هه ندیک جاریش کورتی ده کرده وه ، له بهر هۆکاری گوزار
 ﴿ السفر ﴾ وکۆکه ﴿ سعال ﴾ ، و نه خویشی ، و گریانى مندالیک ، ههروهكو (
 انس) ی کوری (مالک) ﷺ فهرموویه تی : " پوژیکیان پیغمبهری خوا ﷺ
 نویژی به یانی کورت کرده وه (جَوَز) " (١٥١) (وه له فهرموودهیهکی تردا
 هاتوو : نویژی به یانی ئه نجام دا ، کورت ترین دوو سوره تی قورئانی پیرۆزی
 خوینده وه ، پێیان ووت : ئه ی پیغمبهری خوا ﷺ ! بۆچی نویژه که ت کورت

(١٥١) واته : کورتی که ره وه ، له م فهرموودهیه ، و هاوشیوهکانی ئه وه مان بۆ ده رده که ویت که
 پێدراوه به مندال بردن بۆ مزگهوت ، سه بارهت به و فهرموودهیه ی که به ربلاوه له سه ر زمان که تییدا
 هاتوو : " جنبوا مساجدکم صبیانکم ... " فهرمووده که " (ضعیف) ه و نا کریت به به لگه به کۆرا ،
 له وانهش که به (ضعیف) یان داناوه (ابن الجوزي) و (المنذري) و (الهیثمی) و (الحافظ ابن حجر
 العسقلانی) و (البوصیری) ، وه (عبدالحق الإشيلي) فهرموویه تی : " لا أصل له " .

کرده وه ؟! ئه ویش فهرمووی : " سمعت بکاء صبي فظننت أن أمه معنا تصلي فأردت أن أفرغ له أمه " (١٥٢) .

واته : گویم له گریانى مندالیک بوو ، گومانى ئه وه شم بوو که دایکى له گه لماندا بیټ له نوێژدا ، بۆیه ویستم دایکى زوو له نوێژ بکه مه وه ، بۆ ئه وه ی بپوات بۆ لای .

وه ده یفه رموو : " إني لأدخل في الصلاة وأنا أريد إطالتها ، فأسمع بكاء الصبي ، فأجتوز في صلاتي مما أعلم من شدة وجد أمه من بكائه " (١٥٣) .

واته : جارى وا هه یه که نوێژ داده به ستم نیه تی ئه وه م هه یه نوێژه که م درێژ بکه مه وه ، به لام گویم له گریانى مندالیک ده بیټ ، له و کاته دا نوێژه که م کورت ده که مه وه ، چونکه ده زانم دایکى چ سۆزیکى بۆ هه یه که گوئی له گریانى ده بیټ .

وه زۆربه ی جار له سه ره تای سوره ته که وه ده ستى پى ده کرد و ته واوى ده کرد (١٥٤) .

وه ده یفه رموو : " أعطوا كل سورة حظها من الركوع والسجود " (١٥٥) .

(١٥٢) أحمد بسند صحيح ، والحديث الآخر رواه ابن أبي داود في " المصاحف " (٤ / ١٤ / ٢) .

(١٥٣) البخاري ومسلم .

(١٥٤) زۆر فهرمووده هه ن به لگه ن له سه ره ئه و شته ، له وه و دواش هه ندیک له وه فهرموودانه باسیان لى وه ده کریټ .

واته : هه موو سورته ټیک مافی خوی به نی له کړنووش ، و سوژده دا .

وه له گوڤه کی تر دا هاتووه : " لكل سورة ركعة " (١٥٦) .

واته : هه سورته ټیک و له پکاتیځدا بخوینریته وه .

وه هه ندیک جار سورته ټیک به سه ر دوو پکاتدا دابه ش ده کرد (١٥٧) ، وه

هنديک جاریش له دوو پکاتدا هه مان سورته ی دوو باره ده کرده وه (١٥٨) .

وه هه ندیک جاریش دوو سورته یان زیاتری له پکاتیځ دا کوډه کرده وه (١٥٩) .

وه پیاوړیک له پشتیوانان له هاوه لانی پیغمه مبر ی خوا ﷺ هه بوو
پیشنوویژی موسلمانانی ده کرد له مزگه وتی (قُباء) ، هه موو جار ی کیش که
بیویستبایه سورته ټیکى دواى سورته ی ﴿الفاتحة﴾ بخویندایه پیش ئه وه
سورته ی ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ...﴾ ی ده خوینده وه تا کو تایی پی ئه هیئا ، پاشان

(١٥٥) ابن أبي شيبة (١ / ١٠٠ / ١) وأحمد وعبد الغني المقدسي في " السنن " (٩ / ٢) بسند صحيح .

(١٥٦) ابن نصر والطحاوي بسند صحيح ، و اتای فه رموده که ش له لای من ئه وه یه که : هه موو پکاتیځ

سورته ټیکى ته وای تیدا بخوینریت ، بۆ ئه وه ی به شی پکاته که ته و او بیټ ! فه رمان پی کردنه که ش
حوکمی سوننه ته به و به لگه یه ی به دواى ئه م فه رموده یه دا دیت .

(١٥٧) أحمد وأبو يعلى من طريقين ، وانظر " القراءة في صلاة الفجر " .

(١٥٨) ههروه کو له نویژی به یانیدا پیغمه مبر ی خوا ﷺ ئه نجامی داوه ، له وه وداش باسی لی ئه وه
ده کړیت .

(١٥٩) له باسه کانی دوايشدا به تیر و ته سه لی باس له " سند " هکه ی ده کړیت .

سوره ته که ی تری له گه لدا ده خوینده وه ، ئەم کاره شی له هه موو کاتی ک دا
 ئەنجامی د هدا ، هاوه لانی پی یان ووت : تو ئەم سوره ته ش ده خوینی و نازانی
 ته نها ئەوه ت به سه که چی سوره تی کی تری به دوا دا ده خوینیت ، یان ده بی ت
 به ته نها بخوینی یان ئە بی وازی لی بهینیت و سوره تی کی تر بخوینیت ، ئەویش
 فه رموی : هه رکیز وازی لی نا هیئم ، ئەگه ر پی تان خو ش بی پیش نو یژی تان بو
 ده که م ، ئەگه ر نه وازتان لی ئە هیئم و پیش نو یژی تان نا که م ، له بهر ئەوه ی
 هاوه لانی به با شترین که سیانیان ده زانی ، پی یان ناخو ش بوو که سی کی تر
 جگه له ئەو پی ش نو یژیان بو بکات ، وه کاتی ک پیغم بهری خوا ﷺ هات بو
 لایان ئەو هه وال ه یان پی را گه یاند ، ئەویش فه رموی : " یا فلان ! ما یمنعک
 أن تفعل ما یأمرك به أصحابک؟ وما یحملك علی لزوم هذه السورة فی کل رکعة ؟ "
 واته : چی پی گره له وه ی که داوا کاری هاوه لانت به جی بینیت ؟ وه چی
 وات لی ده کات به رده وام ئەم سوره ته له هه موو پکاتی کدا بخوینیت ؟ ئەویش
 فه رموی : من ئەم سوره ته م خو ش ده ویت .

پیغم بهری خواش ﷺ پی ی فه رموو : " حبک إیها أذکک الجنة " (١٦٠) .

واته : خو شه ویستیت بو ئەو سوره ته ده تباته به هه شته وه .

كوكردنه وهی پیغه مبهري خوا ﷺ له نیوان دوو سوره تی هاوشیوه

له یهك پكاتدا

" پیغه مبهري خوا ﷺ دوو سوره تی هاوشیوه ی یه کتری (النظائر) (١٦١)

- له واتادا - له گه ل یه کدا كوډه کردنه وه له سوره ته دريژه کان، بۆ نمونه : ئەم سوره تانه ی له گه ل یه کدا ده خوینده وه :

* سوره تی ﴿ الرحمن ﴾ (٥٥ : ٧٨) (١٦٢) ، له گه ل سوره تی ﴿ النجم ﴾ (٥٣ : ٦٢) دا له یهك پكاتدا كوډه کردنه وه .

* و سوره تی ﴿ اقتربت ﴾ (٥٤ - ٥٥) له گه ل سوره تی ﴿ الحاقة ﴾ (: ٦٩ - ٥٢) دا له یهك پكاتدا كوډه کردنه وه .

* و سوره تی ﴿ الطور ﴾ (٥٢ : ٤٩) له گه ل سوره تی ﴿ الذاریات ﴾ (٥١ : ٦٠) دا له یهك پكاتدا كوډه کردنه وه .

(١٦١) واته : سوره ته هاوشیوه کان له واتادا ، وهكو وه عز و نه حکام و به سه رهاته کان ، (مفصل)
یش کو تای قورئانی پیروژه به یهك دهنگی ، و دهستی کړدنه کeshی سوره تی (ق) ه له بۆچونی
پاستدا .

(١٦٢) ژماره ی یه که م بۆ سوره ته که یه ، و ژماره ی دووهمیش بۆ نایه ته کانیا نه ، ژماره ی یه که م نه وه ی بۆ
دهر خستووین که پیغه مبهري خوا ﷺ ته رتیبی سه ره ته کانی په چاوه نه کردووه له ژۆربه ی ئەم سوره ته
هاوشیوانه دا ، ههروهكو چوڻ له قورئاندا هاتوون ، نه وهش به لگه له سه ر پیگه دان به و کاره ، چه ند
به لگه یه کی تریش دیت هاوشیوه ی ئەمانه ن وهكو قورئان خویندن له شه و نوێژدا ، که چی په چاوه کردنی ته رتیب
چاکتره له نه کردنی .

- * و سوره تی ﴿إِذَا وَقَعَتْ﴾ (۵۶ : ۶۹) له گه ل سوره تی ﴿ن﴾ (۵۲ : ۶۸) دا له یه ک پکاتدا کۆده کردنه وه .
- * و سوره تی ﴿سَأَلَ سَائِلٌ﴾ (۷۰ : ۴۴) له گه ل سوره تی ﴿النازعات﴾ (۷۹ : ۴۶) دا له یه ک پکاتدا کۆده کردنه وه .
- * و سوره تی ﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ﴾ (۸۳ : ۳۶) له گه ل سوره تی ﴿عبس﴾ (۸۰ : ۴۲) دا له یه ک پکاتدا کۆده کردنه وه .
- * و سوره تی ﴿المدثر﴾ (۷۴ : ۵۶) له گه ل سوره تی ﴿المزمل﴾ (۷۳ : ۲۰) دا له یه ک پکاتدا کۆده کردنه وه .
- * و سوره تی ﴿هَلْ أَتَىٰ﴾ (۷۶ : ۳۱) له گه ل سوره تی ﴿لَا أُقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ (۷۵ : ۴۰) دا له یه ک پکاتدا کۆده کردنه وه .
- * و سوره تی ﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ﴾ (۷۸ : ۴۰) له گه ل سوره تی ﴿المرسلات﴾ (۷۷ : ۵۰) دا له یه ک پکاتدا کۆده کردنه وه .
- * و سوره تی ﴿الدخان﴾ (۵۹ : ۴۴) له گه ل سوره تی ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ (۸۱ : ۲۹) دا له یه ک پکاتدا کۆده کردنه وه (۱۶۳).

وه هه ندیک جار چه ند سوره تیکی له ههوت سوره ته درێژه که ی قورئان (السبع الطوال) کۆده کردنه وه ، وه کو : سوره تی ﴿البقرة﴾ ، و ﴿النساء﴾ ، و ﴿آل عمران﴾ ی له یه ک پکاتدا ، ئه وهش له شه و نوێژه کانیدا بوو ، ههروه کو له دوایدا باسی لێوه ده که ی ، وه ده یفه رموو : " أفضل الصلاة طول القيام " (١٦٤) .

واته : باشتین نویژ ئه و نوێژه یه که وه ستانه که ی درێژ بیّت .

وه " کاتیک له خویندن بگه شتبا یه : ﴿الَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى﴾ ده یفه رموو : " سبحانك فبلى " واته : پاکی و بێ گهردی بۆ تۆ ئه ی پهروه ردگارم به ئی ، وه ئه گهر ئه م ئایه ته ی بخویندبا یه ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ ده یفه رموو : " سبحان ربي الأعلى " (١٦٥) .

واته : پاکی و بێ گهردی بۆ پهروه ردگارم ، پهروه ردگاری پایه به رزم .

په وایه بۆ نویژ گهر ته نها سوره تی ﴿الفاحة﴾ بخوینیت له

نوێژه که یدا

" (معاذ) ﷺ نویژی عیشای له گه ل پیغه مبههری خوادا ﷺ ده کرد ، پاشان ده گه پرایه وه و نویژی به هاوه لانی ده کرد ، شه ویکیان ده گه پێته وه و نویژیان پێ

(١٦٤) مسلم والطحاوي .

(١٦٥) أبو داود والبيهقي بسند صحيح ، ئه و حوكمه ش گشتی یه ، بۆیه خویندنه وه ده گێته وه له نوێژدا بیّت یان له دهره وه ی ، سونه ت بیّت یان فه رز ، (ابن أبي شيبه) (٢/١٣٢/٢) ه ش ئه وه مان بۆ ده گێرپێته وه که (أبو موسى الأشعري) و (مغيرة) له نوێژه فه رزه کاندان ئه وه یان ده ووت ، وه له (عمر) و (علي) یه وه ده یگێرپێته وه که به گشتی ووتویانه .

دهكات ، گهنجیکیش له عه شره ته که ی (له عه شره تی (سلمة) به ناوی : (سُليم
(، له گه لیدا نویژ دهكات ، که (معاذ) ﷺ نویژه که ی در یژ دهکاته وه ، خوی
جیا دهکاته وه و (له لایه کی مزگه وته که) نویژه که ی به ته نهایی ئه نجام ده دات
(و پاشان په شمه ی و شتره که ی دهگریژ و ده پروات ، کاتیکیش که (معاذ) یش
ﷺ له نویژه که ی ده بیته وه ئه وه ی بۆ باس ده کریژ ، ئه ویش ده فه رمو یژ :
ئه وه سیفه تی دوو پرووی تیدا یه ! بۆیه ئه بی ئه و کرداره ی به پیغمبره ی خوا
ﷺ بگه یه نم ، گه نجه که ش ووتی : منیش ئه بی ئه وه ی که ئه نجامی داوه به
پیغمبره ی خوا ﷺ بگه یه نم ، که پۆژ بووه ههردووکیان پۆشتنه لای
پیغمبره ی خوا ﷺ (معاذ) یش ﷺ ئه وه ی که گه نجه که ئه نجامی دابوو به
پیغمبره ی خوی ﷺ پاگه یاند ، گه نجه که ش ووتی : ئه ی پیغمبره ی خوا ﷺ !
له لای تو ژۆر ئه مینیتته وه ، پاشان که ده گه پیتته وه دیسان له سه ر ئیمه ی در یژ
دهکاته وه ، پیغمبره ی خواش ﷺ به (معاذ) ﷺ فه رمو ی : " أفنان أنت يا
معاذ ؟ " ، واته : ئه ی (معاذ) تو ئه ته وی خه لکی تووشی فیتنه بکه ی ؟ وه به
گه نجه که ی فه رموو (للفتی) (١٦٦) : " كيف تصنع أنت يا ابن أخي إذا صليت ؟
" ، واته : برازای شیرینم ئه ی تو چۆن ده که یت له کاتی نویژه که ت دا ؟ له
وه لامدا ووتی : سورته ی ﴿الفاتحة﴾ ده خوینمه وه ، و داوای به هه شتیش له
خوی پهروه ردگار ده که م ، و په ناشی پی ده گرم له ئاگری دۆزه خ ، و تیش

(١٦٦) له ئه صلدا : (الفتی) یه .

ناگه م له و ورته ورته (الدندنة) (١٦٧) و باسه ی تۆ و (معاذ) یش ! پیغہ مبره ی خواش ﷺ فه رموی : " إني ومعاذ حول هاتين أو نحو ذا " ، راوی ده لیت : گه نجه که ووتی : (معاذ) ئه و کاته ده زانیّت که دیته وه ناو عه شره ته که ی و پی یان ووترا : دوژمن هاتوو . ده لیت : که دوژمن دیت گه نجه که شه هید ده بیت ، پیغہ مبره ی خواش ﷺ پاش ئه وه ده فه رموویت : " ما فعل خصمي وخصمك ؟ " ئه ویش فه رموی : ئه ی پیغہ مبره ی خوا ﷺ راستی له گه ل خوا ی خویدا کرد ، به لام من نه ، شه هید کرا " (١٦٨) .

(١٦٧) (الدندنة) : واته : ئه گهر مروّف ووته یه ک بلّیت گویت له وورته وورته یه ک بیت ، که چی و اتاکه ی تی نه گه یت ، ئه وه ش هه ندیک له (هینمه) زیاتره . " نهاية " .

(١٦٨) ابن خزيمة في " صحيحه " (١٦٣٤) والبيهقي بسند جيد ، وموضع الشاهد عند أبي داود (٧٥٨) . صحيح أبي داود) ، وأصل القصة في " الصحيحين " ، والزائدة الأولى لمسلم في رواية ، والثانية لأحمد (٧٤/٥) ، والثالثة والرابعة للبخاري ، وفي الباب عن ابن عباس : " أن رسول الله ﷺ صلى ركعتين لم يقرأ فيهما إلا بفاتحة الكتاب " . أخرجه أحمد (٢٨٢ / ١) والحرث بن أبي أسامة في " مسنده " (ص ٣٨ من زوائده) والبيهقي (٢ / ٦٢) بسند ضعيف ، وكنت حسنته في الطبقات السابقة ، ثم تبين لي أنني كنت واهماً ؛ لأن مداره على حنظلة الدوسي وهو ضعيف ، ولا أدري كيف خَفِيَ عَلَيَّ هذا ؟ ولعلي ظننته ، وعلى كل حال ؛ فالحمد لله الذي هداني لمعرفة خطئي ، ولذلك بادرت إلى الضرب عليه في الكتاب ، ثم عوضني الله خيراً منه حديث معاذ هذا ، فإنه يدل على ما دلّ عليه حديث ابن عباس ، والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات .

دهنگ به‌رزکردنه‌وه و نه‌کردنی له نویژه‌ فه‌رزه‌كان و جگه له‌وانیش

پیغمبهری خوا ﷺ له کاتی خویندنه‌وه‌ی قورئانی نویژی به‌یان ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه ، و له دوو پرکاته یه‌که‌مینه‌کانی نویژی (المغرب) ، و (العشاء) ، و له پرکاتی سێ‌یه‌می (المغرب) ، و سێ‌یه‌م و چواره‌می (العشاء) دا ، ده‌نگی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه (١٦٩).

هاوه‌لانیشی - په‌زای خویان لی بێ - به‌ جووله‌ی پێشی پیغمبهری خواوه ﷺ ده‌یانزانی که پیغمبهری خوا ﷺ قورئان ده‌خوینیت‌ه‌وه له‌و نویژانه‌ی که ده‌نگی تیدا به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه (١٧٠) ، جار جاریش ئایه‌تیکی به‌ ده‌نگی به‌رز ده‌خوینده‌وه بۆ ئه‌وه‌ی بزانی که قورئان ده‌خوینیت‌ه‌وه (١٧١).

هه‌روه‌ها ده‌نگی پێ به‌رز ده‌کرده‌وه ، له نویژی هه‌ینیدا ، و له دوو نویژی جه‌ژنی په‌مه‌زان و قورباندا (١٧٢) ، و له نویژه‌ بارانه‌دا (١٧٣) ، و له نویژی خۆر ومانگ گیرانی‌شدا (١٧٤) .

(١٦٩) ئەمه کۆرا (إجماع) ی موسلمانانی له سه‌ره ، پاشینه (الخلف) له پێشینه‌وه (السلف) ده‌یگێژیت‌ه‌وه ، له گه‌ڵ هه‌موو ئه‌وه‌ فەرمووده (صحیح) انه‌ی که به‌لگه‌ن له سه‌ری "هه‌روه‌كو پێشه‌وا (النوي) فەرموویه‌تی ، هه‌ندێك له‌و به‌لگانه له دوایدا دێن ، وه بپوانه (الإرواء) (٣٤٥) .

(١٧٠) البخاري وأبو داود .

(١٧١) البخاري ومسلم .

(١٧٢) بپوانه خویندنه‌وه‌ی پیغمبهری خوا ﷺ له " نویژی جمعه " و " نویژی دوو جه‌ژنه‌که " .

دهنگ بهرز کردنه وه و نزمکردنه وهی له قورئان خویندنه وهی شهونویژدا

(١٧٥)

به لام سه بارهت به قورئان خویندنه وهی له شهونویژدا : جاری وا هه بوو دهنگی تیدا نزم ده کرده وه ، جاری واش هه بوو دهنگی بهرز ده کرده وه (١٧٦) ، وه " ته گهر له مالدا بوایه ئه وا به شیوه یه ک دهیخوینده وه ئه و که سانه ی که له مالن گوئیان لی ده بوو " (١٧٧) ، وه " له وانه شه له وه زیاتر دهنگی بهرز بکردایه ته وه تاكو ئه وانه ش که له ده ره وهی ژووره که یدان گوئیان لی بیت " (١٧٨) .

(١٧٣) البخاري وأبو داود .

(١٧٤) البخاري ومسلم .

(١٧٥) عبدالحق له " التهجد " (١/٩٠) دا فهرموویه تی : " به لام سه بارهت به سوننه ته کانی پۆژ " هیچ شتێک وارد نه بووه به (صحیح) ی له پیغمه بهری خواوه ﷺ که دهنگی تیا یاندا نزمکردبیته وه ، یان بهرزیکردبیته وه ، ئاشکراتریش ئه وه یه که دهنگی تیا یاندا نزمکردبیته وه ، وه گێرپراوه ته وه له پیغمه بهری خواوه ﷺ جارێکیان به لای (عبدالله بن حذافه) دا تی پهر ، ده بیت له کاتی کدا نویژی پۆژی ده کرد ، دهنگی تیا ییدا بهرزکردبووه وه ، ئه ویش پێی فهرمووی : " یا عبدالله ! سمع الله ولا تسمعنا " به لام فهرمووده که به هیز نییه (لیس بالقوي) .

(١٧٦) البخاري في " أفعال العباد " ، ومسلم .

(١٧٧) أبو داود والترمذي في " الشمائل " بسند حسن ، فهرمووده که ش لی ره دا ئه وه ده گه یه نیئت : که دهنگی مام ناوه ند بوو له نێوان بهرزکردنه وه و نزمکردنه وهی .

(١٧٨) النسائي والترمذي في " الشمائل " والبيهقي في " الدلائل " بسند حسن .

وه به وهش فه رمانی کردوه به (أبو بكر) ، و (عمر) - په زای
خوایان لی بیت - ، ئه وهش له کاتیک دا بوو که شه ویکیان دهرده چیت ،
ده بینئ ئه وه (أبو بكر) ه وشه ونویژ ده کات ، و دهنگی تیادا نزم
ده کاته وه ، وه به لای (عمر) ی کوری (الخطاب) دا تیپه پری بینئ نویژ
ده کات ، و دهنگی تیادا به رز ده کاته وه ، که له به یانیدا له لای پیغه مبهري
خوا ﷺ کۆبوونه وه فه رموی : " یا أبا بكر ! مررتُ بكِ وأنتَ تصلي تخفض
من صوتك ؟ " . قال : قد أسمعت من ناجيت يا رسول الله ! وقال لعمر :
مررتُ بكِ وأنتَ تصلي رافعاً صوتك ؟ . فقال : يا رسول الله ! أوقظ الوسنان
وأطرد الشيطان فقال النبي ﷺ : " يا أبا بكر ! ارفع من صوتك شيئاً " وقال لعمر
: " اخفض من صوتك شيئاً " (١٧٩) .

واته : ئه ی (أبو بكر) ئه م شهو به لاتدا تیپه پریم شه ونویژت ده کرد
ده نگت نزم کردبووه وه ؟ فه رموی : ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ ئه وه ی که
له گه لیدا ده دوام ده بییستم ، وه به (عمر) ی فه رموو : ئه ی (عمر)
ئه م شهو به لاتدا تیپه پریم شه ونویژت ده کرد ده نگت به رز کردبووه وه ؟
فه رموی : بو ئه وه ی خه والوه کان هه ستینم ، و شه یتانیش دوور خه مه وه
، پیغه مبهري خواش ﷺ پیی فه رموون : ئه ی (أبو بكر) تو هه ندیک

(١٧٩) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

دهنگت بهرزكه ره وه ، وه به (عمر) يشی فهرموو : توش هه نديك دهنگت
نزم كه ره وه .

وه دهيفه رموو : " الجاهر بالقرآن كالجاهر بالصدقة والميسر بالقرآن كالميسر
بالصدقة " (١٨٠) .

واته : ئه و كه سه ی كه دهنگ بهرز دهكات وه به قورئان خویندنه كه ی
وهكو ئه و كه سه یه كه سه دهقه به ئاشكرا بكات ، وه ئه و كه سه ش كه
دهنگ نزم دهكات وه به قورئان خویندنه كه ی وهكو ئه و كه سه یه كه
سه دهقه به شاراو هی بكات .

ئه و ئایهت و سوره تانه ی كه پیغه مبهري خوا ﷺ

ده یخویندن له نویژه کانیدا

سه بارهت به و ئایهت و سوره تانه ی كه پیغه مبهري خوا ﷺ له
نویژه کانیدا ده یخویندنه وه ، ده گوپان به پیی گوپانی نویژه فهرزه کان و
جگه له نویژه فهرزه کان ، ئه مهش دریژه ی باسی خویندنه وه كه یه تی ، به
یه كه م نویژی پینج فهرزه كه كه نویژی به یانیه دهستی پی ده كه یین :

(١٨٠) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

١ - نویژی به یانی :

پیغه مبهری خوا ﷺ له نویژی به یانیاندا سوره ته در یژه کانی ههوت
یه کی کۆتایی قورئانی پیرۆزی (واته : الطوال المفصل ^(١٨١)) ی
ده خوینده وه ^(١٨٢) ، و " جاروباریش سوره تی ﴿الواقعة﴾ (٥٦ : ٩٦) و
هاوشیوه کانی ئەم سوره ته ی له ههردوو رکاتدا ده خوینده وه " ^(١٨٣) .
وه " له هه ججی مال ئاویدا له سوره تی ﴿الطور﴾ (٥٢ : ٤٩) ی
خوینده وه " ^(١٨٤) .

وه " هه ندیک جار سوره تی ﴿ق وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدِ﴾ (٥٠ : ٤٥) و
هاوشیوه کانی له [یه که م رکاتدا] ده خوینده وه " ^(١٨٥) .

^(١٨١) الطوال المفصل : واته : ههوت یه کی کۆتای قورئانی پیرۆز ، که سه ره تا که ی له سوره تی (ق)
ه وه ده ست پێ ده کات به پێ ی بۆ چونی هه لبژارده ههروه کو له پێشدا ئاماژه مان پێ کرد .
^(١٨٢) النسائي وأحمد بسند صحيح .
^(١٨٣) أحمد وابن خزيمة (١ / ٦٩ / ١) والحاكم ، وصححه ؛ ووافقه الذهبي .
^(١٨٤) البخاري ومسلم .
^(١٨٥) مسلم والترمذي ، وهو مخرج مع الذي بعده في " الإرواء " (٣٤٥) .

وه " هندیك جاریش سورته کورته کانی حهوت یه کی کۆتای قورئانی
پیرۆزی ده خوینده وه ، وه کو سورته ی ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ (۸۱: ۱۵) "
(۱۸۶).

وه " جاریکیان سورته ی ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ (۸: ۹۹) ی له ههردوو پرکاته که دا
خوینده وه ، به شیوه یه ک پاوی ده لیت : جا نازانم : ئایا پیغه مبه ری خوا ﷺ له
بیری چوه وه به و شیوه یه خویندی وه ؟ یان به نهقه ست خویندی وه ؟ " (۱۸۷) .
وه " جاریکیان له سه فهریک دا بوو سورته ی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾
(۵: ۱۱۳) و سورته ی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ (۶: ۱۱۴) ی خوینده وه
" (۱۸۸).

وه به (عقبة) ی کوپی (عامر) ﷺ فهرمووی : " اقرأ فی صلاتک
المعوذتین [فما تعوذ متعوذ بمثلهما] " (۱۸۹) ، واته : دوو سورته ی ﴿قُلْ

(۱۸۶) مسلم وأبو داود .

(۱۸۷) أبو داود والبيهقي بسند صحيح ، والظاهر أنه فعل ذلك عمدا للتشريع .

(۱۸۸) أبو داود وابن خزيمة (۱ / ۶۹ / ۲) وابن بشران في " الأمالي " ، وابن أبي شيبة (۱۲ / ۱۷۶ / ۱) ،
وصححه الحاكم ، ووافقه الذهبي .

(۱۸۹) أبو داود وأحمد بسند صحيح .

أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ و ﴿٢﴾ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿٣﴾ بخوینہ وہ [چونکہ ہیچ
پہ ناگریک پہ نای نہ گرتوہ بہ هاوشیوہ یان]۔

وہ جاری واش ہہ بوو لہ وہ زیاتری دہ خویندہ وہ ، بۆ نمونہ : "
شہست ثایہ یان زیاتری دہ خویندہ وہ " (۱۹۰) ، ہندیک لہ راویہ کانی
ئہم فہرموودہ یہ دلین : نازانم ئو ئایہ تانہ لہ پکاتیکا بوو یان زیاتر ؟
وہ " سورہتی ﴿ الروم ﴾ (۳۰ : ۶۰) ی دہ خویندہ وہ (۱۹۱) ، و
ہندیک جاریش سورہتی ﴿ یس ﴾ (۳۶ : ۸۳) ی دہ خویندہ وہ " (۱۹۲) ۔

وہ جاریکیان " لہ مہککہ دا نوڙی بہ یانی دہ کرد ، دہستی کرد بہ
خویندہ وہ ی سورہتی ﴿ المؤمنون ﴾ (۲۳ : ۱۱۸) ، تاکو گہشتہ باس
و بہ سہرہاتی ﴿ موسی ﴾ و ﴿ ہارون ﴾ - علیہما السلام - یان گہشتہ باس
و بہ سہرہاتی ﴿ عیسی ﴾ - علیہ السلام - (۱۹۳) ہندیک لہ راویہ کانی ئہم

(۱۹۰) البخاری و مسلم ۔

(۱۹۱) النسائي وأحمد والبخار بسند جيد ، هذا هو الذي استقر عليه الرأي أخيراً خلافاً لما كنت ذكرته في "
تمام المنة " (ص ۱۸۵) وغيره فليعلم ۔

(۱۹۲) أحمد بسند صحيح ۔

(۱۹۳) سہ بارہت بہ باس و بہ سہرہاتی ﴿ موسی ﴾ - علیہ السلام - لہو ئایہ تہ دا ہاتوہ کہ خوائ پەرہردگار تپیدا
فہرموویہ تی : ﴿ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴾ سورة المؤمنون: (۴۵) ، بہ لام باس و
بہ سہرہاتی ﴿ عیسی ﴾ - علیہ السلام - لہو ئایہ تہ دا ہاتوہ کہ دوائ چوار ثایہ دیت لہ ہمان سورہ تدا کہ

فه رموده یه گومانیان له باس و به سه رها ته که هه بوو - پیغه مبهری خوا ﷺ له و کاته دا کۆکه گرتی بۆیه کپنووشی برد " (١٩٤) .

وه " هه ندیک جار پيش نوڤیژی به یانی بۆ ده کردن و سوره تی ﴿الصفات﴾ (٧٧ : ١٨٢) ی تیادا ده خوینده وه " (١٩٥) .

وه " له پۆژانی ههینی و له نوڤیژی به یانی و { له پکاتی یه که م دا } سوره تی ﴿ألم تنزل السجدة﴾ (٣٢ : ٣٠) هو { له پکاتی دووه میشدا } سوره تی ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ﴾ (٧٦ : ٣١) ی ده خوینده وه " (١٩٦) .

به شیوه یه که " پکاتی یه که می درێژ ده کرده وه و پکاتی دووه می کورت ده کرده وه " (١٩٧) .

خوای پهروه ردگار تیدا فه رموویه تی : ﴿وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ سورة المؤمنون : (٥٠).

(١٩٤) البخاري تعليقا ، ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٩٧) .

(١٩٥) أحمد وأبو يعلى في " مسنديهما " والمقدسي في " المختارة " .

(١٩٦) البخاري ومسلم .

(١٩٧) البخاري ومسلم .

خویندنه وه له سوننه تی پیش نویژی بیانی

به لام سه بارهت به خویندنه وه ی له دوو پکاتی سوننه تی پیش به یانی ، خویندنه وه که ی زۆر کورت بوو ^(۱۹۸) ، به شیوه یه ک (عائشة) - په زای خوای لی بی - ده یفه رموو : " هل قرأ فیها بأَم الكتاب ؟ " ^(۱۹۹) .

واته : تو بللی سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ی تیدا خویند بیته وه ؟

وه " هندیك جار دواى ته واوکردنى سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ له پکاتی یه که می ئەم سوننه ته دا ئایه تی (۲ : ۱۳۶) : ﴿ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا ﴾ ی تاكو کۆتایی ده خویندنه وه ، و له پکاته که ی تر دا (۳ : ۶۴) : ﴿ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ﴾ ی تاكو کۆتایی ده خویندنه وه " ^(۲۰۰) .

وه " له وانه شه له جیاتیدا ئەم ئایه ته ی (۲۳ : ۵۲) ﴿ فَلَمَّا أَحَسَّ

عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ ﴾ ی تاكو کۆتایی بخویندایه " ^(۲۰۱) .

(۱۹۸) أحمد بسند صحيح .

(۱۹۹) البخاري ومسلم .

(۲۰۰) مسلم وابن خزيمة والحاكم .

(۲۰۱) مسلم وأبو داود .

وه جارى واش هه بوو : ﴿ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴾ (۱۰۹ : ۶) ی له

پکاتی یه کهمدا ده خوینده وه و له پکاتی دووهمیشدا ﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴾ (

۱۱۲ : ۴) ی ده خوینده وه (۲۰۲) ، و ده یفه رموو : " نعم السورتان هما " (۲۰۳) .

واته : باشتیرین دوو نیعمه تن ئهم دوو سوره ته .

وه " جارێکیان پیغه مبهري خوا ﷺ گوئی له پیاویک ده بی له پکاتی

یه کهمدا سوره تی یه کهم ده خوینیته وه ، ده فه رموویت : " هذا عبد آمن

بره " ، واته : ئهمه بهنده یه که باوه پری به پهروه ردگاری خوئی هیئاوه ،

پاشان سوره تی دووهمی له پکاتی دووهمدا خوینده وه ، جارێکی تر

فه رمویی : " هذا عبد عرف ربه " (۲۰۴) .

واته : ئهمه بهنده یه که پهروه ردگاری خوئی ناسیوه .

۲ - نویژی نیوه پۆ :

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ له دوو پکاته یه که مینه کانی نویژی نیوه پۆدا

سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ هی له گه ل دوو سوره تدا ده خوینده وه ، ئه وهنده ی

(۲۰۲) مسلم وأبو داود .

(۲۰۳) ابن ماجه وابن خزيمة .

(۲۰۴) الطحاوي وابن حبان في " صحيحه " وابن بشران ، وحسنه الحافظ في " الأحاديث العالیات "

(رقم : ۱) .

له پکاتی یه که مدا دريژهی پي ددها له دووه مدا ئه وه ندۀ دريژي نه ده کرده وه " (٢٠٥) .

وه جاری واش هه بوو خویندنه وه که ی دريژۀ پي ددها به شیوه یه ک "
 ئه گهر پیغمبره ی خوا ﷺ نوڙی نیوه پوی دابه ستایه ، ویه کیکیش ئیشی
 له به قیغ هه بوايه و برؤشتایه بؤ به قیغ ، و ئیشه که ی ئه نجام بدایه ، [و
 بشگه رایه ته وه بؤ مال] ، و ده ست نوڙیشی بگرتبایه ، و پاشان
 به اتبایه ته وه ده یبینی پیغمبره ی خوا ﷺ هیشتا هه ر له پکاتی یه که مدایه
 به هو ی ئه وه موو دريژکردنه وه ی که ده یکرد له پکاتی یه که مدا " (٢٠٦) .

وه " هاوه لانی پیغمبره ی خواش ﷺ به و شیوه یه ئه م کرداره ی
 پیغمبره ی خویان ﷺ لیك ده دایه وه که پیغمبره ی خوا ﷺ ده یه ویت
 خه لکیکی زیاتر بگه ن به پکاتی یه که مدا " (٢٠٧) .

وه " له هه ر پکاتی کدا نزیکه ی سی ئایه تی ده خوینده وه ، به نزیکه ی
 خویندنه وه ی سوره تی ﴿الم تنزيل السجدة﴾ (٢٢ : ٣٠) له پکاتی کدا
 سوره تی ﴿الفاتحة﴾ شی تیدابی " (٢٠٨) .

(٢٠٥) البخاري ومسلم .

(٢٠٦) مسلم والبخاري في " جزء القراءة " .

(٢٠٧) أبو داود بسند صحيح وابن خزيمة (١ / ١٦٥ / ١) .

(٢٠٨) أحمد ومسلم .

وه هه ندیک جار " سورتهی ﴿ السماء و الطارق ﴾ ، و سورتهی ﴿ السماء ذات البروج ﴾ ، و سورتهی ﴿ الليل إذا يغشى ﴾ ، و هاوشیوه کانی ده خوینده وه " (٢٠٩) .

وه له وانه شه " سورتهی ﴿ إذا السماء انشقت ﴾ ، و هاوشیوه کانی خویند بیته وه " (٢١٠) .

وه " هاوه لانیشی - په زای خویان لی بی - به جولای پشییه وه ده یانزانی که پیغه مبهري خوا ﷺ قورئان له نویژی نیوه پۆ و عه سردا ده خویند بیته وه " (٢١١) .

خویندنه وهی پیغه مبهري خوا ﷺ بۆچهند ئایه تیك دوابه دواي

سورتهی ﴿ الفاتحة ﴾ له دوو رکاته کانی کوئای دا

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ دوو رکاته کوئاییه کانی ئه وهنده کورت ده کرده وه نزیکه ی نیوه ی دوو رکاته یه که مینه کان ده بوون ، که نزیکه ی

(٢٠٩) أبو داود والترمذي وصححه وكذا ابن خزيمة (١ / ٦٧ / ٢) .

(٢١٠) ابن خزيمة في " صحيحه " (١ / ٦٧ / ٢) .

(٢١١) البخاري وأبو داود .

پانزه ئایهت ده بوون ^(٢١٢) ، له وانه شه ته نها سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ی تیڤا بخویندایه ن ^(٢١٣) .

خویندنه وه ی سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ واجبه له هه موو رکاتیڤدا

پیغه مبهری خوا ﷺ فه رمانی به و پیاوه کردووه که نویژه که ی به ته واوی ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) که سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ له هه موو رکاتیڤدا بخوینیته وه ، ئه وه ش له و ووته یه ی دا بوو که پاش ئه وه ی فه رمانی پی کرد که ئه م سوره ته له رکاتی یه که مدا بخوینیته وه ^(٢١٤) ، پی ی فه رمووی : " ثم افعل ذلك في صلاتك کلها " ^(٢١٥) ، واته : پاشان

^(٢١٢) أحمد ومسلم . وه له فه رمووده که دا دهرده که ویت که خویندنی زیاد له سه ر سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ له دوو رکاتی کوتای نویژ سوننه ته و ، هه موو هاوه لانیش له سه ر ئه وه ن " له وانه ش (أبوبکر الصديق) ، ئیمامی (شافعی) ش ئه م بۆچونه ی هه یه له نویژی نیوه رۆ بیئت یان نویژه کانی تر ، زانایانی پاشینمان ئه م بۆچونه یان هه لبژاردووه له وانه ش (أبو الحسنات اللکنوي) له " التعليق المجدد علی موطأ محمد " (ص ١٠٢) وه فه رموویه تی : " وأغرب بعض أصحابنا حيث أوجبوا سجود السهو بقراءة سورة في الآخرين ، وقد ردّه شراح " المنية " : إبراهيم الحلبي ، وابن أمیر حاج وغیرهما بأحسن رد ، ولا شك في أن من قال بذلك لم يبلغه الحديث ، ولو بلغه لم يتفوه به " .

^(٢١٣) البخاري ومسلم .

^(٢١٤) أبو داود وأحمد بسند قوي .

^(٢١٥) البخاري ومسلم .

ئه وه ئه نجام بده له نویژه که تدا به گشتی . و " له رپوایه تیکی تر دا هاتوه : فی کل رکعة " (۲۱۶) ، واته : له هه موو پرکاتی کدا .

وه " جاری واش هه بوو ئایه تیکی به گوئییاندا دهدا " (۲۱۷) .

وه " جاری واش هه بوو گوئییان له دهنگ خو شی پیغه مبره ی خوا ﷺ ده بوو له کاتی خویندنه وه ی ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ (۸۷ : ۱۹) یان ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾ (۸۸ : ۲۶) " (۲۱۸) .

وه " جاری واش هه بوو سوره تی ﴿وَالسَّمَاءَ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ (۸۵ : ۲۲) ، یان سوره تی ﴿وَالسَّمَاءَ وَالطَّارِقِ﴾ (۸۶ : ۱۷) و هاوشیوه کانی ئه م سوره تانه ی ده خوینده وه " (۲۱۸) .

وه " جاری واش هه بوو سوره تی ﴿وَاللَّيْلَ إِذَا يَغْشَى﴾ (۹۲ : ۲۱) و هاوشیوه کانی ئه م سوره ته ی ده خوینده وه " (۲۱۹) .

(۲۱۶) أحمد بسند جيد .

(۲۱۷) البخاري ومسلم .

(۲۱۸) ابن خزيمة في " صحيحه " (۱ / ۶۷ / ۲) والضياء المقدسي في " المختارة " بسند صحيح .

(۲۱۸) البخاري في " جزء القراءة " والترمذي وصححه .

(۲۱۹) مسلم والطيالسي .

٣ - نویژی عهسر :

وه " پیغمبهری خوا ﷺ له دوو پکاته یه که مینه کانی نویژی عهسردا سوره تی ﴿الفاتحة﴾ هی له گه ل دوو سوره تدا ده خوینده وه ، ئه وهنده ی له پکاتی یه که مدا درێژهی پێدهدا له دووهدا ئه وهنده درێژی نه ده کرده وه " (٢٢٠) ، و " هاوه لانی پیغمبهری خواش ﷺ بهو شیوه یه ئه م کرداره ی پیغمبهری خویان ﷺ لێک ده دایه وه که پیغمبهری خوا ﷺ ده یه ویت خه لکیکی زیاتر بگن به پکاتی یه که مدا " (٢٢١) .

وه " له ههر پکاتی کدا نزیکه ی پانزه ئایه تی ده خوینده وه ، به نزیکه ی نیوه ی ئه و ئایه تانه ی که له ههر یه که له دوو پکاته یه که مینه کانی نویژی نیوه پۆدا ده خوینده وه " .

وه " پیغمبهری خوا ﷺ دوو پکاته کۆتاییه کانی ئه وهنده کورت ده کرده وه ، نزیکه ی نیوه ی دوو پکاته یه که مینه کان ده بوون " (٢٢٢) .
وه " له ههر پکاتی کدا سوره تی ﴿الفاتحة﴾ ی ده خوینده وه " (٢٢٣) .
وه " جاری واش هه بوو ئایه تیکی به گوێبیاندا ده دا " (٢٢٤) .

(٢٢٠) البخاري ومسلم .

(٢٢١) أبو داود بسند صحيح ، وابن خزيمة .

(٢٢٢) أحمد ومسلم .

(٢٢٣) البخاري ومسلم .

(٢٢٤) البخاري ومسلم .

وه ئه و سوره تانه شی ده خوینده وه که له باسی نویژی نیوه پوڊا
باسمان لیوه کرد .

٤ - نویژی مه غرب :

وه " پیغمبه ری خوا ﷺ هه ندیک جار - له نویژی مه غریب دا سوره ته
کورته کانی هه وت یه کی کۆتای قورئانی پیروزی ده خوینده وه " (٢٢٥) ،
به شیوه یه که " هاوه لانی پیغمبه ری خوا ﷺ که نویژیان له گه لدا بکردبایه ،
و پاش سه لام دانه وه ، که له نویژده بوونه وه و ده رۆشتنه وه شوینی
پمه کانی خۆیان له سه ر زه وی ده بیینی " (٢٢٦) .

وه " جاریکیان له سه فه ری که دا سوره تی ﴿وَالَّتِیْنَ وَالزَّیْتُونَ﴾ (٩٥ : ٨) ی
له پکاتی دووه مدا خوینده وه " (٢٢٧) .

وه هه ندیک جار سوره ته درێژه کانی هه وت یه کی کۆتایی قورئانی
پیروژ و سوره ته مام ناوه ندیه کانی ، ده خوینده وه ، بۆ نمونه : " جاری
وا هه بوو ﴿الَّذِیْنَ کَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ﴾ (٤٧ : ٣٨) ی ده خوینده وه
(٢٢٨) ، وه جاری واش هه بوو سوره تی ﴿الطُّور﴾ ی (٥٢ : ٤٩)

(٢٢٥) البخاری و مسلم .

(٢٢٦) النسائی وأحمد بسند صحیح .

(٢٢٧) الطیالسی وأحمد بسند صحیح .

(٢٢٨) ابن خزیمة (١ / ١٦٦ / ٢) والطبرانی والمقدسی بسند صحیح .

دهخوینده وه (٢٢٩) ، وه هه ندیک جاریش سورته تی ﴿المرسلات﴾ ی (٧٧ : ٥٠) دهخوینده وه ، له دوا نویژه کانی پیش مردنی ﷺ " (٢٣٠).

وه " هه ندیک جاری تر یه کیک له درێژترین دوو سورته (واته : بطولی الطولین) (٢٣١) که سورته تی ﴿الأعراف﴾ هه (٢٠٦ : ٧) [له دوو پکاتدا دهخوینده وه] " (٢٣٢).

وه " جاری واش هه بوو سورته تی ﴿الأنفال﴾ ی (٨ : ٧٥) له دوو پکاتدا دهخوینده وه " (٢٣٣).

خویندنه وه له سونه تی پاش نویژی مه غریب

به لام سه باره ت به خویندنه وه ی له دوو پکاتی پاش نویژی مه غریب ،
ئه وا " سورته تی ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ (: ٦ : ١٠٩) ، و ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾
﴿ (١١٢ : ٤) دهخوینده وه " (٢٣٤) .

(٢٢٩) البخاري ومسلم .

(٢٣٠) البخاري ومسلم .

(٢٣١) أي : بأطول السورتين الطويلتين ، و " الطولى " تأنيث " أطول " ، و " الطولين " : تنيته طولى ، وهما [الأعراف] اتفاقا ، و [الأنعام] على الأرجح ؛ كما في " فتح الباري " .

(٢٣٢) البخاري وأبو داود وابن خزيمة (١ / ٦٨ / ١) وأحمد والسراج والمخلص .

(٢٣٣) الطبراني في " الكبير " بسند صحيح .

(٢٣٤) أحمد والمقدسي والنسائي وابن نصر والطبراني .

۵ - نوڀڙی عیسا :

وه " پیغہ مبره ی خوا ﷺ له دوو رکاتی یه که مینه کانی نوڀڙی عیسا دا ، سورته ناوه ندیه کانی هوت یه کی کۆتایی قورئانی پیروزی ده خوینده وه (واته : من وسط المفصل) (۲۳۵) ، بو نمونه : هه ندیک جار سورته ی ﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا﴾ (۹۱ : ۱۵) ، وه سورته هاوش یوه کانی ده خوینده وه " (۲۳۶) .

وه " جاری واش هه بوو سورته ی ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ ی (۸۴ : ۲۵) (ده خوینده وه ، و تیاشیدا سوژده ی ده برد " (۲۳۷) .

وه " جار یکیان له سه فه ریک دا سورته ی ﴿وَاللَّيْلِ وَالنَّجْمِ﴾ ی (۹۵ : ۸) [له رکاتی یه که مدا] خوینده وه " (۲۳۸) .

وه نه هیشی کردوه له دریژکردنه وه ی قورئان تیایدا ئه وهش له و کاته ی که (معاذ) نوڀڙی عیشای به هاوه لانی کرد و دریژی کرده وه له سه ریان ، و پیاویکیش له (ئه نصار) وازی له نوڀڙه که ی هیناو به ته نها نوڀڙه که ی ئه نجام دا ، که هه واله که ی پیگه یه نرا فه رموی : ئه وه دووپوه

(۲۳۵) النسائي و أحمد بسند صحيح .

(۲۳۶) أحمد والترمذي وحسنه .

(۲۳۷) البخاري ومسلم والنسائي .

(۲۳۸) البخاري ومسلم والنسائي .

، وه كه وتهكه ی (معاذ) گهشته ئه و پیاوه پۆشته لای پیغممبهری خوا
 ﷺ و ئه وه ی كه (معاذ) پی ی وتوبووی پی ی پاگه یاند ، پیغممبهری
 خواش ﷺ پی ی فهرمووی : " أترید أن تكون فتاناً يا معاذ ؟ إذا أمت الناس
 فأقرأ بـ ﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا﴾ (۹۱ : ۱۵) ، و ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ (۷۷ :
 ۱۹) ، و ﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ (۹۶ : ۱۹) ، و ﴿وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَى﴾ (۹۲ : ۲۱)
 [فإنه يصلي وراءك الكبير والضعيف وذو الحاجة] " (۲۳۹) .

واته : ئه ی (معاذ) ئه تهو ی ببیت به فیتنه ، ئه گه ریپیشنو یژیت بو
 موسلمانان کرد ئه و سورته ی ﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا﴾ (۹۱ : ۱۵) و ﴿سَبِّحْ اسْمَ
 رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ (۷۷ : ۱۹) ، و ﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ (۹۶ : ۱۹) ، و ﴿وَاللَّيْلُ إِذَا
 يَغْشَى﴾ (۹۲ : ۲۱) بخوینه ، چونكه كه سانیکی پیر و لاواز و پیویستیدار
 به دواته وه نویژ دهكهن .

۶ - شه و نویژ :

" پیغممبهری خوا ﷺ جاری و هه بوو دهنگی به رز ده کرده وه به
 خویندنه وه ی قورئانه كه ی ، جاری واش هه بوو دهنگی نزم ده کرده وه (۲۴۰)

(۲۳۹) البخاري ومسلم والنسائي ، وهو مخرج في " الإرواء " .

(۲۴۰) النسائي بسند صحيح .

، جاری وا هه بوو خویندنه وه که ی کورت ده کرده وه جاری واش هه بوو دريژي ده کرده وه ، جاری واش هه بوو زور دريژي ده کرده وه ، به شیوه یه ک ههروه کو (عبدالله) ی کورپی (مسعود) ﷺ ده فهرمویت : " شه ویکیان له گه ل پیغمبره ی خوا ﷺ نوڙم کرد ئه وهنده به پیوه راوه ستا تا کو نیازی خراپم بۆ دروست بوو ، پییان فهرموو : نیازه خراپه که ت چی بوو ؟ فهرمووی : ویستم دابنیشم و پیغمبره ی خوا ﷺ به و شیوه یه به جی بهیلم " (٢٤١) .

وه (حذيفة) ی کورپی (الیمان) یش ﷺ فهرموویه تی : " شه ویکیان له گه ل پیغمبره ی خوا ﷺ نوڙم کرد ، دهستی کرد به خویندنه وه ی سوره تی ﴿ البقرة ﴾ ، منیش و وتم : له سه ری سه د ئایه ت کړنووش ده بات ، به لام هه ربه رده وام بوو ، جاریکی تر و وتم : به دوو پکات ته واوی ده کات ، که چی هه ر به رده وام بوو ، و وتم کۆتایی پی ئه هیئت و کړنووش ده بات ، پاشان سوره تی ﴿ النساء ﴾ ی ده ست پی کرد کۆتایی پی هیئا ، پاشان سوره تی ﴿ آل عمران ﴾ ده ست پی کرد (٢٤٢) ، و کۆتایی پی هیئا ، خویندنه وه که شی له سه ر خو بوو ، هه ر که ده گه شت به ئایه تی که ته سبیحاتی تیدا ببوايه : (سبحان الله) ی ده کرد ، وه که ده گه شت به

(٢٤١) البخاري ومسلم .

(٢٤٢) هكذا في الرواية بتقديم [النساء] على [آل عمران] ، وهو دليل على جواز ترك مراعاة ترتيب المصحف العثماني في القراءة ، ومضى مثله .

ئایهتیک شوینی په ناگرتن بوايه به خوی په روهردگار ، په نای پی دهگرت ،
پاشان کرپنووشی برد ... " هتد فهرمودهکه (٢٤٣) .

وه " شهویکیان به نه خوشیه وه ههوت سوره ته درێژه که ی خوینده وه " (٢٤٤)
(.

وه " جاری واش هه بوو له هه ر پکاتی کدا سوره تیک له و سوره تانه ی
ده خوینده وه " (٢٤٥) .

وه " هه رگیز لیوه نه زانراوه که هه موو قورئانی پیروزی له شه وی کدا
خویند بیت ه وه " (٢٤٦) ، به لکو ئه وه ی پی باش نه بوو بۆ (عبدالله) ی
کوری (عمرو) ﷺ که پی فهرموی : " اقرأ القرآن في كل شهر " ، له
هه موو مانگی کدا بیخوینه ، فهرموی : توانام له وه زیاتر تیدایه ، پی
فهرموی : " فاقراءه في عشرين ليلة " ، باشه له بیست شه ودا بیخوینه وه ،
دیسانه وه فهرموی : توانام له وه زیاتر تیدایه ، ئه م جار ه یان پی

(٢٤٣) مسلم والنسائي .

(٢٤٤) أبو يعلى الحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، وفي رواية " الطَّوْل " : قال ابن الأثير : " بالضم جمع الطولى مثل الكبرى والكبر ، واسبع الطوال هي [البقرة] و [آل عمران] و [النساء] و [المائدة] و [الأنعام] و [الأعراف] و [التوبة] " .

(٢٤٥) أبو داود والنسائي بسند صحيح .

(٢٤٦) مسلم وأبو داود .

فه رموی : " فاقراه في سبع ولا تزد على ذلك " (٢٤٧) ، له ههفته یه کدا بیخوینه وه له سه ر ئه مه شه وه زیادی مه که .

پاشان " پښی پښدا له پینچ شه ودا بیخوینیتته وه " (٢٤٨) .

پاشان " پښی پښدا له سی شه ودا بیخوینیتته وه " (٢٤٩) .

وه لیشی قه ده غه کرد له وه که متر بیخوینیتته وه (٢٥٠) ، وه کاره که شی به وه هینایه وه ، که : " من قرأ القرآن في أقل من ثلاث لم يفقهه " (٢٥١) .

واته : هه ر که سی که له سی پوژ که متر قورئان بخوینیتته وه ، لی ی تی ناگات .

وه له ریوایه تی کی تر دا هاتو وه که پیغمبره ی خوا ﷺ فه رموی ته تی :

" لا يفقه من قرأ القرآن في أقل من ثلاث " (٢٥٢) ، واته : ئه و که سه ی که

له سی پوژ که متر قورئان بخوینیتته وه لی ی تی ناگات ، پاشان له ووته یه کی

تریدا هاتو وه که فه رموی ته تی : " فَإِنَّ لكل عابد شرة (٢٥٣) ولكل شرة فترة

(٢٤٧) البخاري ومسلم .

(٢٤٨) النسائي الترمذي وصححه .

(٢٤٩) البخاري وأحمد .

(٢٥٠) الدارمي وسعيد بن منصور في " سننه " بإسناد صحيح .

(٢٥١) أحمد بسند صحيح .

(٢٥٢) الدارمي والترمذي وصححه .

(٢٥٣) بكسر الشين المعجمة وتشديد الراء ؛ واته : هيممهت و گهرم و گوپی ، و (شرة الشباب) :

سه رهتا و توند و تیژی ته تی .

فإما إلى سنة وإما إلى بدعة فمن كانت إلى سنة فقد اهتدى ومن كانت فترته إلى غير ذلك فقد هلك " (٢٥٤) .

واته : هه موو په رستشکاریک توندی و چه ماسه تیکی تیډایه ، هه موو توندی و چه ماسه تیکی ش سارد بوونه وه یه کی هه یه ، ئه و سارد بوونه وه یه ش یان له سنوری سوننه تدا ده وه سستی ، یان له سنوری بیدعه دا ده وه سستی : ئه و که سه ی که سارد بوونه وه که ی له سنوری سوننه تدا بیئ ئه و ا هیډایه ت دراوه ، ئه وه ش که سارد بوونه وه که ی له سنوری غه یری سوننه ت بیټ ئه و ا به هه لاکه تدا چوه .

بۆیه " پیغمبره ی خوا ﷺ له سی پوژ که متر قورئانی نه ده خوینده وه " (٢٥٥) .

پیشخوا (الطحاوي) فه رموویه تی : " هي الحدة في الأمور التي يريدها المسلمون من أنفسهم في أعمالهم التي يتقربون بها إلى ربهم عز وجل ، وإن رسول الله ﷺ أحب منهم فيها ما دون الحدة التي لا بد لهم من القصر عنها والخروج منها إلى غيرها ، وأمر بالتمسك من الأعمال الصالحة بما قد يجوز دوامهم عليه ولزومهم إياه ؛ حتى يلقوا ربهم عز وجل ، و روي عنه ﷺ في كشف ذلك المعنى أنه قال : (أحب الأعمال إلى الله أدومها وإن قل) .

ده ليم : ئه م فه رمووده یه ی که هیناویه تی یه وه و به وشه ی (روي) یه ی له پیشدا هیناوده وه ، فه رمووده یه کی (صحیح) هو ، (متفق علیه) یه ، دایکه (عائشه) - په زای خوا ی ئی بیټ - ده یگپرته وه .

(٢٥٤) أحمد وابن حبان في " صحيحه " .

(٢٥٥) ابن سعد (١ / ٣٧٦) وأبو الشيخ في " أخلاق النبي ﷺ " (٢٨١) .

وه دهیغه رموو : " من صلى في ليلة بمائتي آية فإنه يكتب من القانتين المخلصين " (٢٥٦).

واته : هه ركه سيك بتوانيت له شه ويك دا دووسه د ئايهت بخوينيت له شه ونويژه كهيدا ، ئه وا له (القانتين المخلصين) داده نريت .

وه " هه موو شه ويك سوره تي [بني إسرائيل] (١٧ : ١١١) ، و سوره تي [الزمر] ي (٧٥ : ٣٩) ده خوینده وه (٢٥٧).

وه دهیغه رموو : " من صلى في ليلة بمائة آية لم يكتب من الغافلين " (٢٥٨).

واته : هه ركه سيك بتوانيت له شه ويك دا سه د ئايهت له شه و نويژه كهيدا بخوينيته وه ، ئه وا له بي ئاگايان ناژمي رريت .

وه " جاري واش هه بوو نزيكه ي په نجا ئايه تي يان زياتري ده خوینده وه " (٢٥٩).

وه جاري واش هه بوو " نزيكه ي سوره تي [يَا أَيُّهَا الْمُرْمِلُ] ي (٢٠ : ٧٣) ده خوینده وه " (٢٦٠).

(٢٥٦) الدارمي والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

(٢٥٧) أحمد وابن نصر بسند صحيح .

(٢٥٨) الدارمي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٢٥٩) البخاري وأبو داود .

(٢٦٠) أحمد وأبو داود بسند صحيح .

چُونیتی نوڙی پیغمبر ﷺ له ته کبیره ی نجرامه وه تا کو سه لامدانه وه ههروه کو چُون له پیش چاوتدا بیت .

وه " پیغمبر ی خوا ﷺ به دريژی شه وگار شه ونوڙی نه ده کرد " (٢٦١)
زور به ده گمن نه بیت .

(عبد الله) ی کوږی (خباب) ی کوږی (الأرت) ﷺ . که یه کیکه
له و هاوه لانه ی ئاماده ی جهنگی به در بووه له گه ل پیغمبر ی خوا ﷺ
له پیغمبر ی خواوه ﷺ بومان ده گیر پته وه و ده فهرموویت : شه ویك به
دریژی چاودیږی پیغمبر ی خوا ﷺ ده کرد (له ږیوایه تیکی تر دا هاتووه
: به دریژی شه ویك که تیایدا شه ونوږی ده کرد) تا کو ئه وکاته ی که گزنگی
به ربه یان ده رکه وت ، و سه لامی نوږه که ی دایه وه ، خه بباب فهرمووی : له
جیگه ی دایک و باوکم بیت (یان : دایک و باوکم به قوربانیت بیت) ئه ی

(٢٦١) مسلم وأبو داود .

ده لیم : له بهر ئه م فهرمووده یه و فهرمووده ی تریش ئه وه مان بۆ ئاشکرا ده بیت که مه کروه ه
به به رده وامی ، یان زوربه ی جار هه موو شه و به دریژی زیندووبکریته وه ، چونکه پیچه وانه ی سوننه تی
پیغمبر ی خوايه ﷺ ، چونکه ئه گه ر زیندووکردنه وه ی هه موو شه و به دریژی چاکتر بوايه ، ئه و
پیغمبر ی خوا ﷺ له دهستی خو ی نه دده ، باشتین ږیبا زیش ږیبا زی (محمد) ﷺ ، به وهش
هه لئه خه له تیت که له پیشه و (أبو حنیفه) وه - به رحمت بیت - ده یگیر نه وه که گوا یا چل سال
ماوه ته وه نوږی به یانی به ده ستنوږی عیsha ده کرد ، چونکه ئه م ږیوایه ته ه یچ بڼه وایه کی نیه
لی یه وه ، به لکو (العلامة الفیروز أبادي) له " الرد علی المعارض " (١ / ٤٤) فهرموویه تی :

" هذا من جملة الأكاذيب الواضحة التي لا يليق نسبتها إلى الإمام ، فما في هذا فضيلة تُذكر ، وكان
الأولى بمثل هذا الإمام أن يأتي بالأفضل ، ولا شك أن تجديد الطهارة لكل صلاة أفضل وأتم وأكمل ، هذا
إن صح أنه سهر طوال الليل أربعين سنة متوالية ! وهذا أمر بالاحمال أشبه ، وهو من خرافات بعض المتعصبين
الجهال ، قالوه في أبي حنیفه وغيره ، وكل ذلك مكذوب " .

پیغه مبهري خوا ﷺ ئەم شهو نوێژیکت ئە نجام دا هه رگیز نه مبینیویت
 ئە نجامی بدهی ، ئەویش فهرمووی : " أَجَلُ إِهْمَا صَلَاةٍ رَغْبٍ وَرَهْبٍ [وَإِنِّي
 سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثَ خَصَالٍ فَأَعْطَانِي اثْنَتَيْنِ وَمَنْعَنِي وَاحِدَةً : سَأَلْتُ رَبِّي
 أَنْ لَا يَهْلِكُنَا بِمَا أَهْلَكَ بِهِ الْأُمَمَ قَبْلَنَا (وَفِي لَفْظٍ : أَنْ لَا يَهْلِكَ أُمِّي بِسَنَةِ)
 فَأَعْطَانِيهَا ، وَسَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَنْ لَا يَظْهَرَ عَلَيْنَا عَدَاوَةٌ مِنْ غَيْرِنَا فَأَعْطَانِيهَا ،
 وَسَأَلْتُ رَبِّي أَنْ لَا يَلْبَسَنَا شَيْعًا فَمَنْعَنِيهَا " (٢٦٢) .

وه جاريكيان له هه موو شهو نوێژه كه ی ئایه تیکی دووباره ده کرده وه
 تا پوژی لی بووه وه ، ئەویش ئەو ئایه ته بوو كه خوی پهره ردار تیايدا
 فهرموویه تی : [إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ]
 (١١٨ : ٥) .

واته : ئەگه ر سزایان بدهیت ئەوا بهنده ی خوئن ، ئەگه ر لیشیان
 خوشبیت ، ئەوا خاوه ن توانا و دهسه لات و داناییت .

کړنووش و سوژده و پارانه وه کانی هه موو هه ر به م ئایه ته بوو ، كه
 پوژ بووه (أبو ذر) فهرمووی : ئەه ی پیغه مبهري خوا ﷺ ئەم شهو
 به رده وام هه ر ئەم ئایه ته ت خوینده وه تاكو پوژت کرده وه کړنووش
 و سوژده و پارانه وه کانت هه ر هه موو به م ئایه ته بوو ، له کاتی کدا خوی
 پهره ردار هه موو قورئانی پی فیر کردوویت ، ئەگه ر یه کیک له ئیمه

(٢٦٢) النسائي وأحمد والطبراني (١ / ١٨٧ / ٢) وصححه الترمذي .

بیکردبایه شتمان له دلدا بهرامبهری دروست ده بوو ؟ پیغمبهری خواش
ﷺ فهرموی : " إني سألت ربي عز وجل الشفاعة لأمتي فأعطانها وهي نائلة
إن شاء الله لمن لا يشرك بالله شيئاً " (٢٦٣) .

واته : داوای شه فاعه تم کرد بو ئوممه ته که م له پهروهردگارم ، ئه ویش
پئی به خشیم ، ئه و که سانهش بهری ده که ون که خوای پهروهردگار به
تاک و ته نها بپه رستن ، و هیچ هاوه لئکی بو بریار نه دهن .

وه " پیاویک پئی فهرموو : ئه ی پیغمبهری خوا ﷺ دراوسی یه کم هیه شه و
نوێژ ده کات ، و جگه له سوره تی [قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ] (١١٢ : ٤) ناخوینیته وه
هر دووباره ی ده کاته وه) (له وهش زیاتر هیچ سوره تیکی تری قورئانی پیروژ
ناخوینیته وه) ، وه کو ئه وه ی به که می بزانیته ، پیغمبهری خواش ﷺ پئی
فهرموی : " والذي نفسي بيده إنها لتعدل ثلث القرآن " (٢٦٤) .

واته : سویند به وکه سه ی که نه فسی منی به دهسته ، ئه و سوره ته
بهرامبهر به سی یه کیکی قورئانی پیروژه .

(٢٦٣) النسائي وابن خزيمة (١ / ٧٠ / ١) وأحمد وابن نصر و الحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٢٦٤) أحمد و البخاري .

٧ - نویژی وه تر :

پیغه مبهری خوا ﷺ له پکاتی یه که مدا سورته ی [سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى]

(٨٧ : ١٩) ، و له پکاتی دووه مدا سورته ی : [قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ] (١٠٩)

: (٦) ، و له پکاتی سی یه میشدا سورته ی [قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ] ی (١١٢ : ٤) ده خوینده وه (٢٦٥) .

وه هه ندیك جار سورته ی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ (١١٣ : ٥) ، و

سورته ی ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ (١١٤ : ٦) یشی بۆ زیاد ده کردن (٢٦٦) .

وه جار یکیان سه د ئایه تی له سورته ی ﴿النِّسَاء﴾ ی (٤ : ١٧٦) له پکاته تا که که ی وه تر دا خوینده وه (٢٦٧) .

(٢٦٥) النسائي والحاكم وصححه .

(٢٦٦) الترمذي وأبو العباس الأصم في ((حديثه)) (ج ٢ رقم ١١٧) وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٢٦٧) النسائي وأحمد بسند صحيح .

به لام سه بارهت به و دوو پکاته ی دوا ی نویری وه تر^(۲۶۸) ، پیغمه بهری خوا ﷺ دوو
سوره تی ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ﴾ (۸: ۹۹) ، و ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ ی تیدا ده خوینده وه^(۲۶۹)

۸ - نویری جومعه :

وه " پیغمه بهری خوا ﷺ - هه ندیک جار - له پکاتی یه که مدا سوره تی ﴿الجمعة﴾
(۱۱: ۶۲) ی ده خوینده وه ، و له پکاته که ی تریدا سوره تی ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ﴾
(۱۱: ۶۳)^(۲۷۰) ، وه جاری واش هه بوو له جیاتی سوره تی ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾ ه ی
(۲۶: ۸۸) ده خوینده وه^(۲۷۱) .

^(۲۶۸) ثبتت هاتان الركعتان في " صحيح مسلم " وغيره ، وهما تنافيان قوله ﷺ : " اجعلوا آخر صلاتكم بالليل وترا " رواه البخاري ومسلم ، وقد اختلف العلماء في التوفيق بين الحديثين على وجوه لم يترجح عندي شيء منها ، والأحوط تركها اتباعاً للأمر . والله أعلم .
ثم وقفت على حديث صحيح يأمر بالركعتين بعد الوتر ؛ فالتقي الأمر بالفعل ، وثبت مشروعية الركعتين للناس جميعاً ، والأمر الأول يحمل على الاستحباب فلا منافاة وقد خرجته في " الصحيحة " (۱۹۹۳) . والحمد لله على توفيقه .

^(۲۶۹) أحمد وابن نصر والطحاوي (۱ / ۲۰۲) وابن خزيمة وابن حبان بسند حسن صحيح .

^(۲۷۰) مسلم وأبو داود ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۴۵) .

^(۲۷۱) مسلم وأبو داود ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۴۵) .

وه هه ندیک جار " له پکاتی یه که مدا سورته ی ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾
(۸۷: ۱۹)، و له پکاتی دووهدا سورته ی ﴿هَلْ أَتَاكَ﴾ ی ده خوینده وه (۲۷۲)

۹ - نویژی دوو جهژنه که :

وه " پیغه مبهری خوا ﷺ - هه ندیک جار - له پکاتی یه که مدا سورته ی ﴿سَبِّحْ
اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ و له پکاته که ی تریدا سورته ی ﴿هَلْ أَتَاكَ﴾ ی ده خوینده وه (۲۷۳)،
وه هه ندیک جار تیا یاندا " سورته ی ﴿ق وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ﴾ (۴۵: ۵۰)، و سورته ی
﴿اقْرَبْتَ السَّاعَةَ﴾ (۵۴: ۵۵) ی ده خوینده وه " (۲۷۴).

(۲۷۲) مسلم وأبو داود.

(۲۷۳) مسلم وأبو داود.

(۲۷۴) مسلم وأبو داود.

١٠ - نویژی جه نازه :

" سوننه له نویژی جه نازه دا ئه وه یه كه سورتهی ﴿ فاتحة الكتاب ﴾ (٢٧٥)
[وسوره تیکی] (٢٧٦) تیدا بخوینریتته وه " ، " به دهنگی نزم دهخویندنه وه ،
ئه وه ش دوا ی تهكیره ی ئیحرام (كه تهكیره ی یه كه مه) " (٢٧٧).

جوان خویندنه وه ی قورئان

و دهنگ خوش كردنه وه تیایدا له کاتی نویژ دا

" پیغمبری خوا ﷺ قورئانی به جوانی دهخویندنه وه - ههروهكو خوا ی
پهروهردگار فهرمانی پئ کردبوو - نه دهیله رانده وه و نه ش په له ی لی ده کرد له
کاتی خویندنیدا ، به لکو خویندنه وه که ی به شیوه یه كه بوو " پیت پیتی تیدا
دهرده خست ، مافی خوی ده دانی " (٢٧٨) ، به شیوه یه كه " سورته ی وای

(٢٧٥) ئه مه ش ووته ی پیشه و شافعی وأحمد وإسحاق ، وه هه ندیک له پاشینه لیكۆله ره وه کانی
مه زه بی (أبو حنیفة) یه ئه م یۆچوونه یان وه رگرتوه ، به لام خویندنه وه ی سورته یك پاش سورته ی
﴿ فاتحة ﴾ بۆچونیكه له بۆچوونه کانی شافعی یه كه ان ، بۆچوونه كه ش بۆچوونیکی په وایه .
(٢٧٦) البخاري وأبو داود والنسائي ، وابن الجارود ، وليست الزيادة شاذة كما زعم التويري ، انظر المقدمة .
(٢٧٧) النسائي والطحاوي بسند صحيح .
(٢٧٨) ابن المبارك في " الزهد " (١ / ١٦٢) من " الكوكب المنير " (٥٧٥) ، وأبو داود وأحمد بسند صحيح .

به‌جوانی ده‌خوینده‌وه درێژتر ده‌بوه‌وه له‌ سوره‌تیکێ له‌ خۆی درێژتر " (٢٧٩) .

وه ده‌یفه‌رموو : " يقال لصاحب القرآن : اقرأ وارتق ورتل كما كنت ترتل في الدنيا فإن منزلك عند آخر آية تقرؤها " (٢٨٠) .

واته : به‌ قورئان خوین ده‌وتریت : به‌ جوانی بخوینه‌وه به‌رزبه‌روه ، هه‌روه‌کو چۆن له‌ دونیادا به‌جوانی ده‌تخوینده‌وه ، پله‌و مه‌نزلاگات - له‌ به‌هه‌شت دا - به‌ پێی دوا ئایه‌ته‌که‌ ده‌یخوینیته‌وه .

وه " خویندنه‌وه‌که‌ی درێژ ده‌کرده‌وه له‌ پسته‌کانی درێژ کردنه‌وه‌دا (واته : حروف المد) ، بۆ نموونه‌وه : ﴿ بسم الله ﴾ ی درێژ ده‌کرده‌وه و ﴿ الرحمن ﴾ ی درێژ ده‌کرده‌وه و ﴿ الرحيم ﴾ ی درێژ ده‌کرده‌وه (٢٨١) ﴿ النضيد ﴾ (٢٨٢) ، و هاو شیوه‌کانیشی به‌ هه‌مان شیوه درێژ ده‌کرده‌وه .

وه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ کۆتایی هه‌موو ئایه‌تیکدا ده‌وه‌ستا هه‌روه‌کو له‌ پێشدا باسکرا (٢٨٣) .

(٢٧٩) مسلم ومالك .

(٢٨٠) أبو داود والترمذي وصححه .

(٢٨١) البخاري وأبو داود .

(٢٨٢) البخاري في " خلق أفعال العباد " بسند صحيح .

(٢٨٣) له‌ باسی خویندنه‌وه‌ی سوره‌تی ﴿ الفاتحة ﴾ دا .

وه " - جاری واش هه بوو - ئه وه دهنگه ی که له قورپگ دا ده رده چوو دووباره ی ده کرده وه (الترجیع) ^(٢٨٤) ، ههروهکو له پۆژی فه تحی مه ککه دا ئه نجامی دا ، له و کاته ی به سه ر ووشته که یه وه بوو ، و سوره تی ﴿الفتح﴾ ی (٢٩: ٤٨) ده خوینده وه [خویندنه وه یه کی هیمن و له سه رخۆی هه بوو] ^(٢٨٥) ، (عبدالله) ی کورپی (مغفل) ﷺ به م شیوه یه دووباره کردنه وه ی پیته کانمان بۆ ده گێڕێته وه (آ آ آ) ^(٢٨٦) .

وه فه رمانیشی به خۆشکردنه وه ی ده نگ ده کرد له کاتی قورئان خویندندا ، و ده یفه رموو : " زينوا القرآن بأصواتكم فإن الصوت الحسن يزيد القرآن حسناً " ^(٢٨٧) .

^(٢٨٤) من الترجيع ؛ قال الحافظ : " هو تقارب ضروب الحركات في القراءة ، وأصله : التردد ، وترجيع الصوت : ترديده بالخلق ، وقال المناوي : " وذلك ينشأ غالباً عن أريحية وانبساط والمصطفى ﷺ حصل له من ذلك حظ وافر يوم الفتح " .

^(٢٨٥) البخاري ومسلم .

^(٢٨٦) پيشه وا (الحافظ) له واژه کردنی واتای (آ آ آ) دا فه رموویه تی : " بهمزة مفتوحة بعدها ألف ساكنة ثم همزة أخرى " ، ونقل الشيخ علي القاري مثله عن غير الحافظ ، ثم قال : " والأظهر أنها ثلاث ألفات ممدودات " .

^(٢٨٧) البخاري تعليقا ، وأبو داود والدارمي والحاكم وقماد الرازي بسندين صحيحين .

تنبيه : انقلب الحديث الأول على بعض الرواة ؛ فرواه بلفظ : " زينوا أصواتكم بالقرآن " وهو خطأ بين رواية ودراية ، ومن صححه فهو أغرق في الخطأ ؛ لمخالفته للروايات الصحيحة المفسرة في الباب ، بل هو مثال صالح للحديث المقلوب ، وبيان هذا الإجمال في " الأحاديث الضعيفة " (٥٣٢٨) .

واته : قورئان برانیننه وه به دهنگه کانتان ، چونکه دهنگی خوش قورئان زیاتر ده پزاننیتته وه .

وه دهیفه رموو : " إن من أحسن الناس صوتاً بالقرآن الذي إذا سمعتموه يقرأ حسبتوه يحشى الله " (٢٨٨) .

واته : خوشترین دهنگ دهنگی که سیکه : که گویتان له دهنگی ده بی له کاتی قورئان خویندندا وا بزنان له خوا ده ترسی .

وه فه رمانیشی ده کربه خوشکردنه وهی دهنگ له کاتی قورئان خویندنه وه دا ، و دهیفه رموو : " تعلموا كتاب الله ، وتعاودوه ، واقتنوه ، وتغنوا به ، فوالذي نفسي بيده لهو أشد من المخاض في العقل " (٢٨٩) .

واته : فیری کتیبه که ی پهروه ردگارتان بن ، زۆریش بیخویننه وه ، و بایه خشی پی بدن ، و دهنگیشتان خوشبکه نه وه له کاتی خویندنه وهیدا ، چونکه سویند بی به و که نه فسی منی به دهسته ، له و ووشتری ئاوس توندتر له دهست ده رده چیت که به پهت به ستراییتته وه .

وه دهیفه رموو : " ليس منا من لم يتغن بالقرآن " (٢٩٠) .

(٢٨٨) حدیث صحیح ، رواه ابن المبارك في " الزهد " (١ / ١٦٢) من " الكوكب المنير " (٥٧٥) ، والدارمي وابن نصر والطبراني وأبو نعيم في " أخبار أصبهان " والضياء في " المختارة " .

(٢٨٩) الدارمي وأحمد بسند صحيح . (المخاض) : واته : ووشتر ، وه (العقل) کۆی (عقال) ه : ئه وهش ئه و گوریسه یه که قاجی ووشتری پی ده به ستراییتته وه .

واته : له ئیمه نییه ئه و که سه ی که هه ولێ دهنگ خۆشکردنی نه دات له کاتی قورئان خویندنیدا .

وه ده یفه رموو : " (ما أذن (٢٩١) الله لشيء ما أذن (وفي لفظ : كأذنه) لنبي [حسن الصوت (وفي لفظ : حسن التزم)] يتغنى بالقرآن [يجهر به] " (٢٩٢).

واته : خوای پهروه ردگار بیستنی دهنگی هیچ شتیکی له لا باش نه بووه ، وه کو بیستنی دهنگی پیغه مبه ریکی [دهنگ خۆش (له گو(له فن) یکی تر دا هاتوو : صه دا خۆش)] ی لا باش بووه ، دهنگی خۆش بکاته وه و [دهنگی بهرز بکاته وه له خویندنه وه که ی] .

وه به (أبو موسى الأشعري) ﷺ فه رموو : " لو رأيتني وأنا أستمع لقراءتك البارحة لقد أوتيت زمماراً (٢٩٣) من مزامير آل داود " فقال أبو موسى: لو علمت مكانك لحبرت لك (٢٩٤) - يريد تحسين الصوت - تحبيراً " (٢٩٥).

(٢٩٠) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

تنبيه : ... إلخ ، [ته واو که ری ئه م په راویزه مان نه نووسیوه له بهر دریژی په راویزه که ، وه هیچ په یوه ندی به کیشی به م بابه ته وه نییه ، به لکو وه لām دانه وه یه بۆ هه ندیک له په خنه گران !!!]

وه رگێپ .

(٢٩١) قال المنذري : " بكسر الذا ؛ أي : ما استمع الله لشيء من كلام الناس ؛ كما استمع إلى من تغنى بالقرآن ؛ أي : يُحَيِّسُ به صوته ، وذهب سفيان بن عيينة وغيره إلى أنه من الإستغناء ، وهو مردود " .

(٢٩٢) البخاري ومسلم ، والطحاوي وابن منده في " التوحيد " (١ / ٨١) .

واته : ئەگەر دەمتبینی ، ئیوارە ی ئەو کاتە ی که گویم له خویندنه وه کهت ده گرت ، به راستی : به شیک له دهنگ خوشیه که ی بنه ماله ی داودت پی به خشر اووه ، ئەویش فه رموو ی : ئەگەر ده مزانی گویم ئی ده گریت ده نگم خوشتر ده کرده وه .

راست کردنه وه ی هه له کانی پیشنوێژ له قورئان خویندنی دا

وه پیغه مبهەر ی خوا ﷺ ئەو هشی کردوه به سوننه ت ، که ئەگەر پیشنوێژ تووشی هه له بوو له قورئان خویندنی دا بۆی راست بکریته وه ، بۆیه ده بینین جاریکیان " پیغه مبهەر ی خوا ﷺ نوێژیکی ئە نجام داو تیایدا قورئانی خوینده وه و خویندنه وه که ی ئی تیکه ل بوو ، که سه لامی دایه وه به (أُبَي) ﷺ ی فه رموو : " أصلیت معنا ؟ " واته : نوێژت له گه ل ئیمه دا کرد ؟

(٢٩٣) زانا یان فه رموو یانه : مه به ست به (مزمار) لیژده دا : دهنگی خوشه ، وه بنه وای (الزمر) : گۆرانی یه ، وه (آل داود) خودی پیغه مبهەر داوده - علیه السلام - ، وه (آل ی فلان به خویشی ده وتریت ، وه پیغه مبهەر داوده - علیه السلام - ژۆر دهنگ خوش بووه . پیشه وا (النووي) ئەمه ی گێراوه ته وه له " شرح مسلم " دا .

(٢٩٤) مه به ستی : دهنگ خوش کردنه وه ، و غه مگین کردنی .

(٢٩٥) عبد الرزاق في " الأُمالي " (٢ / ٤٤ / ١) ، والبخاري ومسلم وابن نصر والحاکم .

فهرمووی : به لئ ، ئه ویش فهرمووی : " فما منعك [أن تفتح علي] ؟ " (٢٩٦)
(، واته : ئه ی چی پئی لئ گرتی بۆم راست بکه یته وه ؟

په ناگرتن به خوا (الاستعاذه) ،

و تف کردن له نویژدا بۆ وه سو هسه له خو دوور خستنه وه

وه (عثمان) ی کوپی (أبي العاص) ﷺ پئی فهرموو : ئه ی
پیغه مبهری خوا ﷺ ! شهیتان بوو به پیگر له نیوان من و خویندنه وه که م له
نویژه که م دا : خویندنه وه که ی لئ تیک ده دام ؟ پیغه مبهری خواش ﷺ پئی
فهرموو : " ذاك شيطان يقال له : خَنْزَبْ فإذا أحسسته فتعوذ بالله منه واتفل (٢٩٧)
على يسارك ثلاثا " قال ففعلت ذلك فأذهبه الله عني (٢٩٨) .

(٢٩٦) أبو داود وابن حبان والطبراني وابن عساكر (٢/٢٩٦) والضياء في " المختارة " بسند صحيح .
(٢٩٧) له (التفل) هوه وهرگراوه ، بریتیشه : له تفیک که که مترین ته پی له گه لدا بیت ، واته : له فووکردن
زیاتره .

(٢٩٨) مسلم وأحمد . وه پیشه وا (النووي) فهرموویته ی :
" له م فهرمووده دا ئه وه مان بۆ دهرده که ویت که سوننه ته په نا بگریته به خوی په روه ردگار له

شهیتان له کاتی وه سو هسه بۆکردنت ، له گه ل تفکردن به لای چه پدا " .

واته : ئه وه شهیتانیكه پئی دهوتریت : (خنزب) جا ئه گهر جاریکی تر ههست پئی کرد ، ئه وا په نا بگره به خوای پهروهردگار له وه شهیتانه و سئی جاریش تف بکه به لای چهپت دا . دهفهرموویت : ئه وه ی که پیغمهبری خوا ﷺ پئی فهرمووم ئه نجامم دا ، خوای پهروهردگاریش لی ی دورخسته وه .

کرنووش

پاش ئه وه ی که پیغمهبری خوا ﷺ له خویندنه وه دهبووه وه ، ماوهیهکی کهم بئ دهنگ دهبوو (سکت سکت) (٢٩٩) ، پاشان ههردوو دهستی بهرز دهکردنه وه (٣٠٠) - بهو شیوهیهی که له پیشدا باسکرا (له ته کبیره ی دابهستنی نویژدا) - پاشان (الله اکبر) ی دهکرد (٣٠١) ، و کرنووشی دهبرد (٣٠٢) .

(٢٩٩) أبو داود الحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

ئهم بئ دهنگ بوونهش پیشهوا (ابن القيم) جگه لهویش به ئه وهندهیان داناوه که ههناسهت بۆ بگه پیته وه .

(٣٠٠) البخاري ومسلم . ئهم دهست بهرزکردنه وه یه مان به (متواتر) ی پیگه یشتوه له پیغمهبری خواوه ﷺ ، ههروهها له کاتی راست بوونه وه له کرنووش ، ئه وهش مهزه بی سئ پیشهواکه وجگه له وانیش له زۆربه ی فهرمووده ناسان و فقهیهکان ، وئه وهش ئه و کرداره یه که پیشهوا مالک له سهری مردوه ، ههروهکو (ابن العساکر) (١٥٠ / ٧٨ / ٢) بۆمانی گێراوه ته وه ، هه ندیکیش له حه نه فی مهزه به کان ئه وه یان هه لئێژاردوه له وانهش ، (عصام) ی کورپی (یوسف) ه - أبو عصمة البلخي - (٢١٠) که قوتابی پیشهوا (أبو یوسف) ه - بهرچه مهت بیّت - ، ههروهکو له پیشهکی ئهم

وه فه رمانیشی کردوه به و پیاوهی که نوێژه که ی به ته وای ئنجام نه (المسيء صلاته) و پئی فه رموویه تی : " إنها لا تتم صلاة أحدكم حتى يسبغ الوضوء كما أمره الله . . . ثم يكبر الله ويحمده ويمجده ويقرأ ما تيسر من القرآن مما علمه الله وأذن له فيه ثم يكبر ويركع [و يضع يديه على ركبتيه] حتى تطمئن مفاصله وتسترخي . . . " الحديث (٣٠٣).

واته : نوێژی هچ که سیك له ئیوه ته وای نه تاكو ده ستنوێژه که ی به باشی به و شیوهیه نه شوات که خوی په روه ردگار فه رمانی پی کردوه . . . پاشان ته کبیره ی ئیحرام دابه ستیت ، و شوکر و ستایشی خوی په روه ردگار بکات ، و ئه وه ش له توانایدا هه بوو قورئان بخوینیت ، له وه ی که خوی په روه ردگار فیتری کردوه و پئی پیداو ته یایدا ، و پاشان ﴿الله أكبر﴾ بکات و کړنووش بیات [دوو ده ستیشی له سه ر ئه ژنۆکانی دابنات] ، تاكو هه موو جومگه کانی ئارام ده بن و خاو ده بنه وه .

په رتۆکه دا ئاماژه مان پی کردوه ، وه (عبدالله بن أحمد) له " مسائله " (ص ٦٠) له باوکیه وه ده گی پێته وه :

" يرى عن عقبة بن عامر أنه قال في رفع اليدين في الصلاة : له بكل إشارة عشر حسنات " . قلت : " ويشهد له الحديث القدسي . . . ومن همَّ بحسنة فعملها كتبت له عشر حسنات إلى سبعمائة " رواه الشيخان . انظر : " صحيح الترغيب " (١٦) .
(٣٠١) البخاري ومسلم .
(٣٠٢) البخاري ومسلم .
(٣٠٣) أبو داود والنسائي وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

چونیتی کړنووش بردن

وه " پیغه مبهری خوا ﷺ له کاتی کړنووش بردنیدا ناو دهسته کانی له سهر چۆکه کانی داده نان " (٣٠٤) .

وه " فهرمانیشی پی ده کردن به و کرداره " (٣٠٥) و ههروه ها فهرمانیشی پی کردوه به و پیاوهی که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) ، ههروه کو له پیشدا باسی لی وه کرا .

وه " دهسته کانی جیگیر و تووند ده کردن له ئه ژنۆکانی " [ههروه کو بلئی ئه ژنۆکانی گرتبیّت] (٣٠٦) .

وه " په نجه کانی له یه کتر جیا ده کردنه وه " (٣٠٧) ، وه فهرمانیشی به و کرداره کردوه به و پیاوهی که نوێژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا (المسیء صلاته) ، و پیی فه رموو: " إذا رکعت فضع راحتیک علی رکبتیک ، ثم فرج بین أصابعك ، ثم امكث حتی يأخذ کل عضو مأخذہ " (٣٠٨) .

(٣٠٤) البخاري وأبو داود .

(٣٠٥) البخاري مسلم .

(٣٠٦) البخاري وأبو داود .

(٣٠٧) الحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، والطيالسي ، وهو مخرج في " صحيح أبي داود " (٨٠٩) .

(٣٠٨) ابن خزيمة وابن حبان في " صحيحهما " .

واته : ئەگەر کړنووشت برد ناو له په کانت (ناو دهسته کانت) له سهر
 ئەژنۆکانت دابنئ و په نجه کانت له یه کتر جیابکه ره وه ، پاشان بمینه وه له
 کړنووشه که ت دا تاكو هه موو ئەندامیكت جئى خۆى ده گریته وه .
 وه " قورانيسكه كانى له لاکه له كانى جيا و دوور ده کردنه وه " (٣٠٩) .

وه " کاتیک که کړنووشى ببردایه پشتى پان و ریک و راست ده کرده وه "
 (٣١٠) ، " به شیوه یه كه ئەگەر ئاووت بکردبایه به سهر پشتیدا پاده وه ستا "
 (٣١١) ، وه به و پیاوه ی که نویژه که ی به ته واوی ئەنجام نه دا فهرمووی : "
 فإذا ركعت فاجعل راحتك على ركبتيك ، وامدد ظهرك ، ومكن لركوعك " (٣١٢) .

واته : ئەگەر کړنووشت برد ئەوا ناو له په کانت جیگیر بکه له ئەژنۆکانت ،
 و پشتیش پان و ریک و راست بکه ، و خۆیشت جیگیر بکه .

(٣٠٩) الترمذي وصححه ابن خزيمة .

(٣١٠) البيهقي بسند صحيح والبخاري .

(٣١١) الطبراني في " الكبير " و " الصغير " ، وعبد الله بن أحمد في " زوائد المسند " وابن ماجه .

(٣١٢) أحمد وأبو داود بسند صحيح .

وه " سهری نه نزمتر ده کرده وه له ئاستی پشتی ، و نهش له ئاستی پشتی بهرزتری ده کرده وه " (٣١٣) ، به لکو له نیوانیاندا بوو (٣١٤) .

واجبیتی ئارامگرتن

(الطمانينة) ی ئه ندامه كان له كړنووشدا

وه " پیغمه مبرى خوا ﷺ ئارامی ده گرد له كړنووشه كانیدا " ، وه فرمانیشی کردووه بهم کرداره به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته واوی ئه نجام نه دا ، ههروهكو له بهشی پیشوودا باسی لیوه کرا .

وه ده یفه رموو : " أتموا الركوع والسجود ؛ فوالذي نفسي بيده ؛ إني لأراكم من بعد (٣١٥) ظهري إذا ما ركعتم ، وما سجدتم " (٣١٦) .

(٣١٣) أبو داود والبخاري في " جزء القراءة " بسند صحيح ، ووشه ی (لا یقع) ؛ واته : سهری بهرز نه ده کرده وه به شیوه یه که له ئاستی پشتی بهرزتری . (نهایه) .

(٣١٤) مسلم وأبو عوانة .

(٣١٥) واته : له پشته وه ، ههروهكو له فهرموده یه کی تر دا هاتووه .

ده لیم : ئه م بینینه بینینی ئاساییه ، و یه کیکه له موعیزه کانی پیغمه مبرى خوا ﷺ ، ئه وهش تاییه ته به کاتی نوێژه وه ، و هیچ به لگه یه که نییه له سه رگشتی تی ئه و بینینه .

(٣١٦) البخاري ومسلم .

واته : کړنووش و سوژده کانتان به ته واوی بهرن ، سویند بیټ به و
که سه ی که نه فسی منی به دهسته ، نه تانبینم له پشتی سهروه که کړنووش
ده بن یان سوژده ههروه کو له پیشه وه ده تان بینم .

وه " پیاوړکی بینی له نویژه کهیدا کړنووش و سوژده کانی به ته واوی
نه ده برد ، وه کو ئه وه ی دنووک له زهوی بدات له کاتی سوژده بردنیدا ،
فه رمووی : " لو مات هذا علی حاله هذه ؛ مات علی غیر ملة محمد ؛ [ینقر
صلاته کما ینقر الغراب الدم] مثل الذي لا يتم ركوعه وینقر فی سجوده ؛ مثل
الجائع الذي يأكل التمرة والتمرین لا یغیان عنه شیئا " (۳۱۷) .

واته : نه گهر ئه و پیاوه له سهر ئه م شیوه یه ی بمریت ، نه و مردنه که ی له
سهر ئایینی (محمد) نازمیریت ﷺ ، دهنووک ده دات له زهوی ههروه کو چۆن
قه له رهش دهنووک له خوین دهنات ، نموونه ی نه و که سه ش که کړنووشه که ی
به ته واوی نابات ، سوژده که شی وه کو ئه وه یه که دهنووک له زهوی بدات ،
وه کو پیاوړکی برسی یه خورمایه ک یان دوو خورما ده خوات ، و هیچ
سوودیکی پی ناگه یه نیټ .

(۳۱۷) أبو یعلی فی " مسنده " (۳۴۰ و ۳۴۹ / ۱) ، والآجری فی " الأربعین " ، والبيهقي والطبراني (۱ / ۱۹۲) والضياء فی " المنتقى من الأحاديث الصحاح والحسان " (۱ / ۲۷۶) ، وابن عساكر (۲ / ۲۲۶ و ۲ / ۴۱۴ و ۱ / ۸ و ۱۴ / ۱ و ۲ / ۷۶) بسند حسن ، وصححه ابن خزيمة (۱ / ۸۲) ، ولطرفة الأول دون الزيادة شاهد مرسل عند ابن بطة فی " الإبانة " (۱ / ۴۳) .

وه (أبو هريرة) رضي الله عنه فهرموويه تی : خو شه ویسته که م نه هی لی کردووم که دهنوک له زهوی بدهم ههروهکو چۆن که له باب (که له شیر) دهنوک له زهوی دهدات ، وه لا بکه مه وه له نویژه که مدا ههروهکو چۆن پړوی لا دهکاته وه ، وه داشبنیشم ههروهکو چۆن مهیمون دا دهنیشیت ^(۳۱۸).

وه فهرموويه تی : " أسوأ الناس سرقة الذي يسرق من صلاته ".
واته : خراپترین دز له خه لکیدا ئه و که سه یه که دزی له نویژه که یدا بکات ، هاوه لانی فهرموویان : ئه ی پیغمبری خوا ﷺ چون دزی له نویژه که ی دهکات ؟ ئه ویش فهرمووی : " لا يتم رکوعها وسجودها " ^(۳۱۹).

واته : کړنووش و سوژدهکانی به ته واوی نابات .
وه - جاریکیان - " نویژی دهکرد ، لاچاوی که وته سه ر پیاویک پشتی به ته واوی راست نه ده کرده وه له کړنووش و سوژدهکانیدا ، که له نویژه که ی بووه وه فهرمووی : " يا معشر المسلمين إنه لا صلاة لمن لا يقيم صلبه في الركوع والسجود " ^(۳۲۰) .

^(۳۱۸) أخرجه الطيالسي وأحمد وابن أبي شيبة ، وهو حديث حسن ؛ كما بينته في تعليقي على " الأحكام " للحافظ عبد الحق الإشبيلي (۱۳۴۸) .

^(۳۱۹) ابن أبي شيبة (۱ / ۸۹ / ۲) والطبراني والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

^(۳۲۰) ابن أبي شيبة (۱ / ۸۹ / ۱) وابن ماجه وأحمد بسند صحيح ، وانظر " الصحيحة " (۲۵۳۶) .

واته : ئه ی موسلمانان ، نویژی ته واو نیه ئه و کهسه تان که پشتی به ته واوی راست نه کاته وه له کړنووش و سوژده دا .
وه له فهرمووده یه کی تر دا فهرموویه تی : " لا تجزى صلاة الرجل حتى يقيم ظهره في الركوع و السجود " (٣٢١) .

واته : هېچ کهس ېک نویژی له سه ر ناکه ویت تاكو پشتی راست نه کاته وه له کړنووش و سوژده کانیدا .

زیکره کانی کړنووش

پیغه مبهري خوا ﷺ له م پوکنه دا جوړه ها زیکو و پارانه وه ی ده کرد ، جاريك به مه و جاريكی تر به وه ی تریان :
١ - سى جار " سبحان ربي العظيم " ی ده ووت (٣٢٢) .
وه هه ندیک جاريش زیاد له سى جار دووباره ی ده کرده وه (٣٢٣) .

وه جاريکیان ئه وه نده دووباره ی کرده وه له شه و نویژی کدا ، به شیوه یه ک کړنووشه که ی نزيك قورئان خویندنه وه که ی بوو ، خویندنه وه که شی تیايدا سى

(٣٢١) أبو عوانة وأبو داود والسهيلي (٦١) وصححه الدارقطني .
(٣٢٢) أحمد وأبو داود وابن ماجة والدارقطني والطحاوي والبزار وابن خزيمة (٦٠٤) والطبراني في " الكبير " عن سبعة من الصحبة ، ففيه رد على من أنكر ورود التقيد بثلاث تسبيحات ؛ كابن القيم وغيره .
(٣٢٣) ئه م سووده له و فهرموودانه وه ودرده گيريت که ئاماژه به وه ده که ن که پیغه مبهري خوا ﷺ وه ستان و کړنووش و سوژده کانی هاوشیوه ی یه ک بوون " ههروه كو له دواى ئه م بابه ته دا دیت .

- سورته بوو له سورته درێژهکانی قورئانی پیرۆز : سورتهی ﴿البقرة﴾ ، و ﴿النساء﴾ ، و ﴿آل عمران﴾ ، له نیوانیانیشدا پارانه وه و داوای لی خوشبوونیشی ده کرد ههروه کو له پیشدا له (شه و نویژ) دا باسکرا .
- ۲ - سی جار " سبحان ربي العظيم وحمده " ی دهووت (۳۲۴) .
- ۳ - وه " سبح قدوس " (۳۲۵) رب الملائكة والروح " ی دهووت (۳۲۶) .
- ۴ - وه " سبحانك اللهم وبحمدك اللهم اغفر لي " ی دهووت به زۆری له کړنوش و سوژدهکانیدا ، ئه وهشی له قورئانی پیرۆزه وه وه گرته بوو (يتأول القرآن (۳۲۷)) .

(۳۲۴) صحیح . رواه أبو داود والدارقطني وأحمد والطبراني والبيهقي .

(۳۲۵) پيشهوا (أبو إسحاق) فهرموويه تی : (السبوح) : ئه وهیه که پاک پابگیریت له هه موو خراپهیه ک . وه (القدوس) : به پیت و به فر و به بهرکهت ، وه ووتراره و تاکه ی : پاک و خاوینه . وه (ابن سیده) فهرموويه تی : (سبوح قدوس) له سیفه ته کانی خوای پهروه دگاره ، چونکه (یسبح و یقدس) . (لسان العرب) .

(۳۲۶) مسلم وأبو عوانة .

(۳۲۷) البخاري ومسلم ، واتای (يتأول القرآن) ئه وهیه : که کرداری به وه ده کرد که قورئانی پیرو دۆز فرمانی پی ده کرد " واته : ههروه کو له و ئایه ته ی که خوای پهروه دگار تییدا فهرموويه تی : [فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَعِذْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا] سورة النصر : ۳ .

۵ - وه " اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت [أنت ربي] خشع لك سمعي وبصري وخلي وعظمي (وه له رپوايه تيكي تردا هاتووه : وعظامي) وعصي [وما استقلت به قدمي لله رب العالمين] " (٣٢٨) .

٦ - وه " اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت وعليك توكلت أنت ربي خشع سمعي وبصري ودمي ولحمي وعظمي وعصي لله رب العالمين " ی دهووت (٣٢٩) .

٧ - وه " سبحان ذي الجبروت والملكوت (٣٣٠) والكبرياء والعظمة " ی دهووت ، ئەمە ی حەوتە می له شه ونویژدا دهووت (٣٣١) .

(٣٢٨) مسلم وأبو عوانة والطحاوي والدارقطني ، وه واتای (وما استقلت) ئەو هیه : ئەو هی له سه ریه وهیه وه لیده گریت ، (الإستقلال) : به واتای به رزبوونه وهیه ، ئەو دهش گشتی کردنه دوا ی تاییه تکردنی .

(٣٢٩) النسائي بسند صحيح .
(٣٣٠) ئەم دوو وشهیه (مبالغة) هن وه رگراون له ووشه ی (الجبر) : واته : به توانا و به ده سه لات ، و له ووشه ی (الملك) : كه واتا كه ی : به رپۆ به رایه تیه " واته : خاوه ن توانا و ده سه لات و به رپۆ به رایه تی ته واوه كه گه شتووه ته ئەو په پری ته واوی .
(٣٣١) أبو داود والنسائي بسند صحيح .

(سوودیك) : ئایا په وایه هه مو ئەم زیکران له کړنووشنیدا کۆبکړینه وه یان نه ؟
زانایان بۆچونی جیاوازیان له و باره یه وه هیه ، وه پیشه و (ابن القيم) پراپووه له م بابه ته دا له " الزاد " دا ، به لām پیشه و (النووي) له " الأذکار " دا بۆچونی یه که می هه لباردووه " و فه رمویه تی :

دریژکردنه وهی کړنووش

وه پیغه مبهري خوا ﷺ کړنووش ، و هه ستانه وهی دواي کړنووش ، و سوژده ، و دانیشتنی له نیوان سوژده کانی ، نزيك بوون له یه کسانیه وه (۳۳۲).

نه هی کردن له خویندنه وهی قورئان له کړنووش دا

وه نه هیشی ده کرد له خویندنه وهی قورئان له کړنووش و سوژده دا (۳۳۳).

"باشتر وایه هه موو ئه م زیکرانه له گه ل یه کدا کۆبکړیته وه ئه گهر بتوانیت ، به هه مان شیوه له کرداره کانی تر دا پیویسته هه مان ئیش ئه نجام بدات " ، وه (أبو الطیب صدیق حسن خان) له " نزل الأبرار " (۸۴) سه باره ت به م ووته یی پیشه وا (النوي) فره موویه تی :

" جاريك ئه مه دهكات و جاريكي تر ئه وی تریان ، وه هیچ به لگه یه ك نأبینم له سه ر کۆکردنه وهی ئه و زیکرانه ، وه پیغه مبهري خوا ﷺ ئه و زیکرانه ی له یه ك کرداردا كۆ نه ده كرده وه " به لكو جاريك ئه مه یان ده لیت و جاريكي تر ئه ویتریان ، شوین كه وتنیش چاكتره له بیده كردن " .

ئهمه ش بۆچونی په وایه - إن شاء الله تعالى - ، به لام له سوننه تدا واریده كه ئه م کرداره جگه له میس دریژکراوه ته وه " ههروهكو له باسه کانی تر دا باسی لئو وه ده که یین به شیوه یه ك دریژ ده کړیته وه كه هاوشیوه ی وه ستان ، جا ئه گهر نویژگهر وویستی شوینكه وته ی پیغه مبهري خوا ﷺ بیت له م سوننه ته دا " ئه و ناتوانیت ئه و کرداره ئه نجام بدات ئیلا له سه ر بۆچونه که ی پیشه وا (النوي) بیت كه بریتی یه له کۆکردنه وهی ئه و زیکرانه ، ئه و بۆچونه ش بۆچونی (عطاء) ه كه (ابن نصر) له " قیام الليل " (۷۶) دا ، له (ابن جریر) وه له (عطاء) وه ده یگړیته وه ، ئه گهر نه له سه ر بۆچونی دووباره کړدنه وهی ئه و زیکرانه كه له هه ندیک له ریوا یه ته کاند ا هاتووه ، ئه م بۆچونه ش نزیكتره له سوننه ته وه . والله أعلم .

(۳۳۲) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۳۱) .

وه دهیغه رموو : " ألا وإنی نهیت أن أقرأ القرآن راکعاً أو ساجداً ، فأما الركوع فعظموا فيه الرب عز وجل ، وأما السجود فاجتهدوا في الدعاء ، فقمن (۳۳۴) أن يستجاب لکم " (۳۳۵) .

واته : من ئەوهم ئی قەدەغە کراوه له کړنووش و له سوژده دا قورئان بخوینم ، جا له کړنووشدا گه وره یی په روه ردگارتان دهربېرن ، و له سوژده کانتانیش زور له په روه ردگارتان بیا پښه وه ، نزيك و شایسته یه وه لām بدرینه وه .

راست بوونه وه له کړنووش و ئەو زیکره ی که تیايدا دهووتریت

پاشان " پیغمبره ی خوا ﷺ پشتی راست ده کرده وه له کړنووش ، و دهیغه رموو : (سمع الله لمن حمده) " (۳۳۶) .

(۳۳۳) مسلم وأبو عوانة ، نه هیه که ش گشتی یه نوږه فهرز و سوننه ته کانیش ده گرځته وه ، سه باره ت به و زیاده یه ش که (ابن عساکر) له (۱۷ / ۲۹۹ / ۱) دا ده یگرځته وه ، زیاده یه کی (شاذة) یان (منکره) ، بویه هه خودی (ابن عساکر) به (علة) ت داری داناه ، بویه نابیت ئیشی پی بکریت . (۳۳۴) بکسر المیم و فتحها ؛ أي : جدير و خلیق ، واته : شایسته یه .

(۳۳۵) مسلم وأبو عوانة .

(۳۳۶) البخاري ومسلم .

وه فه رمانیشی کردووه به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته واوی ئنجام نه داوه ، و فه رموویه تی : " لا تتم صلاة لأحد من الناس حتى ... یکبر ... ثم یرکع ... ثم یقول : سمع الله لمن حمده حتى یستوي قائما " (٣٣٧) .

واته : نوئیژی هیچ که سیّک له موسلمانان ته واو نیه تا کو ... ته کبیره ی ئیحرام دانه به ستیّت ... پاشان کړنووش ببات ... پاشان بلّیّت : سمع الله لمن حمده ، تا کو پشتی راست ده بیته وه .

وه ئه گه ر سه ری به رز بکردایه ته وه له کړنووش ، پیک ده بووه وه تا کو هه موو بپرېه کانی پشتی جیّی خو یان ده گرتووه ... (٣٣٨) .

پاشان " که راست راده وه ستا ده یفه رموو : (ربنا [و] لك الحمد) " (٣٣٩) .

وه فه رمانیشی به وه کردووه به هه موو نوێژگه ریّک مه ئموم بیّت یان جگه له و ، و فه رموویه تی : " صلوا كما رأيتموني أصلي " (٣٤٠) .

واته : نوئیژ بکه ن ههروه کو چۆن منتان بینیه نوئیژ ده که م .

(٣٣٧) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٣٣٨) البخاري وأبو داود . " صحيح أبي داود " (٧٢٢) .

و (القُفَّار) بالفتح : ما انتضد من عظام الصلب من لدن الكاهل إلى العَجَب ؛ كما في " القاموس " وانظر " فتح الباري " (٢ / ٣٠٨) .

(٣٣٩) البخاري وأحمد .

(٣٤٠) البخاري وأحمد .

وه دهیغه رموو : " إنما جعل الإمام ليؤتم به ... وإذا قال : سمع الله لمن حمده ؛ فقولوا : ([اللهم] ربنا ! ولك الحمد) ؛ يسمع الله لكم ، فإن الله تبارك وتعالى قال على لسان نبيه ﷺ : سمع الله لمن حمده " (٣٤١) .

واته : پيشنويز بۆ ئه وه دانراوه بۆ ئه وه ی لاسایى بكریته وه ... ئه گهر ووتى : سمع الله لمن حمده ، ئه وا بلیڤن : اللهم ! ربنا و لك الحمد ، خواى پهروهردگار بیسهرتان ده بیټ ، چونكه خواى پهروهردگار له سهر زمانى

(٣٤١) مسلم وأبو عوانة وأحمد وأبو داود.

پرخستنه وه یهك : ئه م فهرموده یه ئه وه ناگه یه نیت كه ئه وه كه سانه ی له دواى پيشنويز نويز ده كه ن به شدارى ناكه ن له ووتنى : (سمع الله لمن حمده) ، ههروه ها ئه وه ش ناگه یه نیت كه پيشنويز به شدارى ئه وه كه سانه ناكات كه له دوايه وه نويز ده كه ن له ووتنى : (ربنا ولك الحمد) ، چونكه ئه م فهرموده یه له و باره یه وه نه هاتوو كه پيشنويز یان ئه وه كه سانه كه له دوايه وه نويز ده كه ن چى ده لیڤن له م كرداره دا ، به لكو بۆ ده رخستنى ئه وه یه كه ووتنى : (ربنا ولك الحمد) ی مه ئوم دواى بیستنى ووتى پيشنويزه كه ده لیټ : (سمع الله لمن حمده) ، ئه وه ش كه پشتگیری له م بۆچونه بكات ئه وه یه كه پیغه مبهردى خوا ﷺ سه ره پای ئه وه ی كه پيشنويزیش بوو ده یووت : (ربنا ولك الحمد) ، ههروه ها گشتیتى ووتى پیغه مبهردى خوا ﷺ كه فهرموویه تى : " صلوا كما رأيتموني أصلي " كه ئه وه ده گه یه نیت ئه بیټ مه ئوم ئه و شتانه بلیټ كه پيشنويز ده لیټ وه كو ووتنى : (سمع الله لمن حمده) و جگه له ویش ، جا با ئه و به پیزانه ی پرسىاریان لى كړدوین سه باره ت به و شتانه له م ووتیه تیڤفكرین ، به لكو ئه وه ی كه باسمان كردوو قه ناعه تیان پى بكات .

ئه وه كه سه ش كه ئه یه ویت زیاتر له و باره یه وه بزانیټ با پروانیټه : " دفع التشيع في حكم التسميع " ی پیشه وا (الحافظ السيوطي) له و باره یه وه كه له په توکى " الحاوي للفتاوى " (١ / ٥٢٩)

پیغه مبههره که ی ﷺ فهرموویه تی : خوای پهروه ردگار بیسه ری ئه وه که سانه
بیّت که شوکری ده که ن .

وه هوکاري ئه وه شی به وه هیئاوه ته وه ، له فهرمووده یه کی تر دا که
فهرموویه تی: " فإنه من وافق قوله قول الملائكة ؛ غفر له ما تقدم من ذنبه " (٣٤٢) .

واته : ئه وه که سه ی ووته که ی له گه ل ووته ی فریشته کانی خوای پهروه ردگار دا
جووت بیّت ، ئه وا خوای پهروه ردگار له هه موو گونا هه کانی پابردووی خو ش ده بیّت .
وه دهسته کانی له کاتی ئه م راست بوونه وه دا به رز ده کردنه وه (٣٤٣) ،
به و شیوه یه ی پیشوو که له ته کبیره ی ئیحرامدا باسکراوه ، وه که راست
ده بووه وه ده یفه رموو :

١ - " ربنا ولك الحمد " (٣٤٤) .

٢ - وه جاری وا هه بوو ده یفه رموو : " ربنا لك الحمد " (٣٤٥) .

(٣٤٢) البخاري ومسلم وصححه الترمذي .

(٣٤٣) البخاري ومسلم ، ئه م ده ست به رز کردنه وه یه به (متواتر) ی پیمان گه یشتوو له پیغه مبههری
خواوه ﷺ ، و ژۆربه ی زاناین ئه وه یان جیگیر کردوو ، هه ندیک له (حنفی) مه زه به کانیش ، بپوانه
(تعلیق) ی پیشوو .

(٣٤٤) البخاري ومسلم .

(٣٤٥) البخاري ومسلم .

۳ - وه هندیك جاریش " اللهم " ی زیاد ده کرد بو ئه و دوو پرسته یه ی سه ره وه (۳۴۶).

۴ - وه فه رمانیشی به وه ده کرد ، و ده یفه رموو : " إذا قال الإمام سمع الله لمن حمده ؛ فقولوا : اللهم ! ربنا لك الحمد ، فإنه من وافق قوله قول الملائكة ؛ غفر له ما تقدم من ذنبه " (۳۴۷) .

واته : ئه گه ر پيشنو یژ ووتی : سمع الله لمن حمده ، ئه وا بلین : اللهم ربنا لك الحمد ، چونكه هه ر كه سه یك ووته كه ی له گه ل ووته ی فریشته كانی خوای پهروه ردگاردا جووت بیت ، ئه وا خوای پهروه ردگار له هه موو گونا هه كانی پابردووی خو ش ده بیت .

وه هندیك جاریش یه كیك له م زیكرانه بو زیاد ده كردن :

۵ - " ملء السماوات وملء الأرض ومل ما شئت من شيء بعد " (۳۴۸) .

(۳۴۶) البخاري وأحمد ، وقد سها ابن القيم رحمه الله تعالى ، فأنكر هذا في " الزاد " صحة هذه الرواية الجامعة بين " اللهم " و " الواو " ، مع أنها في " صحيح البخاري " و " مسند أحمد " والنسائي من طريقين عن أبي هريرة ، وعند الدارمي من حديث ابن عمر ، وعند البيهقي عن أبي سعيد الخدري ، وعند النسائي أيضا من حديث أبي موسى الأشعري في رواية عنه .

(۳۴۷) البخاري ومسلم وصححه الترمذي .

(۳۴۸) مسلم وأبو عوانة .

٦ - وه یان " ملء السماوات و [ملء] الأرض ، وما بينهما ، وملء ما شئت من شيء بعد " (٣٤٩) ی بۆ زیاد ده کرد .

٧ - وه جاری واش هه بوو ئه مه ی بۆ زیاد ده کرد " أهل الثناء والمجد ، لا مانع لما أعطيت ، ولا معطي لما منعت ، ولا ينفع ذا الجَد (٣٥٠) منك الجَد " (٣٥١) .

٨ - وه هه ندیک جار زیاد کردنه که ی ئه مه بوو " ملء السماوات ، وملء الأرض ، وملء ما شئت من شيء بعد ، أهل الثناء والمجد ، أحق ما قال العبد ، وكلنا لك عبد [اللهم !] لا مانع لما أعطيت ، [ولا معطي لما منعت] ، ولا ينفع ذا الجَد منك الجَد " (٣٥٢) .

وه جاری واش هه بوو له شه و نویژه کانیدا ده یفه رموو :

(٣٤٩) مسلم وأبو عوانة .

(٣٥٠) بفتح الجیم علی الصحيح : واتاکه شی : بهش و گه وره یی و ده سه لاتنه ، واته : ئه و که سه ی که به شدراوه له دونیادا به شه که ی سامان بیّت یان نه وه یان گه وره یی و ده سه لات له لای تو بئ سووده ، به واتایه کی تر : له تو پزگاری نا کات ئه وه ی که پئی به خشر اووه ، به لکو ئه وه ی که پزگاری ده کات ته نه ا کرده وه چاکه کان یی به تی .

(٣٥١) مسلم وأبو عوانة .

(٣٥٢) مسلم وأبو عوانة وأبو داود .

۹ - " لربي الحمد لربي الحمد " و دووباره ی ده کرده وه ، تا کو در یژی وه ستانی یه که می نزیک ده بووه وه له کړنو وشه که ی ، وه ستانه که شی سوره تی ﴿البقرة﴾ هی تیدا خویند بووه وه (۳۵۳) .

۱۰ - " ربنا ! ولك الحمد ، حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه ، [مبارکاً علیه ؛ کما یحب ربنا ویرضی] " .

ئهم زیکره پیاوړیک ووتی که له دوا ی پیغه مبه ره وه ﷺ نویژی ده کرد ، دوا ی ئه وه ی که پیغه مبه ری خوا ﷺ سه ری به رز کرده وه له پکاته که ی ، و فره مووی : (سمع الله لمن حمده) ، که پیغه مبه ری خوا ﷺ لی بووه وه فره مووی : ئه وه کئ بوو ئیستا قسه ی کرد ، پیاوه که فره مووی : من بووم ئه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ ئه ویش فره مووی : " لقد رأيت بضعة وثلاثين ملكاً يبتدرونها أيهم يكتبها أولا " (۳۵۴) .

واته : سی و شتیک فریشته م بینی پیش برکیان ده کرد کامه یان یه که م که س بیّت بینووسیته وه .

(۳۵۳) أبو داود والنسائي بسند صحيح ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۳۵) .

(۳۵۴) مالك والبخاري وأبو داود .

دریژکردنه وهی ئەم راوهستانه ،

و واجببوونی ئارامگرتنی ئەندامهكان تیايدا

وه پیغمه مبرى خوا ﷺ ئەم پاست بوونه وهی ئەوهنده دریژ دهكرده وه ،
 نزيك ده بووه وه له دریژی كړنووشه كه ی ههروه كو له پیشدا باسكرا ، بگره "
 جارى وا هه بوو ئەوهنده دریژی دهكرده وه ، له وانهیه كه سێك بيووتبايه :
 پهنگه له بیرى چووبیټ [له بهر زۆرى مانه وهی تیايدا] " (٣٥٥).

وه فه رمانیشی به ئارامگرتن دهكرد تیايدا ، ههروه كو به و پیاوهی كه
 نوێژه كه ی به ته واوی ئە نجام نه دا فه رمووی : " ثم ارفع رأسك حتى تعتدل قائما]
 فيأخذ كل عظم مأخذه [، واته : سهرت به رز بكه وه تاكو هه موو ئیسكێك
 شوین خۆی ده گرێته وه ، له پیاویه تیكى تر دا هاتوه : " وإذا رفعت فأقم
 صلبك ، وارفع رأسك حتى ترجع العظام إلى مفاصلها " (٣٥٦) ، واته : ئە گهر

(٣٥٥) البخاري ومسلم وأحمد ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٠٧) .

(٣٥٦) البخاري ومسلم بالجملة الأولى فقط والدارمي والحاكم والشافعي وأحمد .

مه به ستیش به (العظام) لیردها : ئیسكه كانی برپه ی پشته ﴿ واته : فه قه راته كان ﴾ ،
 ههروه كو له بابته ی : (هه ستانه وه له كړنووش ...) باسما ن لئوه كرد ، وه (المفاصل) یش ، واته :
 شوینی به یه ك گه یشتنی هه موو دوو ئیسكێكه له هـش . بپوانه " المعجم الوسيط " .

بیرخستنه وه یه ك : مه به ست له م فه رمووده یه زۆر پوون و ئاشكرا یه ، ئە وه ش ئارامگرتنه له م
 وه ستانه دا ، به لام سه باره ت به وهی كه ئەم فه رمووده یه بكړیټ به به لگه بۆ به شه رعی دانانی
 دهستی پاست له سه ر دهستی چه پ له م وه ستانه دا ، ههروه كو هه ندێك له برایانی حیجازمان

کردوویانه ته به لگه ، ئه و کردنه به لگه یه کاریکی دووره له گۆ (له فن) ی هه موو پیاویه ته کانی ئه و
 فهرمووده یه - که لای زانا یان به فهرمووده ی (حدیث المسیء صلاته) ناسراوه - به لکو ئه و چۆره
 کردنه به لگه یه کردنه به لگه یه کی پووچه له ، چونکه ئه و ده ست دانانه ی که باسی لئو ه ده که ن له
 هیچ گۆ (له فن) ، و پیاویه ته کانی فهرمووده که نه هاتوو ، له باسی راوه ستانی یه که مدا ، جا نازانم
 چی ده بیته به لگه بۆ دانانی ده ستی راست له سه ر ده ستی چه پ له دوا ی کړنووش ، ئه مه ئه گه ر
 گۆی پیاویه ته کان یارمه تی ئه وه بده ن لێره دا ، ئه ی چۆن ده بیته ئه گه ر به ئاشکرایي ئاماژه بکات بۆ
 پیچه وانه که ی؟! پاشان ئه و دانانه ی که باس ده کړیت جی ی گومان نییه که ده رناکه ویت له
 فهرمووده که وه ، چونکه مه به ست به (العظام) : ئیسکه کانی برپه ی پشته ههروهکو له پیشدا
 باسکرا ، ئه وه ش که پالپشتی ئه م ووته یه بێت ئه وه یه که له کرداری پیغه مبه ری خواوه ﷺ هاتوو :
 "... استوی حتی یعود کل فکار مکانه " جا تیفکری و په واشبه .

گومانیشم له وه دا نییه که دانانی ده سته کان له سه ر سینگ له م وه ستانه دا بیدعه و گومراییه
 ، چونکه به هیچ شیوازیك وارید نه بووه له و فهرموودانه ی که باسی نویژ ده که ن - چه ندیش زۆرن -
 بۆیه ئه گه ر بانه وایه کی هه بوایه ئه و پیمان ده گه شت با له یه ک پیاویه تیشه وه بێت ، ئه وه ش پالپشتی
 ئه وه بێت ئه وه یه که هیچ که سیك له پیشینه (سلف) کرداریان پێ نه کردوو ، وه هیچ له فهرمووده
 ناسان ئه مه یان نه گێراوه ته وه له سنوری زانینی مندا .

وه ئه وه ش که شیخ (التوجری) له " رساله " ده کیدا ده یگێرته وه (ص ۱۸ - ۱۹) له
 پیشه و احمد - به ره حمه ت بێت - پیچه وانه ی ئه م ووته یه نییه که فهرموویه تی : " إن شاء أرسل یدی
 بعد الرفع من الركوع ، وإن شاء وضعهما (هذا معنی ما ذكره صالح ابن الإمام أحمد في " مسائله " (ص ۹۰)
 (عن أبيه) ؛ لأنه لم يرفع ذلك إلى النبي ﷺ ، وإنما قاله باجتهاده ورأيه ، والرأي قد يخطيء ، فإذا قام الدليل
 الصحيح على بدعية أمر ما . كهذا الذي نحن بصدده . فقول إمام به لا ينافي بدعيته . كما قرره شيخ الإسلام
 ابن تيمية . رحمه الله . في بعض كتبه . بل إنني لأجد في كلمة الإمام أحمد هذه ما يدل على أن الوضع المذكور لم
 يثبت في السنة عنده ؛ فإنه خير في فعله وتركه ! فهل يظن الشيخ الفاضل أن الإمام يخير أيضا كذلك في الوضع
 قبل الركوع؟! فثبت أن الوضع المذكور ليس من السنة ، وهو المراد .

هه ستایته وه پشتت پاست بکه ره وه ، و سه ریشته بهرز بکه ره وه ، تا کو هه موو ئیسکیک شوین خوی ده گریتته وه .

وه ئه وه ی پئ ووت که : " أنه لا تتم صلاة لأحد من الناس إذا لم يفعل ذلك "

واته : نویژی ههچ کهس له موسلمانان ته واو نیه ئه گهر ئه وه ئنجام نه دات .
وه ده یفه رموو : " لا ينظر الله عز وجل إلى صلاة عبد لا يقيم صلبه بين ركوعها وسجودها " (٣٥٧).

واته : خوی پهروه ردگار سهیری نویژی بهنده یه ک ناکات ، ئه گهر پشتی ته واو پاست نه کاته وه له نیوان کړنووش و سوژده کانیدا .

ســـــوژده

پاشان " پیغه مبهری خوا ﷺ (الله أكبر) ی ده کرد ، و ده چوو ه سوژده وه (٣٥٨) ، و فه رمانیشی کردوو به و پیاوه ی که نویژه که ی به ته واوی ئه نجام نه دا ، و پئی فه رموو یه تی : " لا تتم صلاة لأحد من الناس

هذه كلمة مختصرة حول هذه المسألة ، وهي تتحمل البسط والتفصيل ، ولا مجال لذلك هنا ، ومحل الرد الذي أشرت إليه في مقدمة الطبعة الخامسة من هذه الطبعة الجديدة .
(٣٥٧) أحمد والطبراني في " الكبير " بسند صحيح .
(٣٥٨) البخاري ومسلم .

حتى ... يقول : سمع الله لمن حمده ، حتى يستوي قائما ثم يقول : (الله أكبر) ثم يسجد حتى تطمئن مفاصله " (٣٥٩) .

واته : نوڙی هیچ که سیڅ ته واو نیه تا کو ... وه ده لیت : سمع الله لمن حمده ، تا کو راست ده بیته وه ، پاشان بلیت : (الله أكبر) ، پاشان سوژده ببات تا کو نه دنامه کانی ئارام ده بن .

وه " نه گهر بیویستایه سوژده بهریت (الله أكبر) ی ده کرد ، [دهسته کانیشی له لا کانی دوور ده کردنه وه] پاشان سوژده ی ده برد (٣٦٠)

وه " هندیڅ جار نه گهر سوژده ی ببردایه دهسته کانی بهرز ده کرده وه " (٣٦١) .

(٣٥٩) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٣٦٠) رواه أبو يعلى في " مسنده " (٢ / ٢٨٤) بسند جيد ، وابن خزيمة (٢ / ٧٩ / ١) بسند آخر صحيح .

(٣٦١) النسائي والدارقطني والمخلص في " الفوائد " (١ / ٢ / ٢) بسندين صحيح .

وقد روي هذا الرفع عن عشرة من الصحابة ، وذهب إلى مشروعيته جماعة من السلف ، منهم : ابن عمر ، وابن عباس ، والحسن البصري ، وطاوس ، وابنه عبد الله ، ونافع مولى ابن عمر ، وسالم ابنه ، والقاسم بن محمد ، وعبد الله بن دينار ، وعطاء ، وقال عبد الرحمن بن مهدي : (هذا من السنة) ، وعمل به إمام السنة أحمد بن حنبل ، وهو قول مالك والشافعي .

خۆبهردانه وه روشتن بو سوژده له سه ره ههردوو دهست

وه " دهسته کانی پیش ئه ژنۆکانی ده خسته سه ره زهوی " (٣٦٢) .

وه فه رمانیشی به وه ده کرد و ده یفه رموو : " إذا سجد أحدكم ؛ فلا يبرك كما يبرك البعير ، وليضع يديه قبل ركبته " (٣٦٣) .

(٣٦٢) ابن خزيمة (١ / ٧٦) والدارقطني ، والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي ، وما عاضه من الحديث لا يصح ، وقد قال به مالك ، وعن أحمد نحوه كما في " التحقيق " لابن الجوزي (٢ / ١٠٨) ، وقد روى المروزي في " مسائله " (١ / ١٤٧) بسند صحيح عن الإمام الأوزاعي قال : " أدركت الناس يضعون أيديهم قبل ركبتهم " . (٣٦٣) أبو داود وتمام في " الفوائد " (ق . ١٠ / ١٠٨) والنسائي في " الصغرى " و " الكبرى " (١ / ٤٧) . مصورة جامعة الملك عبد العزيز في مكة) بسند صحيح ، وصححه عبد الحق في " الأحكام الكبرى " (١ / ٥٤) وقال في " كتاب التهجد " (١ / ٥٦) : (إنه أحسن إسناداً من الذي قبله . يعني : حديث الوائل المعارض له . بل هذا . مع مخالفته لهذا الحديث الصحيح والذي قبله . لا يصح من قبل إسناده . ، وكذلك ما في معناه ، كما بينته في " الضعيفة " (٩٢٩) و " الإرواء " (٣٥٧) .

ئه وه ش بزانه : كه پيچه وانه بوونه وه ی ووشت له وه ی دهسته کان پیش ئه ژنۆکان دابنریت ، ئه وه یه كه ووشت یه كه مجار ئه ژنۆکانی داده نات ، ئه ژنۆکانیشی له دهستیدان ، ههروه کو له " لسان العرب " و جگه له ویشدا هاتوه له په رتۆكه کانی زمانه وانیدا ، پیشه وا (الطبرانی) یش ووته یه کی هاو شیوه ی ئه م ووته یه ی فه رموو له " مشکل الآثار " و " شرح معانی الآثار " دا ، ههروه ها پیشه وا " الإمام القاسم السرقسطي " به په حمه ت بیت ، ئه و پیشه وایه له " غریب الحديث " (٢ / ٧٠ - ١) دا بۆمان ده گێریتته وه به سه ندیککی (صحیح) له (أبو هريرة) وه كه فه رموویه تی : " لا یبرکن أحد برك البعير الشارد " ، په م پیشه وایه فه رموویه تی : " ئه مه له سوژده دایه ، فه رموویه تی : خۆی به یه ک جار به رنه داته وه - ههروه کو ووشتی تاکي نا ئارامی شله ژاو ئه نجامی ده دات - به لکو خۆی به رده داته وه به ئارامی دهسته کانی پاشان ئه ژنۆکانی داده نیت ، فه رمووده یه کی (مرفوع) یش له م باره یه وه هاتوه ئه وه مان بو ئاشکرا ده کات " .

واته : ئەگەر هه‌ریه‌ك له ئیوه سوژده‌ی برد ، با وه‌كو ووشت‌نه‌كات ، به‌لكو ده‌سته‌كانی پیش ئەژنۆكانی بخاته سه‌ر زه‌وی .
وه ده‌یفه‌رموو : " إن الیدین تسجدان کما یسجد الوجه فإذا وضع أحدکم وجهه ؛ فلیضع یدیه ، وإذا رفع ؛ فلیرفعهما " (٣٦٤) .

واته : ده‌سته‌کانیش سوژده ده‌به‌ن هه‌روه‌کو چۆن پوومه‌ت سوژده ده‌بات ، جا ئەگەر یه‌کیك له ئیوه پوومه‌تی دانا با ده‌سته‌کانیشی دابنیت ، و ئەگەر به‌رزنی کرده‌وه با ده‌سته‌کانیشی به‌رزیکاته‌وه .
وه " تیایدا متمانه‌ی ده‌کرده‌ سه‌ر ده‌سته‌کانی ، [و‌پای ده‌خستن] (٣٦٥)
، و په‌نجه‌کانی ده‌لکاندن به‌یه‌که‌وه (٣٦٦) ، و پووی ده‌کردن له قیبله " (٣٦٧) .

پاشان ئەو فه‌رمووده‌یه‌ی سه‌ره‌وه ده‌گێڕێته‌وه ، و ته‌یه‌کی نامۆیه‌ی ئەوه‌ی که پیشه‌وا (ابن القيم) فه‌رموویه‌تی : " إنه كلام لا یعقل ، ولا یعرفه أهل اللغة " ، ئەوه‌ش ئەم و ته‌یه‌یه‌ پەت بکاته‌وه ئەو په‌رتۆکانه‌یه‌ که ئاماژه‌مان پێک‌دووه ، جگه له‌وانه‌ش زۆر سه‌رچاوه‌ی تر هه‌ن ، باب‌گه‌رێته‌وه بۆی وه به‌تیروته‌سه‌لی باسم له‌و شته‌ کردووه له‌ باسی وه‌لام دانه‌وه‌م له سه‌ر (الشیخ التویجری) ، هیوام وایه‌ ب‌لاو بیت‌ه‌وه .

(٣٦٤) ابن خزیمة (٢ / ٧٩ / ١) وأحمد والسراج وصححه الحاكم ووافقه الذهبي ، وهوخرج في " الإرواء " (٣١٣) .

(٣٦٥) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٣٦٦) ابن خزیمة والبيهقي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٣٦٧) البيهقي بسند صحيح ، وعند ابن أبي شيبة (١ / ٨٢ / ٢) والسراج توجيه الأصابع من طريق آخر .

وه " له ئاستی شانەکانی دای دەنان " (٣٦٨) ، وهه ندیک جاریش " له ئاستی گوێکانی " (٣٦٩) .

وه " لووت و نیوچاوانی تووند ده کرد به زهویه وه " (٣٧٠) .

وه بهو پیاوهی که نوێژه کهی به تهواوی ئه نجام نه دا فه رموو : " إذا سجدت ؛ فمکن لسجودک " (٣٧١) .

واته : ئه گهر سوژده ت برد ئه ندانه کانی سوژده ت جیگر بکه له زه ویدا .

وه له پیاوه تیکی تر دا ها تووه فه رموویه تی : " إذا أنت سجدت ؛ فأمكنك وجهك ويدك ؛ حتى يطمئن كل عظم منك إلى موضعه " (٣٧٢) .

واته : ئه گهر تۆ سوژده ت برد با پوومه ت و دهسته کانت له زهوی جیگیر بکه ی ، تاكو هه موو ئیسکیکی له شت ئارام ده گریت .

وه ده یفه رموو : " لا صلاة لمن لا يصب أنفه من الأرض ما يصب الجبين " (٣٧٣) .

(٣٦٨) أبو داود والترمذي وصححه هو وابن الملقن (٢ / ٢٧) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٠٩) .

(٣٦٩) أبو داود والنسائي بسند صحيح .

(٣٧٠) أبو داود والترمذي وصححه هو وابن الملقن (٢ / ٢٧) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٠٩) .

(٣٧١) أبو داود وأحمد بسند صحيح .

(٣٧٢) ابن خزيمة (١ / ١٠ / ١) بسند حسن .

(٣٧٣) الدارقطني والطبراني (٣ / ١٤٠ / ١) وأبو نعيم في " أخبار أصبهان " .

واته : نویژی ئه وه که سه ته واو نیه لووتی له زهوی نه دات ، ههروه کو چۆن تیوه ل و ناوچاوانی له زهوی ده دات .

وه " ئه ژنۆکان و لیواری په نجه کانی له زهوی جیگیر ده کرد " (٣٧٤) ،
 وه " پووی پی کان ، و لیواری په نجه کانیانی ده کرد له که عبه " (٣٧٥) ، و
 پاژنه کانیشی به یه که وه جوت ده کردن " (٣٧٦) ، و " پی کانیشی ده چه قاند
 به زه ویدا " (٣٧٧) ، و " فه رمانیشی پی کردوه " (٣٧٨) ، و په نجه کانیشی
 پوو ده کرد له که عبه (وکان یفتح أصابعهما) (٣٧٩) .

ئه مانه ش ههوت ئه ندامن سوژده ی له سه ر ده بردن : دهسته کان ، و
 ئه ژنۆکان ، و پی کان ، و نیو چاوان ، و لووتیش .

(٣٧٤) البیهقی بسند صحیح ، وعند ابن أبي شيبة (١ / ٨٢ / ٢) والسراج توجيه الأصابع من طريق آخر
 (٣٦٣ / ٢) وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٣٧٥) البخاري وأبو داود ، والزيادة لابن راهويه في " مسنده " (٤ / ١٢٩ / ٢) ، وروی ابن سعد
 (١٥٧ / ٤) عن ابن عمر أنه كان يحب أن يستقبل كل شيء منه القبلة إذا صلى ، حتى كان يستقبل بإيمامه
 القبلة .

(٣٧٦) الطحاوي وابن خزيمة رقم (٦٥٤) وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٣٧٧) البیهقی بسند صحیح .

(٣٧٨) الترمذي والسراج وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٣٧٩) أبو داود والترمذي وصححه ، والنسائي وابن ماجه ، و(يفتح) بالخاء المعجمة ؛ أي : يغمز موضع
 المفاصل منها ، ويثنيها إلى باطن الرجل ؛ كما في " النهاية " .

وه دهیغه رموو : " إذا سجد العبد سجد معه سبعة آراب : وجهه ، وكفاه ، وركبته ، وقدماه " (٣٨٣) .

واته : كه نوێژگهر سوژده دهبات ، كهوت ئه ندامی له گه لدا سوژده دهبات : نیوچاوان ، و ناو له په كان ، و ئه ژنۆكان ، و لیواری پیكان .

وه جاریکیان پیاویکی بینی پرچی کۆکردبووه وه له پشتی سهری (رأسه معقوص)^(٣٨٤) ، پیی فهرمووی : " إنما مثل هذا مثل الذي يصلي وهو مكتوف " (٣٨٥) .

واته : نمونه ی ئه م پیاوه وه کو كه سیكه به به ستراو هی نویژ بکات . هه وه ها فهرموویه تی : " ذلك كفل الشيطان " (٣٨٦) .

(٣٨٣) مسلم وأبو عوانة وابن حبان .

وه (آراب) واته : ئه ندامه كان ، و کۆی (إرب) ه به (كسر الهمزة وسكون الراء)

(٣٨٤) مسلم وأبو عوانة وابن حبان .

(٣٨٥) واته : کراو به په لك ، و لولدر و . پیشه و (ابن الأثير) فهرموویه تی :

" واتای فهرمووده كه ئه وه یه : كه ئه گهر پرچی په رش و بلاو کرابیته وه ، ده كه ویتته سه ر زهوی له کاتی سوژده بردندا و خاوه نه که ی به و کردار پاداشت ده دریته وه ، به لام ئه گهر کرابیت به په لك یان لول درابیت وه کو ئه وه ی لی دیت كه سوژده ی نه بر دیت ، وه شو به ئیتر او به به کۆتکراو ، چونکه دهسته کانی به ستر او ته وه ، له بهر ئه وه ی له کاتی سوژده دا نا که ویتته زهوی .

ده لیم : واده ده که ویت كه ئه م حوکه تابیته بیت به پیاوانه وه جگه له ئافره تان ، ههروه کو پیشه و (الشوكاني) له (ابن العربي) وه ده ی گێڕیته وه .

(٣٨٦) أبو داود والترمذي وحسنه ، وصححه ابن خزيمة وابن حبان ، و " صحيح أبي داود " (٦٥٣) .

ۋاتە : ئەۋە جىگەى دانىشتى شەيتانە (ۋاتە : شوئىنى كۆكردنەۋەى
پرچەكەى) .

ۋە " باسكەكانى پانەدەخست " (۳۸۷) ، بەلكو " بەرزى دەكردنەۋە لى
زەۋى ، و دوورى دەكردنەۋە لى لاكانىيەۋە ، تاكو سپايەتى بن بال (بن
ھەنگل) ەكانى دەردەكەۋت بۆكەسىك لى پىشتى ۋەستابىت " (۳۸۸) ، و
بە شىۋەيەك ئەگەر بەرخىك (ھىمە) (۳۸۹) بىويستبايە بە ژىر بالەكانى
تىپەر بىي پىپەر دەبوو " (۳۹۰) .

ۋە زۆر زىادىرەۋى تىدا دەكرد تاكو ھاۋەلانى دەيانفەرموو : ئىمە دللمان
دەسوۋتا (نأوي ونرق) (۳۹۱) بۆ يېغىمبەرى خوا ﷺ لى بەرئەۋەى ئەۋەندە
دەستەكانى دوور دەكردەۋە لى لاكانى كە سوژدەى دەبرد " (۳۹۲) .

ۋە فەرمانىشى بەۋە دەكرد ، و دەيفەرموو : " إذا سجدت فضع كفيك
وارفع مرفقيك " (۳۹۳) .

(۳۸۷) البخاري وأبو داود .

(۳۸۸) البخاري ومسلم ، وهو مخرج في " الإرواء " (۳۵۹) .

(۳۸۹) البهمة ؛ تاكە و كۆكەى (البهم) ه ، و تاكەشى : بەرخە .

(۳۹۰) مسلم وأبو عوانة وابن حبان .

(۳۹۱) ۋاتە : غەمبار بوون ، و دلسوۋتان .

(۳۹۲) أبو داود وابن ماجه بسند حسن .

(۳۹۳) مسلم وأبو عوانة .

واته : ئەگەر سوژدەت برد ناو لە پەکانت دابنێ ، و قورانیسکە کانت بەرز بکەوه .

وه دهیغه رموو : " اعتدلوا في السجود ، ولا يبسط أحدكم ذراعيه انبساط) وفي لفظ : كما يبسط (الكلب " (٣٩٤) . وفي لفظ آخر وحديث آخر : " ولا يفترش أحدكم ذراعيه افتراش الكلب " (٣٩٥) .

واته : رێک بنهوه له سوژده کانتان ، و دهسته کانتان پامه خه ن ههروه کو چۆن سهگ دهسته کانی پا ده خات .

وه دهیغه رموو : " لا تبسط ذراعیك [بسط السبع] ، وادعم علی راحتیک ، وتحاف (٣٩٦) عن ضبعك ؛ فإنك إذا فعلت ذلك سجد كل عضو منك معك " (٣٩٧) .

واته : دهسته کانت پامه خه ههروه کو چۆن دپنده دهسته کانی پاده خات ، و له سه رپانه کانت دابنیشه ، و مه چه کانیشته له خۆت دوور که ره وه ، ئەگەر ئەوه ت ئەنجام دا ، ئەوا هه موو ئەندامیکت له گه لێندا سوژده ده بات .

(٣٩٤) البخاري ومسلم وأبو داود وأحمد .

(٣٩٥) أحمد والترمذي وصححه .

(٣٩٦) واته : دورخستنه وه ، وه (ضبعك) ، له " النهاية " دا هاتوه : " الضبع بكسر الباء : وسط العضد "

واته : ناوه راستی مه چه کی .

(٣٩٧) ابن خزيمة (١ / ٨٠ / ٢) والمقدسي في " المختارة " والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

واجبیتی ئارام گرتنی ئەندامه کان له سوژدهدا

وه پیغه مبههری خوا ﷺ فهرمانی به تهواو ئەنجامدانی کړنوش و سوژده ده کرد ، نمونهشی به وه ئەهینایه وه بۆ که سیك ئە وه ئەنجام نه دات ، به که سیکی برسی که خورمایه ک یان دوو خورما بخوات ، که هیچ سوودیکی پی ناگهینن ، وه دهیفرموو : " إنه من أسوء الناس سرقة " ، واته : خراپترین که سه له دزیدا .

وه حوکمیشی به به تالبوونی نویژی ئەو که سه ده دا که پشتی به تهواوی راست ناکاته وه له کړنوش ، سوژدهیدا ، ههروه کو له باسی کړنوش به ووردی باس کرا ، و فهرمانی کرد به و پیاوهی که نویژه که ی به تهواوی ئەنجام نه دا به وهی که ئارام بگریت له سوژدهدا ، ههروه کو له سه رهتای ئەم باب ته شدا باسمان لیوه کرد .

زیکره کانی سوژده

پیغه مبره ی خوا ﷺ له م پوکنه دا جوړه ها زیکر و پارانه وه ی ده کرد ،
جاریک به مه و جاریکی تر به وه یتریان :

۱ - سی جار (سبحان ربی الأعلى) ی ده ووت (۳۹۸) .

وه هه ندیک جاریش زیاد له سی جار دووباره ی ده کرده وه (۳۹۹) .

وه جاریکیان ئه وه نده دووباره ی کرده وه له شه و نوژیڅکدا ، به شیوه یه ک
سوژده که ی نزیق قورئان خویندنه که ی بووه وه ، خویندنه وه که شی تیایدا سی
سورته بوو له سورته دریزه کانی قورئانی پیروژ : سورته ی ﴿ البقرة ﴾ ، و
﴿ النساء ﴾ ، و ﴿ آل عمران ﴾ ، له نیوانیانیشدا پارانه وه و داوی
ای خوشبوونیشی ده کرد ههروه کو له پیشدا له (شه و نوژ) دا باسکرا .

۲ - سی جار (سبحان ربی العظیم و بحمده) ی ده ووت (۴۰۰) .

۳ - وه " سبح قُدوس (۴۰۱) رب الملائکة والروح " ی ده ووت (۴۰۲) .

(۳۹۸) أحمد وأبو داود وابن ماجه والدارقطني والطحاوي والبزار ، والطبراني في " الكبير " عن سبعة من الصحابة ، وانظر التعليق على هذا الذكر في الركوع .

(۳۹۹) برواته : ئه ووتیه ی که له سه ر ئه م باسه ووتراوه له پیشتر .

(۴۰۰) صحيح ، رواه أبو داود والدارقطني وأحمد والطبراني والبيهقي .

(۴۰۱) له پیشتردا ئاماژه به وه کرا که (السبح) ئه وکه سه یه که دوور پاده گیریت له هه موو

خراپه یه ک ، و (القدوس) یش ، واته : به فې و به پیت و به به ره که ته .

(۴۰۲) مسلم وأبو عوانة .

۴۔ وہ " سبحانک اللہم ربنا ! وبحمدک ، اللہم اغفر لی " ی دہووت
 بہ زوری لہ کړنووش و سوژدہ کانیدا ، ئوہشی لہ قورئانی پیروژہ وہ
 وەرگرتبوو (یتأول القرآن) (۴۰۳) .

۵۔ وہ " اللہم ! لك سجدت ، وبك آمنت ، ولك أسلمت ، [وأنت ربی]
 سجد وجهي للذي خلقه وصوره ، [فأحسن صورہ] ، وشق سمعه وبصره ، [ف
 تبارك الله أحسن الخالقين " (۴۰۴) ی دہووت .

۶۔ وہ " اللہم ! اغفر لي ذنبي كله ، ودقّه وِجلّه ، وأوله وآخره ، وعلائيته وسره
 " (۴۰۵) ی دہووت .

۷۔ وہ " سجد لك سوادي وخيالي ، وآمن بك فؤادي ، أبوء بنعمتك عليّ ،
 هذي - يدي وما جئيتُ على نفسي " (۴۰۶) ی دہووت .

۸۔ " سبحان ذي الجبروت والمملكت والكبرياء والعظمة " (۴۰۷) ، ئہمہو
 پاش ئہمہشی لہ شہو نوڙدا دہووت .

(۴۰۳) البخاري ومسلم ، ئہم زیکرہ زیکرہ کړنووشیشہ ، وہ لہ پیشدا ووتمان کہ واتاکہی ئوہیہ :
 کردار بہوہ دہکات کہ قورئانی پیروژہ فرمانی پی دہکات .

(۴۰۴) مسلم وأبو عوانة والطحاوي والدارقطني .

(۴۰۵) مسلم وأبو عوانة .

(۴۰۶) ابن نصر والبخاري والحاکم وصححه ورده الذهبي لكن له شواهد مذكورة في الأصل .

(۴۰۷) أبو داود والنسائي بسند صحيح ، واتاکہشی لہ باسی کړنووشدا باسکرا .

- ۹ - " سبحانک [اللهم !] وبحمدک ، لا إله إلا أنت " (٤٠٨) .
- ۱۰ - " اللهم ! اغفر لي ما أسررت ، وما أعلنت " (٤٠٩) .
- ۱۱ - " اللهم ! اجعل في قلبي نورا ، [وفي لساني نورا] ، واجعل في سمعي نورا ، واجعل في بصري نورا ، واجعل من تحتي نورا ، واجعل من فوقی نورا ، وعن يميني نورا ، وعن يساري نورا ، واجعل أمامي نورا ، واجعل خلفي نورا ، [واجعل في نفسي نورا] وأعظم لي نورا " (٤١٠) .
- ۱۲ - " [اللهم !] [إني] أعوذ برضاك من سخطك ، و [أعوذ] بمغفاتك من عقوبتك ، وأعوذ بك منك لا أحصي ثناء عليك ، أنت كما أثنيت على نفسك " (٤١١) .

نهه ی کردن له خویندنه وه ی قورئان له سوژدهدا

وه پیغه مبهه ری خوا ﷺ نهه ی ده کرد له خویندنه وه ی قورئان له کرپنووش ، و سوژدهدا ، و فه رمانی ده کرد به هه ولدانی زۆر ، و زۆر کردنی پارانه وه له م پووکنه ی نویژدا ، ههروه کو له باسی کرپنووش دا باسمان لیوه کرد .

(٤٠٨) مسلم وأبو عوانة والنسائي وابن نصر .

(٤٠٩) ابن أبي شيبة (٦٢ / ١١٢ / ١) والنسائي وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٤١٠) مسلم وأبو عوانة وابن أبي شيبة في " المصنف " (١٢ / ١٠٦ / ٢ و ١١٢ / ١) .

(٤١١) مسلم وأبو عوانة وابن أبي شيبة في " المصنف " (١٢ / ١٠٦ / ٢ و ١١٢ / ١) .

وه دهیفهرموو : " أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد ؛ فأكثرُوا الدعاء [فيه] " (٤١٢).

واته : نزیک ترین جیگه كه بهنده له پهروهردگاریه وه نزیک بیئت ، ئه وه کاتهیه كه له سوژدهدا بیئت ، جا زۆر تییدا بیاریینه وه .

دریژکردنه وه ی سوژده

وه پیغمبهری خوا ﷺ سوژدهکانی - له دریژیدا - نزیک دهکردنه وه له کړنووشهکانی ، له وانه شه هه ندیک جار زۆر دریژی بکردایه ته وه ، له بهر هۆکاریک ، ههروهكو هاوه له به پیزهکانی بۆمان دهگێرینه وه : كه جاريکیان پیغمبهری خوا ﷺ هات بۆ لامان له نوێژیک له نوێژهکانی پۆژ - كه نیوه پۆ و عهسرده گریته وه - و (حسن و حسین) ی له باوه شدابوو ، پاشان پۆشته پیشه وه بۆ بهر نوێژی کردنمان (حسن و حسین) ی له لای راستی خویه وه دانا ، پاشان تهكبيره ی ئیحرامی دابهست ، و دهستی کرد به نوێژکردن ، و سوژدهیهکی زۆر دریژی له نوێژه کهیدا برد هاوه لیک ده لیت : له هه موو خه لکه که من سه رم بهر زکرده وه ، بینیم مندالیک به سه ر پشتی پیغمبهره وه یه ﷺ ، و ئه ویش له سوژده دایه ، پاشان گه پامه وه سوژده که ی خۆم ، كه

(٤١٢) مسلم وأبو عوانة والبيهقي وهوخرج في " الإرواء " (٤٥٦) .

پیغمه مبهری خوا ﷺ له نویژه که ی بووه ، و خه لکه که ووتیان : ئه ی پیغمه مبهری خوا ﷺ له ناو ئه م نویژه تدا سوژده یه کت برد زۆر در یژت کرده وه ، تاكو گومان ی ئه وه مان له لا درووست بوو که شتیک پرو ی دابیت ، یان سرووش (الوحي) بۆ دیته خواره وه ، ئه ویش فهرمووی : " کل ذلک لم یکن ، ولکن ابني ارتحلني " (٤١٣) فکهرت أن أعجله حتی یقضي حاجته " (٤١٤) .

واته : هیچ له وانه نه بوو ، به لām کورپه که م له سه ر پشتم بوو ، بۆیه چه زم نه کرد په له ی لۆ بکه م تاكو ئیشی خۆی ته واو ده کات .

وه له فهرمووده یه کی تر دا هاتوو : " که پیغمه مبهری خوا ﷺ سوژده ی ده برد (حسن و حسین) ده چوونه سه ر پشتی ، ئه گه ره یه کی که نه یه یشتبایه ، ئاماژه ی بۆ ده کردن که وازیان لیبهیئن ، پاشان که نویژی ته واو کرد و خستیانیه باوه شیوه وه ، و فهرمووی : (من أحبني فلیحب هذین) " (٤١٥) .

واته : هه ر که سی منی خو ش ئه وی ، با ئه م دووانه ی خو شبووی .

(٤١٣) واته : کردوومی به باره لگه به سوار بوونی له سه ر پشتم ، (فکهرت أن أعجله) واته : چه زم نه کرد په له ی لۆ بکه م .

(٤١٤) النسائي وابن عساکر (٤ / ٢٥٧ / ٢٠١) والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٤١٥) ابن خزيمة في " صحيحه " (٨٨٧) بإسناد حسن عن ابن مسعود ، والبيهقي مرسل (٢ / ٢٦٣) ، وترجم له ابن خزيمة بقوله : (باب ذكر الدليل على أنَّ الإشارة في الصلاة - بما يفهم المشير - لا تقطع الصلاة ولا تفسدها) .

قلت : وهذا من الفقه الذي حرمه أهل الرأي ! وفي الباب أحاديث أخرى في " الصحيحين " وغيرها .

چاكه (فهزل) ی سوژده

وه پیغه مبهري خوا ﷺ دهیفرموو: " ما من أمتي من أحد إلا وأنا أعرفه يوم القيامة " ، واته : هیچ كه سیك نیه له ئوممه ته كه م ئیلا من دهیناسمه وه له پۆژی دوایدا ، ووتیان ئه ی پیغه مبهري خوا ﷺ چۆن دهیانناسیته وه له ناو ئه وه موو خه لكه ؟ فره مووی : " رأيت لو دخلت صيرة فيها خيل دهم بهم) (٤١٦) ، وفيها فرس أغر محجل (٤١٧) ؛ أما كنت تعرفه منها ؟ " ، واته : نابینیت تو ئه گهر چوویته ناو شوینیكه وه هه مووی یه ك جوړه ئه سپ بوون ، و ئه سپیكی دهست و پئی و نیو چاوان سپی تیداوو ، ئایا ئه وه ئه سپه نانسیته وه له ناو ئه وه ئه سپانه دا ؟ فره مووی : به لئ ، فره مووی : " فإن أمتي يومئذ غر (٤١٨) من السجود محجلون (٤١٩) من الوضوء " (٤٢٠).

(٤١٦) (الصبرة) : جوړه په چه یه كه (یان : گه وړیكه) دروست ده كړیت بو ئاژه ل له بهرد وچلدار ، كوكه شی (صیر) ه ، ههروهكو له " النهاية " دا هاتوو ، ووقع في الطبقات السابقة : (الصبرة) ، وفسر بالضم : الكومة ... وهو خطأ نهنا عليه الشيخ بكر بن عبدالله أبو زيد في خطاب تفضل بإرساله إلّی بتاريخ (٢٠ / ٢ / ١٤٠٩ هـ) جزاه الله خيرا .

(٤١٧) (المجل) : ئه و جوړه ئه سپانه یه كه سپیایه تی به پیددا بهرز ده بیته وه تا له شوینی پاوه ن و مه چه کی به رزتر ده بیته وه ، به لام ناگاته ئه ژنوكانی ، ئه و ناوه شی پئ ئه و تریت چونکی شوینی (حجل) خپخال و پیوه نه كان یه تی ، ئه م شیوه یه ش نابیت ته نها له ده ستیك یان دهسته كانیدا بیت ، تاكو قاجیكی یان هه ردو و قاجی له گه لدا نه بییت .

(٤١٨) (الغرة) : سپیتی پوومه تیانه ، مه بهستی : سپیتی پوومه تیانه به نوری ده ستنوژیژ .

واته : ئوممه ته که م له پۆژی دوایدا نۆ چاوانیان سپی دهرده که ون به هۆی سوژده وه ، و دهست و پیکانیان سپی دهرده که ون به هۆی دهستنوێژه که یانه وه .

وه فهرموویه تی : " إذا أراد الله رحمةً من أراد من أهل النار ؛ أمر الله الملائكة أن يخرجوا من يعبد الله ، فيخرجونهم ويعرفونهم بآثار السجود ، وحرم الله على النار أن تأكل أثر السجود ، فيخرجون من النار ، فكل ابن آدم تأكله النار إلا أثر السجود " (٤٢١) .

واته : ئەگەر خوای پهروهردگار بیهوی میهره بانی خۆی برشینیت به سه ر بنده یه کیدا له ئەهلی دۆزه خ ، ئەوا فهرمان دهکات به فریشته کانی ئەو که سانه دهر بکه ن که خوای پهروهردگاریان په رستوه ، ده یانه یینه دهره وه ، و ده یانناسنه وه به شوینه واری سوژده کانیانه وه ، چونکه خوای پهروهردگاریش قه ده غه ی کردوه له سه ر ئاگری دۆزه خ شوینه واری

(٤١٩) واته : سپیتی شوینه واری دهستنوێژ له دهسته کان و پوومه ت و پیکان " سپیتی دهسته کان و پوومه ت و پیکانی ئەسپی شوبه اندوه به سپیتی شوینه واری دهستنوێژ له دهست و پوومه ت و پیکانی نویژگه ردا . " النهاية " .

(٤٢٠) أحمد بسند صحيح ، والترمذی بعضه وصححه ، وهو مخرج في " الصحيحة " .

(٤٢١) البخاري ومسلم ، له فهرمووده یه شدا ئەوه مان بۆ دهرده که ویت که نویژگه ره تاوان باره کان به هه تاهه تایي له دۆزه خدا نامینیته وه ، ههروه ها ئەو که سه ش که به ته مه لیه وه ته رکێ کردبێ - به هه مان شیوه - به هه تاهه تایي له دۆزه خدا نامینیته وه ، بپوانه " الصحيحة " (٢٠٥٤) .

سوژده کانیان بخوات ، بۆیه به هۆیه وه دهریان ده کهن له ئاگری دۆزهخ ،
هه موو له شی نه وه کانی ئاده م ئاگری دۆزهخ دهیخوات جگه له شوینه واری
سوژده که ی نه بیئت .

سوژده بردن له سه ر زهوی و حه سیر

وه زۆرجار سوژده ی له سه ر زهوی ده برد (٤٢٢) .

وه " هاوه لانی له پشتیه وه نویژیان ده کرد له هاوینی زۆر گهرمدا ، له و
کاته ئه گه ریه کیکیان نه ییتوانایه نیۆ چاوانی بخاته سه ر زهوی ، کراسه که ی
پاده خست و سوژده ی له سه ر ده برد " (٤٢٣) .

وه ده یفه رموو : " ... وجعلت الأرض كلها لي ولأمتي مسجداً وطهوراً ،
فأینما أدركت رجلاً من أمتي الصلاة ؛ فعنده مسجده ، وعنده طهوره ، [وکان من
قبلي يعظمون ذلك ، إنما كانوا يصلون في كنائسهم وبيعهم] " (٤٢٤) .

(٤٢٢) چونکه : مزگه وته که ی پیغمبر خا ﷺ به حه سیر و هاوشیوه کانی ناو فه رش نه کرابوو ،
فه رمووده یه کی زۆر هه ن به لگه ن بو ئه م ووته یه ، لوانه ش ئه و فه رمووده یه که دوا ی ئه م
فه رمووده یه دیت و فه رمووده که ی (أبو سعید الخدری) .

(٤٢٣) مسلم وأبو عوانة .

(٤٢٤) أحمد والسراج والبيهقي بسند صحيح .

واته : ... وه هه موو زهوی بۆ خۆم و ئوممه ته كه م كراوه به جیگه ی نویژ و به پاك كه ره وه ش دانروه ، جا هه ركه سیك له ئوممه ته كه م كاتی نویژی بوو ئەوا جیگه ی نویژ و پاك كه ره وه شی له لایه ، [به لام ئوممه تانی پیش من ئەوه یان به گه وره داده نا ، به لكو ته نها بۆیان هه بوو له په رستگا كانیان نویژ بكن (كه كنیه ی خاچ په رسته كان و بیه ی گا وره كان ده گرێته وه)].

وه له وانه شه جاری وا هه بیئت سوژده ی له ناو قورپاودا ده برد ، ئەو پروودا وه ش له شهوی بیست و یه کی په مه زاندا پرویدا کاتیك ، كه باران باری و سه ربانی مزگه وته كه تکه ی ده کرد ، سه ربانی مزگه وته كه ش له و کاته دا له په لکی دار خورما درووست کرابوو ، پیغمبهری خواش ﷺ له ناو قورپای مزگه وته كه دا سوژده ی ده برد ، (أبو سعید الخدری) ﷺ ده فه رموویت : به چاوی خۆم نیوچاوان و لووتی پیغمبهری خوام بینى ﷺ شوینه واری قورپاوه كه ی پیوه بوو (٤٢٥) .

وه " جاری واش هه بوو نویژی له سه ر شتیك ده کرد كه ته نها شوینی نیو چاوانی ده کرده وه ئەو شته ش پیی ده وتریت (الخمره) " (٤٢٦) ، یان

(٤٢٥) البخاري ومسلم .

(٤٢٦) البخاري ومسلم ، وه (الخمره) واته : ئەوه نده ی كه نویژگه ر بتوانیت نیوچاوانی بخاته سه ر له سوژده كهیدا " هه سیر بیئت یان ئەو هه سیره ی كه له په لکه (سف) ی دارخورما دروست کرابیئت ، یان

هه ندیک جار له سه ره سه سیر نویژی ده کرد (٤٢٧) ، (سه سیریکی وا له زۆری مانه وه یان له کۆنیتیدا رهش بوو بووه وه) (٤٢٨) .

هه ستانه وه له سوژده

پاشان " پیغمبهری خوا ﷺ (الله اکبر) ی ده کرد و سه ری بهرز ده کرده وه (٤٢٩) ، وفه رمانیشی پی کردووه به و پیاوه ی که نویژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ، و پیی فه رموی : " لا یتم صلاة لأحد من الناس حتی ... یسجد حتی تطمئن مفاصله ثم یقول : (الله اکبر) ویرفع رأسه حتی یتسوی قاعدا " (٤٣٠) .

له په لکی هه ره پوه کیکی تر دروست کرابیّت ، وه پیی ناوتریّت (خرة) ئه گه ره له ئه وه نه ده زیاتر بیّت . " النهاية .

(٤٢٧) مسلم وأبو عوانة .

(٤٢٨) البخاري ومسلم ، وفي الحديث دليل على أن الجلوس على شيء ما ؛ هو ليس له ، فیدل علی تحریم الجلوس علی الحریر ؛ لثبوت النهي عن لبسه في " الصحيحين " وغیرهما ، بل ورد فیهما النهي الصریح عن الجلوس علیه ، فلا تغتر بمن أباحه من الکبار .

(٤٢٩) البخاري ومسلم .

(٤٣٠) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

واته : نویژی هیچ موسلمانیک ته واو نیه تاكو ... سوژده نه بات و ئەندامه کانیشی تیایدا ئارام نه گریت ، پاشان بلیت : (الله أكبر) و سهری بهرز بکاته وه تاكو پاست ده بیته وه .

وه هه ندیک جار " دهسته کانیشی له گه ل ئەم ته کبیره دا بهرز ده کردنه وه " (٤٣١) .

پاشان " پیی چه پی راده خست و له سهری به ئارامی داده نیشته " (٤٣٢) ، و فره مانیشی پی کردوه به و پیاوه ی که نویژه که ی به ته واوی ئەنجام نه دا ، و پیی فره موویه تی : " إذا سجدت فمکن لسجودك ، فإذا رفعت فاقعد علی فخذك اليسرى " (٤٣٣) .

واته : ئەگەر سوژده ت برد په له مه که له سوژده که تدا تاكو جیگیر ده بیت (واته : ئارام ده بیت) ، وه که پاست بوویه وه له سوژده که ت له سهر پانی چه پت دانیشه .

(٤٣١) أحمد وأبو داود بسند صحيح ، دهست بهرز کردنه وه لیڤه ، و له هه موو (الله أكبر) یک دا ووتیه پیشه وا (أحمد) ، له " البدائع " ی (ابن القيم) (٨٩ / ٤) دا هاتوه : " (الأثرم) لئى ئەگێرته وه (له راستیدا : ابن الأثرم) ، که پرسیارى لیکراوه سه باره ت به دهست بهرز کردنه وه ؟ ئەویش فره موویه تی : له هه موو نزمبونه وه و بهرزبونه وه یه ک ، پاشان فره مووی : پیشه وا (أبو عبدالله) م بینى له نویژدا له هه موو نزمبونه وه و بهرزبونه وه یه ک دهسته کانی بهرز ده کرده وه " .

(٤٣٢) البخاري في " جزء رفع اليدين " أبو داود بسند صحيح ، ومسلم وأبو عوانة ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣١٦) .

(٤٣٣) أحمد وأبو داود بسند جيد .

وه " پئی راستی ده چه قاند به زه ویدا " (٤٣٤) .

وه " په نجه کانی پئی راستی پوو ده کرد له قیبله " (٤٣٥) .

رانه خستنی پیکان ، و له سهردانیشتنیان (واته : الإقعاء)

له نیوان سوژدهکاندا

وه - جاری واهه بوو - " ههردوو پاژنه و سنگی پیکانی ریک

پاده وهستان - واته : پایانی نه ده خست - و له سهریان داده نیشت له نیوان

سوژدهکاندا ، که پئی ده ووتریت (الإقعاء) " (٤٣٦) .

(٤٣٤) البخاري والبيهقي .

(٤٣٥) النسائي بسند صحيح .

(٤٣٦) مسلم وأبو عوانة وأبو الشيخ في " ما رواه أبو الزبير عن جابر " رقم : (١٠٤ - ١٠٦) والبيهقي .

پیشخوا (ابن القيم) - بهر چه مهت بیټ - له وه به سه هودا چووه که پاش ئه وهی باسی شیوه

دانیشتنی راخستن (الافتراش) ی پیغمبره ی خوی کردوه ﷺ له نیوان سوژدهکان فهرموویه تی : "

له پیغمبره ی خواوه ﷺ جگه له م دانیشتنه هیچ دانیشتنیکی ترمان پینه گه شتووه " !

ده لیم : ئه م ووتیه چوَن ده بیټ له کاتی کدا شیوه دانیشتنی (الإقعاء / واته : جوت کردنی

ههردوو پئی و رانه خستنیان و دانیشتن له سهریان) لئوه وارده ، من حدیث ابن عباس فی " صحیح

مسلم " و أبي داود والترمذي وصححه ، وغيرهم ؟ انظر " الصحيحة " (٣٨٣) ، ومن حدیث ابن عمر

بسند حسن عند البيهقي وصححه ابن حجر ، وروی أبو إسحاق الحربي فی " غریب الحدیث " (ج ٥ / ١٢ /

١) عن طاووس أنه رأى ابن عمر وابن عباس يقعبان ، وسنده صحيح . ورحم الله الإمام مالك حيث قال : "

ما منا من أحد إلا ردُّ ورُدُّ عليه إلا صاحب هذا القبر " ، وأشار إلى قبر رسول الله ﷺ ، وقد عمل بهذه السنة

جماعه من الصحابة والتابعين وغيرهم ، وقد فصلت القول في ذلك في " الأصل " .

واجب بوونی ئارامگرتن له نیوان دوو سوژدهكه دا

وه " پیغمبره ی خوا ﷺ له سوژدهکانیدا ئارامی ده گرد ، به شیوه یه كه هه موو برپه یه کی ده گه پاره وه جی خۆی " (٤٣٧) ، وفه رمانیشی پی کردووه به و پیاوه ی كه نوێژه كه ی به ته واوی ئه نجام نه دا ، و پیی فهرمووی :

" لا تتم صلاة أحدكم حتى يفعل ذلك " (٤٣٨) .

واته : نوێژی هه چ یه كی له ئیوه ته واو نیه تاكو ئه وشته ئه نجام نه دات .

وه " ئه وه نده درێژی ده كرده وه تاكو - له درێژیدا - نزیك ده بووه وه له سوژده كانی " (٤٣٩) ، وه هه ندیک جار " ئه وه نده ده مایه وه تاكو كه سی وا هه بوو ده یووت : له وانه یه له بیرى چوو بیټ " (٤٤٠) .

زیکری نیوان دوو سوژدهكه

وه پیغمبره ی خوا ﷺ له م دانیشته یدا ده یفه رموو :

(٤٣٧) أبو داود والبيهقي بسند صحيح .

(٤٣٨) أبو داود والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(٤٣٩) البخاري ومسلم .

(٤٤٠) البخاري ومسلم ، پیشه وا (ابن القیم) فهرموویه تی :

" ئه م سوننه ته دواى نه مانى سه رده مى هاوه لانی پیغمبره ی خوا ﷺ خه لكانیكى زۆر وازیان لایه پناوه ، به لام ئه و كه سه ی كه سوننه تی پیغمبره ی خوا ﷺ جی به جی بكات ، ولانه كاته وه له وه ی كه پیچه وانه ی بیټ ، گوێی نیه له وه ی كه پیچه وانه ی ئه مه بیټ " .

۱ - " اللهم (یان له گو (له فز) یکی تر دا : رب) ! اغفر لي ، وارحمني]
واجبرني] ، [وارفعني] ، واهدني ، [وعافني] ، وارزقني " (٤٤١) .

وه جاری واش هه بوو ده یفه رموو :

۲ - " رب اغفر لي ، رب اغفر لي " (٤٤٢) .

ئهم دووانه ی له شهو نوڤژدا دهووت (٤٤٣) .

پاشان " (الله اکبر) ی ده کرد ، و سوژده ی دووه می ده برد " (٤٤٤) ، و
فه رمانیشی پی کردوه به و پیاوه ی که نوڤژه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ،
وپیی فه رموویه تی پاش ئه وه ی که فه رمانی پی کردوه به ئارامگرتن له نیوان

(٤٤١) أبو داود والترمذي وابن ماجه وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(٤٤٢) ابن ماجه بسند حسن ، پیشه و (أحمد) يش ئه مه ی هه لېژاردوه بو پاپانه وه ، (إسحاق ابن راهويه)
فه رموویه تی : " ئه گه ر بیه وئ ئه توانیت سی جار ئه وه بلیت ، ئه گه ر بیه وئ ئه توانیت بلیت : اللهم ! اغفر لي
... چونکه هه ردووکیان له پیغه مبه ری خواوه ﷺ پیمان گه یشتوه که له نیوان سوژده کاند ووتوو بیتنی "
کذا في " مسائل الإمام أحمد وإسحاق بن راهويه " رواية إسحاق المروزي (ص ١٩) .

(٤٤٣) وه ئه مه ش ئه وه ناگه یه نیت که نابیت ئه م و ویردانه له نوڤژه فه رزه کاند بووتریت ، له بهر
نه بوونی جیاوازی له نیوان ئه و و سوننه تا ، ئه مه ش بوچونی پیشه و شافعی و أحمد و إسحاقه ،
واده بین که ئه مه په وایه له فه رز و سوننه تا " ههروه کو پیشه و (الترمذي) بو مانی ده گپرتنه وه ، وه
پیشه و (الطبراني) ش بو ئه وه ده چیت ههروه کو له " مشکل الآثار " دا هاتوه ، وه دید و بوچونی
په واش ئه وه په سه ند ده کات ، چونکه هیچ شوئنیکی نوڤژ نی یه زیکی تیدا نه کریت ، بویه پیویسته
لیره شدا ههروه ها بیټ ، ئه وه ش شتیکی ئاشکرایه و له لای که س شاروه نی یه .

(٤٤٤) البخاري ومسلم .

سوژده کانیدا ههروه کو له پیژدا باسکرا : " ثم تقول : (الله أكبر) ثم تسجد حتى تطمئن مفاصلك ، [ثم افعِلْ ذلك في صلاتك كلها] " (٤٤٥) .

واته : پاشان ده لئیت : (الله أكبر) و سوژده ده بهیت ، تا کو جوومگه کانت ئارام ده گرن ، پاشان ئه وانه له هه موو نوڙه که ت دا ئه نجام بده .

وه هه ندیک جار " پیغمبره ی خوا ﷺ له گه ل ئه م ته کبیره دا هه ردوو دهستی بهرز ده کرده وه " (٤٤٦) .

له م سوژده یه شدا هه مان شتی ئه نجام ده دا که له سوژده ی یه که مدا ئه نجامی دابوو ، پاشان (الله أكبر) ی دکرد ، و راست ده بووه وه (٤٤٧) .

و فه رمانیشی پی کردوو به و پیاوه ی که نوڙه که ی به ته واوی ئه نجام نه دا ، و پی ی فه رموویه تی پاش ئه وه ی که فه رمانی پی کردوو به سوژده ی دووه م ههروه کو له پیژدا باس کرا ، " و دواتر سه ر راست ده کاته وه و (الله أكبر) ده کات " (٤٤٨) ، و فه رموویه تی : " [ثم اصنع ذلك في كل ركعة

(٤٤٥) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي . والزيادة للبخاري ومسلم .

(٤٤٦) أبو عوانة وأبو داود بسندين صحيحين ، وقد قال بهذا الرفع أحمد ومالك والشافعي في رواية عنهما .

(٤٤٧) مسلم والبخاري .

(٤٤٨) أبو داود وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

وسجدة [، فإذا فعلت ذلك ؛ فقد تمت صلاتك ، وإن أنقصت منه شيئاً ؛ أنقصت من صلاتك " (٤٤٩) .

واته : پاشان ئه وانه له هه موو پرکات و سوژده یه ک دا ئه نجام بده ، ئه گهر هه موو ئه وانه ت ئه نجام دا ئه وا نوێژه که ت ته واوه ، وه ئه گهر شتیکت لی ئه نجام نه دا ئه وا نوێژه که ت به ته واوی ئه نجام نه داوه .
وه هه ندیک جار " هه ردوو دهستی به رز ده کرده وه " (٤٥٠) .

پشووه دانیشتن (جلسة الإستراحة)

پاشان " راست ده بووه وه ، و له سه ر پئی چه پی داده نیشته ، تا کو هه موو ئه ندامیکی ده رۆشته وه جیگه ی خوی " (٤٥١) .

(٤٤٩) أحمد والترمذي وصححه .

(٤٥٠) أبو عوانة وأبو داود بسندین صحیحین ، وقد قال بهذا الرفع أحمد ومالك والشافعي في رواية عنهما .

(٤٥١) البخاري وأبو داود ، ثم دانیشتنه له لای زانا یان به (جلسة الإستراحة) ده ناسریت ، ئه مهش ووتی پێشه وا (شافعی) یه ، و هاو شیوه که شی له (أحمد) ه وه دگێر نه وه ههروه کو له " التحقيق " (١ / ١١١) دا ها تووه ئه مهش شایسته تره به (أحمد) ه وه له بهر ئه وه ی که لی ئه وه زانراوه له شوێنکه وتنی بۆ ئه و سوننه تانه ی که پێچه وانه یان نی یه .

وقد قال ابن هانيء في " مسائله عن الإمام أحمد " (١ / ٥٧) :

" رأيت أبا عبد الله (يعني : الإمام أحمد) ربما يتوكلأ على يديه إذا قام في الركعة الأخيرة ، وربما استوى جالساً ، ثم ينهض " ، وهو اختيار الإمام إسحاق بن راهويه ، فقد قال في " مسائل المروزي " (٢ / ١٤٧ / ١) :

متمانە کردنه سەر دەسته کان له کاتی ههستانه وه بو پکاته کانی تر

پاشان " پیغه مبهري خوا ﷺ هه لده ستایه وه بو پکاتی دووهم ، و له ههستانه وه ی دا متمانە ی ده کرده سەر زهوی " (٤٥٢) .

وه " وه کو هه ویر شیلی ده کرد : واته : متمانە ی ده کرده سەر دهسته کانی نه گەر هه لسا یه ته وه " (٤٥٣) .

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ نه گەر هه لسا یه ته وه بو پکاتی دووهم ، به ﴿ الحمد لله ﴾ دهستی پی ده کرد ، و بی دهنگ نه ده بو " (٤٥٤) .

" سوننه له پیغه مبهري خواوه ﷺ نه وه یه که متمانە بکریته سەر دهسته کان له ههستاندا ، پیر بیت یان لاو " ، پروانه " الإرواء " (٨٣-٨٢/٢) .
(٤٥٢) الشافعي والبخاري .

(٤٥٣) رواه أبو إسحاق بسند صالح ، ومعناه عند البيهقي بسند صحيح ، به لام سه بارهت بهو فهرموده یه ی که تیایدا هاتوه : " کان یقوم کالسهم لا یعتمد علی یدیہ " نهوا " موضوع " ه ، هه موو نهو فهرمودانهش که له م وتایه دا هاتوه نهوا " ضعیف " هو " صحیح " نییه ، نهو هشم له " الضعیفة " (٥٦٢ و ٩٢٩ و ٩٦٨) دا به تیرو ته سه لی پروون کردوته وه .

وقد أشکل علی بعض الفضلاء تقویتی لإسناد الحربي بسند صالح ، فأوضحت ذلك في کتابي " تمام المنة في التعليق علی فقه السنة " فراجعه فإنه مهم .

(٤٥٤) مسلم وأبو عوانة ، نه م بی دهنگ بوونه (سکوت) ه که نه فی کراوه له فهرموده که دا له وانه یه نهو بی دهنگ بوونه بیت که بو خویندنه وه ی زیکری دهست پی کردنی نویژ ده کریت ، بویه نهو بی دهنگ بوونه ناگریته وه که بو (الإستعاذه) ده کریت ، له وانه شه له وه فراوانتر بگریته وه ، له هه مووشیان راست و له پیش تر له لای من نهو یه که نه م بی دهنگ بوونه نهو بی دهنگ بوونه یه که بو خویندنه وه ی زیکری دهستی کردنی نویژ ده کریت ، سه بارهت به (الإستعاذه) هه له جگه له پکاتی یه که مدا زانا یان دوو بو چونیان هه یه ، له هه ر ددو کیشیان راست

وه له م پکاته شدا هه موو ئه وانه ی دووباره ده کرده وه که له پکاتی یه که مدا
ئه نجامی دهدان ، جگه له وه نه بیت که کورت تری ده کرده وه له پکاتی یه که م
ههروه کو له پیشدا باس کرا .

واجبه له هه موو پکاتی کدا سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ بخوینریت

وه فه رمانیشی به و پیاوه کردوه که نوڙه که ی به ته وای ئه نجام نه دا ،
سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ له هه موو پکاتی کدا بخوینیتته وه ، و پاش ئه وه ی که
فه رمانی پی کردوه له پکاتی یه که مدا بیخوینیتته وه پی ی فه رموو (٤٥٥) : "
ثم افعل ذلك في صلاتك كلها " (٤٥٦) .

واته : پاشان ئه وانه له هه موو نوڙه که تدا ئه نجام بده .

له پیاویه تی کی تر دا هاتوو : " في كل ركعة " (٤٥٧) .

واته : له هه موو پکاتی کدا ، وه فه رموویه تی : " في كل ركعة قراءة " (٤٥٨) .

و ئه ولاتر له لای من ئه وه یه که شه رعیه له هه موو پکاتی کدا بووتریت ، پوونکرده وه ی ته وای ئه م باسه له
"أصل" ی ئه م کتیبه دا هاتوو .

(٤٥٥) أبو داود وأحمد بسند قوي .

(٤٥٦) البخاري ومسلم .

(٤٥٧) أحمد بسند جيد .

(٤٥٨) ابن ماجه وابن حبان في " صحيحه " وأحمد في " مسائل ابن هانيء " (١ / ٥٢) وقال جابر : " من

صلى ركعة لوم يقرأ فيها بأم القرآن ؛ فلم يصل ؛ إلا وراء الإمام " . رواه مالك في " الموطأ " .

واته : له هه موو پکاتیك دا خویندنه وه هه یه .

ته حیاتی یه کهم

شیوازی دانیشتن له ته حیاتیادا

پاشان " پیغمبره ی خوا ﷺ دادەنیشتن بۆ ته حیات خویندنه وه ، دواى کۆتایی هاتنی پکاتی دووهم ، جا ئە گەر نوێژه که دوو پکاتی بیٔ به شیوه یه ک دادەنیشتن پێی دهوتریٔ : " الإفتراش " (٤٥٩) ههروهكو چۆن له نیوان سوژده کاندایه دانیشتن .

وه به هه مان شیوهش " دادەنیشتن له ته حیاتی یه کهمی " (٤٦٠) نوێژه سی پکاتی و چوار پکاتیه کاندایه .

وه فه رمانیشی به وه کردووه به و پیاوه ی که نوێژه که ی به ته وایه ئە نجام نه دا ، و پێی فه رموو : " فإذا جلست في وسط الصلاة فاطمئن وافتersh فخذك اليسرى ثم تشهد " (٤٦١) .

واته : ئە گەر دانیشتیته له ناوه راستی نوێژه که تدا ، ئارام بگره ، و پانی چه پت رابخه ، و له سه ری دانیشه ، پاشان ته حیات بخوینه وه .

(٤٥٩) النسائي (١ / ١٧٣) بسند صحيح .

(٤٦٠) البخاري وأبو داود .

(٤٦١) أبو داود والبيهقي بسند جيد .

چُونیتی نوڙی پیغہ مبر ﷺ له ته کبیره ی نجرامه وه تا کو سه لامدانه وه ههروه کو چُون له پیش چاوتدا بیت..

وه (أبو هريرة) ﷺ فہرموویہ تی : خوشه ویستہ کہم پیغہ مبرہ ی خوا ﷺ نہ ہی لی کردووم وه کو دانیشتنی سه گ دابنیشم کہ پیی دوتریت (الإقعاء)^(۴۶۲).

وه له فہرموودہ یه کی تردا هاتووه : " کان ينهى عن عقبة الشيطان " (۴۶۳).

واته : پیغہ مبرہ ی خوا ﷺ نہ ہی کردووه له شیوه دانیشتنی شهیتان - وه شیوه ی دانیشتنہ کی له دانیشتنی سه گ ده چیت - .

وه " کہ داده نیشست بۆ ته حیات خویندن ، له پ (ناو ده ست) ی راستی له سهر ئه ژنۆ (له ریوایه تیکی تردا هاتووه : پانی) ی راستی داده نا ، و له پی چه پیشی له سهر ئه ژنۆ (له ریوایه تیکی تردا هاتووه : پانی) ی چه پی داده نا [و ده یکرده وه له سهری] " (۴۶۴) .

(۴۶۲) الطيالسي وأحمد وابن أبي شيبة ، انظر التعليق (٤) (ص ١٣١) ، و (الإقعاء) ؛ (أبو عبيدة وجيه له ویش) فہرموویانہ : " بریتی یه له دانانی ههردوو به شی پاشه وه ی له سهر زهوی و دانانی ههردوو پیی و دانانی دهسته کانی له سهر زهوی ههروه کو سه گ داده نیشیت " .

ده لیم: ئه م جوړه دانیشتنه کہ پیی دوتریت (إقعاء)، ئه و (إقعاء) ه نئی یه که سوننه ته له نیوان سوژده کاندایه بکړیت.

(۴۶۳) رواه مسلم وأبو عوانة وغيرهما ، وهو مخرج في " إرواء الغلیل " (٣١٦) .

(۴۶۴) مسلم وأبو عوانة .

وه " پیغمبر خا ﷺ دهستی چه پی تا کو قورانسک (حدّ مرفقه (٤٦٥))
ی راستی له سهر پانی راستی داده نا " (٤٦٦) .

وه " نه هیشی کرد له پیاویک له کاتی دانیشتنیدا متمانه ی کردبووه سهر
دهستی چه پی له نوڙه کهیدا ، وفهرمووی : " إنها صلاة اليهود " (٤٦٧) ،
یان " لا تجلس هكذا إنما هذه جلسة الذين يعذبون " (٤٦٨) ، وه یان " هي
قعدة المغضوب عليهم " (٤٦٩) .

واته : ئه و شیوهیه شیوهی نوڙی گا وره کانه ، یان : وادامه نیشه ،
چونکه ئه م دانیشتنه دانیشتنی ئه وانن که سززا ده درین ، وه یان : ئه وه
دانیشتنی غه زه ب لی گراوه کانه (واته : جولوکه کان) .

(٤٦٥) واته : کۆتایی قورانیسکی ، مه به ستیشی ئه وهیه که : قورانیسکه کانی له له شی جیا و دور
نه ده کرده وه ، هه ر ئه وه شه که ابن القيم له " زاد المعاد " دا باسی کردووه .
(٤٦٦) أبو داود والنسائي بسند صحيح .
(٤٦٧) البيهقي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، وهو مخرج مع الذي في " الإرواء " (٣٨٠) .
(٤٦٨) أحمد وأبو داود بسند جيد .
(٤٦٩) عبد الرزاق وصححه عبد الحق في " أحكامه " (١٢٨٤ - بتحقيقي) .

په نجه جوولاندنه وه له کاتی ته حیات خویندندا

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ دهستی چه پی ده کرده وه ، و له سه رپانی چه پی دای دهنه ، وه هه مووو په نجه کانی دهستی راستی دهنوقاند ، و ئاماژه ی به و په نجه یه ی ده کرد که دواي په نجه گه وره که ی دیت پروه و قیبله ، و چاوی تی ده بری " (٤٧٠) .

وه " کاتیک ئاماژه ی به په نجه ی بکردایه ، په نجه گه وره که ی له سه ر په نجه ی ناوه راستی داده نا (٤٧١) ، وه جاری واش هه بوو " بازنه یه کی به په نجه گه وره که ی و په نجه ی ناوه راستی دروست ده کرد " (٤٧٢) .

وه " که په نجه ی به رز ده کرده وه ، ده یجوولاندنه وه ، و پی ی ده پاراپیه وه " (٤٧٣) .

(٤٧٠) مسلم وأبو عوانة وابن خزيمة ، وزاد فيه الحميدي في " مسنده " (١ / ١٣١) ، وكذا أبو يعلى (٢٧٥ / ٢) بسند صحيح عن ابن عمر : " وهي ندبة الشيطان ، لا يسهو أحد وهو يقول هكذا " ، ونصب الحميدي إصبه ، قال الحميدي : قال مسلم بن أبي مریم : " وحدثنی رجل أنه رأى الأنبياء ممثلين في كنيسة في الشام في صلاتهم قائمين هكذا ، ، ونصب الحميدي إصبه " .

قلت : وهذه فائدة نادرة غريبة ، وسندها إلى الرجل صحيح .

(٤٧١) مسلم وأبو عوانة .

(٤٧٢) أبو داود والنسائي وابن الجارود في " المنتقى " (٢٠٨) ، وابن خزيمة (١ / ٨٦ / ٢٠١) ، وابن حبان في " صحيحه " (٤٨٥) بسند صحيح ، وصححه ابن الملقن (٢ / ٢٨) .

(٤٧٣) أبو داود والنسائي وابن الجارود في "المنتقى" (٢٠٨) ، وابن خزيمة (١ / ٨٦ / ٢٠١) ، وابن حبان في "صحيحه" (٤٨٥) بسند صحيح ، وصححه ابن الملتن (٢ / ٢٨) ، ولحديث التحريك شاهد في ابن عدي (١ / ٢٧٨) وقال في روايه عثمان بن مقسم : "ضعيف يكتب حديثه" .

سه بارهت به مه به ست به : (يدعو بها) پيشوا (الطحاوي) فرموويه تی :

"ئمه به لگه یه له سه ره ئه وه ی كه ئمه له كو تایی نوێژدا بووه" .

ده لیم : ئمه به لگه ئه وه ی تیدایه كه وا سوننه ته به رده وام بێت له سه ر پووكردن ی په نجه ی (شایه تومانی) به ره و قیبله و به رده وامش ده یجولینیت تا سه لام دانه وه ، چونكه دوعا كردن و پارانه وه پيش سه لامدانه وه یه ، وه ئمه ش بۆچونی (مالك) و جگه له ویشه ، وه پرسیار كرا له ئیمامی (ئهحمه د): ئایا پیاو له نوێژدا په نجه ی ده یجولینیت ؟ فه مووی : به لی ، زۆر به په له و توندی . ئمه ش (ابن هانی) باسی كردووه له "مسائله عن الإمام أحمد" : (ص ٨٠) .

ههروه ها ده لیم : له مه وه بۆمان پوون ده بێته وه كه وا په نجه جولااندن له ناو (ته حیات و شایه توماند) سوننه تیکی سه لمیئراوه له پیغه مبه ره وه ﷺ ، ئیمامی ئهحمه د و جگه له ویشه له پيشه وایانی سوننه ت کاریان پێكردووه ، جا با ئه وه كه سانه له خوا بترسن كه وا گومانیان وایه كه ئمه گالته كردنه و له گه ل نوێژدا ناگونجیت ، بۆیه له بهر ئمه په نجه یان ناچولین له گه ل ئه وه شدا ده زانن ئمه سه لمیئراوه و راسته ، وه زۆر له خویان ده كن بۆ گۆرپینی ماناكه ی به وه ی كه وا ناگونجی له گه ل بنه واكانی زمانه وانی عه ره بی ، وه پێچه وانه ی تیگه یشتنی پيشه وایانه .

وه له شته نامۆكان : هه ندیک له وانه پارێزگاری له بۆچونی پيشه واكانیان ده كن له م بابه ته دا - با پيشه واكه شی بۆچونه كه ی پێچه وانه ی سوننه تیش بێت - به به لگه ی ئه وه ی به هه له زانینی پيشوا ئه وه ده گه یه نیت تانه ی لیبدریت و بی پیزی ده رحه ق بنویزیت ! كه چی ئه وه ی له یاد ده چیته وه كه ئه م سوننه ته سه لمیئراوه ره ت ده كاته وه ، وه گالته جارپیش به وانه ده كات كه كار به م سوننه ته ده كن ، به زانینه وه بێت - یان به نه زانینه وه - كه چی ئه م گالته جارپیش ئه وه پيشه وایانه ش ده گریتته وه كه وا ئه مان به گومانی خویان پارێزگاری له بۆچونه کانیان ده كن ئه گه ر

وه ده‌یفه‌رموو: " هَمِي اَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنَ الْحَدِيدِ ، يَعْنِي : السَّبَابَةُ " (٤٧٤).

واته : قورس تره له سه‌ر شه‌یتان له‌وه‌ی که به ئاسن لای بده‌یت ، واته : په‌نجه‌ی شایه‌توومان .

وه " هاوه‌لانی پیغه مبه‌ر ﷺ ئه‌م کرداره‌یان له یه‌کتره‌وه وه‌ر ده‌گرت ، واته : ئاماژه کردن له پارانه‌وه‌دا (٤٧٥) .

چی له سه‌ر (باطل) یش بیٔ ، له کاتی‌کدا که ئه‌م پی‌شه‌واپانه له سه‌ر سوننه‌تن ، به‌لکو ئه‌م به‌گژدا چوونه‌ی خودی پیغه مبه‌ریش ﷺ ده‌گرتیه‌وه ، چونکه ئه‌وه‌ ئه‌م سوننه‌ته‌ی بۆمان هیناوه ، بۆیه به‌گژدا چونه‌وه‌ی ئه‌م سوننه‌ته به‌گژدا چوونه‌وه‌یه بۆ پیغه مبه‌ر ﷺ ، ﴿ فَمَا جَزَاء مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا... ﴾ ؟!

به‌لام دانانی په‌نجه دوا‌ی پوو کردنی له قیبه‌له ، یان تاییه‌ت کردنی جولانه‌وه‌ی به‌کاتی ووتنی (لا إله إلا الله) وه ، ئه‌مانه هه‌مووی هه‌چ بنه‌مایه‌کیان نیه‌یه له سوننه‌تا ، به‌لکو پی‌چه‌وانه‌ی سوننه‌ته به‌هه‌لگه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌یه .

وه فه‌رمووده‌ی : " أَنَّهُ كَانَ لَا يَحْكُمُهَا " ، سه‌لمی‌نراو نیه‌یه له پووی سه‌نه‌ده‌وه ، وه‌ک چۆن سه‌لماندومه له " ضعیف أبي داود " (١٧٥) ، وه ئه‌گه‌ر سه‌لمی‌نراویش بیٔ ئه‌وه‌ی ده‌کات ، وه فه‌رمووده‌کی تر ئه‌م باب‌ه‌ته ده‌سه‌لمی‌نیت ، وه سه‌لمی‌نهر پی‌ش ده‌خری‌ت به سه‌ر نه‌فی‌کاردا ، وه‌ک زانراوه لای زانیان ، بۆیه ئه‌مه نابیه‌ته به‌لگه بۆ ئه‌وانه‌ی ده‌لێن په‌نجه جولان سوننه‌ت نیه‌یه !.

(٤٧٤) أحمد والبخاري وأبو جعفر ، والبخاري في " الأمالي " (٦٠ / ١) ، والطبراني في " الدعاء " (٧٣ / ١) ، وعبد الغني المقدسي في " السنن " (١٢ / ٢) بسند حسن ، والرويان في " مسنده " (٢٤٩ / ٢) ، والبيهقي . (٤٧٥) ابن أبي شيبة (٢ / ١٢٣ / ٢) بسند حسن .

چونیتی نویژی پیغه مبهري ﷺ له ته کبیره ی ئیجرامه وه تاكو سه لامدانه وه ههروهكو چوّن له پيش چاوتدا بیت .

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ ئه و کرداره ی ئه نجام ده دا له هه موو ته حیات دا " (٤٧٦)

وه " پیاویکی بینی به په نجه ی ده پارێته وه ، پی ی فه رموی : " أُحْد [أُحْد] ، [وأشار بالسَّابَةِ] " (٤٧٧) .

واجبیتی ته حیات ی یه که م

و رپییدانی شرع به پارانه وه تیایدا

پاشان " پیغه مبهري خوا ﷺ له هه موو دوو پکاتیك دا ته حیات ی ده خوینده وه " (٤٧٨) .

وه " یه که م وشه ش که له دانیشتنیدا ده یفه رموو : التحیات لله " بوو (٤٧٩) .

وه " ئه گه ر ته حیات ی له دوو پکاته یه که مینه کاندایه بیر برۆشتبایه ، سوژده ی سه هوی بو ده بردن " (٤٨٠) .

(٤٧٦) النسائي والبيهقي بسند صحيح .

(٤٧٧) ابن أبي شيبه (١٢٠ / ٤٠) و (٢٣٣ / ٢) ، والنسائي ، وصححه الحاكم ووافقه الذهبي ، وله شاهد عند ابن أبي شيبه .

(٤٧٨) مسلم وأبو عوانة .

(٤٧٩) رواه البيهقي من رواية عائشة بإسناد جيد ، كما قال ابن الملقن (٢٨ / ٢) .

وه فهرمانيشی پى ده كردن ، و ده يفه رموو : " إذا قعدتم في كل ركعتين فقولوا : التحيات إلخ ... ، ولتخير أحدكم من الدعاء أعجبه إليه ، فليدع الله عز وجل به [(٤٨١) ، وفي لفظ : " قولوا في كل جلسة : التحيات " (٤٨٢) .

واته : ئەگەر له هه موو دوو پکاتیک دا دانیشتن ئەوا بلین : التحيات ...

هتد ، ... پاشان هه ر پارانه وه يه کى به دل بوو ، پى بپارپته وه له خواى په روه ردگار ، وه له گو (له فز) یکى تر دا هاتوو ، فه رمويه تى : " له هه موو دانیشتنیک دا بلین : التحيات " ، وه فهرمانيشی به وه کردوو به و پياوه که نوێژه کهى به ته واوى ئە نجام نه دا ، ههروه کو له پيشدا باسکرا .

وه " پیغه مبهري خوا ﷺ فیرى ته حياتی ده كردن ههروه كو چوڻ سوره تیکى قورئانی پیروزی پى فیړ ده كردن " (٤٨٣) .

وه " سوننه تیش وایه به بى دهنگى بخوینریت " (٤٨٤) .

(٤٨٠) البخاري ومسلم ، و وهو مخرج في " إرواء الغلیل " (٣٣٨) .

(٤٨١) النسائي وأحمد والطبراني في " الكبير " (٣ / ٢٥ / ١) بسند صحيح .

ده لیم : پروكه شى فه رموده كه به لگه يه له سه ر ئه وهى كه شه رعیه له پاش هه موو ته حياتیکدا بپارپته وه ، با سه لام دانه وه شى به دوا دا نه بیټ ، ئە مه ش بوچونی (ابن حزم) - به په حمه ت بیټ - .

(٤٨٢) النسائي بسند صحيح .

(٤٨٣) البخاري ومسلم .

(٤٨٤) أبو داود ، والحاكم وصححه ، ووافقه الذهبي .

شیوازه کانی ته حیات

وه پیغه مبهري خوا ﷺ چه نده ها شیوازی جوړاو جوړی ته حیاتی
پئ فیترکردن :

۱ - ته حیاتی (ابن مسعود) ﷺ: که فهرموویه تی : دهستم له ناو دهستی
پیغه مبهري خوادا بوو ﷺ که ته حیاتی پئ فیترکردم ، ههروهكو چوڻ سوره تیکی
له سوره ته کانی قورئانی فیترده کردم : " التحیات لله ، والصلوات (٤٨٥) ،
والطیبات (٤٨٦) ، السلام (٤٨٧) عليك أيها النبي ! ورحمة الله وبركاته (٤٨٨) ، السلام
علینا وعلى عباد الله الصالحین " ، [فإنه إذا قال ذلك أصاب كل عبد صالح في السماء
والأرض] ، واته : نه گهر نه وهی ووت نه وا هه موو به نده یه کی چاک له ئاسمان

(٤٨٥) (التحیات) واته : نه ووشانه ی که واتای سه لام و مولک و مانه وه یه هه مووی بو خوی
پهروهردگار. وه (الصلوات) " واته : نه وپارانه وانه ی که مه به ست لی یی به گه وره زانینی خوی
پهروهردگار هه ر شایسته ی نه وه ، و هیچ که سی تر جگه له نه و شایسته ی نه وه نی یه . (النهاية) .
(٤٨٦) واته : نه ووتانه ی که چاکن هه رچه ند دريژ بکړینه وه ته نها خوی پهروهردگار شایسته ی
نه وه یه شوکر و ستایشی پئ بکړیت ، و هیچ که سی تر جگه له نه و شایسته ی نه وه نی یه " له و
ووتانه ی که پاشا و گه وره کان حه زیان لی یی پئ و ه سف بدرینه وه . " فتح " .
(٤٨٧) واتاکه ی : په نادانه به خوی پهروهردگار و پاراستنی ته نها به نه و ، چونکه : (السلام) ناویکه
له ناوه کانی خوی پهروهردگار نه وه ده گیه نییت : خوی پهروهردگار پاریزهر و که فاله تکاریه تی ،
ههروهكو نه وتریت (الله معك) ؛ واته : به پاراستن و یارمه تی و میهره بانی خوی .
(٤٨٨) ناویکه هه موو نه و چاكانه ده کړینه وه که خوی پهروهردگار به به رده وامی ده پږیته سه ر
به نده کانی .

بیت یان له زهوی دهگریته وه. "أشهد أن لا إله إلا الله ، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله" ، [وهو بين ظهرانينا فلما قبض قلنا : السلام على النبي] ، واته : له کاتیک دا ئه مانووت : (السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته) که له ناوماندا زیندوو بوو ، به لام که کۆچی کرد ده مانووت : السلام على النبي " (٤٨٩) .

(٤٨٩) البخاري ومسلم ، وابن أبي شيبة (٢/٩٠/١) ، والسراج ، وأبو يعلى في " مسنده " (٢٥٨/٢) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٢١) .

ده لیم : ووته که ی (ابن مسعود) که ده لیت : ووتمان : السلام على النبي واته : سه حابه پره زای خویان لیبت له ته حیاتدا ده یانووت : " السلام عليك أيها النبي " له کاتیکدا که پیغمبر ﷺ زیندوو بوو ، به لام دواى ئه وهی که مرد خوایان لادا له مه و ده یانووت : (السلام على النبي) ، وه ده بیت ئه مه له لایه ن پیغمبر ﷺ خویه وه بیت ، وه ئه وهش پالیشتی ئه مه بکات ئه وهیه که عایشه - پزای خوی لیبت - به م شیوازه ته حیاتى ناو نوژی فیڕ ده کردن (السلام على النبي) رواه السراج في " مسنده " (ج ٢/١/٩) ، والمخلص في " الفوائد " (ج ١/٥٤/١١) بسندين صحيحين عنها . وه پیشهوا (الحافظ) په جمه تی خوی لیبت فهرموویه تی : (ئه م زیاده یه پروکه شه که ی ئه وه ده گیه نیّت : ئه وان له پیشدا ده یانووت : " السلام عليك أيها النبي " به (ک) که ئامرازی قسه له گه ل کردنه پروبه پروو ، به لام دواى ئه وهی که پیغمبر ﷺ مرد وازیان هینا له ئامرازی پروبه پروو و به ئامرازی نادیار باسیان ده کرد و ده یاووت : (السلام على النبي) .

وه له جیگه یه کی ترده فهرموویه تی : (قال السبكي في " شرح المنهاج " بعد أن ذكر هذه الرواية من عند أبي عوانة وحده : " إن صح هذا عن الصحابة ؛ دل على أن الخطاب في السلام بعد النبي ﷺ غير واجب فيقال : (السلام على النبي) " .

قلت : قد صح بلا ريب (يعني : لثبوت ذلك في " صحيح البخاري ") ، وقد وجدت له متابعا قوياً ؛ قال عبدالرزاق : اخبرني ابن جريج : أخبرني عطاء أن الصحابة كانوا يقولون والنبي ﷺ حي : " السلام عليك

٢ - ته حیاتی (ابن عباس) ﷺ که فه رموویه تی : پیغه مبهری خوا ﷺ
 فیبری ته حیاتی ده کردین ، ههروه کو چۆن سوره تیکی له قورئانی پیروژ
 فیرده کردین ، و ده یفه رموو : " التحیات المبارکات الصلوات الطیبات (٤٩٠) لله
 ، [ال] سلام عليك أيها النبي ! ورحمة الله وبركاته ، [ال] سلام علينا وعلى عباد الله
 الصالحين ، أشهد أن لا إله إلا الله و [أشهد] أن محمدا رسول الله . وه له
 پیوایه تیکی تر دا ها تووه : عبده ورسوله " (٤٩١) .

أيها النبي ! " فلما مات قالوا : " السلام على النبي " ، وهذا إسناد صحيح ، وأما ما روى سعيد بن منصور
 من طريق أبي عبيد بن عبد الله بن مسعود عن أبيه أن النبي ﷺ علمهم التشهد : فذكره . قال : فقال ابن عباس
 : إنما كنا نقول : " السلام عليك أيها النبي ! " إذ كان حيًا ، فقال : ابن مسعود : هكذا علمنا ، وهكذا نعلم
 ، فظاهر أن ابن عباس قاله بخفا ، وأن ابن مسعود لم يرجع إليه ، لكن رواية أبي معمر أصح (يعني رواية
 البخاري) ؛ لأن أبا عبيدة لم يسمع من أبيه ، والإسناد إليه ضعيف " .

وقد نقل كلام الحافظ هذا جماعة من العلماء والمحققين ؛ أمثال : القسطلاني والزرقاني واللكوني
 وغيرهم ، فارتضوه ولم يتعقبوه بشيء ، وللحديث مع ذلك تنمة ذكرتها في الأصل . (وراجع المقدمة ص ١٨
 . (٢٥ .

(٤٩٠) پیشهوا (النووي) فه رموویه تی : " تقديره : والمباركات والصلوات والطيبات ؛ كما في حديث ابن
 مسعود وغيره ، ولكن حذف الواو اختصارا ، وهو جائز معروف في اللغة ، واتى فه رمووده كهش ئه وهيه
 كه : (التحيات) و ئه وانهش به دايدا دین شایسته ی خوی پهروه دگاران ، و هیچ كه سی تر جگه له
 ئه و شایسته ی ئه و شتانه نییه " .

(٤٩١) مسلم وأبو عوانة والشافعي والنسائي .

۳ - ته حیاتی (ابن عمر) ﷺ : له پیغه مبهري خوا ﷺ له ته حیاتی د ده یفه رموو : " التحیات لله ، [و] الصلوات ، [و] الطیبات ، السلام علیک ایها النبی ! ورحمة الله - (ابن عمر) فه رموی : (وبرکاته) م تیا زیاد کردوو (۴۹۲) - السلام علینا وعلى عباد الله الصالحین ، أشهد أن لا إله إلا الله . (ابن عمر) فه رموی : (وحده لا شریک له) م تیا زیاد کردوو (۴۹۳) - وأشهد أن محمدا عبده ورسوله " (۴۹۴) .

۴ - ته حیاتی : (أبو موسى الأشعري) ﷺ كه فه رمویه تی : پیغه مبهري خوا ﷺ فه رمویه تی : " ... وه كه گه شتنه دانیشتن با سه ره تای ووته تان ئەمه بیټ : التحیات الطیبات الصلوات لله ، السلام علیک ایها النبی ورحمة الله ، وبرکاته السلام علینا وعلى عباد الله الصالحین ، أشهد أن لا إله إلا الله [وحده لا شریک له] ، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله ، [حهوت ووشه یه به ته حیاتی نویژ داده نرین] " (۴۹۵) .

(۴۹۲) وهذه الزيادة ثابتة في التشهد عن النبي ﷺ ، ولم يرضاها ابن عمر من عند نفسه ، وحاشاه من ذلك ، إنما أخذها عن غيره من الصحابة الذين رووها عنه ﷺ ، فزادها هو على تشهد الذي سمعه من النبي ﷺ مباشرة .

(۴۹۳) وهذه الزيادة ثابتة في التشهد عن النبي ﷺ ، ولم يرضاها ابن عمر من عند نفسه ، وحاشاه من ذلك ، إنما أخذها عن غيره من الصحابة الذين رووها عنه ﷺ ، فزادها هو على تشهد الذي سمعه من النبي ﷺ مباشرة .

(۴۹۴) أبو داود والدارقطني وصححه .

(۴۹۵) مسلم وأبو عوانة وأبو داود وابن ماجه .

۵ - ته حیاتی (عمر) ی کوپی (خطاب) ﷺ ، خه لکی له سه ر مینبه ره وه فیری ئەم ته حیاته ده کرد و ده یفه رموو : " التحیات لله ، الزاکیات لله ، الطبیات لله [السلام علیک ... " هتد وه کو ته حیاته که ی (ابن مسعود) ﷺ (۴۹۶) .

۶ - ته حیاتی دایکه (عائشة) - په زای خوی لی بیټ - : (قاسم) ی کوپی (محمد) بۆمان ده گێرپته وه ده فه رموویت : دایکه (عائشة) - په زای خوی لی بیټ - فیری ته حیاتی ده کردین ، ئاماژه ی به دهستی ده کرد و ده یفه رموو : " التحیات ، الطبیات ، الصلوات ، الزاکیات لله ، السلام علی النبی ... " هتد وه کو ته حیاته که ی (ابن مسعود) ﷺ (۴۹۷) .

(۴۹۶) مالک والبیهقی بسند صحیح ، والحديث وإن كان موقوفاً فهو في حكم المرفوع ، لأن من المعلوم أنه لا يقال بالرأي ، ولو كان رأياً لم يكن هذا القول من الذكر أولى من غيره من سائر الذكر ، كما ابن عبد البر . تنبيه : ليس في كل الصيغ المتقدمة زيادة "ومغفرته" ، فلا يعتد بها ، ولذلك أنكرها بعض السلف ، فروى الطبراني (۳ / ۵۶ / ۱) بسند صحيح عن طلحة بن مصرف قال : زاد ربيع بن خيثم في التشهد وبركاته " ومغفرته " فقال علقمة نقف حيث عُلمنا : السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته ، وعلقمة تلقى هذا الاتباع من أستاذع ابن مسعود ﷺ ، فقد روي عنه أنه كان يعلم رجلاً التشهد ، فلما وصل إلى قوله " أشهد أن لا إله إلا الله " قال الرجل : وحده لا شريك له ، فقال : عبد الله هو كذلك ، ولكن ننتهي إلى عُلمنا ، أخرجه الطبراني في " الأوسط " (رقم ۲۸۴۸ - مصوري) بسند صحيح ، إن كان المسيب الكاهلي سمع من ابن مسعود .

(۴۹۷) أخرجه ابن أبي شيبة (۲۹۳ / ۱) والسراج والمخلص - كما تقدم - والبيهقي (۲ / ۱۴۴) والسياق له .

سه‌لاوات دان له‌ سه‌ر پیغهمبهری خوا ﷺ ، وشوین ، وشیاوازه‌کانی

پیغهمبهری خوا ﷺ له‌ ته‌حیاتی یه‌که‌م ، و جگه‌ له‌ ویش سه‌لاواتی له‌ سه‌ر خۆی ده‌دا (٤٩٨) . وه‌ کردوویه‌تی به‌سوننه‌ت بۆ ئوممه‌ته‌که‌ی ، به‌وه‌ی که‌ فه‌رمانی پێ‌کردوون به‌ سه‌لاوات دان له‌ سه‌ری پاش سه‌لام ئی‌کردنی (٤٩٩) ، وچه‌ند شیوازیکی سه‌لاواتی فی‌رکردوون بۆ سه‌لاوات دان له‌ سه‌ری :

(٤٩٨) أبو عوانة في " صحيحه " (٢ / ٣٢٤) والنسائي .

(٤٩٩) هاوه‌لان ووتیان ئه‌ی پیغهمبهری خوا : ئی‌مه‌ فی‌ربووبین چۆن سه‌لامت لی‌ بکه‌ین ﴿ واته‌ : له‌ ناو ته‌حیاتدا ﴾ ، باشه‌ چۆن سه‌لاوات له‌ سه‌ر بده‌ین ؟ پیغهمبهریش ﷺ فه‌رمووی : بلی‌ن : " اللهم صلّ علی محمد ... " تا کۆتایی فه‌رمووده‌که‌ ، جا پیغهمبهر ﷺ تاییه‌تی نه‌کرد به‌ ته‌حیاتیکه‌وه‌ و بلی‌ت له‌وه‌ی تریان نابیت ، بۆیه‌ ئه‌مه‌ به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی تێدایه‌ : که‌وا دروست و شه‌رعییه‌ سه‌لاوات له‌ سه‌ر پیغهمبهریش ﷺ بدرێت له‌ ناو ته‌حیاتی یه‌که‌میشدا ، وه‌ ئه‌مه‌ش مه‌زه‌به‌ی ئی‌مامی شافعییه‌ ، وه‌ک له‌ کتییی (الأم) دا به‌ پاشکاوی باسی ئه‌مه‌ی کردووه‌ ، وه‌ ئه‌مه‌ش به‌ راست زانراوه‌ له‌ لای شوینکه‌وتوانی شافعی ، وه‌ک به‌ ئاشکرا (النووي) له‌ (المجموع) دا (٣ / ٤٦٠) باسی کردووه‌ ، و به‌ بۆچوونی به‌ هی‌ز و پاشکاوی داناوه‌ له‌ (الروضة) دا (١ / ٢٦٣ . طبع المكتب الإسلامي) ، وه‌ ئه‌مه‌ش هه‌لب‌ژێردراوی (الوزير ابن هُبيرة الحنبلي) له‌ (الإفصاح) دا ، وه‌ک (ابن رجب) لی‌ه‌وه‌ گیراویه‌ته‌وه‌ له‌ (ذیل الطبقات) و بی‌ده‌نگیش بووه‌ لی‌ی ، وه‌ چه‌ندین فه‌رمووده‌ی زۆر هاتووه‌ له‌ سه‌ر سه‌لاوات دان له‌ سه‌ر پیغهمبهر ﷺ له‌ ناو ته‌حیاتدا ، به‌لام له‌ هه‌یچکامیاندا نه‌هاتووه‌ تاییه‌ت کرابێت به‌ ته‌حیاتی یه‌که‌مه‌وه‌ ، به‌لکو فه‌رمووده‌کان گشتین و هه‌موو ته‌حیاتیک ده‌گرێته‌وه‌ ، وه‌ له‌ ئه‌صلی ئه‌م کتییه‌دا (به‌ (ته‌علیق) کراوی باسم کردووه‌ ، به‌لام له‌ سه‌ره‌وه‌ هه‌یچ له‌وانه‌ باس نه‌کردووه‌ ، چونکه‌ له‌ سه‌ر مه‌رجی ئی‌مه‌ نین ﴿ واته‌ : سه‌حیح نین ﴾ هه‌رچه‌نده‌ له‌ پ‌رووی واتایشه‌وه‌ هه‌ندیکیان هه‌ندیکی تریان به‌هی‌ز بکات ، وه‌ ئه‌وانه‌ی که‌ ده‌لێن نابیت له‌ ته‌حیاتی یه‌که‌مدا سه‌لاوات

۱ - " اللهم ! صل على محمد (٥٠٠) ، وعلى أهل بيته وعلى أزواجه وذريته
كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد وبارك (٥٠١) على محمد وعلى آل بيته
وعلى أزواجه وذريته كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد " .
ئهمه بوو پیغه مبه‌ری خوا ﷺ پێی ده‌پاراپیه‌وه بۆ خۆی (٥٠٢).

بخوینریت هیچ به‌لگه‌یه‌کی سه‌حیحیان به‌ ده‌سته‌وه نیه‌یه بکریٔ به‌ به‌لگه ، وه‌ک چۆن له (ئه‌صلی
ئهم کتیبه‌دا) به‌ درێژی باسم کردوه .

هه‌روه‌ها ئه‌و ووتیه‌ی که ده‌لێٔ : باش نیه‌یه له ناو سه‌لاواتدا له ته‌حیاتی یه‌که‌مدا زیاتر له
(اللهم صلّ على محمد وعلى آل محمد ...) بخوینریت هیچ بته‌وا یه‌کی نیه‌یه له سوننه‌دا و به‌لگه‌ی له
سه‌رنیه‌یه ، به‌لگو بۆچونمان وایه هه‌رکس وا بکات ئه‌وا فه‌رمانه پێشوه‌که‌ی پیغه مبه‌ری ﷺ
جیبه‌جێ نه‌کردوه : " قولوا اللهم صلّ على محمد وعلى آل محمد ... " تا کۆتایی فه‌رموده‌که ، وه
ئهم بابه‌ته‌ش پاشماوه‌ی هه‌یه له (ئه‌صلی ئهم کتیبه‌دا) باسمان کردوه .

(٥٠٠) باشت‌ترین ووته که ووتراره له شیکردنه‌وه‌ی واتای سه‌لاوات دان له سه‌ر پیغه مبه‌ر ﷺ ووته‌که‌ی
(أبو العالیة) یه که فه‌رموویه‌تی : سه‌لاوات دانی خوا له سه‌ر پیغه مبه‌ره‌که‌ی ﷺ : ستایش کردن و
به‌گه‌وره‌ پراگرتنه ، وه سه‌لاواتی فریشته‌کان و جگه له‌وانیش : داوا کردنی ئهمه له خوای پایه‌ به‌رز
، وه مه‌به‌ستیش ئه‌وه‌ی : داوای زیاتر کردن نه‌ک داوای ئه‌صلی سه‌لاوات دان. ئهمه پێشوه‌وا (الحافظ
(له کتیبی (الفتح) دا باسی کردوه وه‌لامی ئه‌و ووته به‌ناوبانگه‌شی داوه‌ته‌وه که ده‌لێٔ
سه‌لاواتی په‌روه‌ردگار : په‌حمه‌ته ، وه (ابن القيم) به‌ درێژی باسی ئهمه‌ی کردوه له کتیبی (جلاء
الأفهام) دا به‌ شیوازی که پێویست به‌ هیچ له‌مه زیاتر نه‌کات ، جا بگه‌په‌ره‌وه بۆی .

(٥٠١) له به‌ره‌که‌ته‌وه هاتوه : که مه‌به‌ست پێی گه‌ش و نه‌ما و زیاد و به‌ره‌که‌ت تیکه‌وتنه ، واته :
دوعا کردن به‌مه ، جا ئهم دوعایه ئه‌وه ده‌گریته‌ خۆی : که‌وا ئه‌وه‌ی به‌خشاوه به‌ که‌س و کاری (
إبراهيم) له خێر بدریٔ و به‌بخشریٔ به‌ پیغه مبه‌رمان ﷺ وه به‌رده‌وام بیٔ و دامه‌زراو بیٔ ، و چه‌ند
قات و زیاد کراو بیٔ .

- ٢ - " اللهم ! صل على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت على [إبراهيم وعلى (٥٠٣)] آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد ، اللهم ! بارك على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما باركت على [إبراهيم وعلى] آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد " (٥٠٤) .
- ٣ - " اللهم ! صل على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت على إبراهيم وآل إبراهيم] ، إنك حميد مجيد ، وبارك على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما باركت على [إبراهيم] وآل إبراهيم ، إنك حميد مجيد " (٥٠٥) .
- ٤ - " اللهم ! صل على محمد [النبي الأمي] ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت على [آل] إبراهيم ، وبارك على محمد [النبي الأمي] ، وعلى آل محمد ؛ كما باركت على [آل] إبراهيم ، في العالمين ، إنك حميد مجيد " (٥٠٦) .

(٥٠٢) أحمد والطحاوي بسند صحيح ، والشيخان دون : " أهل بيته " .

(٥٠٣) هذه الزيادة والتي تليها ثابتان في رواية البخاري والطحاوي والبيهقي وأحمد ، وكذا النسائي ، وجاءت أيضاً من طرق أخرى في بعض الصيغ الآتية (٧٣ و٧) ، فلا تغتر بقول ابن القيم في " جلاء الأفهام " (ص ١٩٨) تبعاً لشيخه ابن تيمية في " الفتاوى " (١٦/١) : " لم يجرى حديث صحيح فيه لفظ : (إبراهيم وآل إبراهيم) معاً " .

فها قد جئناك صحيحاً ، وهذا في الحقيقة من فوائد هذا الكتاب ، ودقة تتبعه للروايات والألفاظ والجمع بينها ، وهو - أعني : التبع المذكور - شيء لم يُسبق إليه والفضل لله تعالى ، وله الشكر والمنة ، ومما يؤكد خطأ ابن القيم أنَّ النوع السابع الآتي قد صححه هو نفسه وفيه ما أنكره !

(٥٠٤) البخاري ومسلم والنسائي في " عمل اليوم والليلة " (١٦٢ / ٥٤) والحميدي (١ / ١٣٨) وابن منده (٢ / ٦٨) وقال : " هذا حديث مجمع على صحته " .

(٥٠٥) أحمد والنسائي وأبو يعلى " مسنده " (ق ٢ / ٤٤) بسند صحيح .

۵ - " اللهم ! صل على محمد عبدك ورسولك ؛ كما صليت على [آل] إبراهيم ، وبارك على محمد [عبدك ورسولك] ، [وعلى آل محمد] ؛ كما باركت على إبراهيم [وعلى آل إبراهيم] " (٥٠٧) .

۶ - " اللهم ! صل على محمد [وعلى] أزواجه وذريته ؛ كما صليت على [آل] إبراهيم ، وبارك على محمد و [على] أزواجه وذريته ؛ كما باركت على [آل] إبراهيم ، إنك حميد مجيد " (٥٠٨) .

۷ - " اللهم ! صل على محمد ، وعلى آل محمد ، وبارك على محمد ، وعلى آل محمد ؛ كما صليت ، وباركت على إبراهيم وآل إبراهيم ، إنك حميد مجيد " (٥٠٩) .

(٥٠٦) مسلم وأبو عوانة وابن أبي شيبة في " المصنف " (١ / ١٣٢ / ٢) وأبو داود والنسائي (١٥٩ - ١٦١) وصححه الحاكم.

(٥٠٧) البخاري والنسائي والطحاوي وأحمد ، وإسماعيل القاضي في " فضل الصلاة على النبي ﷺ " (ص ٢٨ - الطبعة الأولى ، ص ٦٢ - الطبعة الثانية / طبع المكتب الإسلامي بتحقيقي) .

(٥٠٨) البخاري ومسلم والنسائي (١٦٤ / ٥٩) .

(٥٠٩) النسائي (١٥٩ / ٤٧) والطحاوي ، وأبو سعيد ابن الأعرابي في " المعجم " (٢ / ٧٩) بسند صحيح ، وعزاه ابن القيم في " الجلاء " (ص ١٤ - ١٥) لمحمد بن إسحاق السراج ثم صححه .

قلت : وفي هذه الصيغة الجمع بين " إبراهيم وآل إبراهيم " معاً ، وهذا ما أنكره ابن القيم وشيخه ، كما سبق بيانه (ص ١٣٩ - ١٤٠) مع الرد عليهما ، فلا داعي للإعادة .

چه ند سوودیکی گرنگ له سه لاوات دان له سه ر

پیغمبره ی ئومه ت ﷺ

سوودی یه که م : من الملاحظ أن أكثر هذه الأنواع من صيغ الصلاة عليه ﷺ

ليس فيها ذكر إبراهيم نفسه مستقلا عن آله وإنما فيها : (كما صليت على آل إبراهيم) والسبب في ذلك أن آل الرجل في اللغة العربية يتناول الرجل كما يتناول غيره

من يؤوله كما في قوله تعالى : ﴿ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى

الْعَالَمِينَ ﴾ [آل عمران : ٢٣] وقوله : ﴿ آلُ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴾ [القمر : ٣٤]

، ومنه قوله ﷺ : (اللهم صل على آل أبي أوفى) وكذلك لفظ أهل البيت كقوله

تعالى : ﴿ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ﴾ [هود : ٧٣] فإن إبراهيم داخل فيهم .

قال (شيخ الإسلام) : (ولهذا جاء في أكثر الألفاظ : (كما صليت على آل

إبراهيم) و (كما باركت على آل إبراهيم) وجاء في بعضها : (إبراهيم) نفسه لأنه

هو الأصل في الصلاة والزكاة وسائر أهل بيته إنما يحصل ذلك تبعا وجاء في بعضها

ذكر هذا وهذا تنبيها على هذين) .

إذا علمت ذلك فقد اشتهر التساؤل بين العلماء عن وجه التشبيه في قوله : (

كما صليت) إلخ لأن المقرر أن المشبه دون المشبه به والواقع هنا عكسه إذ أن محمدا

صلى الله عليه وسلم أفضل من إبراهيم وقضية كونه أفضل أن تكون الصلاة المطلوبة

أفضل من كل صلاة حصلت أو تحصل وأجاب العلماء عن ذلك بأجوبة كثيرة تراها في (الفتح) و(الجلء) وقد بلغت نحو عشرة أقوال بعضها أشد ضعفا من بعض إلا قولاً واحداً فإنه قوي واستحسنه شيخ الإسلام وابن القيم وهو قول من قال: (عن آل إبراهيم فيهم الأنبياء الذين ليس في آل محمد مثلهم فإذا طلب للنبي ﷺ ولآله مثل ما لإبراهيم وآله وفيهم الأنبياء حصل لآل محمد من ذلك ما يليق بهم فيهم لا يبلغون مراتب الأنبياء وتبقى الزيادة التي للأنبياء - وفيهم إبراهيم - لمحمد ﷺ فيحصل له من المزية ما لا يحصل لغيره) .

قال ابن القيم: (وهذا أحسن من كل ما تقدم وأحسن منه أن يقال: محمد ﷺ هو من آل إبراهيم بل هو خير آل إبراهيم كما روى علي بن طلحة عن ابن عباس ﷺ في قوله تعالى: ﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ [آل عمران: ٢٣] قال ابن عباس: (محمد من آل إبراهيم) وهذا نص إذا دخل غيره من الأنبياء الذين هم من ذرية إبراهيم في آله فدخل رسول الله ﷺ أولى فيكون قولنا: (كما صليت على آل إبراهيم) متناولاً للصلاة عليه وعلى سائر النبيين من ذرية إبراهيم ثم قد أمرنا الله تعالى أن نصلي عليه وعلى آله خصوصاً بقدر ما صلينا عليه مع سائر آل إبراهيم عموماً وهو فيهم ويحصل لآله من ذلك ما يليق بهم ويبقى الباقي كله له ﷺ قال: ولا ريب أن الصلاة الخاصة لآل إبراهيم ورسول الله ﷺ معهم أكمل من الصلاة الحاصلة لهم دونهم فيطلب له من الصلاة هذا الأمر العظيم الذي

هو أفضل مما لإبراهيم قطعاً ويظهر حينئذ فائدة التشبيه وجريه على أصله وأن المطلوب له من الصلاة بهذا اللفظ أعظم من المطلوب له بغيره فإنه إذا كان المطلوب بالدعاء إنما هو مثل المشبه به وله أوفر نصيب منه صار له من المشبه المطلوب أكثر مما لإبراهيم وغيره وإنضاف إلى ذلك مما له من المشبه به من الحصة التي لم تحصل لغيره فظهر بهذا من فضله وشرفه على إبراهيم وعلى كل من آله - وفيهم النبيون - ما هو اللائق به وصارت هذه الصلاة دالة على هذا التفضيل وتابعة له وهي من موجباته ومقتضياته فصلى الله عليه وعلى آله وسلم تسليماً كثيراً وجزاها عنا أفضل ما جزى نبياً عن أمته اللهم صل على محمد وعلى آله محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد .

سوودی دووهم : ويرى القارئ الكريم أن هذه الصيغة على اختلاف أنواعها

فيها كلها الصلاة على آل النبي ﷺ وأزواجه وذريته معه ﷺ فلذلك فليس من السنة ولا يكون منفذا للأمر النبوي من اقتصر على قوله : (اللهم صل على محمد) فحسب بل لا بد من الإتيان بإحدى هذه الصيغ كاملة كما جاءت عنه ﷺ لا فرق في ذلك بين التشهد الأول والآخر وهو نص الإمام الشافعي في (الأم) (١٠٢/١) فقال : (والتشهد في الأولى والثانية لفظ واحد لا يختلف ومعنى قولي (التشهد) التشهد والصلاة على النبي ﷺ لا يجزيه أحدهما عن الآخر) .

وأما حديث : (كان لا يزيد في الركعتين على التشهد) فهو حديث منكر كما حققته في (الضعيفة) (٥١٨٦) .

وإن من عجائب هذا الزمن ومن الفوضى العلمية فيه أن يجرؤ بعض الناس - وهو الأستاذ محمد إسعاف النشاشيبي في كتابه : (الإسلام الصحيح) - على إنكار الصلاة على الآل في الصلاة عليه ﷺ على الرغم من ورود ذلك في (الصحيحين) وغيرهما عن جمع من الصحابة منهم كعب بن عجرة وأبو حميد الساعدي وأبو سعيد الخدري وأبو مسعود الأنصاري وأبو هريرة وطلحة بن عبيد الله وفي أحاديثهم أنهم سألوا النبي ﷺ : (كيف نصلي عليك ؟) فعلمهم ﷺ هذه الصيغ وحجته في الإنكار أن الله تعالى لم يذكر في قوله : صلوا عليه وسلموا تسليما مع النبي ﷺ أحدا ثم أنكر وبالغ في الإنكار أن يكون الصحابة قد سألوه ﷺ ذلك السؤال لأن الصلاة معروفة المعنى عندهم وهو الدعاء فكيف يسألونه ؟ وهذه مغالطة مكشوفة لأن سؤالهم لم يكن على معنى الصلاة عليه حتى يرد ما ذكره وإنما كان عن كيفية الصلاة عليه كما جاء في جميع الروايات على ما سبقت الإشارة إليه وحينئذ فلا غرابة لأنهم سألوه عن كيفية شرعية لا يمكنهم معرفتها إلا من طريق الشارع الحكيم العليم وهذا كما لو سألوه عن كيفية الصلاة المفروضة بمثل قوله تعالى : وأقيموا الصلاة فإن معرفتهم لأصل معنى الصلاة في اللغة لا يغنيهم عن السؤال عن كیفيتها الشرعية وهذا بين لا يخفى .

وأما حجته المشار إليها فلا شيء ذلك لأنه من المعلوم عند المسلمين أن النبي ﷺ هو المبين لكلام رب العالمين كما قال تعالى : ﴿ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ ﴾ [النحل : ٤٤] فقد بين صلى الله عليه وسلم كيفية الصلاة عليه وفيها ذكر الآل فوجب قبول ذلك منه لقوله تعالى : وما آتاكم الرسول فخذوه الحشر (٧) وقوله ﷺ في الحديث الصحيح المشهور : (ألا إني أوتيت القرآن ومثله معه) وهو مخرج في (تخریج المشكاة) (١٦٣ و ٤٢٤٧) .

وليت شعري ماذا يقول النشاشيبي - ومن قد يغتر ببهرج كلامه - فيمن عسى أن ينكر التشهد في الصلاة أو أنكر على الحائض ترك الصلاة والصوم في حيضها ؟ بدعوى أن الله لم يذكر التشهد في القرآن وإنما ذكر القيام والركوع والسجود فقط وأنه تعالى لم يسقط في القرآن الصلاة والصوم عن الحائض فالواجب عليها القيام بذلك فهل يوافقون هذا المنكر في إنكاره أم ينكرون عليه ذلك ؟ فإن كان الأول - وذلك مما لا نرجوه - فقد ضلوا ضلالا بعيدا وخرجوا عن جماعة المسلمين وإن كان الآخر فقد وفقوا وأصابوا فما ردوا به على المنكر فهو ردنا على النشاشيبي وقد بينا لك وجه ذلك .

فحذار أيها المسلم أن تحاول فهم القرآن مستقلا عن السنة فإنك لن تستطيع ذلك ولو كنت في اللغة سيويہ زمانك وهاك المثل أمامك فإن النشاشيبي هذا كان من كبار علماء اللغة في القرن الحاضر فأنت تراه قد ضل حين اغتر بعلمه في اللغة ولم

يستعن على فهم القرآن بالسنة بل إنه أنكرها كما عرفت والأمثلة على ما نقول كثيرة جدا لا يتسع المقام لذكرها وفيما سبق كفاية . والله الموفق .

سوودی سیئہم : ويرى القارئ أيضا أنه ليس في شيء منها لفظ : (السيادة

(ولذلك اختلف المتأخرون في مشروعية زيادتها في الصلوات الإبراهيمية ولا يتسع المجال الآن لنفصل القول في ذلك وذكر من ذهب إلى عدم مشروعيتهما اتباعا لتعليم النبي ﷺ الكامل لأمته حين سئل عن كيفية الصلاة عليه ﷺ ؟ فأجاب أمرا بقوله : (قولوا : اللهم صل على محمد . . .) ولكني أريد أن أنقل إلى القراء الكرام هنا رأي الحافظ ابن حجر العسقلاني في ذلك باعتباره أحد كبار علماء الشافعية الجامعين بين الحديث والفقه فقد شاع لدى متأخري الشافعية خلاف هذا التعليم النبوي الكريم

فقال الحافظ محمد بن محمد بن محمد الغرايبي (٧٩٠ - ٨٣٥) وكان ملازما

لابن حجر - قال رحمه ومن خطه نقلت (وهو من مخطوطات المكتبة الظاهرية) : (وسئل (أي الحافظ ابن حجر) أمتع الله بحياته عن صفة الصلاة على النبي ﷺ في الصلاة أو خارج الصلاة سواء قيل بوجوبها أو نديبتها هل يشترط فيها أن يصفه ﷺ بالسيادة كأن يقول مثلا : اللهم صل على سيدنا محمد أو على سيد الخلق أو على سيد ولد آدم ؟ أو يقتصر على قوله : اللهم صل على محمد ؟ وأيها أفضل : الإتيان بلفظ السيادة لكونها صفة ثابتة له ﷺ أو عدم الإتيان به لعدم ورود ذلك في الآثار ؟

فأجاب ﷺ : نعم اتباع الألفاظ المأثورة أرجح ولا يقال : لعله ترك ذلك تواضعا منه ﷺ كما لم يكن يقول عند ذكره ﷺ : وأمته مندوبة إلى أن تقول ذلك كلما ذكر لأنا نقول : لو كان ذلك راجحا لجاء عن الصحابة ثم عن التابعين ولم نقف في شيء من الآثار عن أحد من الصحابة ولا التابعين لهم قال ذلك مع كثرة ما ورد عنهم من ذلك وهذا الإمام الشافعي - أعلى الله درجته وهو من أكثر الناس تعظيما للنبي ﷺ - قال في خطبة كتابه الذي هو عمدة أهل مذهبه : (اللهم صل على محمد) إلى آخره ما أداه إليه اجتهاده وهو قوله : كلما ذكره الذاكرون وكلما غفل عن ذكره الغافلون وكأنه استنبط ذلك من الحديث الصحيح الذي فيه : (سبحان الله عدد خلقه) فقد ثبت أنه ﷺ قال لأُم المؤمنين - وآها قد أكثرت التسييح وأطالته - : (لقد قلت بعدك كلمات لو وزنت بما قلت لوزنتهن) فذكر ذلك وكان ﷺ يعجبه الجوامع من الدعاء .

وقد عقد القاضي عياض بابا في صفة الصلاة على النبي ﷺ في كتاب (الشفاء) ونقل فيها أثارا مرفوعة عن جماعة من الصحابة والتابعين ليس في شيء منها عن أحد من الصحابة وغيرهم لفظ : (سيدنا) .

منها حديث علي أنه كان يعلمهم كيفية الصلاة على النبي ﷺ فيقول : اللهم داحي المدحوات وباري المسموكات اجعل سوابق صلواتك ونوامي بركاتك وزائد تحيتك على محمد عبدك ورسولك الفاتح لما أغلق .

وعن علي أنه كان يقول : صلوات الله البر الرحيم والملائكة المقربين والنبين والصدّيقين والشهداء والصالحين وما سبح لك من شيء يا رب العالمين على محمد بن عبد الله خاتم النبیین وإمام المتّقين . . الحديث .

وعن عبد الله بن مسعود أنه كان يقول : اللهم اجعل صلواتك وبركاتك ورحمتك على محمد عبدك ورسولك إمام الخير ورسول الرحمة . . . الحديث .

وعن الحسن البصري أنه كان يقول : من أراد أن يشرب بالكأس الأروى من حوض المصطفى فليقل : اللهم صل على محمد وعلى آله وأصحابه وأزواجه وأولاده وذريته وأهل بيته وأصهاره وأنصاره وأشياعه ومحبيه . فهذا ما أوثره من (الشفاء) مما يتعلق بهيئة الصلاة عليه عن الصحابة ومن بعدهم وذكر فيه غير ذلك .

نعم ورد في حديث ابن مسعود أنه كان يقول في صلاته على النبي ﷺ : اللهم اجعل فضائل صلواتك ورحمتك وبركاتك على سيد المرسلين . . . الحديث . أخرجه ابن ماجه ولكن إسناده ضعيف وحديث علي المشار إليه أولاً أخرجه الطبراني بإسناد ليس له بأس وفيه ألفاظ غريبة رويتها مشروحة في كتاب (فضل النبي ﷺ) لأبي الحسن بن الفارس وقد ذكر الشافعية أن رجلاً لو حلف ليصلين على النبي ﷺ أفضل الصلاة فطريق البر أن يصلي على النبي ﷺ : اللهم صل على محمد كلما ذكره الذاكرون وسها عن ذكره الغافلون . وقال النووي : والصواب الذي ينبغي الجزم به أن

يقال : اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم . . . الحديث

وقد تعقبه جماعة من المتأخرين بأنه ليس في الكيفيتين المذكورتين ما يدل على ثبوت الأفضلية فيهما من حيث النقل وأما من حيث المعنى فالأفضلية ظاهرة في الأول.

والمسألة مشهورة في كتب الفقه والغرض منها أن كل من ذكر هذه المسألة من الفقهاء قاطبة لم يقع في كلام أحد منهم : (سيدنا) ولو كانت هذه الزيادة مندوبة ما خفيت عليهم كلهم حتى أغفلوها والخير كله في الاتباع والله أعلم) .

قلت : وما ذهب إليه الحافظ ابن حجر رحمه الله من عدم مشروعية تسويده ﷺ في الصلاة عليه اتباعاً للأمر الكريم وهو الذي عليه الحنفية هو الذي ينبغي التمسك به لأنه الدليل الصادق على حبه ﷺ قل إن كنتم تحبونني فاتبعوني يحببكم الله آل عمران (٣١) .

ولذلك قال الإمام النووي في (الروضة : ٢٦٥/١) : (وأكمل الصلاة على النبي ﷺ : اللهم صل على محمد ...) إلخ وفق النوع الثالث المتقدم فلم يذكر فيه (السيادة) .

سوودی چوارہم : واعلم أن النوع الأول من صيغ الصلاة عليه ﷺ - وكذا النوع الرابع - هو ما علمه رسول الله ﷺ أصحابه لما سألوه عن كيفية الصلاة عليه ﷺ وقد استدل بذلك على أنها أفضل الكيفيات في الصلاة عليه ﷺ لأنه لا يختار لهم - ولا لنفسه - إلا الأشرف والأفضل ومن ثم صوب النووي في (الروضة) أنه لو

حلف لیصلین علیہ ﷺ أفضل الصلاة لم ییر إلا بتلك کیفیة ووجه السبکی بأنه من أتى بها فقد صلى على النبي ﷺ ییقین وکل من جاء بلفظ غیرها فهو من إتيانه بالصلاة المطلوبة في شك لأنهم قالوا : كيف نصلي عليه ؟ قال : (قولوا : ...) فجعل الصلاة عليه منهم هي قولهم كذا . انتهى .

ذکرہ الہیتمی فی (الدر المنضود : ق ۲/۲۵) ثم ذکرنا (ق ۱/۲۷) أن المقصود يحصل بكل من هذه کیفیات التي جاءت فی الأحادیث الصحیحیة .

سوودی پینجہم : واعلم أنه لا یشرع تلفیق صیغۃ صلاة واحدة من مجموع هذه الصیغ وكذلك یقال فی صیغ التشهد المتقدمة بل ذلك بدعة فی الدین إنما السنة أن یقول هذا تارة وهذا تارة كما بینہ شیخ الإسلام ابن تیمیة فی بحث لہ فی التکبیر فی العیدین (مجموع : ۱/۲۵۳/۶۹) .

سوودی شہ شہم : قال العلامة صديق حسن خان فی کتابہ (نزل الأبرار بالعلم المأثور من الأدعية والأذکار) بعد أن ساق أحادیث كثيرة فی فضل الصلاة علی النبی ﷺ والإکثار منها - قال (ص ۱۶۱) : (لا شک فی أن أكثر المسلمین صلاة علیہ ﷺ هم أهل الحديث ورواة السنة المطهرة فإن من وظائفهم فی هذا العلم الشریف الصلاة علیہ أمام کل حدیث ولا یزال لسانهم رطباً بذکرہ ﷺ) ولیس کتاب من کتب السنة ولا دیوان من دواوین الحدیث - علی اختلاف أنواعها من (الجوامع) و(المسانید) و(المعاجم) و(الأجزاء) وغیرها - إلا وقد اشتمل علی آلاف الأحادیث حتی إن أخصرها حجماً کتاب (الجامع الصغیر) للسيوطي فیہ عشرة آلاف حدیث

وقس على ذلك سائر الصحف النبوية فهذه العصابة الناجية والجماعة الحديثية أولى الناس برسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يوم القيامة وأسعدهم بشفاعته ﷺ - بأبي هو وأمي - ولا يساويهم في هذه الفضيلة أحد من الناس إلا من جاء بأفضل مما جاؤوا به ودونه خرت القناد فعليك يا باغي الخير وطالب النجاة بلا ضير أن تكون محدثاً أو متطفلاً على المحدثين وإلا فلا تكن .. فليس فيما سوى ذلك من عائدة تعود إليك).

قلت : وأنا أسأل الله تبارك وتعالى أن يجعلني من هؤلاء المحدثين الذين هم أولى الناس برسول الله ﷺ ولعل هذا الكتاب من الأدلة على ذلك ، ورحم الله الإمام أحمد إمام السنة الذي أنشد :

دين النبي محمد أخبار	نعم المطية للفتى آثار
لا ترغبين عن الحديث وأهله	فالرأي ليل والحديث نهار
ولربما جهل الفتى أثر الهدى	والشمس بازغة لها أنوار

ههروه ها له دواى ئەم ته حياته ، و جگه له مېش پيغه مبهري خوا ﷺ پارپنه وهى
 کردوه به سوننهت بو ئوممه ته کهى ، و فهرموويه تى : " إذا قعدتم في كل ركعتين فقولوا :
 التحيات لله ... هتد ، و پاشان فهرمووى : ثم ليتخير من الدعاء أعجبه إليه " (٥١٠) .
 واته : ئەگەر له ههردوو پکاتیک دا دانیشن ئەوا بلین : التحيات لله ... هتد ، و
 پاشان فهرمووى : پاشان ههردوو پارپانه وهیه کى به دل بوو با ئەنجامى بدات .

(٥١٠) أخرجه لنسائي وأحمد والطبراني من طرق عن ابن مسعود ، وهو مخرج في " الصحيحة " (٨٧٨) مع الكلام في فقهه ، وله شاهد في " مجمع الزوائد " (٢ / ١٤٢) من حديث ابن الزبير .

هه‌ستانه‌وه بۆ پركاتی سێیه‌م ، و پاشان بۆ چواره‌م

پاشان پیغمبهری خوا ﷺ (الله أكبر) ی ده‌کرد (٥١١) ، و هه‌له‌سایه‌وه بۆ پركاتی سێیه‌م ، و فه‌رمانیشی کردووه به‌و پیاوه‌ی که نوێژه‌که‌ی به‌ ته‌واوی ئه‌نجام نه‌دا ، له‌و ووته‌یه‌یی دا : " ثم اصنع ذلك في كل ركعة وسجدة " هه‌روه‌كو له‌ پيشدا باسکرا .

وه " پیغمبهری خوا ﷺ که هه‌له‌سایه‌وه له‌ دانیشتن ، ته‌کبیری ده‌کرد پاشان هه‌له‌سایه‌وه " (٥١٢) .

وه - هه‌ندیک جار - " پیغمبهری خوا ﷺ له‌ گه‌ڵ ئه‌م ته‌کبیره‌دا هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز ده‌کرده‌وه " (٥١٣) .

وه " ئه‌گه‌ر پیغمبهری خوا ﷺ بپوێستبایه هه‌لسیته‌وه بۆ پركاتی چواره‌م به‌هه‌مان شیوه (الله أكبر) ی ده‌کرد (٥١٤) ، و فه‌رمانیشی کردووه به‌و پیاوه‌ی که نوێژه‌که‌ی به‌ باشی ئه‌نجام نه‌دا ، هه‌روه‌كو له‌ پيش که‌میک باسمان لیوه‌ کرد .

(٥١١) البخاري ومسلم .

(٥١٢) رواه أبو يعلى في " مسنده " (٢ / ٢٨٤) بسند جيد ، وهو مخرج في " الصحيحه " (٦٠٤) .

(٥١٣) البخاري وأبو داود .

(٥١٤) البخاري وأبو داود .

وه - هه ندیک جاریش - " پیغمبهری خوا ﷺ له گه ل ئه م ته کبیره دا ههردوو دهستی بهرز ده کرده وه " (٥١٥) .

پاشان " راست ده بووه وه ، و داده نیشته له سه رپی چه پی ، به شیوه یه کی ریک و پیک تاكو هه مو ئیسکیك ده گه رایه وه شوینی خو ی ، پاشان هه لده سایه وه و متمانه ی ده کرده سه رزه وی له هه ستانه وه ی " (٥١٦) .

وه " وه کو هه ویر شیلی ده کرد له کاتی هه ستانه وه ی متمانه ی ده کرده سه ر دهستی " (٥١٧) .

وه " له ههردوو رکا ته که دا : سوره تی ﴿ الفاتحة ﴾ ی ده خوینده وه ، وه فه رمانیشی به و کرداره کردوه به و پیاوه ی که نویژه که ی به ته واوی ئه نجام نه دا ، له وانه شه چه ند ئایه تیکی بو زیاد بکردایه ن ، ههروه کو له پیشدا له خوینده وه له نویژی نیوه پۆدا باسکرا .

(٥١٥) أبو عوانة والنسائي بسند صحيح .

(٥١٦) البخاري وأبو داود .

(٥١٧) الحري في " غريب الحديث " ، ومعناه عند البخاري وأبي داود ، وأما حديث : " هـي أن يعتمد الرجل على يده في الصلاة " ، فهو منكر لا يصح كما بينته في " الضعيفة " (٩٦٧) .

قونوت خویندن له نوڙه فه رزه کان ، له کاتی ناهه مواری و به لادا

وه " نه گهر پیغمبره ی خوا ﷺ بیویستایه دوعا له یه کیك بکات ، یان بُو که سیك بیاراپیه ته وه ، نه وا قونوتی ^(۵۱۸) له پکاتی کۆتایی دا ده کرد نه وه ش پاش کرپنوش که ده یفه رموو : " سمع الله لمن حمده ، اللهم ربنا لك الحمد " ^(۵۱۹) ، پارنه وه که شی به دهنگی به رز ده کرد ^(۵۲۰) ، وه " دهسته کانی تیادا به رز ده کرده وه " ^(۵۲۱) ، وه " نه وانه ش که نوڙیان به دوایدا ده کرد ، ئامینیان ده کرد " ^(۵۲۲) .

وه " له هر پینچ فه رزه که دا قونوتی ده کرد " ^(۵۲۳) ، به لام " قونوتی نه ده کرد جگه له و کاته نه بیت که دوعا له یه کیك بکات ، یان بُو

^(۵۱۸) قونوت به چه ند واتایه ک دیت ، مه به ست پیی لیتره دا : پارانه وه یه له نوڙ له شوښکی تاییه ت

له کاتی وه ستاندا .

^(۵۱۹) البخاري وأحمد .

^(۵۲۰) البخاري وأحمد .

^(۵۲۱) أحمد والطبراني بسند صحيح ، وهذا مذهب أحمد وإسحاق أنه يرفع يديه في القنوت ن كما في " المسائل " للمروزي (ص ۲۳) ، وأما مسح الوجه بما فلم يرد في هذا الموطن ، فهو بدعة ، وأما خارج الصلاة فلم يصح ، وكل ما رُوي في ذلك ضعيف ، وبعضه أشد ضعفاً من بعض ، كما حققته في " ضعيف أبي داود " (۲۶۲) ، و " الأحاديث الصحيحة " (۵۹۷) ، ولذلك قال العز بن عبد السلام في بعض فتاويه : (لا يفعله إلا الجاهل) .

^(۵۲۲) أبو داود والسراج ، وصححه الحاكم ووافقه الذهبي وغيره .

^(۵۲۳) أبو داود والسراج والدارقطني بسندين حسنين .

که سیک بپارایه ته وه ، " (٥٢٤) ، له و دعایانه ش که کردویه تی : " اللهم ! أنج الوليد بن الوليد ، وسلمة بن هشام ، وعياش بن أبي ربيعة ، اللهم ! اشدد وطأتك على مضر ، واجعلها سنين كسني يوسف ، [اللهم ! العن لحيان ورعلاً وذکوان وعصية عصت الله ورسوله] " (٥٢٥) .

پاشان " که له قونوته که ی ده بووه وه ، (الله أكبر) ی ده کرد ، و سوژده ی ده برد " (٥٢٦) .

قونوت خویندن له نوڙی وه تردا

وه " پیغمبره ی خوا ﷺ هه ندیک جار (٥٢٧) - دعای قونوتی ده کرد ، له پکاته که ی وه تردا " (٥٢٨) ، و " ده شیکسته پیش کړنووشه وه " (٥٢٩) .

(٥٢٤) ابن خزيمه في " صحيحه " (١ / ٧٨ / ٢) ، والخطيب في " كتاب القنوت " بسند صحيح .

(٥٢٥) أحمد والبخاري والزائدة لمسلم .

(٥٢٦) النسائي وأحمد والسراج (١ / ١٠٩) ، وأبو يعلى في " مسنده " بسند جيد .

(٥٢٧) ابن نصر والدارقطني بسند صحيح .

(٥٢٨) وإنما قلنا : " أحياناً " ، لأن الصحابة الذين رَووا الوتر لم يذكروا القنوت فيه ، فلو كان ﷺ يفعله دائماً ، لنقلوه جميعاً عنه ، نعم رواه عنه أبي بن كعب وحده ، فدل على أنه كان يفعله أحياناً ، ففيه دليل على أنه غير واجب ، وهو مذهب جمهور العلماء ، ولهذا أعتزف المحقق ابن الهمام في " فتح القدير " (١ / ٣٠٦ و ٣٥٩ و ٣٦٠) بأن القول بوجوبه ضعيف لا ينعض عليه دليل ، وهذا من إنصافه وعدم تعصبه ، فإن هذا الذي رجحه هو على خلاف مذهبه !

وه (حسن) ی کوپی (علي) ﷺ شی بهو شیوه فی کرکدبوو که (نه گهر
قورئان خویندنه که ی ته واو بوو له نوڙی وه تردا بلّیت : " اللهم ! اهدني فيمن
هديت ، وعافني فيمن عافيت ، وتولني فيمن توليت ، وبارك لي فيما أعطيت ، وقني
شر ما قضيت ، [ف] إنك تقضي ولا يقضي عليك ، [و] إنه لا يذل من واليت
، [ولا يعز من عاديت] (٥٣٠) ، تباركت ربنا وتعاليت ، [لا منجا منك إلا إليك
] " (٥٣١) .

(٥٢٩) ابن أبي شيبة (١٢ / ٤١ / ١) وأبو داود والنسائي في " السنن الكبرى " (ق ٢١٨ / ١ / ٢) وأحمد
والبيهقي وابن عساكر (٤ / ٢٤٤ / ٢) بسند صحيح ، وأخرج منه ابن منده في " التوحيد " (٢ / ٧٠) الدعاء فقط
بسند آخر حسن ، وهو مخرج في " الإرواء " (٤٢٦) .

تنبيه : زاد النسائي في آخر القنوت : " وصلى الله على النبي الأمي " ، وإسنادها ضعيف ، وقد
ضعفها الحافظ ابن حجر والقسطلاني والزرقاني وغيرهم ، ولذلك لم نوردعاً على طريقتنا في الجمع بين الزيادات ،
وقوفاً منا عند شرطنا المذكور في مقدمة الكتاب ، وقال العز بن عبد السلام في " الفتاوى " (١ / ٦٦ - عام
١٩٦٢) : " ولم تصح الصلاة على رسول الله ﷺ في القنوت ، ولا ينبغي أن يزداد على صلاة رسول الله ﷺ
شيء " ، وفي هذا القول منه إشارة على أنه لا يتوسع في القول بالبدعة الحسنة ، كما يفعل بعض المتأخرين القائلين
بها .

ثم استدركت فقلت : قد ثبت في حديث أبي إمامة أبي بن كعب الناس في قيام رمضان أنه كان يصلي
على النبي ﷺ في آخر القنوت ، وذلك في عهد عمر رضي الله عنه ، رواه ابن خزيمة في " صحيحه " (١٠٩٧) ،
وثبت مثله عن أبي حليمة معاذ الأنصاري الذي كان يؤمهم أيضاً في عهده ، رواه إسماعيل القاضي (رقم ١٠٧
(وغيره ، فهي زيادة مشروعة لعمل السلف بها ، فلا ينبغي إطلاق القول بأن هذه الزيادة بدعة ، والله أعلم .
(٥٣٠) ثم زياده يش له فهرموده که سه لميتراره ههروه کو پيشهوا (الحافظ) له (التلخيص) دا فهرمويه تی ،
وحققت ذلك في " الأصل " ، وفات ذلك النووي فصرح رحمه الله في " روضة الطالبين " (٢٥٣ / ١) - طبع المكتب الإسلامي

ته حیاتی کۆتایی

و واجبیتی ئەم ته حیات

پاشان پیغه مبهري خوا ﷺ که پکاتی چواره می ته واو ده کرد داده نیشته بۆ ته حیاتی کۆتایی خویندن ، وه فه رمانیشی تیدا ده کرد به وهی که له ته حیاتی یه که مدا فه رمانی پی کردبوو ، ئیلا ئه وه نه بیت که " به شیوه ی ته وه پروک داده نیشته " (٥٣٢) : " به شیوه یه ک : کلۆک (ورك) (٥٣٣) ی چه پی له سه ر زهوی داده نا و پی ی له لایه که وه ده رده کرد " (٥٣٤) ، وه " پی ی چه پی له ژیر پان و ئه ژنۆی چه پی داده نا " (٥٣٥) ، وه " پی ی پاستی ده چه قاند به زه ویدا " (٥٣٦) ، له وانه شه - هه ندیک جاریش - " پای به خستایه " (٥٣٧) .

أنها زیادة من العلماء ! مثل زیادتم : " فلك الحمد على ما قضيت ، أستغفرک وأتوب إليك " ، ومن الغریب أنه قال بعد ذلك السطور : (واتفقوا على تغليط القاضي أبي الطيب في إنكاره : " لا يعز من عاديت " ، وقد جاءت في رواية البيهقي ، والله أعلم .

(٥٣١) ابن خزيمة (١ / ١١٩ / ٢) وكذا ابن أبي شيبة ومن ذكر معه في التخریج الذي قبله .
(٥٣٢) البخاري ، وأما الثنائية كالصبح ، فالسنة الافتراض كما تقدم ، وبهذا التفصيل قال الإمام أحمد ، كما في "مسائل ابن هاني عنه" (ص ٧٩) .

(٥٣٣) سه روی ئه ژنۆ ده گریته وه .

(٥٣٤) أبو داود والبيهقي بسند صحيح .

(٥٣٥) مسلم وأبو عوانة .

(٥٣٦) البخاري .

(٥٣٧) مسلم وأبو عوانة .

وه " ئەژنۆی چه پيشی به ناو دهستی چه پی دهگرت ، و خۆی دهدا به سهريددا " (٥٣٨) .

وه سه لاوات دانیشی له سه ر خۆی کردووه به سوننهت بۆ ئوممه ته که ی له م ته حیاته شدا ، ههروهكو چۆن کردوویه تی به سوننهت له ته حیات ی یه که میش دا ، له ویشدا باسی شیوازانه ی سه لاوات کرا که له پیغه مبهري خواوه ﷺ پیمان گه یشتووه .

واجبیتی سه لاوات دان له سه ر پیغه مبهري خوا ﷺ

وه " جارێکیان پیغه مبهري خوا ﷺ گوئی له پیاویك بوو ده پاراپه وه له نوێژه که یدا ، بئ ئه وه ی ستایشی خوای پهروهردگاری تیدا بکات ، و سه لاواتیش بدات له سه ر پیغه مبهري خوا ﷺ ، فه رموی : " عجل هذا " ، واته : ئه وه په له ی کرد ، پاشان بانگی کرد ، و به و جگه له ویشی فه رموو : " إذا صلی أحدکم ؛ فليبدأ بتحميد ربه جل وعز ، والثناء عليه ، ثم یصلي ، (وفي رواية : لیصل) علی النبی ﷺ ثم یدعو بما شاء " (٥٣٩) .

(٥٣٨) مسلم وأبو عوانة .

(٥٣٩) أحمد وأبو داود وابن خزيمة (٢ / ٨٣ / ١) ، والحاكم وصححه ووافقه الذهبي . ئه وه ش بزانه که ئه م فه رموده یه به لگه یه له سه ر واجبیتی سه لاوات دان له سه ر پیغه مبهري خوا ﷺ له م ته حیاته دا له بهر فه رمان پی کردنی ، پیشه و شافعی و أحمدیش له دووه م پیاویات لئ یه وه هه مان بۆ چونیان هه یه ،

واته : ئەگەر یهكێ له ئیوه نویژی كرد با به شوكر و ستایشی خوای پهروهردگار دهست پێبكات ، پاشان سه لاوات بدات (له پیاویهتیکی تردا هاتوو : با سه لاوات بدات له سه ر پیغمبهری خوادا ﷺ ، پاشان هه ر پارانه وه یهك بۆ خۆی دهكات بیکات) .

وه " جاریکیان پیغمبهری خوا ﷺ گوئی له پیاویك دهبیئت له نویژیکدا دهپارایه وه ، له نویژه کهیدا ستایشی خوای پهروهردگاری کردبوو ، سه لاواتیشی داوو له سه ر پیغمبهری خوا ﷺ بۆیه پیغمبهری خواش ﷺ پێی فهرمووی : (ادع تجب ، وسل تعط) " (٥٤٠) .

واته : بپاریزه وه وه لام دهدریته وه ، و داواش بکه بیئت ده به خشریئت .

پیش ئهوانیش هه ندیک له هاوه لانی پیغمبهری خوا ﷺ و جگه له وانیش ئه م بۆچونه یان هه بووه ، به شیوه یهك (الآجری) له " الشریعة " (ص ٤١٥) دا فهرموویه تی : " ئه و که سه ی که سه لاوات نه دات له سه ر پیغمبهری خوا ﷺ له ته حیاتى دووه مدا ، ئه و پێویسته نویژه که ی دووباره بکاته وه " له بهر ئه وه هه رکه سه یك بلیت پیشه و شافعی بۆچونه که ی (شاذه) له بهر ئه وه ی ئه م سه لاواته ی به واجب داناوه ، ئه وه دادوه نه بووه ، ههروهکو پیشه و (الهیتمی) له " الدر النضود فی الصلاة والسلام علی صاحب المقام المحمود " (ق ١٣ - ١٦) .

(٥٤٠) النسائي بسند صحيح .

واجبیتی خو په نادان به خوی په روه ردگار

له چوار شت پيش پارانه وه

وه پیغه مبهري خوا ﷺ ده یفه رموو: " إذا فرغ أحدكم من التشهد [الآخر] ؛ فليستعذ بالله من أربع ؛ [يقول : اللهم ! إني أعوذ بك] من عذاب جهنم ، ومن عذاب القبر ، ومن فتنة المحيا والممات ، ومن شر [فتنة] المسيح الدجال ، [ثم يدعو لنفسه بما بدا له] " (٥٤١) .

واته : نه گهر یه کي له نیوه له ته حیاتی دووم بووه وه نهوا با په نا بگریت له چوار شت ، وبلیت : اللهم ! ... المسيح الدجال ، پاشان بیاریته وه به وهی به چاکی ده زانیت بو خوی .

وه " پیغه مبهري خواش ﷺ پئی ده پارایه وه له دوی ته حیاته که ی " (٥٤٢)
وه " فیری هاوه لانی ده کرد - رهزای خویان له سه ربیت - ههروه کو چۆن سوره تیکی قورنای پی فیړ ده کردن " (٥٤٣) .

(٥٤١) مسلم وأبو عوانة والنسائي وابن الجارود في " المنتقى " (٢٧) ، وهو مخرج في " الإرواء " (٣٥٠) .

(٥٤٢) أبو داود وأحمد بسند صحيح .

(٥٤٣) مسلم وأبو عوانة .

پارانهوهی پيش سه لام و شيوازهکانی

وه پیغمبهری خوا ﷺ چه ند پارانهوهیهکی جوراوجوری له نویژهکهیدا ئه نجام ده دا ^(٥٤٤) ، جارێك به مه و جارێکی تر به ویتریان ، وه چه نده ها پارانهوهشی به باش داناوه ، و " فرمانیشی به نویژگه ر کردوه کامه یانی به دلّه ئه نجامی بدات " ^(٥٤٥) ، پارانهوهکانیش ئه مانه ن :

^(٥٤٤) له بهر ئه وه نه مان ووتوه له " ته حیاته کهیدا " ، چونکه له فه رموده که دا ئا به م شیوه یه هاتوه له " نویژه کهیدا " په یوه ست نه کراوه به ته حیاته وه یان جگه له و ، بۆیه هه موو شوینێك ده گرێته وه که جیگای باشی پارانه وه بێت ، وه ک سوژده و ته حیات ، فه رمانیش به و پارانه وه هاتوه له هه ردووکیاندا ههروهک له پيشدا باسما ن لێوه کرد .
^(٥٤٥) البخاري ومسلم . (الأثرم) فه رموویه تی :

" به (أحمد) م ووت : به چی بپارێمه وه له پاش ته حیات ؟ فه رمووی : به وهی له سوننه تدا هاتوه . و وتم : باشه ئه ی پیغمبهری خوا ﷺ نه یفه رموه : " پاشان هه ر پارانه وه یه کی به دلّ بوو هه لێ بژیریت و بیکات " ؟ فه رمووی : با هه ر پارانه وه یه ک له سوننه تدا هاتوه و به دلّیه تی بۆ خو ی هه لێ بژیریت و بیکات . ده لّیت : چه ند جارێك دووباره م کرده وه ، هه ر فه رمووی : به وهی له سوننه تدا هاتوه ، پيشه و (ابن تیمیة) ئه مه مان بۆ ده گێرپێته وه و منیش له خه تی ئه وه وه ده یگێرپمه وه " مجموع الفتاوی " (١/٢١٨/٦٩) و به باشیشی زانیوه ، و فه رموویه تی : " فإن اللام فی " الدعاء " للدعاء الذي يحبه الله ليس لجنس الدعاء " . هتد و ته که ی . پاشان فه رمووی : با شتر وایه بووتریت : ئیلا به و پارانه وانه ی که شه رعین و له سوننه تدا هاتوون ، ئه وه ش ئه و پارانه وانه ده گرێته وه که له سوننه تدا واردن ، و سوود به خشن " .

۱ - " اللهم ! إني أعوذ بك من عذاب القبر ، وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال ، وأعوذ بك من فتنة الحيا والممات ، اللهم ! إني أعوذ بك من المأثم (٥٤٦) ، والمغرم " (٥٤٧) .

۲ - " اللهم ! إني أعوذ بك من شر ما عملت (٥٤٨) ، ومن شر ما لم أعمل {بعد} " (٥٤٩) .

۳ - " اللهم ! حاسبني حساباً يسيراً " (٥٥٠) .

ده لیم : هه ره به و شیوه یه یه که فهرموویه تی ، به لام زانی نی ئه وه ی که سوود به خشه له سه ره له پارانه وه کان له سه ره زانستی شه رع ی (صحیح) وه ستاوه ، ئه مه ش زۆر که م هه ن پئی هه لده ستن ، ئه ولاتر ئه وه یه که له سه ره پارانه وه سوننه ته یه کان بو وه ستین ، له کاتی کدا ئه گهر ئه وه ی تی دا بیټ که که سی پار هره وه ده یه ویټ . والله أعلم .

(٥٤٦) ئه و شتانه یه که مرۆفی پی تاوانبار ده بیټ ، یان خود ی تاوانه ، به دانانی (مصدر) له جیات ی (ناو) ، هه روه ها (المغرم) یش ، مه به ستیش لی ئی قه رزه ، به به لگه ی ته واوی فهرمووده که : " عائی شه فهرمووی : که سیک پی ووت : ئه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ چه ند زۆر په ناده گریت به خوا له خراپه ی قه رزاری ! ئه ویش فهرمووی : " پیاو ئه گهر قه رزار بو ، قسه ده کات تووشی درۆ ده بیټ ، و په یمانی ش ده دات و به جی ئی ناهین یت " .

(٥٤٧) البخاري ومسلم .

(٥٤٨) (من شر ما عملت) واته : له خراپه ی ئه و تاوانانه ی که کردوومن ، وه (من شر ما لم أعمل) : له چاکه کان ، واته : له خراپه ی نه کردن و وازی نه یانم بۆ ئه و چاکانه ی که کردارم پی نه کردوون .

(٥٤٩) النسائي بسند صحيح ، وابن أبي عاصم في كتاب " السنة " (٣٧٠ . بتحقيقي ، وطبع المكتب الإسلامي) ، والزیاده له .

(٥٥٠) أحمد والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

۴۔ "اللهم ! بعلمك الغيب ، وقدرتك على الخلق ؛ أحيني ما علمت الحياة خيرا لي ، وتوفني إذا كانت الوفاة خيرا لي ، اللهم ! وأسألك خشيتك في الغيب والشهادة ، وأسألك كلمة الحق (وفي رواية : الحكم) والعدل في الغضب والرضى ، وأسألك القصد في الفقر والغنى ، وأسألك نعيما لا يبيد ، وأسألك قرة عين [لا تنفد و] لا تنقطع ، وأسألك الرضى بعد القضاء ، وأسألك برد العيش بعد الموت ، وأسألك لذة النظر إلى وجهك ، و [أسألك] الشوق إلى لقائك في غير ضراء مضرة ، ولا فتنة مضلة ، اللهم ! زيننا بزينة الإيمان ، واجعلنا هداة مهتدين " (۵۵۱) .

۵۔ وہ پیغہ مبرہی خوا ﷺ فیتری (أبو بکر) ﷺ ی کرد بپاریتہ وہو بلّیت : " اللهم ! إني ظلمت نفسي ظلما كثيرا ، ولا يفرغ الذنوب إلا أنت ؛ فاغفر لي مغفرة من عندك ، وارحمني إنك أنت الغفور الرحيم " (۵۵۲) .

۶۔ وہ فہرمانیشی بہ (عائشہ) کردوہ بلّیت : " اللهم ! إني أسألك من الخير كله ، [عاجله وآجله] ؛ ما علمت منه وما لم أعلم ، وأعوذ بك من الشر كله ؛ [عاجله وآجله] ؛ ما علمت منه وما لم أعلم وأسألك (وفي رواية : اللهم ! إني أسألك) الجنة ، وما قرب إليها من قول أو عمل ، وأعوذ بك من النار ، وما قرب إليها من قول أو عمل ، وأسألك (وفي رواية : اللهم ! إني أسألك) من [ال]

(۵۵۱) النسائي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي .

(۵۵۲) البخاري ومسلم .

خير ما سألك عبدك ، و رسولك [محمد ، وأعوذ بك من شر ما استعاذك منه عبدك ، ورسولك محمد ﷺ] ، [وأسألك] ما قضيت لي من أمر أن تجعل عاقبته [لي] رشدًا " (٥٥٣) .

٧ - وه به پياويكى فهرموو : " ما تقول في الصلاة ؟ " ، واته : چى دهليت له نويزه كه تدا ؟ فهرمووى : شايه تومان ئههينم ، و پاشان داواى بههشت له خواى پهروهردگار ده كه م ، و په ناشى پى ده گرم له ئاگرى دوزهخ ، به لام به خوا هيچ له م ورته ورته (دندنه) (٥٥٤) ى توو (معاذ) نازانم ، پيغه مبهري خواش ﷺ فهرمووى : " حولها نندن " (٥٥٥) ، واته : ئيمهش هه ره له دهوړ ، و بهرى ئه وه داين .

٨ - وه جاريكيان گووى له پياويك ده بېت داواى ته حياته كه ى دهليت : " اللهم ! إني أسألك يا الله (وفي رواية : بالله) [الواحد] الأحد الصمد الذي لم يلد

(٥٥٣) أحمد والطبرسي والبخاري في " الأدب المفرد " ، وابن ماجه ، والحاكم وصححه ووافقه الذهبي ، وقد خرجته في " الصحيحة " (١٥٤٢) .

(٥٥٤) واته : بابته شاراو ده كه ت يان ووته شاراو ده كه ت (ورته ورت) ، وه (الدندنه) : ئه وه ى كه مروؤ ووته يه كه بليت گويت له وورته وورته كه ى ده بېت بى ئه وه ى لى تى بگه يت ، ئامراى (ها) ش له (حولها) ده گه رپته وه بؤ ووته كه ى ، واته : ووته كه ى ئيمهش نزيكه له ووته كه ى تووه .

(٥٥٥) أبو داود وابن ماجه وابن خزيمة (١ / ٨٧ / ١) بسند صحيح .

ولم یولد ، ولم یکن له کفوا أحد ! أن تغفر لی ذنوبی ، إنک أنت الغفور الرحیم " ،
ئویش ده فهرموویت : " قد غفر له ، قد غفر له " (۵۵۶) .

واته : خوی پهره ردگار لی خۆش بوو ، لی خۆش بوو .

۹ - وه گوئی له یه کیکی تر بوو له پاش ته حیاته که ی ده پاریه وه ، و
دهیووت : " اللهم ! إني أسألك بأن لك الحمد ، لا إله إلا أنت [وحدك لا شريك
لك] ، [المنان] ، [يا] بديع السماوات والأرض ! يا ذا الجلال والإكرام ! يا حي يا
قيوم ! [إني أسألك] [الجنة ، وأعوذ بك من النار] " ، پیغمبره خوا ﷺ به
هاوه لانی فهرموو : " تدرون بما دعا ؟ " ، واته : ده زانن به چی پاریه وه ،
ئو وانیس فهرموویان : " الله ورسوله أعلم " ، واته : خوا و پیغمبره که ی ﷺ
زاناترن ، فهرمووی : " والذي نفسي بيده [؛ لقد دعا الله باسمه العظيم (۵۵۷) (وفي
رواية : الأعظم) الذي إذا دعي به أجاب ، وإذا سئل به أعطى " (۵۵۸) .

(۵۵۶) أبو داود والنسائي وأحمد وأبن خزيمة ، وصححه الحاكم ووافقه الذهبي .

(۵۵۷) ئه مه پاریانه وه ی تیدایه به ناوه چاک سیفته جوانه کانی خوی پهره ردگار ، هه ئه مه شه که خوی
پهره ردگار فهرمانی پیگردوه له م ئایه ته دا : ﴿ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ﴾ سورة الأعراف (۱۸۰) .

به لām پاریانه وه به جگه له مه ، وهك له بهر خاتری وریز وحق و حورمهت - ئیمامی (أبو حنیفة)
په حمه تی خوی لیبت له گه ل شویکه وتوه کانیدا به راشکاو ی هه موو ئه مه یان به خراپ زانیوه (الکراهة) ،
وه به خراپ زانیس (واته : الکراهة) له لای ئه وان به بی به ند کراوی (واته به : " مطلق " ی) بو حهرام
بوونه ، واته مه به ستیان ئه وه یه که ئه و کرداره حهرامه ، وه ئه وهش که جیگه ی داخ و ئه سه ف بیټ ئه وه یه
ده بینیت زۆریه ی خه لک - له ناویاندا زۆریه ی شیخه کان - پشتیان هه لکردوه له م پاریانه وه شه رعیه (واته :

واته : سویند بیټ به و كه سه ی كه نه فسی منی به دهسته به ناوی
كه و ره ی خوای پهروه ردگار له خوا پارایه وه (له پیاوایه تیکی تر دا هاتووه :
به كه و ره ترینیان) ئه و ناوه ی كه ئه گهر پی ی بیارپیتته وه وه لام ده دریتته وه ، و
ئه گهر داواشی پی بکریټ پی ده به خشریټ .

١٠ - وه یه كێك له و پارانه وانیه ی كه له كۆتایی ته مه نیدا ده یكرد ئه و بوو
ده یفه رموو : " اللهم ! اغفر ما قدمت ، وما أخرت ، وما أسررت ، وما أعلنت ،

پارانه وه له خوای پهروه ردگار به ناو سیفه ت جوانه كانی) كه به یه ك دهنگی هه موان ته وسلیکی شه رعیه یه ،
به شیوه یك زۆر به ده گه مه ن تیااندا ئه بینیت ئه م جوړه ته وه سوله شه رعیه به كار بښن ، كه چی له و لاوه
ئه بینیت پابه ندن به ته وه سوله ناشه رعی و بیدعه كان ، ئه وه ی كه كه مترین حوكم كه به سه ریدا بدریټ
ئه وه یه بووتریت : جیگه ی جیاوازی زاناiane ، كه چی به رده ومان له سه ری وه ك ئه وه ی بلیټ جگه له م
ته وه سوله نه بیټ ته وه سوولی تر نییه ! شیخی پایه به رزی ئیسلام (ابن تیمیه) په رتووكیکی نایابی هه یه
له م بابه ته دا به ناوی " التوسل والوسيلة " جا بابگه ریټته وه بوی ، چونكه زۆر به نرخه و بی هاووتایه له بابه تی
خۆی .

پاش ئه ویش ئه و په رتووكه ی من كه ناوی " التوسل أنواعه وأحكامه " ، تانیستاش دوو جار له
چاپ دراوه ، ئه مه ش به هه مان شیوه گرنگه له باس و بابه تی خۆیدا ، هه ندیک شوبه ی نویشی تیډا
به په رچ دراوه ته وه كه له لایه ن هه ندیک دوکتوری هاوچه رخم خراونه ته پوو ، خوای پهروه ردگار
هیدایه تی ئیمه و ئه وانیش بدات .

(٥٥٨) أبو داود والنسائي وأحمد ، والبخاري في " الأدب المفرد " ، والطبراني ، وابن منده في " التوحيد "
(٢/٤٤ و ٦٧ و ١٠٧ و ٢٠١) بأسانيد صحيحة .

وما أسرفت ، وما أنت أعلم به مني ، أنت المقدم ، وأنت المؤخر ، لا إله إلا أنت " (٥٥٩) .

سه لامدانه وه

پاشان " پیغه مبهری خوا ﷺ سه لامی ده دایه وه به لای راستیدا و ده یفه رموو : " السلام علیکم ورحمة الله " [تاكو سپیایی گُونای راستی ده بینرا [، وه به لای چه پدا ده یفه رموو : " السلام علیکم ورحمة الله " [تاكو سپیایی گُونای چه پی ده بینرا] " (٥٦٠) .

وه - هه ندیک جار - له سه لامدانه وه ی یه که مدا " وبرکاته " ی زیاد ده کرد (٥٦١) .

وه - هه ندیک جار - ئەگەر سه لامی به لای راستیدا بدایه ته وه : " السلام علیکم ورحمة الله " ، به لای چه پدا ته نها ئه وه ی ووت : " السلام علیکم " (٥٦٢) .

(٥٥٩) مسلم وأبو عوانة .

(٥٦٠) مسلم (٥٨٢) بنحوه وأبو داود والنسائي والترمذي وصححه .

(٥٦١) أبو داود وابن خزيمة (١ / ٧٨ / ٢) بسند صحيح ، وصححه عبد الحق في " أحكامه " (٢ / ٥٦) وكذا النووي والحافظ ابن حجر ، ورواه عبد الرزاق في " مصنفه " (٢ / ٢١٩) وأبو يعلى في " مسنده " (١٢٥٢ / ٣) والطبراني في " الكبير " (٣ / ٦٧ / ٢) و " الأوسط " (١ / ٢٦٠٠ / ٢) والدارقطني من طريق أخرى وعبد الرزاق (٢ / ٢١٩) .

(٥٦٢) النسائي وأحمد والسراج بسند صحيح .

وه - هه ندیک جار يش - " ته نها يه كه سه لامی ده دایه وه ئه ویش سه لامی لای راست بوو " السلام علیکم " كه هه ندیک لای ده کرده وه به لای راستیدا)
(٥٦٣) .

" هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ كه سه لامیان ده دایه وه به لای راست و چه پياندا ئاماژه یان به دهسته كانیان ده کرد ، كه پیغه مبهری خوا ﷺ بینیانى فهرمووی : " ما شأنکم تشیرون بأیدیکم کأنها أذنا ب خیل شمس ؟! (٥٦٤) إذا سلم أحدکم ؛ فلیلتفت إلى صاحبه ، ولا یومئ بیده " ، [فلما صلوا معه أيضا لم یفعلوا ذلك] (وه له رپوایه تیکی تردهاتووہ : " إنما یکفی أحدکم أن یضع یدہ علی فخذہ ، ثم یسلم علی أخیه من علی یمنه وشماله ") (٥٦٥) .

(٥٦٣) ابن خزیمه والبیهقی والضیاء فی " المختارة " ، وعبد الغنی المقدسی فی " السنن " (١ / ٢٤٣) بسند صحیح ، وأحمد ، والطبرانی فی " الأوسط " (٢ / ٣٢ من زوائد المعجمین) ، والحاکم وصححه ووافقه الذهبی ، وابن الملقن (١ / ٢٩) ، وهو مخرج فی " الإرواء " تحت الحدیث (٣٢٧) .
(٥٦٤) کوی (شمس) ه : وبریتییه له دورگرتن له و گیاندارانه ی که ئارام نابیت له بهر توندو تیژی و هاروهاجی .

(٥٦٥) مسلم وأبو عوانة والسراج وابن خزیمه والطبرانی .
بیرخستنه وهیه ک : (الإباضیه) هکان ئهم فهرموده یان گۆرپوه ، (ربیع) یان له " مسند " ه نادیاره کهیدا به گۆ (له فن) یکێ تر ئهم فهرموده یه ی گێرپاوه ته وه ، بۆ ئه وه ی بیکه ن به به لگه له سه ر ئه وه ی که نویژ به تاله ، ئه گه ر دهسته کانی تیدا بهرز بکریته وه له گه ل (الله اکبر) هکاندا ، له وانه ش (السیابی) که بهر په رچمان داوه ته وه له پیشه کی ئهم کتیبه دا ، ئه و گۆ (له فن) هشیان پوچه له (باطل) ، ئاشکرا کردنیشی له " الضعیفة " (٦٠٤٤) ه .

واته : ئه وه چیتانه ئاماژه به دهسته کانتان ده کهن ، ئه لئی دوور ده گرن له ئه سپی توڤ ؟ ئه گه ره کهک له ئیوه سه لامی دایه وه ته نه ا لابکاته وه به لای هاوړیکه ی ، و ئاماژه به دهسته کانی نه کات بویه بۆ جاریتر که نویژیان له گه لدا کرد ئه و کاره یان ئه نجام نه دا ، وه له ریوایه تیکی تر دا هاتووه : ته نه ا ئه وه ی به سه دهسته کانی بخاته سه ر پانی ، و پاشان سه لام بکات له یراکانی لای راست و چه پی .

واجبیتی سه لام

وه پیغمبره ی خوا ﷺ ده یفه رموو : " ... وتحلیلها (یعنی : الصلاة) التسليم " (٥٦٦) .

واته : سه لامدانه وه هه لاکاری ئه و شتانه یه که له نویژدا قه ده غه کرابوون .

کو تای

هه موو ئه وه ی که له پیشدا باسکرا له نویژی پیغمبره ی خوا ﷺ پیاوان و ژنان وه کو یه کن تیایدا ، و له سوننه تیشدا هیه چ فه رموو ده یه ک نه هاتووه ژنان جیا بکاته وه له پیاوان له هه ندیک له و ئه حکامانه دا ، به لکو به

(٥٦٦) صححه الحاكم والذهبي ، وقد تقدم بتمامه (ص ٨٦) .

پیچه وانه وه گشتیتی ئه وه فرموده یه ی پیغمبره ی خوا ﷺ که تیدا
فرموده یه تی : " صلوا کما رأیتُمونی أصلي " ، ئه وانیش ده گریته وه ، ئه وه ش
ووته ی پیشه وا (إِبْرَاهِيم النخعي) یه که فرموده یه تی :
" تفعل المرأة في الصلاة کما یفعل الرجل " (٥٦٧) .

واته : ژنانیش هه مان شت ئه نجام ده دن که پیاوان ئه نجامی ده دن .
وه ئه وه فرموده یه ش که تیایدا هاتوه ئه بی ژنان پانیان بلکین به
سکیانه وه ، و له و کرداره وه کو پیاوان نین ، ئه وا فرموده یه کی (مرسل) له و
هیچ به لگه یه کی تیدا نیه (واته : ضعیف) ه (٥٦٨) .

به لام سه باره ت به وه ی که له پیشه وا (أحمد) له " مسائل " هکانی (عبد الله) ی
کوری له وه وه / ل (٧١) له (ابن عمر) وه ﷺ ده یگریته وه ، که فرمانی کرد بیت به
خیزانه کانی چوارمشقی بن له نویژه کانیان ، ئه و ریوایه ته نه سه لمینراوه ، وجیگر
نه بووه لییه وه ، چونکه (عبد الله) ی کوری (العمري) ی تیدا یه ، و (ضعیف) ه .

(٥٦٧) أخرجه ابن أبي شيبة (١ / ٧٥ / ٢) بسند صحيح عنه .

(٥٦٨) رواه أبو داود في " المراسيل " (٨٧ / ١١٧) عن يزيد بن أبي حبيب وهو مخرج في " الضعيفة " (٢٦٥٢) .

وه پیشهوا (البخاري) له " التاريخ الصغير " (ص ٩٥) به سه نه دیکی (صحیح) له (أم الدرداء) وه بۆمان ده گێڕێته وه كه : " أنها كانت تجلس في صلاتها جلسة الرجل وكانت فقيهة " .

واته : له کاتی نویژدا وه کو پیاوان داده نیشته ، و زاناش بوو .

ئه مهش دواشته كه توانیومه كۆی كه مه وه له نویژی پیغمبره ی خوا ﷺ له ته کبیره ی ئیحرامه وه تاكو سه لام دانه وه ، و داواکاریشم له خوای پهروه ردگار ته نها له به رخاتری ئه و بیٔ ، و پێنیشانده ریش بیٔ بو سوننه ته کانی پیغمبره به به زهیی و به رحمه ی ﷺ .

و سبحان الله وبحمده

سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرك وأتوب إليك
اللهم صل على محمد وعلى آل محمد وبارك على محمد وعلى آل محمد
كما صليت وباركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد